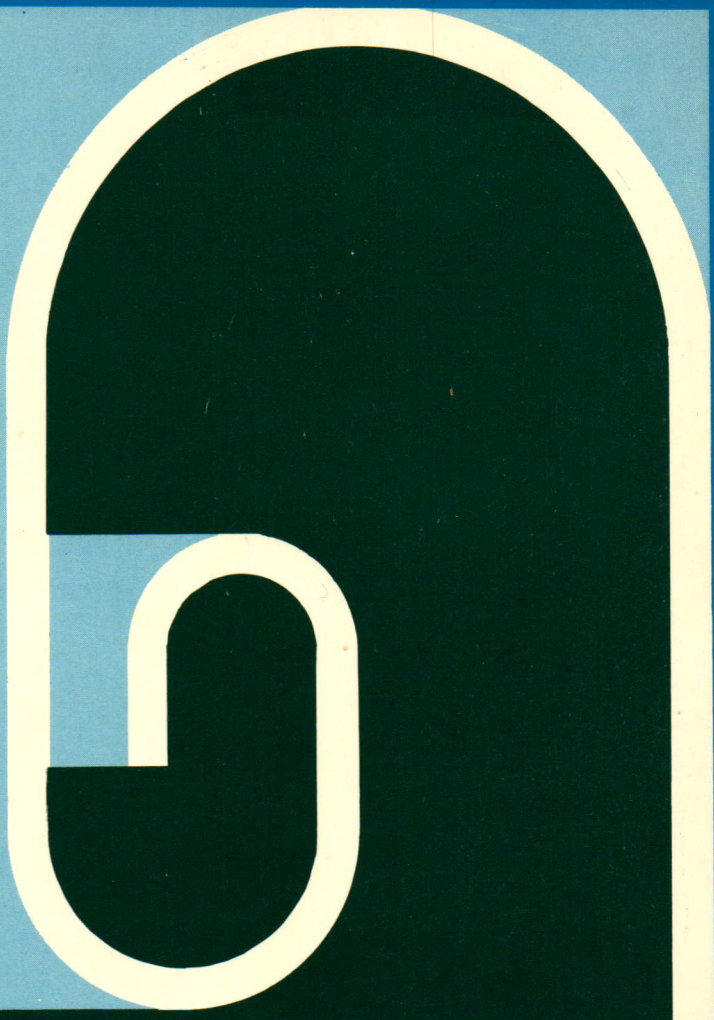

เสียงดนตรี ในภาษาไทย

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เสียงดนตรีในภาษาไทย

กมล เกตุสิริ

ด้วยอภินันทนาการ
จาก
คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ออกแบบสร้างปก

โดย ชมภูกา หงษ์สุวรรณ

สำนักพิมพ์ ประกายพรึก 41 ถนนกระออม
กรุงเทพมหานคร โทร. 2818249, 2824776 :
รูปเล่มและจัดพิมพ์

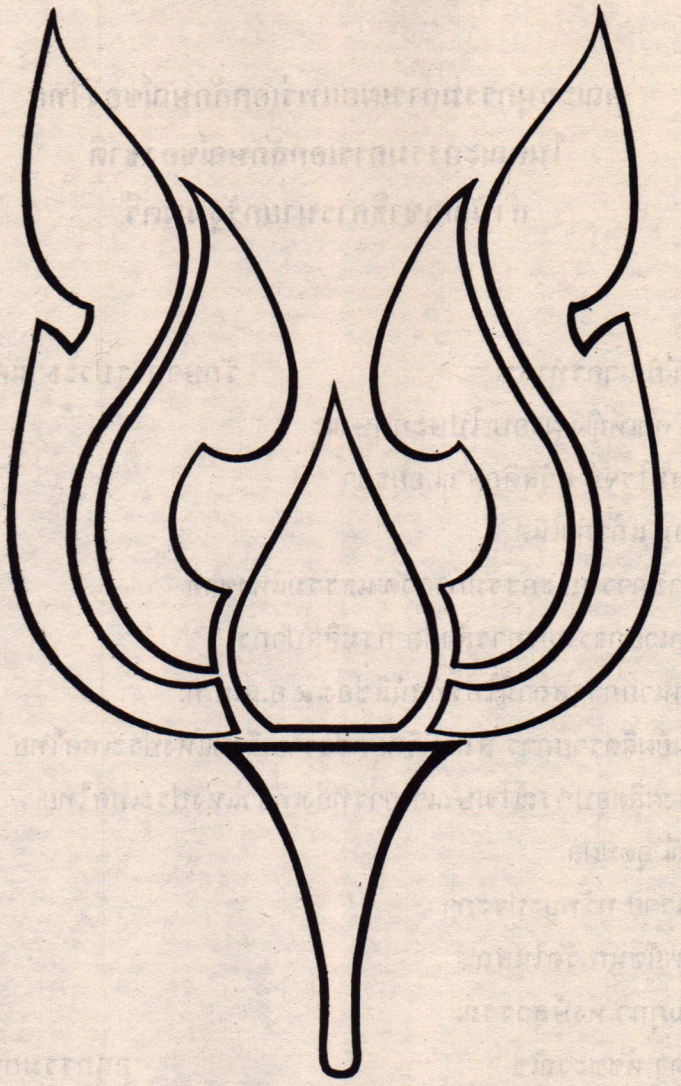

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยฯ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

๑) นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	รักษาการประธานคณะอนุกรรมการ
๒) พ.ต.หญิง คุณหญิง ผะอบ โปษะกฤษณะ	อนุกรรมการ
๓) คุณหญิง สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	อนุกรรมการ
๔) นายพะนอม แก้วกำเนิด	อนุกรรมการ
๕) ผู้แทนเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๖) ผู้แทนผู้อำนวยการกองการสังคีต กรมศิลปากร	อนุกรรมการ
๗) ผู้แทนผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์สีช่อง ๙ อ.ส.ม.ท.	อนุกรรมการ
๘) หัวหน้าศูนย์ผลิตรายการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๙) หัวหน้ากองผลิตอุปกรณ์โฆษณา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๑๐) นางสุวรรณี อุดมผล	อนุกรรมการ
๑๑) นางพรรณราย ทรัพยะประภา	อนุกรรมการ
๑๒) นางสาวทิพย์ชนก รัตโนสถ	อนุกรรมการ
๑๓) นางสาวชมภูกา หงษ์สุวรรณ	อนุกรรมการ
๑๔) นางจิตรลดา หัชชะวณิช	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๕) นายนิมิต สุทธิชุติพงษ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คำนำ

ภาษาไทยจัดอยู่ภาษาตระกูลไทย-จีน อันเป็นภาษาคำโดด ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของภาษาคำโดด คือการใช้เสียงวรรณยุกต์กำกับความหมายของคำ ทำให้คำที่มีระดับเสียงแตกต่างกันนั้นไพเราะดุจเสียงดนตรี ภาษาโดดจึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาดนตรี เมื่อนำคำไทยมาแต่งเป็นบทร้อยกรองในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะฉันทลักษณ์ ก็ทำให้เกิดเสียงไพเราะ โดยเฉพาะเมื่ออ่านเป็นทำนองเสนาะ ก็จะเพิ่มความไพเราะเพราะพริ้งยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเสียงดนตรีที่น่าสนใจยังมีอยู่ในถ้อยคำสำนวน บทร้องเล่นสำหรับเด็ก และเพลงพื้นบ้านทั้งของภาคกลางและท้องถิ่นต่าง ๆ อีกด้วย เป็นที่น่ายินดีที่ นายกมล เกตุสิริ ได้มีความอุตสาหะวิริยะศึกษาค้นคว้าเรื่องเสียงดนตรีในภาษาไทยและเรียบเรียงขึ้นจนสำเร็จเป็นต้นฉบับ คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยได้พิจารณาเห็นว่าเรื่องนี้มีส่วนช่วยเชิดชูเอกลักษณ์ของภาษาไทยให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น จึงได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “เสียงดนตรีในภาษาไทย” ขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษาของไทย และเพื่อเผยแพร่ในโอกาสที่มีการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติจึงขอแสดงความขอบคุณคณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย นายกมล เกตุสิริ ไว้ในโอกาสนี้ด้วย หวังว่าหนังสือนี้คงจะอำนวยประโยชน์แก่วงการศึกษาภาษาไทยและผู้สนใจตามสมควร.

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

คำชี้แจง

การเขียนหนังสือเรื่อง **"เสียงดนตรีในภาษาไทย"** เล่ม 1 นี้ ข้าพเจ้าได้แบ่งการเขียนเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ

1. ภาษาไทยขั้นพื้นฐาน กับสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่มาส่วนหนึ่งของเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกกลุ่ม กล่าวถึงเผ่าพันธุ์บางกลุ่มที่เกี่ยวข้องทั้งที่อยู่ในและนอกราชอาณาจักรไทย

2. เสียงดนตรีในภาษาไทยเริ่มด้วยการใช้คำโดด การเรียงหลายคำให้เป็นประโยค การขับขานออกเสียงเป็นทำนองเสนาะทั้งในวรรณกรรมชาวกรุง มุขปาฐะ เพลงหรือกลอนปฏิพากย์ของชาวท้องถิ่น และ

3. เป็นภาคผนวก ไม่ได้เจาะจงเขียนเกี่ยวกับเสียงดนตรีในภาษาไทยโดยตรง เป็นการเขียนเกี่ยวกับภาษา นิรุกติศาสตร์ โบราณคดี การดนตรีที่โยงไปถึงมานุษยวิทยา ที่สืบเนื่องมาจากหมวด 1 และหมวด 2 ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าควรนับทึกเพิ่มเติมไว้

การออกเสียงภาษาไทยของคนไทยแต่ละถิ่นดังกล่าว แม้สามารถใช้วรรณยุกต์บังคับการออกเสียงแท้ เสียงแปรให้เป็นเสียงดนตรีมีเสียงสูง ต่ำ ต่างกันถึง 5 เสียง กับทั้งยังสามารถจดบันทึกในโน้ตสากลได้ก็ตาม แต่ลีลาการเลื่อนไหลของเสียงภาษาไทยทุกรูปแบบ**ละเอียดอ่อนลมุนลมัย มีความไพเราะเสนาะหูเต็มไปด้วยเชิงศิลปะชั้นสูงอย่างน่าอัศจรรย์** เป็นการยากที่ชาติเผ่าพันธุ์อื่นจะสามารถเลียนการออกเสียงตามได้เหมือน เพื่ออนุรักษ์**เอกลักษณ์เด่นของเสียงดนตรีในภาษาไทยให้รวมอยู่แห่งเดียว** ข้าพเจ้าจึงพยายามหาวิทยากรผู้ที่ยังรักษาสิ่งที่มีค่านี้อยู่ สาธิตการขับขานออกเสียงดนตรีในภาษาไทยบางลักษณะ บางท้องถิ่น บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง ซึ่งท่านผู้อ่านจะไปขอฟังได้ที่**ห้องสมุดดนตรีบริพัตรฯ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี**

การศึกษาหาความรู้เสียงดนตรีในภาษาไทยทุกถิ่น ข้าพเจ้าได้รับความร่วมมือจากผู้ชำนาญการแต่ละสาขาของหน่วยงานภาครัฐบาล คือ **นายสมชาย พุ่มสะอาด นางปรุงศรี วัลลิโภดม** กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้กรุณาแนะนำหนังสือ หาเอกสารให้นำมาใช้ในเนื้อหาของเรื่องและอ้างอิง ทั้งยังได้กรุณาหาวิทยากรผู้ชนะการประกวดอ่านทำนองเสนาะมาสาธิตและบันทึกเสียง **ฝ่ายพิธี กองศาสนสัมพันธ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ** ได้กรุณาอนุญาตให้ถ่ายภาพหนังสือมหาชาติคำหลวงฉบับเก่าที่แสดงเครื่องหมายบังคับการอ่านให้เกิดเสียงดนตรีในการสวดมหาชาติคำหลวงเป็นทำนองเสนาะ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมหาวีรานุวัตร ได้กรุณาสั่งให้ **นางสิวลี พลายงาม** ฝึกสอน คุมให้นักเรียนอ่านประถม ก.กา และโอ้เอ้วิหารราย เป็นทำนองเสนาะ **นายภิญโญ ศรีจำลอง** แห่งหอวชิราวุธานุสรณ์ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กรุณาสาธิตเสียงดนตรีในภาษาไทยภาคใต้ **รองศาสตราจารย์ มณี พยอมยงค์** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กรุณาสาธิตเสียงดนตรีในภาษาไทยภาค

พายัพ ข้าพเจ้ายังได้รับความร่วมมือจากผู้ชำนาญการแต่ละสาขาภาคเอกชนอีก เช่น **นายประทวน เจริญจิตต์** จิตรกรผู้มีชื่อเสียง กรุณาจัดหาภาพประกอบเรื่อง **นายอร่าม ขาวสะอาด** โรงเรียนสมาคมสตรีไทย ได้กรุณาทดสอบการเขียนโน้ตสากลให้ ยังมีข้าราชการที่ให้ความกรุณาช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษอีกสองท่านคือ **นายบุญนาค พยัคฆเดช** ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยโบราณ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี และ**นางสาวสายพิณ เมฆสกุล** งานดำเนินการเอกสารทางวิชาการ กองวางโครงการ กรมชลประทาน ได้กรุณาพิสูจน์อักษร ทำสารบาญ ทดสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ จนเป็นที่เรียบร้อย

ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณหน่วยงาน ผู้ชำนาญการทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนดังกล่าว ที่กรุณาช่วยเหลือจนหนังสือเรื่อง **"เสียงดนตรีในภาษาไทย" เล่ม 1** สำเร็จเป็นรูปเล่มดังที่ท่านกำลังอ่านอยู่ขณะนี้.

กมล เกตุสิริ

สารบาญ

		หน้า
๑	**ภาษาไทย**	
๑.๑	คนไทย	๑
๑.๒	ไท, ไต	๓
๑.๓	สยาม	๙
๑.๔	ลาว	๑๒
๑.๕	ละว้า, ลั๊วะ	๑๔
๑.๖	ภาษาไทยเดิม นิรุกติศาสตร์และการออกเสียง	๑๗
๑.๗	ภาษาไทยเดิม สังคมและประวัติศาสตร์	๓๐
๑.๘	ภาษาไทยใหม่นิรุกติศาสตร์และสังคมจิตวิทยา	๓๖
๑.๙	ภาษาไทยที่รับมาจากภาษาอื่น	๕๐
๒	**เสียงดนตรีในภาษาไทย**	
	คำชี้แจง	๕๙
๒.๑	คำ, อักขระเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทย	๖๑
๒.๒	คำ, อักขระและจังหวะเป็นพื้นฐานเสียงดนตรีในภาษาไทย	๖๓
๒.๓	คำ, อักขระ, จังหวะและคำสัมผัสเป็นพื้นฐานเสียงดนตรีในภาษาไทย	๖๗
๒.๔	คำ, อักขระ, จังหวะและคำสัมผัสที่มีเสียงสูงต่ำเป็นพื้นฐาน ของเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง	๘๐
๒.๔ ก	เสียงดนตรีในภาษาไทยขั้นพื้นฐานออกเสียงง่าย ๆ ข้อความสั้น ๆ ที่ชาวบ้านแต่งขึ้นมาเองเพื่อใช้ห่กล่อมลูกและประกอบการเล่นของเด็ก	๘๔
๒.๔ ข	เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองแต่งกันเองแบบมุขปาฐะในกลุ่มชาวท้องถิ่น เล่นร้องฟังกันเองในสังคมแต่ละถิ่น เรียกโดยทั่วไปว่าเพลงพื้นเมือง และการละเล่นที่พัฒนาจากเพลงพื้นเมือง	๙๐
๒.๔ ค	แหล่, เทศน์มหาชาติ, สวดมหาชาติคำหลวงและสวดโอ้เอ้วิหารราย	๑๑๔
๒.๔ ง	เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองประพันธ์โดยนักปราชญ์ราชบัณฑิต ขับขานในหมู่นักศึกษาและในหมู่ผู้บริหารประเทศ	๑๓๔
๒.๔ จ	การอ่านทำนองเสนาะ	๑๕๗
๓.	**ผนวก**	
๓.๑	ภาษาไทยเดิมที่น่าเชื่อว่าชนชาติอื่นรับเอาแบบอย่างไป	๑๗๙
๓.๒	ความเชื่อของชาวพายัพว่าผู้ใดต้องมนัสการพระธาตุแห่งใด	๑๘๕
๓.๓	ปี่ซอ แคน	๑๘๗
๓.๔	อารยธรรมของคนไทก่อนสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย	๑๙๔
๓.๕	สมมุติเทพปิตุรงค์ ราชวงศ์จักรี	๒๐๗

แด่

พระยาอนุมานราชธน

พระเจนดุริยางค์

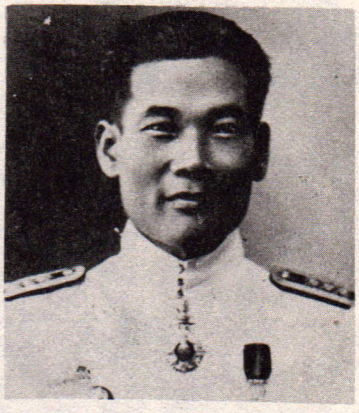

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

ผู้ประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาการแต่ละแขนง ทำให้เกิด

เสียงดนตรีในภาษาไทย

๑.๑ คนไทย

ครั้งที่ข้าพเจ้าเข้ารับราชการทหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งในปีต่อมาก็ได้เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา กรมกองที่ข้าพเจ้าสังกัดอยู่ได้ถูกส่งเข้าสมรภูมิด้านไทยใหญ่* และมณฑลยูนนานของจีน ตลอดเวลากว่าสองปี แม้จะอยู่ในภาวะสงคราม แต่ก็หาใช่เป็นการรบที่ดุเดือดเกินไปนัก มีเวลาได้พักรบ ได้พบปะชาวท้องถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนกระจายกันอยู่ในอาณาบริเวณอันกว้างใหญ่ไพศาลดังกล่าว ปวงชนชาวท้องถิ่นเหล่านี้เรียกตัวเองว่า ไท หรือ ไต ภาษาที่พูดจากันก็เป็นภาษาตระกูลเดียวกับที่เราใช้กันอยู่ในราชอาณาจักรไทยปัจจุบัน ใช้เวลาศึกษาซักซ้อมบางคำที่แตกต่างกันทั้งวรรณยุกต์ และพยัญชนะไม่นานเราก็จะพูดจากันรู้เรื่องโดยไม่ยากเลย ทั้งนี้เพราะ **เราเป็นคนไทย ใช้ภาษาไทยในเผ่าพันธุ์อันเดียวกันนั่นเอง**

คนไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในอาณาบริเวณด้อยพัฒนานอกราชอาณาจักรไทยนี้จะไม่กล่าวถึงอีกเพราะมีมากมายหลายกลุ่มเหลือเกิน ขอสรุปสั้น ๆ ว่า คนไทยนอกราชอาณาจักรไทยมีจำนวนนับได้เป็นร้อย ๆ ล้านคนนั้น เป็นชนส่วนน้อยของชนเผ่าอื่น ประเทศอื่นเขา ล้วนมี**ไท้ต่างด้าว มีท้าวต่างแดน** มิช้ามินานก็จะค่อย ๆ สลายตัวไปมีสภาพเหมือนชนชาติที่เป็นผู้ปกครองตรงกับคำที่เราพูดกันว่า **สิ้นชาติ** นั่นเอง คนไทยที่รวมกันเป็นพลเมืองของประเทศไทย ปัจจุบันอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ คือ ภาคกลาง ภาคพายัพ ภาคอีสาน และภาคใต้ แม้จะมีขนบธรรมเนียมและเสียงที่ใช้พูดจากัน**แตกต่างกันไปบ้าง** มีจำนวนเพียงไม่ถึง ๕๐ ล้านคน เสมือนวัตถุอันสูงค่าหล่อหลอมอยู่ในเบ้าเดียวกันเป็นวัตถุก้อนเดียวกัน มีธาตุแท้แก่นแท้ที่พัฒนาเป็นภาษาไทยใหม่เรียกว่า **เอกลักษณ์เป็นอย่างเดียวกัน เอกลักษณ์เด่น**ในสายตาของชนชาติอื่นที่เขาเข้ามารู้เห็นเรา ต่างยอมรับตรงกันว่า **คนไทยปากกับใจตรงกัน มีนิสัยโอบอ้อมอารี ร่าเริง แจ่มใส ยิ้มง่าย ใจสะอาด** ครั้งที่เมืองไทยมีชื่อว่า ประเทศสยาม เขาก็พากันให้สมญาเราว่า **สยามเมืองยิ้ม**

คนไทยยิ้มง่าย อ่อนโยน **มีเสียงดนตรีในภาษาไทย**อันไพเราะอ่อนหวานมากเพียงใด เมื่อไทยถึงคราวคับขัน คนไทยจะกลายเป็นคนยิ้มยากทันที เสียงดนตรีอันไพเราะในภาษาไทยมีมากเพียงใดก็จะมีส่วนอันสำคัญบันดาลให้จิตใจของคนไทยแข็งกร้าวขึ้นเพียงนั้น เช่นทุกครั้งที่มีข้าศึกประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติรุกรานไทยเราเพื่อสนองความกระหายอำนาจของคนชาติอื่นผู้เป็นนาย เมื่อจอมทัพไทยอันได้แก่องค์พระประมุขของชาติทรงสู้ร่วมกับพสกนิกรของพระองค์แล้ว ไทยเราก็สามารถรบชนะข้าศึกที่มีจำนวนมากกว่าฝ่ายเราหลายเท่าตัวได้เสมอมา จะเห็นได้ว่าแม้ภาษาของคนไทยหลาย ๆ กลุ่มจะมีสำเนียงผิดเพี้ยนกันไปบ้าง แต่ธาตุแท้ในสามัญสำนึกมีเหมือนกันว่า **เราคือคนไทยเชื้อชาติไทยด้วยกัน** เมื่อมีศัตรูมารุกรานเราร่วมกันสู้แบบไม่เสียดายชีวิต เพื่อรักษาเอกลักษณ์เด่นของเราไว้คือ **ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์** เรามีเอกลักษณ์เด่น

---

* ครั้งที่ฯพณฯจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เรียกว่า สหรัฐไทยเดิม

เป็นแบบอย่างของเราเอง เมืองไทยเรามีวัดวาอาราม ปราสาทราชวังก่อสร้างด้วยแบบอย่างสถาปัตยกรรมของไทยอันบริสุทธิ์ เด่นเป็นพิเศษ มีความงามอย่างยิ่ง ชาวต่างประเทศที่เข้ามาได้เห็น เขารู้สึกว่าเป็นบุญตาของเขา ต่างก็ให้สมญาเมืองไทยว่า **สวรรค์บนพื้นพิภพ** เรามีศิลปวัฒนธรรมเยี่ยมยอดต่างกว่าชนชาติอื่นใด เราคนไทยควรภาคภูมิใจในสิ่งล้ำเลิศที่เรามีอยู่ เราเพียงร่วมกัน**อนุรักษ์ เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ**เราไปเรื่อย ๆ เมืองไทยย่อมเป็น**สวรรค์บนพื้นพิภพ**สืบต่อไปชั่วกาลนาน

เนื่องจากภาษาไทยของเรามีวรรณยุกต์ เครื่องหมายบังคับให้เกิดเสียงมากถึง ๕ เสียง นอกจากเสียงพูดในภาษาจีนกวางตุ้งแล้ว ไม่มีเสียงในภาษาอื่นใดมีมากมายเท่าเสียงในภาษาไทยของเรา เมื่อประพันธ์ภาษาไทยให้เป็นบทร้อยกรอง อ่านด้วยเสียงที่เป็นทำนองตามที่บรรพบุรุษของไทยเราท่านได้ตั้งกฎเกณฑ์ไว้ให้ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน การอ่านบทร้อยกรองของไทย จึงมีเสียงท่วงทำนองที่เต็มไปด้วยเสียงดนตรี มีความไพเราะเสนาะหูยิ่งนัก การที่ตั้งชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า **เสียงดนตรีในภาษาไทย** ก็เพื่อขยายความหมายของเสียงอันไพเราะเพราะพริ้งที่มีอยู่ในภาษาไทยดั้งเดิม และ **โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน** ในสมัยปัจจุบันของไทยให้เด่นชัด อันควรเชิดชู เป็นศักดิ์ศรีแด่ภาษาไทย ชาติไทยให้สถาพรอยู่เป็นสมบัติของคนไทยทั้งชาติสืบต่อไปชั่วฟ้าดินสลาย.

๑.๒ ไท, ไต.

คำว่า ไทหรือไต ซึ่งต่อมาปรากฏในศิลาจารึก จารึกว่า ไทยนั้นสันนิษฐานว่าเมื่อก่อนโน้นสองคำดังกล่าวนี้ คงเป็นชื่อคำ ๆ หนึ่งที่ชนกลุ่มหนึ่งเรียกชื่ออีกกลุ่มหนึ่งโดยใช้คำว่า **ไท**หรือ**ไต** นำหน้าแล้วเรียกชื่อเฉพาะตามหลัง เช่น เรียกชนกลุ่มหนึ่งที่ส่วนใหญ่มีรูปร่างค่อนข้างใหญ่มากกว่าบางคนที่มีรูปร่างเล็กว่า **ไทใหญ่** หรือ **ไตใหญ่** ในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มอื่นเรียกชนกลุ่มนี้ว่า **เงี้ยว กุหล่า** หรือ **ฉาน, ชาน** เป็นตัวอย่าง แต่ชนกลุ่มดังกล่าวนี้นิยมเรียกตนเองว่า **ไทใหญ่** หรือ **ไตใหญ่** มีชนอีกบางกลุ่มเช่น คนจีนเรียกว่า **จุงเจีย, ตูเยน** ฯลฯ แต่เจ้าตัวนิยมเรียกชนกลุ่มเดียวกันนี้ว่า **ไทย้อย** หรือ **ไตย้อย** คำว่า **ไท, ไต** นี้คงเป็นที่มาของคำว่า **ไทย** ที่เราใช้เขียนชื่อคนไทยประเทศไทยทุกวันนี้อย่างแน่นอน

คนไทในอดีตแม้เป็นเผ่าเดียวเชื้อชาติเดียวแต่ก็เรียกกันหลาย ๆ ชื่อ ขอนำผลการศึกษาการค้นคว้าจากบางท่านมาอ้างอิงดังนี้

ไทเมา ไตเมา หรือ **ไตเหนือนี้** ดร.บรรจบ พันธุเมธา เขียนในหนังสือไปสอบคำไทย หน้า ๑๙๗ เน้นชัดว่า ไทกลุ่มนี้ยังคงรักษาเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีของความเป็นคนไทยไว้ควรแก่การสรรเสริญยิ่ง คือรังเกียจที่จะแต่งงานกับคนจีน

ไทเมานี้มีบทบาทในการดิ้นรนเพื่ออิสระเสรีภาพเป็นอันมาก ปรากฏในหนังสือสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน ของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม หน้า ๒๔๑ บรรทัดที่ ๑๙ เขียนถอดเรื่องราวที่ได้หลักฐานจากพงศาวดารจีนความว่า....*แม้แว่นแคว้นไทภาคตะวันออกของแม่น้ำโขงจะตกเป็นประเทศราชจีนในสมัยนั้น แต่ฝั่งเมืองทางภาคตะวันตกตลอดขึ้นไปจนราวแดนแคว้นเสฉวน ซึ่งมี***ขุนหลวงเมา (ลาวเมา)** *เป็นประมุขก็ยัง (ต่อหน้า ๒๔๒) ดำรงตัวเป็นอิสระโดยเอกเทศอยู่ส่วนหนึ่ง ขุนหลวงผู้นี้ตั้งราชธานีอยู่ที่นครเมา หรือ* **โม** *ริมแม่น้ำ***เมา** *หรือ* **ชเวลี** *ก็เรียกชาวไทในถิ่นนี้กันหลายชื่อว่า* **ไทเมา ไทหลวง ไทใหญ่ ไทฉาน** *แม้* **เงี้ยว** *ก็เรียก ในจดหมายเหตุจีนเรียก* **ม่าน** *หรือ* **อ้ายลาว**

หากจะค้นหาที่มาของคำว่า **ไท ไต** ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือ ค้นให้ลึกเข้าไปในตอนใต้ของประเทศจีน ก็จะได้ความรู้เพิ่มเติมอีก

ขอนำเรื่องที่ข้าพเจ้าได้มาใหม่มาเขียนเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

จากหนังสือชื่อ **อดีต** ตอนต้นเขียนโดย **ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี** ตอนที่สองเขียนโดย **นายแพทย์สุด แสงวิเชียร** จัดพิมพ์โดย**สำนักพิมพ์พิฆเณศ** ตอนต้นของหนังสือเล่มนี้ที่ว่าด้วย **มูลกำเนิดของคนชวง** หน้า ๑๖๘ ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ได้เขียนเชิงอารัมภบท สรุปออกมาได้ว่าท่านบาดหลวง Princeton Sung-Shih Hsu ผู้มีบิดาเป็นจีน มารดาเป็น **ไตชวง** เคยมาเมืองไทย ๒ ครั้ง คือใน พ.ศ. **๒๕๐๖ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช** ได้แนะนำให้รู้จักกับผู้เขียน (ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี) ครั้งที่สองท่านบาทหลวงผู้นี้ได้มาเมืองไทยใน พ.ศ. **๒๕๑๑** ท่านผู้เขียนได้ขออนุญาตแปลบางเรื่องที่ท่านบาทหลวงผู้นี้ได้เขียนไว้คือ **มูลกำเนิดของคนชวง** เคยพิมพ์ในหนังสือชื่อ A Study Of Thai Chuang

and Cantonese People อีกเรื่องหนึ่งคือคนชวงในประเทศจีนตอนใต้ เคยพิมพ์ในหนังสือ Proceeding Of The Symposium on History Chinese,S.E. Asia And Hongkong Region ในหน้า **๑๘๖** ของ **อดีต** บอกความว่า **คนชวง** มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับคนไทยในประเทศไทยเป็นอันมาก ในหน้าอื่น ๆ มีข้อความสรุปได้ว่า มีคนพื้นเมืองหลายกลุ่มในประเทศจีน เช่น **แม้ว เย้า** และ**ตาน** มีอีกเผ่าหนึ่งคือ **คนชวง** มีจำนวนมากถึง ๘ ล้านคน **คนชวง** ส่วนมากอยู่ในมณฑลกวางสีภาคเหนือ, ภาคใต้ และภาคตะวันตก ในมณฑลกวางสี มีคนชวง ๖๐ เปอร์เซ็นต์ มีคนจีน ๔๐ เปอร์เซ็นต์ **คนชวง** ไม่มีตัวหนังสือของตนใช้เอง ต้องใช้ตัวหนังสือของจีนเป็นหลัก แต่ความหมายและคำในภาษาพูดใกล้ชิดกับภาษาไทยเรามาก เช่น คำว่า ไป, สีแดง, สีขาว ใช้คำเดียวกัน คำว่า **หลาย** ก็แปลเป็นภาษาไทยเราว่า **มาก** ใช้คำว่า **หมัก** นำหน้าเรียกผลไม้ใกล้เคียงกับคำว่า **หมากม่วง หมากขาม** ในภาษาไทใหญ่ ไทลานนา ไทลานช้าง และไทภาคใต้ ซึ่งภาษาไทยภาคกลางเรียกว่า **มะม่วง มะขาม กินข้าว** ก็ใช้คำเดียวกัน ผู้แปล (ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี) ได้ถอดออกเป็นภาษาไทยกลางว่า **กินเข้า** น่าจะออกเสียงว่า กิน**เข่า** เหมือนภาษาลานช้าง เพราะใกล้ชิดกัน (ภาษาภาคพายัพออกเสียงว่า กิ๋นค๋าว) **โพ่** ในภาษา**ไตชวง** ก็คือ **พ่อ** นั่นเอง คำว่า **กูเมโล** ในภาษา**ไตชวง** แปลเป็นภาษาไทยภาคกลางว่า **ฉันไม่รู้** คำว่า **นา** ก็ใช้เหมือนภาษาไทย ภาคกลางคือ **นา**เหมือนกัน ในคำคุณศัพท์ขยายลักษณะของคำนามเหมือนภาษาไทยเราคือ วางคำคุณศัพท์ไว้หลังคำนามเช่น **หมาดำ หมาขาว** ซึ่งในภาษาจีนบางกลุ่มจะเรียกกลับกันว่า **ดำหมา ขาวหมา** เป็นตัวอย่าง

ในกวีอันเก่าแก่ของจีน ซึ่งฮ่องเต้ หรือเสนาบดีใช้ในคำอุทาน ที่หมายถึงความเสียดาย ความผิดหวังว่า **ดู่** ช่างมีความใกล้เคียงกับคำอุทานในภาษาไทยว่า **โธ่** เหลือเกิน ฝ่ายจีนมักอุทานว่า **ไอ๊ย่า** ซึ่งภาษาอังกฤษก็จะออกเสียงว่า Alas! เป็นต้น ในหนังสือเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ของจีนที่เรียกว่า **เออ-ยะ** ถอดข้อความออกมาเป็นภาษาไทยว่า ลูกหลานของ **โด** หนอน คือ ผีเสื้อ นักแปลคนจีนตีความหมายคำว่า **โด** ไม่ออก มักเขียนเดาสุ่มกันไป เมื่อนำคำว่า **โด** มาเทียบกับคำไทยว่า **ตัว** ข้อความดังกล่าวก็จะมีความหมายชัดเจนทันทีคือ ลูกหลานของ **ตัว**หนอน คือผีเสื้อ **ไตชวง** มีสัตว์เลี้ยงคือ **ควาย** สืบต่อกันมาหลายร้อยหลายพันปีแล้ว โดยถือว่าควายมีความสำคัญยิ่ง ถึงกับเรียกที่อยู่ของควายว่า **ดูงควาย ดูง** ในภาษาไตชวง แปลว่า หมู่บ้าน

ไตชวง นี้บางท้องถิ่นคนจีนก็เรียก **ถู, ถู่, ตูเยน** หรือ **โท้** แต่พวกกวางตุ้งบางกลุ่มเรียกอีกเสียงหนึ่งว่า **ชอง** (ช.ช้าง อ.อ่าง, ง.งูสะกด)**คนชวง** ตั้งถิ่นฐานในหลายแห่ง เช่นในมณฑลกวางตุ้ง มณฑลกวางสี มณฑลยูนนานติดต่อกับรัฐฉาน คือไทยใหญ่สืบเนื่องถึงลานนา เวียดนามเหนือ และบางส่วนของลานช้าง บางส่วนที่ใกล้ชิดกับตั้งเกี๋ย (เวียดนามเหนือ) **ไตชวง** เรียกพวกเดียวกันที่อยู่คนละถิ่นนิยมเรียกตามสีเครื่องแต่งกายที่ต่างกัน ต่างชื่อกัน เช่น **ไตยุน** ไตลาว และ **ไตควน** เป็นตัวอย่าง

จากความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า น่าเชื่อว่า **ไทน้อย** ผู้สถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย **ไทใหญ่ ไทอาหม ไทอัสสัม ไทลานนา** ที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันหลายกลุ่มหลายชื่อ **ไทย้อย** ที่จีนเรียก

ผู้หญิงไทใหญ่สรวมหมวกไท เรียกตามภาษาถิ่นว่า กุบไต
(จากหนังสือไปสอบคำไทยของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา)

หญิงไตเหนือในยูนานที่หาดทราย ชายน้ำเมา ขณะจะกลับไปยังหมู่บ้านของตนในเขตยูนาน เห็นลูกอ่อนหัวห้อยอยู่ข้างหลัง
(จากหนังสือไปสอบคำไทยของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา)

ไทเมาที่มูเซ ยังคงนุ่งดำใส่ดำ แม้ผ้าโพกหัวก็ยังใช้สีดำ เมื่อเวลาแต่งกายตามปรกติ
(จากหนังสือไปสอบคำไทยของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา)

จุงเจีย ถู่ หรือ **ตูเยน ไทชวง** และที่มีชื่อเรียกต่างกันอีกหลายชื่อ **ไทลานช้าง** ล้วนเป็นคนไท เชื้อชาติไทด้วยกัน เพราะมีภาษาพูดอย่างเดียวกันจะผิดเพี้ยนกันไปบ้างก็คือเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละถิ่นเท่านั้น

ข้าพเจ้ายังได้ค้นพบจากที่อื่นได้ความรู้เพิ่มเติมว่า **ไต** ในภาษา **ชวง** แปลว่าหมู่บ้านหรือคนพื้นเมือง แต่เมื่อเขียนเป็นภาษาจีนออกเสียงว่า **ไท** หมายถึงผู้ยิ่งใหญ่ เช่น **ฮ่องไทตี้** หมายถึง **พระเจ้าแผ่นดิน ฮ่องไทเฮา** หมายถึง **พระราชินี** เรียกผู้ใหญ่เทียบกับพระเจ้าแผ่นดินของต่างประเทศ ล้วนใช้คำว่า **ไท** นำหน้าทั้งสิ้น เช่น **ไทอิงก๊ก** หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินประเทศอังกฤษ **ไทฟ้าก๊ก** หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินประเทศฝรั่งเศส **ไทเมก๊ก** หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน (หรือประธานาธิบดี) ของสหรัฐอเมริกา คนไทยเราเรียกปูชนียบุคคลระดับพระเจ้าแผ่นดินว่า **เทพไท** หรือ**ท้าวไท** เรียกพระสงฆ์ตามคำไทยโบราณว่า **เจ้าไท** เรียกผู้ที่พ้นหนี้ หรือพ้นสภาพความเป็นทาสว่า **เป็นไทแก่ตัว**

คำว่า **ไท** ในภาคอีสานหมายถึง **บุคคล, ชาว, พวก** เช่น ถามว่า **เจ้าเป็นไทเมืองใด๋?** หมายความว่า ท่านเป็นคนเมืองไหน? **ไทเฮา** หมายถึง **พวกเรา ไทบ้านเหนือแต่งงานกับไทบ้านใต้** หมายความว่า **ชาวบ้านเหนือแต่งงานกับชาวบ้านใต้** ลักษณะเช่นนี้ก็เหมือนกับพวกเราเผ่าพันธุ์เดียวกันเรียกตัวเองว่า ไท, ไต, ในชื่อต่าง ๆ ในกลุ่มคนไทที่สังคมอยู่กับจีนตอนใต้, อยู่ร่วมกับอัสสัมและไทกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในแดนลานนา และลานช้าง ซึ่งบางทีชนเผ่าอื่นเขาเรียกพวกเราเป็นชื่ออื่น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชนกลุ่มหนึ่งเรียกชื่อชนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นชื่อหนึ่ง แต่เจ้าตัวเรียกตัวเองอีกชื่อหนึ่งนั้นมีหลายตัวอย่างขอแสดงเฉพาะที่สืบเนื่องในข้อความที่เขียนไปแล้วเท่านั้น ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ชาวลานช้าง เรียกเผ่าพันธุ์หนึ่งที่ส่วนใหญ่ด้อยพัฒนากว่าตนว่า **ข่า** หมายถึงผู้ที่เปรียบเสมือนคำว่า **ข้า**ในภาษาไทยภาคกลาง คำว่า **ขี่ข่า** ในภาษาไทยลานช้างเทียบได้กับคำว่า **ขี้ข้า** ในภาษาไทยภาคกลางนั่นเอง แต่**ข่า** ในความหมายในภาษาลานช้างนั้น เจ้าของเผ่าเขาเรียกตัวเองอีกชื่อหนึ่งต่างหาก เช่น จารแด ขมุ ฯลฯ แต่เมื่อชาวลานช้างเรียกต้องเติมคำว่า ข่า นำหน้า เป็น ข่าจารแด ขมุ ฯลฯ ในทำนองเดียวกันเผ่าพันธุ์ที่ภาคกลางถือว่าเคยด้อยพัฒนากว่าอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ต้องนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีในถิ่นนั้นมาส่งส่วย ไทยภาคกลางเลยเรียกชนเผ่านั้นว่า **ส่วย** แต่ชนเผ่าดังกล่าวนี้เรียกตัวเองว่า **กูย** เหมือนชาวลานช้างเรียกตนเองว่า เป็น **ไท** บ้านนี้ **ไท**เมืองโน้น นั่นเอง

มีวีรบุรุษ คนหนึ่งที่ไม่ใช่ชาวไทลานช้าง แต่ท่านผู้นี้เป็นนักต่อต้านลัทธิสังคมนิยมอย่างอาจหาญ ท่านผู้นี้ชื่อ นายวังปาว ชาวลานช้างปัจจุบัน ทุกฝ่ายไม่ระบุว่านายวังปาวเป็น **ข่า** ทุกฝ่ายเรียกเหมือนกันว่า **นายพลวังปาว** ไม่มีใครกล้าเรียกว่า ข่าวังปาวเลย

ในหลายท้องถิ่นของนครศรีธรรมราช ชาวใต้บางกลุ่มเรียกตัวเองว่า **ไท** เรียกคนไทยภาคกลางว่า **คนข้าหลวง** ดังนั้นชาวใต้หลายท้องถิ่นเรียกภาษาที่ใช้พูดจากันว่า ภาษาไท หรือ ไต เรียกภาษาที่คนไทยภาคกลางพูดจากันว่า **ภาษาข้าหลวง** (ท่านผู้อ่านที่อยากทราบว่ามีชาว

เกาะทะเลใต้แห่งใดบ้างที่มีหลายคำพูดใกล้เคียงกับชาวไทยภาคใต้ โปรดอ่านบทที่ ๓.๑ ในภาคผนวกท้ายเล่ม

พงศาวดารรัชกาลสมเด็จพระราเมศวร (พ.ศ. ๑๙๓๑ - ๑๙๓๘) เรียกชื่อไทยลานนากลุ่มหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งว่า **ไทยลื้อ** ปรากฏว่ามีรับสั่งให้อพยพครัวเรือนไทยลื้อจำนวนมากให้ไปตั้งหลักแหล่งใหม่ในนครศรีธรรมราช สงขลา และจันทบุรี

ความเคลื่อนไหวของไทยลื้อนี้ ได้ความรู้จากหนังสือชื่อปรัชญามหาแสง (ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิทูร หน้า ๑๕๗ ความตอนหนึ่งว่า....*ในชั้นหลังมีไทยลื้อมาจากเมืองยอง หรือสิบสองปันนาเข้ามาอยู่ในตำบลน้ำแพร่ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ก็มี เข้ามาอยู่ในท้องที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงรายก็มี ผู้ที่เข้ามามักใช้ชื่อบ้านเดิมติดมาด้วย เขาเคยอยู่บ้านเชียงคำสิบสองปันนา ก็มาอยู่จนกลายเป็นตั้งชื่ออำเภอเชียงคำตามชื่อบ้านเดิมไป และเขาเรียกตัวเองว่าเป็น* **ชาวยวน** *หรือ* **โยนก** *ในท้องที่อำเภอเชียงคำก็มีตำบล* **บ้านหย่วน** *คือ* **ชาวยวน** *นั่นเอง*

ในอนุสาร อ.ส.ท. ฉบับที่ ๖ ปีที่ ๒๒ ประจำเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๕ วาสนา กุลประสูตร ได้เขียนเรื่องคนไต กลุ่มหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นสารคดีที่ควรให้การสนใจอย่างยิ่ง น่าเชื่อว่าอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกันทั้งสังคมและภาษากับชาวยวน โยนก หรือ ชาวไทกลุ่มอื่นที่ตั้งถิ่นฐานไม่ไกลกันมากนัก

ข้าพเจ้าเคยลองใช้ทฤษฎีทางเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทหลวงพระบาง ชาวจังหวัดเลย ชาวยวน หรือ โยนก และ ไทลื้อ พบว่ามีความใกล้ชิดกันทางเสียงดนตรีที่มีในภาษาใกล้เคียงกันกว่าที่พบเสียงดนตรีในภาษาไทยนครเวียงจันทน์ ไทยนครจำปาศักดิ์ และชาวอีสานส่วนใหญ่ในราชอาณาจักรไทย แต่อย่างไรก็ตาม **ไท ไต** ทุกกลุ่มที่ข้าพเจ้านำมาอ้างแล้วทั้งหมดต่างก็เป็น **ไท ไต** เผ่าพันธุ์เดียวกันทั้งสิ้น

ขออ้างอิงถึงชาวต่างชาติอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้เขียนสดุดีความยิ่งใหญ่ของคนไทในอดีต จากหนังสือ The Thai Race ของหมอด๊อด* นักสอนศาสนาชาวอเมริกันได้อ้างอิงข้อเขียนของนาย Hallet นักค้นคว้าประวัติศาสตร์ทางเชื้อชาติชั้นนำของโลกคนหนึ่งว่า

> *ชนชาติไทยไม่ใช่จะแผ่ไปทางใต้ จนกระทั่งถึงทะเลจีนเท่านั้น แต่เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ประกอบขึ้นเป็นชาติจีนทีเดียว ผู้ที่เดินทางตลอดประเทศจีนภาคใต้ ลงความเห็นว่าคนที่ได้พบส่วนมากที่สุดเป็นเชื้อชาติไท ลักษณะร่างกาย และภาษาพูด บอกชัดอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่การติดต่อกับจีนนาน ๆ ทำให้เปลี่ยนทั้งนิสัย ขนบประเพณี การแต่งกาย และในที่สุดก็ลืมว่า ตัวเป็นไท กลายเป็นจีนไปทีเดียว*
>
> *Major Davies ได้เขียนหนังสือเล่มสำคัญเล่มหนึ่งเกี่ยวกับชนชาติไทยให้ชื่อว่า Yunnan กล่าวว่า ส่วนมากที่สุดของชาวกวางตุ้งเป็นเลือดไท คือไทยที่กลายเป็นจีนไปทั้งขนบ*

---

* William Clifton Dod

ยังมีข้อเขียนของนาย Terrien de lacouperie นักปราชญ์ชาวอังกฤษที่มีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศส ได้เขียนแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของคนไท ในอดีตเรื่องชนชาติจีนเข้ามาชุบมือเปิบที่หลังว่า

เรื่องความเจริญก้าวหน้าของจีนในสมัยโบราณนั้น มีพฤติการณ์ไม่เหมือนกับที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน แต่ก่อนเข้าใจกันว่า ประวัติศาสตร์ของจีนเป็นเรื่องแห่งการก่อสร้างตัวเองและก้าวหน้าจากสภาพป่าเถื่อน มาเป็นชาติที่มีอารยธรรมสูงอย่างไม่มีใครเสมอเหมือน แต่หลักฐานที่ได้พบในชั้นหลัง ๆ นี้ แสดงให้เห็นชัดว่า จีนเป็นแต่อพยพเข้ามาแทรกซึมอยู่ในดินแดนที่เจ้าของถิ่นเดิม ซึ่งมีอารยธรรมสูงอยู่แล้ว และในบรรดาชาติที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิมนั้น ไท เป็นชาติสำคัญชาติหนึ่ง.

๑.๓ สยาม

คำว่า สยาม ซึ่งมอญเรียก **เซ็ม** พม่าเรียก **ชาน** นี้มีนักค้นคว้าหลายท่านได้พยายามหาเค้าเรื่อง ความเป็นมาอย่างกว้างขวาง มีหลักฐานว่า เขมร, จีน ก็เรียกว่า เสียมเหมือนกัน ฝ่ายจีนเพิ่มเติมบางคำเป็น **เสียมล้อก๊ก** เพื่อความกระจ่างของท่านผู้อ่าน ขอนำข้อความบางตอนที่อาจารย์มานิต วัลลิโภดม นำมาอ้างไว้ในหนังสือสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน หน้า ๖๖ ดังนี้

เรื่องพรรณนาว่าด้วยกรุงสยามซึ่งขุนนางจีน ๖๖ นายเป็นเจ้าพนักงานเรียบเรียงในสมัยราชวงศ์เช็ง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๐ และพระเจนจีนอักษรได้แปลขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕) อธิบายว่า

"เสี้ยมหลอก๊กอยู่ฝ่ายทิศตะวันออก เมืองก้วงหลำ เฉียงหัวนอน (เฉียงใต้) ของเมืองกั้งผู้จ้าย (กัมพูชา) ครั้งโบราณมีสองก๊ก เสี้ยม (สยามหรือสุโขทัย) ก๊กหนึ่ง หลอฮก (ละโว้) ก๊กหนึ่ง...."

ความสำคัญที่จะสังเกตตรงนี้คือ เสี้ยมหลอก๊กอยู่เฉียงหัวนอน (เฉียงใต้) ของเมืองกัมพูชา ถือตามตัวหนังสือจะอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้หรือตะวันตกเฉียงใต้ ข้อความไม่ชัด ถ้าถือตามภูมิศาสตร์ควรเป็นทิศตะวันตกเฉียงใต้ เพราะถ้าเป็นทิศตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นประเทศเวียดนามใต้ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่า เสียมราบใต้เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศกัมพูชา

ต่อมาสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายเสี้ยมหลอก๊กไว้ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า

"ในจดหมายเหตุจีนที่ขุนเจนจีนอักษร (สุดใจ) แปลเป็นเรื่องพระราชไมตรีในระหว่างกรุงสยามกับกรุงจีนเรียกเมืองไทยว่า เสี้ยมหลอก๊ก (และจีนยังเรียกอยู่จนทุกวันนี้) อธิบายไว้ในหนังสือนั้นว่าเดิมเป็น ๒ ประเทศ ประเทศเสียมอยู่ข้างเหนือ ประเทศหลอฮกอยู่ข้างใต้ ภายหลังประเทศหลอฮกได้ประเทศเสียม (เห็นจะหมายความตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ครองกรุงศรีอยุธยา) สองประเทศนี้รวมเป็นประเทศเดียวกัน จีนจึงเรียกว่าเสียมหลอก๊กแต่นั้นมา ประเทศที่จีนเรียกว่า "เสียม" มาจากคำ "สยาม" หมายความว่าราชอาณาจักรสุโขทัยเป็นแน่ไม่ต้องสงสัย ประเทศที่จีนเรียกว่า "หลอฮก" และว่าอยู่ข้างใต้ประเทศเสียมนั้น ก็แปลได้อย่างเดียวว่า มาจากคำละโว้ จีนเห็นจะเรียกมาแต่ยังอยู่ในอาณาจักรขอม หรือเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเชื้อวงศ์ของพระเจ้าจันทโชติยังปกครอง แต่ประหลาดอยู่ที่ปรากฏในจดหมายเหตุจีนว่า หลอฮกก๊กยังมีอยู่จนแผ่นดินพระเจ้ารามคำแหง....พิเคราะห์ดูเห็นว่า ที่จีนเรียกหลอฮกก๊กในตอนหลังนี้จะหมายความว่า อาณาจักรของพระเจ้าอู่ทองนั่นเอง ในรัชกาลพระเจ้ารามคำแหง เมืองละโว้และเมืองอโยธยาคงรวมอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้าอู่ทอง จีนจึงเอาชื่อหลอฮก ซึ่งเคยเรียกอยู่แต่ก่อนมาเรียก"

ข้อความที่ข้าพเจ้านำมายกตัวอย่างไว้แล้วนี้เป็นที่มาประการหนึ่งของตำราประวัติศาสตร์ของไทยที่เรายึดถือเป็นตำราเรียนสืบต่อกันมานานปี ต่อมาอาจารย์มานิต วัลลิโภดมได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างกว้างขวาง ได้พบหลักฐานใหม่ ๆ เกี่ยวโยงถึงกันแต่เป็นยุคและสถานที่แตกต่างกันออกไปบ้าง เพื่อไม่ให้นักศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทยไข้วเขว อาจารย์มานิตฯจึงได้เขียนอธิบายเปรียบเทียบในหนังสือ สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหนของท่านหน้า ๗๑ ไว้ดังนี้

อย่างไรก็ดีเมื่ออ่านพบหนังสือว่าด้วย ขนบธรรมเนียมประเพณี ของเจินละ* เป็นพยานยืนยันว่าเสี้ยมหลอก๊กอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของกัมพูชามหานครดั่งนี้ ข้าพเจ้าก็เริ่มงานสอบค้นคว้าเรื่องเสี้ยมหลอก๊ก แต่เพื่อมิให้เสี้ยมหลอก๊กในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เกิดปะปนไขว้เขวกับเสี้ยมหลอก๊ก ในตำราประวัติศาสตร์ไทย จึงขอขนานนามเรียกเสี้ยมหลอก๊กในแนวค้นคว้าของข้าพเจ้าว่า "เสียม-ชวกะ"** ส่วนเสี้ยมหลอก๊กในตำราประวัติศาสตร์ว่า "เสียม-สุโขทัย"

เสียม-ชวกะมีชื่อปรากฏขึ้นใน พ.ศ. ๑๕๐๔ เสียม-สุโขทัยมีชื่อในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แก่อ่อนกว่ากันเกือบ ๒๐๐ ปี

ตามที่ข้าพเจ้าได้นำตัวอย่างประวัติความเป็นมาของคำว่าสยาม, เสียม, เสี้ยมล้อก๊ก ฯลฯ เสนอท่านผู้อ่านไปแล้วนั้นเป็นสารคดีที่ให้ความรู้โดยทั่วไปที่กว้างขวางมาก เพื่อขมวดให้เข้าสู่ประเด็นอันเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทยที่จะปรากฏเด่นชัดในบทต่อไป ข้าพเจ้าขอเขียนคำว่าสยามที่ยังมีหลงเหลือใช้กันอยู่ในกลุ่มชาวไทยใหญ่บางท้องถิ่นในอาณานิคมของพม่าดังนี้

จากหนังสือเรื่อง **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว** และ**ขอม** ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ในบทที่ ๑ ได้เขียนความว่าพบร่องรอยคำว่าสยามจากโคตรตระกูลของเผ่าไทยบางพวกในรัฐอัสสัมของอินเดีย โดยอ้างจากหนังสือ **กาเลหม่านไต** (เที่ยวบ้านไท) ของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา ปรากฏในหลายหน้า เช่น หน้า **๕๒, ๗๙, ๒๕๐-๕๑, ๒๕๕-๕๖, ๓๖๐-๖๑** ข้าพเจ้าขอนำมาสรุปย่อ ๆ ว่า

.....เจ้าของบ้านที่นายทนุราม นำตัวข้าพเจ้า (ดร.บรรจบฯ) ฝากไว้ที่ดิช้างปานี นั้นเป็นหมออีก, ชื่อนายแพทย์ทุดนาถโคฮาย**สยาม** (ผู้เขียนวงเล็บไว้เขียน อธิบายว่าออกเสียงฟังเป็นฉะหยาม).....แม่เฒ่าที่พาข้าพเจ้าไปดิช้างปานีนั้น ชื่อนางรูโรหิศ**สยาม**....ที่แปลกที่สุดคือ คนไททุกคนในหมู่บ้านนี้ใกล้เคียง มีนามสกุลสยามทั้งสิ้น....ไม่มีใครรู้ว่า **สยาม** นี้มีประวัติความเป็นมาจากแห่งใด....ยังมีประวัติย่อ ๆ ของพวก**ไทรง** ไทกลุ่มหนึ่งว่า ก่อนพวกนี้จะมาอยู่ในอัสสัมเคยมีถิ่นฐานในเมือง **ม่านคำยัง** กลุ่มเดียวกับไทใหญ่ (**ไทโหลง**, **ไทหลวง** และ**ไทใหญ่**) เล่าสืบต่อกันมาว่า

---

* เขียนโดย เฉลิม ยงบุญเกิด

** ท่านผู้เขียนได้ถอดคำว่า - ชวกะ - เปรียบเทียบตรงกับพื้นที่บางส่วนที่รวมเรียกว่า **ศรีวิชัย** อยู่บนผืนแผ่นดินตอนใต้ของแหลมมลายู มีความเจริญก่อนหรือร่วมสมัยต้น ๆ ของกรุงสุโขทัย

เมื่อพากัน ข้ามภูเขาปาดไก่มาสู่อัสสัมได้ถูกพวกกะฉิ่นจับและต้องตั้งรกรากอยู่ที่นั่น ได้ชื่อใหม่ว่า **ไทตุรุง**, หรือ **ไทรง** ที่ถูกเรียกชื่อนี้เพราะตั้งภูมิลำเนาใกล้แม่น้ำตุรุง หรือแม่น้ำรง แต่ก็ยังเรียกชื่อเผ่าของตนอยู่ว่า **สยาม** บางทีก็แปรเป็น**ชาม** ดร.บรรจบฯ เขียนต่อไปอีกว่าได้ทราบจากชาวไทใหญ่ว่า คำว่ารัฐชานหรือฉานนั้นเป็นคำเดียวกับคำว่าชามนั่นเอง หากแต่ออกเสียงเพี้ยนไปตามภาษาพม่าที่ออกเสียง ม.สะกด เป็นเสียง แม่ กน. คำว่า**ชาม** จึงกลายเป็น**ชาน**ไป เป็นที่น่าสังเกตว่ามีหมู่บ้านกลุ่มหนึ่งคือ **นานคาว ภลีชัน** และ**เภชเพรี** รวมเรียกชื่อเดียวว่า **สยามคาว**

สรุปตอนนี้ได้ว่า คำว่า**สยาม** ที่ใช้เรียกขานกันในหมู่ไทยใหญ่บางท้องถิ่นนั้น ได้แปรมาเรียกว่า **ชาม** พม่าชนชั้นปกครองออกเสียง **ชาม**ไม่ถนัดจึงออกเสียงตามถนัดว่า **ชาน** แล้วเขียนชื่ออาณานิคมนี้เป็นภาษาอังกฤษว่า Shan State เรียกชื่อนี้ต่อมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ และครั้งที่กองทัพไทยยึดครองรัฐชานหรือฉานได้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา ฯพณฯ จอมพลป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนเรียกว่า สหรัฐไทยเดิมอยู่ระยะหนึ่ง.

๑.๔ ลาว

คำว่า **ลาว** นี้ในภาษาพูดและภาษาเขียนรุ่นเก่า ๆ ในภาคอีสาน หมายถึงบุคคลที่สามที่อ้างถึง เช่น **ลาว**เคียดหลายบ่อ? หมายความว่า **เขา**โกรธมากไหม?, **ลาว**ซิมาหาบ่อ หมายความว่า **เขา**จะมาหาไหม? ต่อมาคำว่า**ลาว** เปลี่ยนมาใช้คำว่า **เพิ่น** แทน ซึ่งก็มีความหมายเป็นอย่างเดียวกันคือ แสดงถึงผู้ที่ถูกอ้างถึงนั้นเป็นบุคคลระดับอาวุโส เช่น **เพิ่น**เคียดหลายบ่อ? หมายความว่า **เขา (หรือท่าน)** โกรธมากไหม? เป็นตัวอย่าง ไทยภาคพายัพไม่ใช้คำว่า**เพิ่น** แต่แผลง **พ (พาน)** เป็น **ป (ปลา)** เช่น **เพิ่น** แผลงเป็น **เปิ้น** เป็นตัวอย่าง ในบางท้องถิ่นของจังหวัดน่าน มีหลายครอบครัวใช้นามสกุล ที่มีคำลงท้ายด้วยคำว่า **ลาว** เช่น **ตาลาว สิงลาว อ๊อดลาว** เป็นต้น *

จากพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน (ประชุมพงศาวดารภาค ๖๑) มีเรื่องเกี่ยวกับคำว่า **ลาว** อยู่ด้วยหลายตอน เช่น **"เจ้าลาวกะยู, ปู่เจ้าหลวง,หรือปู่จ้าวลาวจก** สร้างเมืองขึ้นหลายเมืองให้โอรสสามคนไปครองเมืองต่าง ๆ คือ **ลาวกอ, ลาวกือ,** และ**ลาวเก้า** พระราชบิดาของพระยาเม็งรายก็มีพระนามเดิมว่า **ลาวเม็ง"** จะเห็นได้ว่าคำว่า**ลาว**นี้ มีทั้งจากลานนา และลานช้าง (ศรีสัตนาคนหุต) ฉะนั้นการตั้งชื่อเพลงไทยเดิมของภาคกลางที่ใช้ทำนองดนตรีใกล้เคียงกับทำนองดนตรีพื้นเมืองของลานนาหรือลานช้างจึงให้มีคำว่า **ลาว** นำหน้าเสมอ เฉพาะที่ใช้ทำนองดนตรีพื้นเมืองใกล้เคียงกับของลานนามีหลายเพลงเช่น **เพลงลาวลำปาง ลาวเสี่ยงเทียน ลาวสมเด็จ** เป็นตัวอย่าง ที่มุ่งให้หมายถึงทำนองใกล้เคียงกับทำนองดนตรีพื้นเมืองของลานช้าง ที่เด่นที่สุด คือ **เพลงลาวแพน** ที่มีคำร้องเกี่ยวกับความทุกข์ยากของเชลยศึกชาวเวียงจันทน์ ที่ตกค้างอยู่ในภาคกลาง ดังตัวอย่างคำร้องส่งเพลงลาวแพนตอนจบว่า....*ถือข้องส่องคบ ไปไล่จับกบทุ่งพระเมรุ เปื้อนเลน เปื้อนตม เหม็นขม เหม็นคาว จับทั้งอ่างท้องขึงจับทั้งอึ่งท้องเขียว จับเปี้ยวจับปู จับหนูท้องขาว จับกบขาเหยียด ๆ จับเขียดขายาว ๆ จับเอามาให้สิ้น เอามาต้มกินกับข้าว เป็นกรรมของเรา เพราะเจ้าเวียงจันทน์ อ้ายเพื่อนเอย.....*

คำว่า **ลวะ, ล๊ั้วะ,ละว้า, ลาวจังราช ลวจกราช** เหล่านี้ข้าพเจ้าเคยมีความเข้าใจไขว้เขวมาช้านาน เมื่อศึกษาค้นคว้าจึงพบว่ามีความเป็นมาค่อนข้างแตกต่างกัน จึงขอนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่านตามที่ค้นพบดังนี้

พงศาวดารโยนกฉบับพระยาประชากิจกรจักรแต่งเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๐ อธิบายว่า *(ปู่เจ้าลาวจก) เป็นหัวหน้านั้นมีจกคือจอบขุดดินมากกว่า ๕๐๐ อัน แจกจ่ายให้หมู่บริวารเช่ายืมไปทำไร่....* ชั้นแรกข้าพเจ้าเชื่อตามนี้ คือ **ลาวจก เป็นผู้ที่มีจอบมาก** ครั้นได้อ่านในหนังสือสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหนของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม หน้า ๒๒๘ บรรทัดที่ ๑๙ ต่อเนื่องถึงหน้า ๒๒๙ ผู้เขียนได้สืบค้นจากฝ่ายจีนมีข้อความดังนี้ *"ลาวจกเป็นคนไทชาวเสฉวน ตัวหนังสือจีนเมืองเสฉวนที่อ่านในสำเนียงแต้จิ๋ว*

---

* ได้ความรู้จาก พระศรีสมโพธิ์ (บุญลอย มั่นดี) ชาวจังหวัดน่าน ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดคฤหบดี บางยี่ขัน

จกนั้นอ่านในสำเนียงจีนกลางหรือจีนหลวงว่า จุ หรือ ฉู่ พระยาโกษากรวิจารณ์ (ประภาศิริ) อธิบายว่าสำเนียงตรงกับ กะยู ขะยู ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วย"

ข้าพเจ้าผู้เขียนก็เห็นด้วยกับเหตุผลของอาจารย์มานิตฯเหมือนกัน จึงเห็นว่า **ลั้ว,ละว้า** ไม่ได้เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันกับ **ไท** หรือที่ฝ่ายจีนเรียกว่า **ลาว, ไอเลา,** หรือ**อ้ายลาว** เลย

การใช้คำว่า ลาวนำหน้าชื่อ เช่น **ลาวกอ, ลาวกือ** หรือ**ลาวเก้า** ตามที่ยกตัวอย่างไปแล้วนั้น คำว่า**ลาว**ก็เปรียบเสมือนคำว่า**นาย**ของภาษาไทยภาคกลางนั่นเอง เช่น **นายกอ นายกือ** และ**นายเก้า** เป็นตัวอย่าง การใช้คำว่า**ลาว**นำหน้าชื่อก็เป็นทำนองเดียวกับในภาษาเวียดนามใช้คำว่า**เหงียน** เช่น **เหงียนเกากี, เหงียนวันเทียว** และ**เหงียนโกตั๊ก** เป็นตัวอย่าง ส่วนที่ปรากฏในจดหมายเหตุเก่าแก่ของลานนาที่เขียนคำว่า **ลว** หรือ**ลวะ** สองคำนี้เป็นคำที่ลอกเลียนมาจากภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งก็แปรมาจากคำว่า **ลาว** นั่นเอง.

๑.๕ ละว้า, ลั๊วะ

ยังมีผู้เข้าใจไขว้เขวเกี่ยวกับชาวละว้าหรือลั๊วะอยู่เป็นอันมาก ขอถือโอกาสทำการเข้าใจกับท่านผู้อ่านโดยสังเขปดังนี้

ลั๊วะ หรือละว้านี้ Mrs. Sall Kinstadter ได้ติดตามสามีนักค้นคว้ามนุษยวิทยาชาวอเมริกันไปพักอยู่กับชาวละว้าใกล้อำเภอแม่สะเรียงจังหวัดแม่ฮ่องสอน Mrs. Kinstadter ได้เขียนเรื่องคนละว้าลงในวารสาร Swadi, February 1965 เธอเขียนว่าละว้าเป็นเผ่า Hill Tribe ซึ่งความหมายโดยทั่วไปหมายถึงชาวเขาจำพวกอีก้อ มูเซอ แม้ว เย้า ฯลฯ รู้สึกว่ายังคลุมเครือ ในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยไปใกล้ชิดกับครอบครัวชาวละว้าหลายครอบครัว ครั้งไปราชการสงครามในสหรัฐไทยเดิมดังกล่าว ขอเน้นชัด ๆ ว่า คำว่าชาวเขา (Hill Tribe) กับชาวละว้า เป็นเผ่าพันธุ์มนุษยชาติที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนมาก ดังนี้

- ชาวเขานิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนยอดเขาสูง ทำลายป่าไม้ ปลูกฝิ่นตามไหล่เขาที่ลาดต่ำลงมา แต่ชาวละว้าตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบ หากมีพื้นที่ราบที่ใช้เพาะปลูกจำกัด ชาวละว้าจึงสร้างบ้านเรือนตาม**ไหล่เขา** หรือ**ยอดเขาเตี้ย** ๆ ที่มีทำเลใกล้ที่ราบ หรือช่องว่างระหว่างเขาสูงเพื่อสะดวกในการทำไร่ไถนา

- **ชาวเขาอาบน้ำปีละครั้ง** หรือไม่กี่ครั้งเลย นอกจากหาน้ำอาบได้ยากแล้ว ยังเชื่อว่าอาบน้ำแล้ว ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย **แต่ชาวละว้าอาบน้ำทุกวัน**

- ชาวละว้ารู้จักใช้รางไม้ไผ่รองน้ำที่ไหลลงมาจากซอกเขาให้ไหลเข้าสู่หมู่บ้านของตน ชาวเขาที่อยู่บนยอดเขาต้องมารองน้ำที่ชาวละว้าทำรางไว้นี้เป็นน้ำดื่มตลอดปี

- หมู่บ้านชาวละว้าเกือบทุกแห่งมีวัดในพุทธศาสนา พบว่าการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์-เณรไม่รัดกุม คงจะเนื่องด้วยขาดการติดต่อกับโลกภายนอกเกือบสิ้นเชิง พุทธศาสนาของชาวละว้าจึงไม่พัฒนาเลย

- ชาวเขาเลี้ยงเฉพาะสัตว์บก เช่น หมู หมา (นิยมบริโภคเนื้อหมา ไก่) แต่ชาวละว้าเลี้ยงทั้งสัตว์บก และสัตว์สะเทินน้ำ สะเทินบก เช่น เป็ด ห่าน ชาวละว้ายังมีความรู้ความชำนาญทาง**จับสัตว์น้ำ**อีกด้วย ชาวละว้ารู้จักทำ**ลอบดักปลา ทำแห ทำอวน** จับปลา และทำ**ข้องใส่ปลา**ด้วย ชาวละว้ายังเลี้ยงวัว, ควายสำหรับทุ่นแรงในการเกษตรและสำหรับใช้เนื้อบริโภค

- ชาวเขามีภาษาพูด แตกต่างกันแต่ละเผ่า ไม่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับภาษาไทยเลย ชาวเขาเพิ่งหัดพูดภาษาไทยเมื่อทางการบ้านเมืองมีนโยบายให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่น และให้มีการปลูกพืชอื่นทดแทน ชาวเขาเดิมไม่มีศาสนา นับถือผี มีพิธีกรรมอันเก่าแก่ดึกดำบรรพ์แบบ**มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์** เพิ่งหันมาสนใจและนับถือพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกเมื่อมีธรรมทูตจากภาคกลางจาริกไปสั่งสอนพระธรรมในพุทธศาสนา เมื่อไม่นานมานี้

- ชาวละว้าพูดภาษาไทยเมื่อติดต่อกับผู้อื่น แต่ในสมาชิกครอบครัวหรือในหมู่คณะของเขา

ชาวละว้าพูดภาษา**เขมร**ปนกับภาษา**อันดั้งเดิม**ของเขาข้าพเจ้าพูดภาษาเขมรส่วยได้จึงใช้ภาษาเขมรส่วยพูดจากับชาวละว้าหรือลั๊วะได้สบายมาก พงศาวดารโยนก (ประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๒)ได้อธิบายเกี่ยวกับชาวละว้าว่า **มิลักขุชนชาวป่าชาติละว้า ตั้งเคหสถานเป็นหมู่ ๆ อยู่ตามแนวเขาโดยเฉพาะที่เขาดอยตุง** ซึ่งเป็นทิวเขาชิดแดนลาวกับแคว้นลานนา..... แต่จากที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นชาวละว้าตั้งถิ่นฐานห่างไกลเป็นอันมากจากแนวเขาดอยตุงลึกเข้าไปในสหรัฐไทยเดิมและเหนือขึ้นไปจนเข้าเขตบางส่วนของมณฑลยูนนานของจีน ชาวละว้าไม่ใช่คนป่าคนเถื่อนแต่ชาวละว้าเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนแล้วแต่มีเหตุหลายประการผลักดันให้ชาวละว้าต้องไปตั้งถิ่นฐานในแดนทุรกันดาร ขอนำหลักฐานแสดงว่าชาวละว้าเคยค้าขายกับชาวสุโขทัย แต่ ตอนหลังมีการห้ามซื้อขายกับชาวละว้า ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑๗ (จารึกที่ฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร) จารึกว่า **อนึ่ง แต่ก่อนย่อมขายวัวไปแก่ละว้า อันจะให้ขายดุจแต่ก่อนนั้น ก็ห้ามมิให้ขาย**

ตามที่นาง Sally Kinstadter เขียนเรื่องละว้าลงในวารสาร Swadi นั้น ตอนหนึ่งเธอเขียนว่า ชาวละว้าทอเสื่อ (เรียกตามภาษาไทยเดิมโดยทั่วไปว่า สาด) แล้วนำมาขายให้ชาวแม่สะเรียง เธอเขียนอีกตอนหนึ่งความว่า มีชาวละว้าไม่น้อยที่ปรับตัวในด้านขนบธรรมเนียมการแต่งกายและภาษาพูดแล้ว ลงจากเขามาอยู่ร่วมสังคมเดียวกันกับคนไทยในอำเภอแม่สะเรียงนั้น เธอเขียนได้ถูกต้องเป็นอย่างยิ่ง เพราะชาวละว้าปรกติก็พูดภาษาไทยเดิมในสำเนียงของภาษาไทยใหญ่อยู่แล้ว

การที่ข้าพเจ้าเคยสมาคมกับชาวลั๊วะหรือละว้าในสหรัฐไทยเดิมครั้งที่ข้าพเจ้าไปราชการสงครามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ นั้น ข้าพเจ้าจำได้แม่นยำว่า ชาวลั๊วะหรือละว้าเขาแนะนำตัวเขาเองว่าเขาคือ**ไตลั๊วะ** (ไทลั๊วะ) ต่อหน้าทหารไทยนั้น ข้าพเจ้าเพิ่งคิดได้เมื่อเขียนหนังสือเล่มนี้ว่าชาวลั๊วะหรือละว้าพูดเพื่อเอาใจทหารไทยผู้พิชิตมากกว่าข้อเท็จจริง เข้าข่ายคำพังเพยสากลที่ว่า **ภาษาย่อมขยายตัวออกไปตามกำลังของการขยายอำนาจและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา** ซึ่งในครั้งนั้นกองทัพไทยมีอำนาจครอบครองสหรัฐไทยเดิมของพม่าทั้งหมด

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตเป็นพิเศษว่าครั้งที่กองทัพไทยยึดครองสหรัฐไทยเดิมนั้น นอกจากชาวละว้า (ลั๊วะ) ชาวเขาเกือบทุกเผ่าพันธุ์ได้แสดงออกอย่างเด่นชัดว่าอยากเป็นคนไทยอย่างออกหน้าอย่างเดียวกับชาวละว้าที่ข้าพเจ้านำตัวอย่างมาอ้างแล้วนั้น โดยเฉพาะชาวไทยใหญ่ได้แสดงออกถึงความปรีดาปราโมทย์เป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสต้อนรับทหารไทย ซึ่งเขาถือว่าเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน หญิงทุกวัยของไทยใหญ่ (รวมทั้งหญิงเผ่าพันธุ์อื่นด้วย) แสดงความยินดีที่จะออกมาร่วมรำวงกับทหารไทยทุกคนเมื่อได้รับการเชื้อเชิญ

เห็นได้ชัดว่ารำวงของไทยที่มีจังหวะง่าย ๆ เร้าใจนั้นแพร่ขยายไปได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางเป็นอย่างยิ่ง คำร้องที่ว่า **งามแสงเดือนมาเยือนส่องหล้า งามใบหน้ามาสู่รำวง**

นั้นสาวชาวไทยใหญ่ใช้เวลาปรับเสียงไม่กี่เวลาเธอจะร้องบทร้องรำวงนี้ได้ชัดถ้อยชัดคำทีเดียว ทหารไทยกรมกองใดไปตั้งค่ายพักแรมใกล้กลุ่มชนใดทั่วสหรัฐไทยเดิม ณ แห่งใดยามค่ำคืนแห่งนั้นก็มักจะได้ยินเสียงการร้องรำวงดังกระหึ่มที่นั่น รำวงการบันเทิงของไทยเป็นเอกลักษณ์เด่นอย่างหนึ่งของชนชาติไทยที่เราควรภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง.

๑.๖ ภาษาไทยเดิม
นิรุกติศาสตร์และการออกเสียง

คนไทยที่กระจายตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้งในและนอกราชอาณาจักรไทยปัจจุบันนับแต่ในตอนใต้ของประเทศจีนในแดนอัสสัมของประเทศอินเดียในรัฐฉานของประเทศพม่าในภาคเหนือของประเทศเวียดนาม ในถิ่นที่เดิมเรียกรวมว่าลานช้าง หรือศรีสัตนาคนหุต ซึ่งบางส่วนมาเป็นชาวไทยภาคอีสาน ชาวไทยในภาคใต้ และยังมีอยู่ทั่วไปหลายกลุ่มในหมู่เกาะทะเลใต้ นับรวมกันแล้วมีจำนวนหลายร้อยล้านคน ใช้ภาษาอย่างเดียวกัน มีบางคำที่ใช้คำอื่น หลายคำใช้คำเดียวกันแต่อาจออกเสียงแตกต่างกันบ้างตามอิทธิพลสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น พูดถึงสิ่งเดียวกัน แต่ออกเสียงแตกต่างกันบ้างขอยกตัวอย่างเฉพาะคนไทยที่มีถิ่นฐานในราชอาณาจักรไทยเปรียบเทียบเสียงเรียงลำดับกันดังนี้

ภาคกลาง
ภาคอีสาน
ภาคพายัพ และ
ภาคใต้

การออกเสียงในการพูดจากันของคนไทยทั้ง ๔ ภาค ดังที่ได้ระบุไว้แล้วนี้ แบ่งออกพอสังเขปดังนี้

ภาคกลาง มีกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลาง แผ่ลงไปทางใต้เพียงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เท่านั้น เหนือสุดของภาคกลาง คือจังหวัดพิษณุโลก

ภาคอีสาน มีจุดเริ่มต้นนับแต่จังหวัดนครราชสีมา สู่ที่ราบสูงทั้งหมด

ภาคพายัพ หรือที่อดีตเรียกว่า ลานนานั้น มีจุดศูนย์กลางที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง

ภาคใต้ มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไปจนสุดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ผังแสดงภาษาไทย

ภาษาไทย

กาญจนา ปัทมดิลก, *ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาษาไทย* (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์ ๒๕๒๐)

ไทยกลาง	ไทยจีน	ไทยตะวันตก	ไทยตะวันออก
ที่ตั้ง	ป่าอี้(คนป่าเถื่อน) - ยูนาน, กวางสี, ไกวเจา, กวางตุ้ง - ไทยลาย (แม่น้ำแดง)	(พม่า) - ไทยใหญ่ (ฉาน) - เขิน (เชียงตุง)	- ไทยโท้ (ตังเกี๋ย) - ไทยนุง - ผู้ไทย

- ไทยลุง : ไทยหลวง(ยูนาน)- อาหม (หลวงพระบาง)
- ไทยย้อย (ไกวเจา)
- ไทยจุง (จุงเจี้ย) (กวางสี) - ไทยลาว
- ไทยโท้ (กวางสี)
- ไทยนุง (กวางตุ้ง)
- ไทยลื้ (ไหหลำ)

แต่ในหนังสือเล่มนี้ข้าพเจ้าขอเรียกภาษาไทยภาคกลางว่า **ภาษาไทยใหม่** ภาษาไทยจีน ไทยตะวันออกและไทยตะวันตกว่า **ไทยเดิมหรือไทเดิม** ท่านผู้อ่านกรุณาเข้าใจตามนี้ด้วย (ผู้เขียน)

ขอยกตัวอย่างการนับของคนไทยทุกท่านที่ใช้คำเดียวกัน แต่เสียงต่างกันบ้างเช่น **หนึ่ง** ของภาคกลางออกเสียงเหมือนภาคพายัพ แต่ในภาคอีสานแม้ออกเสียงว่า **หนึ่ง** เหมือนกันแต่ออกเสียงในระดับที่สูงกว่า ส่วนคำว่า **ห้า** ในภาคกลางแต่ในภาคอีสานกลับออกเสียงที่ต่ำกว่าออกเสียงว่า **ห่า** เป็นตัวอย่าง

คำโดดต่าง ๆ เหล่านี้ตามวิธีการของภาษาไทยเดิมถิ่นต่าง ๆ นำมาต่อกันเป็นรูปประโยคได้เช่น **คนกินข้าว วัวกินหญ้า กากินไข่** เป็นต้น

คำขั้นพื้นฐานง่าย ๆ ดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วจะผิดแผกแตกต่างกันอยู่บ้างก็เพียงไม่กี่คำ เช่น **ตัว** พ. (พาน) อาจเปลี่ยนเป็น ป. (ปลา) เช่น **พ่อ** เป็น **ป้อ พี่** เป็น **ปี้ พอ** เป็น **ปอ** เป็นตัวอย่าง ด. (เด็ก) อาจเปลี่ยนเป็น ล. (ลิง) เช่น **สีดำ** ออกเสียงว่า **สีลำ แดง** เป็น **แลง ดอย** เป็น **ลอย ดี** เป็น **ลี** (ในภาษาไทยใหญ่ทักทายปราศรัยกันว่า **อูลีกินหวาน**? คลี่คลายมาว่า **อยู่ดีกินหวาน**? หมายความว่า **สบายดีหรือ**? มีคำแปลสำทับอีกว่า **กินหวานนั้น** สำหรับ**คนที่ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย กินอะไรก็หวานอร่อยไปหมด**ทุกอย่าง หมายถึงคนที่มีความสุขสบายดีนั่นเอง) ร. (เรือ) อาจเปลี่ยนเป็น ฮ. (นกฮูก) เช่น **รัก** เป็น **ฮัก เรา** เป็น **เฮา แรด** เป็น **แฮด ไร่** เป็น **ไฮ่** เป็นต้น

ชาวไทยภาคใต้ที่อยู่ห่างไกลชุมนุมชนมักออกเสียง ง. (งู) เป็น เสียง ฮ. (นกฮูก) เช่น เงิน ออกเสียงเป็น เฮิน, งู ออกเสียงเป็น ฮู ปัจจุบันท้องถิ่นส่วนใหญ่ในภาคใต้ ได้รับการพัฒนาเกือบทั่วถึงกันหมดแล้ว การออกเสียงที่ผิดเพี้ยนไปบ้างนี้ค่อย ๆ หมดสิ้นไปแล้ว

อีกคำหนึ่งที่สร้างความฉงนแก่ชาวไทยภาคกลางพอสมควร คือคำว่า **รักษา** ภาษาไทยภาคใต้บางถิ่นหมายถึง **การดูแลรักษา** แต่ในภาษาไทยภาคกลางหมายถึง **เยียวยารักษาให้หายจากการป่วยไข้** เกิดความฉงนกันคือ ชาวไทยภาคใต้จูงลิงผ่านมา ชาวไทยภาคกลางจึงถามว่า **จะเอาลิงไปไหน**? ก็มีคำตอบว่า **เอาไปรั่กษา** (หมายถึงเอาไปเลี้ยง) คนไทยภาคกลางเข้าใจว่าลิงคงเจ็บไข้ได้ป่วย จึงถามแบบคลุมเครือไปว่า **มัน** (ป่วย) **เป็น** (โรค) **อะไร**? คนไทยภาคใต้ที่ชอบพูดน้อยอยู่แล้ว จึงตอบสั้น ๆ ว่า **มั่นเป็นลิ๊ง** เกิดความฉงนมาก คนไทยภาคกลางผู้อยากรู้อะไรต่อมิอะไรไปทุกอย่างจึงถามด้วยคำถามที่ค่อนข้างยาวว่า **ทำไมไม่เอาลิงไปรักษาที่โรงพยาบาลที่เขารักษาเฉพาะสัตว์ มันเป็นอะไรแน่ จึงเอาไปรักษาที่บ้านได้**? คนไทยภาคใต้ซึ่งรู้สึกรำคาญจึง

ตอบด้วยเสียงค่อนข้างดังสั้นเหมือนเดิมว่า **มั่นเป็นลิ๊ง** เป็นอันว่าเลิกถามกัน

ภาษาไทยเดิมจาก ๔ ท้องถิ่นที่จะนำมาสาธิตทั้งที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรและที่จะปรากฏเป็นเสียงในแถบบันทึกเสียงเป็นการเปรียบเทียบการออกเสียง การใช้คำที่มีความแตกต่างกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ขอยกตัวอย่างบางเสียง บางคำ ดังนี้

๑. คำนาม และสรรพนาม เช่น คน ฉัน ท่าน เขา เป็นต้น

๒. คำกริยา เช่น กิน เดิน นั่ง นอน พูด หัวเราะ ร้องไห้ ขว้าง

๓. อวัยวะของร่างกายคน เช่น หู ตา ปาก ฟัน จมูก คอ หัว หน้า

๔. สัตว์ หมู หมา กา ไก่ ปู ปลา ม้า แมว ปลาดุก ปลาช่อน ปลาหมอ

๕. สีต่าง ๆ เช่น ขาว ดำ แดง เขียว

๖. การนับ ๑ - ๑๐ - ๒๐

ความแตกต่างกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการใช้คำและเสียง

ขอนำตัวอย่างเด่น ๆ ที่บางคำใช้คำเดียวกันแต่ออกเสียงต่างกัน เช่น คำว่า **กิน ตา** ในภาษาไทยภาคกลางกับภาษาไทยภาคอีสานออกเสียงใกล้เคียงกัน แต่ในภาคพายัพออกเสียงเป็น **กิ๋น ต๋า** ฯลฯ บางคำภาษาไทยภาคกลางใช้คำและเสียงใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคใต้ เช่น **เดิน** ในภาคพายัพใช้คำว่า **เทียว**หรือ**เตียว** ทางภาคกลางก็นำมาใช้ว่า**เทียวไปเทียวมา** ส่วนในภาคอีสานใช้คำว่า **ญ่าง** (ออกเสียงทางนาสิกบ้างเล็กน้อย) คำนี้ทางภาคกลางก็ยังคงใช้ เช่น **ย่าง ก้าว, ย่าง**เข้าสู่วัย..... ทางภาคพายัพบางโอกาสก็ใช้คำว่า **ญ่าง** แทนคำว่า **เทียว** ที่แปลว่า **เดิน** เหมือนกัน บางคำภาคกลางกับภาคพายัพใช้คำใหม่แต่ภาคอีสานกับภาคใต้ยังคงใช้เหมือนกัน เช่น คำว่า **ลิว** ใช้เป็นคำกริยาแปลว่า **ขว้าง ลิวหัว ลิวหมากม่วง** แปลว่า **ขว้างหัว ขว้างมะม่วง** เหมือนกัน (หมายความว่าใช้คำว่าลิวที่แปลว่าขว้างเฉพาะที่อยู่ในถิ่นห่างไกลจากชุมชน บัดนี้หันมาใช้ขว้างแทนลิวกันมากแล้ว) มีอีกคำหนึ่งที่คนไทยทุกกลุ่มคือภาคอีสาน ภาคพายัพ คนไทยที่อยู่ในแดนจีน แดนพม่าและในแดนที่เคยเรียกว่าศรีสัตนาคนหุตนับจำนวนได้เป็นสิบ ๆ ล้านคนนั้นเรียกจมูกอันเป็นคำใหม่ของภาษาไทยภาคกลางและภาคใต้เหมือนกันหมดว่า **ฮูดัง ฮู**หมายถึง**รู** ดัง (หรือแผลงตัว ด.เป็นตัวล. ออกเสียงว่าลัง) หมายความถึงจมูก คำว่าจมูกนี้น่าเชื่อว่าไทยรับมาจากมอญหรือเขมร เพราะชาวมอญเรียกจมูกว่า **จะมู๊ก** เขมรออกเสียงว่า **จรเม๊าะ** น่าคิดว่าคนไทยภาคกลางยังคงมีคำว่าดังอยู่โดยใช้วรรณยุกต์โทบังคับเสียงเป็นดั้ง จมูกหมายความว่าตรงที่เป็นรูลมหายใจผ่านเข้าออก ส่วนที่หนังหุ้มโพรงกระดูกที่ลมหายใจผ่านเข้าออกคือเหนือจมูกขึ้นไป เรียกว่า ดั้งจมูกนั่นเอง.....

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาษาไทยประจำแต่ละท้องถิ่นทั้งที่อยู่นอกและในราชอาณาจักรไทยนิยมใช้คำคุณศัพท์และคำกริยาวิเศษณ์เป็นอย่างเดียวกันทุกกลุ่ม จะผิดแผกแตกต่างกันออกไปบ้างก็คือการแปลงพยัญชนะจากคำเดิมเป็นอีกคำหนึ่งดังกล่าวแล้ว การสัมผัสตามแบบภาษาถิ่นและมี

เสียงสูงต่ำแตกต่างกันบ้างตามที่นิยมออกเสียงกันแต่ละถิ่น ขอยกตัวอย่างจากศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้าน ๒ บรรทัดที่ ๒๕ ที่ว่า **มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม** เป็นตัวอย่าง คำว่าใหญ่นั้น ภาษาไทยทุกท้องถิ่น พูดคำเดียวกันจะผิดแผกแตกต่างกันบ้างก็การออกเสียง ส่วนคำว่า **ราม** หมายถึงขนาดกลาง ภาษาถิ่นของพายัพและภาคอีสาน ออกเสียงว่า **ฮาม** มีความหมายอย่างเดียวกัน ในทำนองเดียวกันจากหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่อธิบายเกี่ยวกับการฟ้อนรำตอนที่ว่าด้วย ความสุขในอุตรกุรุทวีป ใช้ภาษาอย่างเดียวกันกับที่ปรากฏในศิลาจารึกดังนี้... **แลร้องก้องขับเสียงพาทย์เสียงพิณแตรสังข์ ฟังเสียงกลองใหญ่ กลองราม กลองเล็ก และ ฉิ่งแฉ่ง**.... บอกชัดว่า **ราม**หมายถึงขนาดกลางเพราะอยู่ระหว่างคำว่า**ใหญ่** และคำว่า**เล็ก** ในภาษาพายัพและภาษาอีสาน เมื่อเปรียบขนาดของสิ่งของที่มีจำนวนอย่างน้อยสามขนาด **ฮาม**ก็จะหมายถึงขนาดกลาง คำว่า**ฮาม**นี้ ทั้งภาคพายัพ และภาคอีสานไม่ค่อยใช้ นิยมใช้ตามความหมายของภาคกลาง เรียกว่าขนาดกลาง หรือเอา ล. (ลิง) ออกเรียกว่า**กาง** ก็เป็นที่รู้กัน **ฮาม**ที่ใช้อยู่ทั้งในภาคพายัพและภาคอีสานส่วนมากอยู่ในวรรณคดีเก่าแก่ประจำถิ่น* ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นคนที่เกิดในภาคอีสานใกล้ชิดอยู่กับการใช้คำสัมผัสและใช้เสียงประกอบคำนามที่ออกมาในรูปของคำคุณศัพท์และคำกริยาวิเศษณ์ ขอนำมาเขียนไว้ เมื่อท่านผู้อ่านใกล้ชิดกับคำในภาษาภาคพายัพและภาษาภาคใต้รู้ถึงกระสวนของการใช้ในลักษณะใกล้เคียงกัน ท่านจะได้กรุณาเขียนต่อเติมเพื่อเป็นวิทยาทานสืบเนื่องต่อไป ยกตัวอย่าง เขาวัวที่งอในลักษณะต่าง ๆ กัน

ภาษาภาคอีสานมีการใช้คำและออกเสียงทำหน้าที่เป็นคำคุณศัพท์และกิริยาวิเศษณ์โดยเฉพาะ เช่น เขาที่งอมีวงแคบที่สุดประมาณว่าปลายเขาเกือบชิดกัน เขางอเข้าหากันเกือบเป็นรูปวงกลม คำคุณศัพท์ของภาคอีสานว่า **งอล่องข้อง** เมื่อมีการพูดกันถึงเรื่องการงอของเขาวัวอยู่ก่อนแล้ว เมื่อพูดลอย ๆ ออกมาว่า **ล่องข้อง** ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง การงอของเขาที่มีลักษณะเกือบเป็นวงกลม เมื่อจะออกเสียงให้ทำหน้าที่บอกลักษณะการงอของเขาวัวที่มีมุมกว้างกว่า; ปลายเขาห่างกว่าเขาวัวงออันแรก จะออกเสียงบอกลักษณะการงอที่แตกต่างออกไปว่า **งอเล่งเข่ง**หรือ**แล่งแข้ง** (สุดแต่ท้องถิ่นใดจะออกเสียงเป็นสระอะไร) เมื่อจะออกเสียงบอกลักษณะเขาที่งอแต่เป็นการงอที่กว้างขวางที่สุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ก็จะออกเสียงว่า**งอล่างข่าง** เป็นตัวอย่าง ลักษณะใหญ่เล็กของรูก็เช่นเดียวกัน ภาษาอีสานออกเสียงว่า **ฮู** ตรงกับคำว่า **รู** ของภาษาไทย

ภาษาไทยยุคใหม่ที่ใช้จารึกในเนื้อหินอย่างที่เราเรียกกันว่าศิลาจารึกที่พบมากในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนี้ปรากฏหลายคำที่ใช้คำในภาษาไทยลานช้าง เช่น **ไว้หั้น** (ออกเสียงในภาษาลานช้าง ว่า **ไว่หั่น** แปลว่า **ไว้ที่นั่น**). **คาบ** แปลว่า **เวลา ยุค กาลสมัย. เถิง** แปลว่า **ถึง** ซึ่งใช้ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบในจดหมายราชทูตไทยมีไปถึงเสนาบดีและผู้จัดการบริษัท

---

* ในภาคอีสานมีอีกคำหนึ่งที่ใช้แทน**ฮาม**ที่แปลว่า**กลาง**คือคำว่า**ท่าว** ใช้มากในย่านจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม ที่ห่างไกลออกไป

คำว่าท่าว ที่หมายว่า มีขนาดกลางนี้ การออกเสียงมีระดับสูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

ฝรั่งเศสในบูรพทิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๓ ข้าพเจ้ามีความเห็นส่วนตัวในข้อความตอนหนึ่งในศิลาจารึกหลักที่หนึ่ง ด้านหนึ่ง บรรทัดที่ ๖ ข้อความนั้นมีว่า **ไพร่ฟ้าหน้าใส** คณะอนุกรรมการตีความซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสำนักนายกรัฐมนตรี ท่านถอดออกมาเป็นภาษาไทยภาคกลางว่า **ทหาร รี้พล ประชาชน** ส่วนข้อความที่ว่า **ไพร่ฟ้าหน้าใส** อย่างเดียวกันปรากฏในบรรทัดที่ ๒๑ ท่านไม่ได้ตีความหมายออกมาแต่ประการใด ท่านคงให้ผู้อ่านแปลความเป็นอย่างเดียวกันกับที่แปลไว้แล้วตั้งแต่ในบรรทัดที่ ๖ ก็อาจเป็นได้ ขอวิจัยออกเป็นขั้นตอนต่อไปดังนี้

คำว่า **ใส** ในภาษาถิ่นของภาคอีสาน ถ้าเป็น**คำคุณศัพท์** ประกอบคำนาม เช่น **หน้าใส น้ำใส ตาใส** รูปของภาษาบอกชัดว่าแปลออกมามีความหมายเป็นอย่างเดียวกับภาษาไทยภาคกลาง; ในภาคอีสานตอนเหนือเช่น เลย นครพนม หรือบางท้องถิ่นที่ไปมาหาสู่กับชาวหลวงพระบาง, ชาวยวนหรือโยนก, ไทลื้อ ไทใหญ่บางกลุ่มบางครั้งก็ออกเสียงสระไอเป็นสระเออ เช่น **ดีใจ** ก็จะออกเสียงว่า **ดีเจอ**

ถ้านำคำว่า **ใส** ไปประกอบคำกริยาให้คำว่า **ใส** มีสภาพเป็นคำ**กริยาวิเศษณ์** ขยายความหมายของคำกริยา เช่น พูดเป็นคำถามว่า **ไปใส** ? ถอดออกเป็นภาษาไทยภาคกลางว่า **ไปไหน** ? ในกรณีที่กำลังหาของเช่นหามีด ถ้าพูดเป็นคำถามว่า **มีดอยู่ใส** ? ก็จะตอบว่า **มีดอยู่หั่น** หมายความว่า **มีดอยู่ที่นั่น** (ที่ไหนก็ตามแต่) เมื่อผู้หามีดมองไม่เห็นมีด มักจะถามลอย ๆ ออกมาคำเดียวว่า **ใส** ? หมายถึงถ้อยคำที่ว่า **มีดนั้นอยู่ที่ไหน** ?

ในกรณีที่มีข้อความเริ่มต้นตั้งแต่บรรทัดที่ ๕ ที่ว่า **ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อน (เคลื่อน) เข้า ไพร่ฟ้าหน้าใส พ่อกูหนีญญ่ายพายจะแจ้ กูบ่หนี กูขี่ช้างบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อรามคำแหง เพื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน** จากการนำข้อความ ทั้งก่อนและที่สืบเนื่องกันตามกรรมวิธีในภาษาลานช้างหรือภาษาภาคอีสาน จะแปล **ไพร่ฟ้าหน้าใส** ว่า ทหาร ประชาชน มีหน้าตาแจ่มใส **หาได้ไม่** การถอดความตามกรรมวิธีของภาษาลานช้างหรือภาษาอีสาน มีทางเป็นไปได้ที่จะแปลว่า ทหาร (ที่มาจากประชาชน) **หนีหายไปไหนกันหมด** ? ข้อความที่สืบเนื่องชวนให้แปลข้อความติดต่อกันว่า ทหารหนีหายไปไหนกันหมดก็คือข้อความที่มาต่อสมด้วยเหตุและด้วยผลที่ว่า **พ่อกูหนีญญ่ายพายจะแจ้ กูบ่หนี** ส่วนข้อความที่ว่า **ไพร่ฟ้าหน้าใส** ในศิลาจารึกหลักเดียวกันบรรทัดที่ ๒๑ ที่มีข้อความตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๐ ต่อเนื่องมาถึงบรรทัดที่ ๒๑ ที่ว่า **ใครจักค้าช้างค้า ใครจักค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส** ข้อความที่ว่า **ไพร่ฟ้าหน้าใส** ในบรรทัดที่ ๒๑ นี้ตามเหตุและผลในภาษาลานช้างและอีสาน คำว่า **ใส** เป็นคำคุณศัพท์ที่ประกอบคำนามคือหน้าบ่งชัดว่าเพราะไพร่ฟ้าทำการค้าได้อย่างเสรี จึงมีความสุข หน้าตา**แจ่มใส**โดยทั่วไป ส่วนข้อความต่อเนื่องกันว่า **ปากประตูมีกระดิ่งอันฉึ่ง แขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้.. ไพร่ฟ้าหน้าปก** อันหลังสุดนี้ ท่านแปลว่า **ประชาชนผู้ได้รับทุกข์**โดยปราศจากปัญหา

ในภาษาไทใหญ่ ไทยพายัพ และไทยอีสาน ใช้ชื่ออย่างเดียวกัน แต่ก็ออกเสียงเพี้ยนกันเล็กน้อย เช่น คำว่า **ปลาช่อน**ในภาษาไทยปัจจุบัน ภาษาไทใหญ่ ภาษาไทยพายัพ ออกเสียงอย่างเดียวกันคือ**ป๋าก่อ** ส่วนไทยอีสานใช้วรรณยุกต์จัตวาน้อยมากจึงออกเสียงว่า **ปาข่อ** มีที่น่าสังเกตว่าทั้งภาษาไทยใหญ่ ไทยพายัพ ไทยอีสาน ไม่ถนัดในการออกเสียงกล้ำ เช่น คำว่า **ปลา** ก็ออกเสียงง่าย ๆ ว่า **ป๋า** หรือ **ปา ครัว** ก็ออกเสียง **คัว** เป็นต้น คำว่า**ปลาดุก**ของภาษาไทยภาคกลาง ไทยใหญ่กับไทยพายัพออกเสียงใกล้เคียงกันคือ **ป๋าลุ๊ก** (ด.เด็ก แผลงเป็น ล.ลิง) ภาษาไทยอีสานออกเสียงว่า **ปาดุ๊ก เท้า**หรือ**บาทา**ในภาษาไทยภาคกลางที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ไทยใหญ่ ไทยพายัพ ออกเสียงอย่างเดียวกัน และใช้ภาษาเดิมเหมือนกันว่า **ติ๋น** ไทยอีสานที่ห่างไกลตัวเมืองก็เรียกว่า **ตีน** การเดินทางด้วยเท้า ทั้งภาษาไทยใหญ่ และภาษาไทยพายัพ จึงพูดแบบภาษาไทยเดิมง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า **ไป๋ติ๋น** รถจักรยานไทยใหญ่เรียกว่า **ติ๋นถีบ** ไทยพายัพและไทยอีสานที่ได้รับการพัฒนาจากไทยภาคกลาง แรก ๆ ก็เรียกว่า**รถถีบ** แต่บัดนี้เรียก**รถจักรยาน**กันหมดแล้ว

คำว่าตีนในภาษาไทยภาคใต้นอกจากใช้เรียกเท้าแล้วยังใช้เรียกทิศอีกด้วยเช่น **ประตีน** หมายถึงทิศเหนือ มีคำตรงกันข้ามคือ **ประหัวนอน** หมายถึงทิศใต้ หรือทางภาคอีสานเรียกว่าหัวนอนทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก ภาษาไทยภาคใต้เรียกว่าประออกและประตก

คำว่า **เสื่อ** ในภาษาไทยภาคกลางนั้น ภาษาไทใหญ่ ไทยพายัพ ภาษาไทยภาคใต้ และไทยอีสาน เรียกอย่างเดียวกันหมด คือ **สาด. มะม่วง มะขาม** สำเนียงพูดในภาษาไทยภาคกลาง ในภาษาไทใหญ่ ไทยพายัพ ไทยภาคใต้ และไทยอีสาน ออกเสียงเหมือนกันหมดว่า **หมากม่วง หมากขาม** มีแปลกแตกต่างออกไปอยู่คำหนึ่งคือ ขึ้นต้นด้วยคำว่า **หมาก** เหมือนกัน แต่ไม่จัดเข้าอยู่ในประเภทผลไม้ที่เป็นคำนาม แต่เป็นคำกริยาแสดงอาการของหญิงสาว ที่แสดงออกถึงความไม่พอใจต่อการก้าวร้าวของชายหนุ่มทั้งวาจาและกิริยาท่าทาง ภาษาไทยใหญ่ ไทยพายัพ และไทยอีสาน เรียกเหมือนกันหมดว่า **หมากกอก** ไม่ได้หมายความถึง**ผลมะกอก** ผลไม้ที่มีเมล็ดแข็งอยู่ข้างใน มีเนื้ออ่อนนุ่มอยู่ข้างนอก ณ ที่นี้หมายถึง **มะเหงก** นั่นเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่าบางคำในภาษาไทยใหญ่ กับภาษาไทยภาคใต้ใช้คำเดียวกันออกเสียงใกล้เคียงกัน แต่ความหมายต่างกัน เช่น คำว่า**หมากลาง**ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานีนั้น ภาษาไทยใหญ่หมายถึง ขนุน แต่ภาษาไทยภาคใต้หมายถึง**หมาก**ชนิดหนึ่งที่มีผลโตกว่าหมากธรรมดา เมื่อดิบมีผลสีเขียวจัด เมื่อสุกผลจะแดงจัด ใช้เคี้ยวกับพลูเหมือนกัน แต่รสสู้หมากธรรมดาไม่ได้ ชาวภาคใต้ที่เคี้ยวหมากจึงนิยมใช้หมากธรรมดา เมื่อหมากธรรมดาหาไม่ได้จึงหันไปใช้หมากลางมาเคี้ยวแทน ด้วยเหตุนี้หมากลางจึงไม่แพร่หลายเท่าที่ควร (เรื่องหมากลางนี้ข้าพเจ้าได้ความรู้จากอาจารย์ภิญโญ ศรีจำลอง)

ลูกกลม ๆ ส่วนใหญ่เป็นผลไม้ ในภาษาไทยเดิมเกือบทุกกลุ่มเรียกว่า **หมาก** ซึ่งภาษาไทยภาคกลางนำมาเรียกให้สั้นเข้าว่า **มะ** ภาษาไทยในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้พัฒนาสู่ภาษาไทย

ยุคใหม่เป็นอันมากเพราะเริ่มสมาคมกับชาวต่างประเทศมากขึ้น ได้พัฒนาลูกกลม ๆ ที่เดิมเรียกว่า **หมาก** มาใช้กับกระสุนปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศสส่งมาถวายพระองค์ไว้สู้รบกับฮอลันดา เรียกกระสุนปืนใหญ่ที่ยิงไปแล้วไประเบิดอีกครั้งหนึ่งนี้ว่า **ปืนใหญ่ยิงลูกแตก** และเรียกลูกระเบิดมือที่ฝรั่งเศสส่งมาถวายพร้อมกันในครั้งนั้นว่า **ลูกแตกขว้างด้วยมือ** ซึ่งภาษาในนครเวียงจันทน์ยังคงเรียกลูกระเบิดว่า**หมากแตก** อยู่ในปัจจุบันนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่า **ฟัน**ในภาษาไทยภาคกลาง ภาษาไทยใหญ่ออกเสียงว่า **เข้ว** ภาคพายัพออกเสียงว่า **เขี้ยว** ในภาคอีสานออกเสียงว่า **แข่ว** จะเห็นได้ว่าแม้ภาษาไทยใหญ่ไม่ได้ร่วมพัฒนากับภาษาไทยพายัพและไทยอีสาน แต่ภาษาไทยอันดั้งเดิมก็มีการออกเสียงใกล้เคียงกันมาก

ภาษาไทยเดิมที่สัมพันธ์กันในเชิงนิรุกติศาสตร์ที่ห่างไกลกันตามลักษณะของภูมิประเทศและสังคมในยุคปัจจุบันอันได้แก่ภาษาไทยใหญ่ ภาษาไทยภาคกลาง และภาษาไทยภาคใต้ มีอยู่บางคำที่น่าสนใจคือ คำว่า **ทรามวัย** (หรือซามวัย) ในภาษาไทยใหญ่ใช้พูดจากันมากมีปรากฏในคำร้องเพลงโดยทั่วไป* คำว่า **ทรามวัย ทรามเชย** เหล่านี้ในภาคใต้ของไทยก็มีใช้กันแพร่หลายมากมีความหมายรวม ๆ อย่างเดียวกันว่า **กำลัง**น่าเอ็นดู ถ้าเป็นอาหารก็หมายถึงกำลังน่ารับประทานมะพร้าวอ่อนที่กำลังเหมาะที่ใช้น้ำดื่ม ใช้เนื้อมะพร้าวรับประทานกำลังนุ่มอร่อยนั้น ภาษาไทยเดิมทุกกลุ่มเรียกว่า **มะพร้าวทรามกิน** ผักสดนานาชนิดที่ใช้รับประทานกับแกงที่เผ็ดจัดเช่น แกงเหลือง แกงไตปลา ฯลฯ ภาษาไทยภาคใต้เรียกรวมว่าผักเหนาะ ทั้งเขียวทั้งกรอบน่ารับประทาน ก็เรียกว่า **ผักเหนาะทรามกิน** ในภาคกลางใช้กับบุคคลที่เยาว์วัย น่ารัก น่าเอ็นดู ขอยกตัวอย่างเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ตอนนางทองประสีย่าของพลายงามทำพิธีสู่ขวัญให้หลานย่าตอนหนึ่งว่า **ขวัญพ่อพลายงามทรามสวาท มาชมภาชนะทองอันผ่องใส**....อีกตอนหนึ่งว่า **แล้วพวกมอญซ้อนซอเสียงอ้อแอ้ ร้องทะแย ย่องกะเหนาะย่ายเตาะเหย ออระหน่อยพ่อพลายงาม พ่อทรามเชย** เป็นตัวอย่าง หรือบทปลอบเพลงเกี่ยวข้าวบทหนึ่งที่ว่า.....**พี่เข้ามาปลอบทรามสงวนทั้งกาลก็จวนเวลา**.....เป็นต้น

มีอีกคำหนึ่งเป็นภาษาไทยเดิมของภาคใต้คือ คำว่า **ซ้ำสาม** หรือ **ทรามสาม** คำว่า**สาม**คำหลังในภาคกลางนำไปเปรียบกับ**หญิงสามผัวชายสามโบสถ์** เป็นคนไม่ดี คำว่า **ซ้ำสาม**ของภาคใต้ก็หมายความว่าเป็นคนไม่ดีคบไม่ได้เหมือนกัน ในเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกแต่งโดยพระสงฆ์องค์

---

* ปทานุกรมตำราการะทรวงธรรมการ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๐ อธิบายว่า ทราม (ซาม) ว. เสื่อม เลว อ่อน น้อย ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๓ ให้คำอธิบายเป็นอย่างเดียวกันว่า เสื่อม เลว อ่อน น้อย ข้าพเจ้าได้นำคำว่าทราม ไปประกอบคำคุณศัพท์ เช่น ทรามปัญญา ก็จะหมายความได้ว่า ปัญญาอ่อน ปัญญาเสื่อม ปัญญาเลว ตั้งคำว่าทรามให้เป็นคำวิเศษณ์ เช่น จิตใจเสื่อมทราม ก็จะมีแนวโน้มไปในความหมายที่จัดว่า จิตใจเลว จิตใจชั่ว ฯลฯ ในภาษาไทเดิมอันเก่าแก่ทุกกลุ่มนับแต่ไทยใหญ่ ไทยอีสาน และไทยภาคใต้ คำว่า **ทร้าม, ซ้าม** แปลความหมายตรงตัวออกมาชัดเจนว่า **กำลัง** (ปัจจุบันกาล) เช่น ทร้ามเซีย หมายความว่า กำลังน่า (ชม) เชย ทร้ามซ้ม หมายถึงกำลังน่าชม ถ้านำทราม, **ซ้าม** นำหน้าคำกริยาว่ากิน มีความหมายชัด ๆ ว่า กำลังน่ากิน เช่นคำว่า มะเขือ**ทร้ามกิน**ในความหมายภาษาไทเดิมบางกลุ่ม หมายรวมกันหมด ใครชอบมะเขืออ่อน มะเขือแก่ มะเขือที่อยู่ในจานเดียวกันนั้น กำลังน่ากินทั้งสิ้น แล้วแต่ใครชอบกินมะเขือประเภทไหน **ซาม**ในภาษาไทเดิมหลายกลุ่มที่แปลว่า **กำลัง** นี้ สอบถามผศ.มณีพยอมยงค์ ทราบว่าทางพายัพฯไม่ได้ใช้แล้ว

หนึ่งจากสำนักสงฆ์วัดสังข์กระจาย พรรณนาถึงบรรดาเมียพราหมณ์ทั้งหลายที่ถูกผัวตำหนิและทุบตี อันสืบเนื่องมาจากพราหมณ์สามีเธอทั้งหลายได้ไปเห็นการปรนนิบัติอันดีเยี่ยมของนางอมิตดา เมียพราหมณ์ชูชกที่ดียอดเยี่ยมสร้างความไม่พอใจแก่พราหมณ์ผู้สามีจนบรรดาเธอทั้งหลายถูกทุบตีเจ็บกายเจ็บใจ จึงรุมด่าว่านางอมิตดาความตอนหนึ่งว่า **เราจะนิ่งเสียหรือหานะอีชาวเรา ทั้งนี้ก็เพราะใครเล่า เพราะอีสาวซ้ำสาม ซัดเซบ้าน**....เป็นตัวอย่าง (คำว่า**ซ้ำสาม,ทรามสาม**นี้ ข้าพเจ้าได้ความรู้จากอาจารย์ ภิญโญ ศรีจำลอง)

มีภาษาไทเดิมกลุ่มไทยใหญ่ที่นอกจากใช้คำพูดที่เต็มไปด้วยเสียงสูง วรรณยุกต์ตรีและจัตวาที่น่าสนใจแล้วคำพูดชุดนี้ยังแสดงออกให้เห็นธาตุแท้ของกุลสตรีไทยคือคำว่า **ลับต๋าจั๋ง** ออกเสียงตามภาษาไทยภาคกลางว่า **หลับตาซัง** คำชุดนี้ออกเสียงในภาษาไทยพายัพใกล้เคียงกับภาษาไทยใหญ่ว่า **ลับต๋าจั๋ง** เหมือน ๆ กัน ชาวไทยอีสานออกเสียงเรียบ ๆ ว่า**หลับตาซัง** ช (ซัง) แผลงเป็น ซ. (ซัง) คำชุดนี้ตรงกับอาการกิริยาของหญิงไทยภาคกลางว่า **ค้อนแต่พองาม** เหตุที่หญิงไทยค้อนแต่พองามนี้เชื่อว่าท่านผู้อ่านคงทราบดีจึงไม่ต้องอธิบาย การค้อนแต่พองามนี้เป็น**เอกลักษณ์เด่นเฉพาะกุลสตรีไทยเท่านั้น** การค้อนแต่พองามตามแบบประเพณีกุลสตรีไทยเดิมกำลังค่อย ๆ หายไปจึงถือโอกาสนำมาเขียนไว้ ณ ที่นี้

การที่ข้าพเจ้ามีโอกาสเข้าไปรู้จักมักคุ้นกับครอบครัวชาวไทกลุ่มต่าง ๆ ในสหรัฐไทเดิมที่ยังคงรักษาแบบอย่างการใช้ภาษาไทเดิมไว้ได้ ยังใช้ภาษาเป็นอย่างเดียวกับในภาคพายัพ ภาคอีสาน และแม้ในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบัน คือการตั้งชื่อให้ลูกชายของเขา ลูกชายคนแรกให้มีชื่อว่า **อาอ้าย** คนที่สองชื่อ **อายี่** คนที่สามชื่อ **อาสาม** ถ้ามีลูกชายคนที่สี่ก็ให้ชื่อว่า **อาสี่** เมื่อเป็นดังนี้ทำให้นึกถึง การเรียกชื่อเดือนแบบไทย ๆ ของเรา เช่น **เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม และเดือนสี่** ยิ่งกว่านั้นทำให้ข้าพเจ้านึกถึงประวัติศาสตร์ยุคต้น ๆ ของกรุงศรีอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระนครินทราธิราช พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๓ แห่งกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงมีพระราชโอรสสามพระองค์ มีพระนามดังนี้ **เจ้าอ้ายพระยา** โอรสองค์แรก โปรดฯ ให้ไปครองสุพรรณบุรี **เจ้ายี่พระยา** โอรสองค์ที่สอง โปรดฯ ให้ไปครองเมืองแพรก (เมืองสรรค์บุรี) **เจ้าสามพระยา** โอรสองค์ที่สาม โปรดฯให้ไปครองเมืองชัยนาท

เมื่อสมเด็จพระนครินทราธิราชสวรรคต ปรากฏว่าเจ้าอ้ายพระยากับเจ้ายี่พระยา ทรงทำยุทธหัตถีต่อกันเพื่อชิงราชสมบัติ ผลคือ สิ้นพระชนม์ด้วยกันทั้งคู่ เจ้าสามพระยาจึงทรงได้ราชสมบัติ มีพระนามว่า **สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒** ที่พระราชทานเพลิงศพพระเชษฐาทั้งสองพระองค์ ก็ได้ทรงสร้างวัดชื่อว่า**วัดราชบูรณะ** สถานที่ซึ่งมีการทำยุทธหัตถีชิงราชสมบัติจนสิ้นพระชนม์ทั้งคู่ ก็รับสั่งให้สร้างเป็นเจดีย์ เป็นอนุสรณ์มีชื่อว่า **เจดีย์เจ้าอ้ายพระยา** และ **เจดีย์เจ้ายี่พระยา** ยังเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักศึกษา ประชาชนตราบเท่าทุกวันนี้

อนึ่ง สมเด็จพระนครินทราธิราชองค์นี้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินราชวงศ์สุพรรณ (อู่ทองเดิม)

ที่ทรงครองกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มีอารยธรรมสูง คบค้าสมาคมกับมอญและเขมร ทรงเป็นคนไทยกลุ่มเดียวกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทองรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๑๒) เป็นกลุ่มคนไทยฝ่ายใต้ที่เป็นคู่แข่งกับคนไทยฝ่ายเหนือที่มาสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย แม้คนไทยกลุ่มนี้เหินห่างกับไทใหญ่ ไทลานนา ไทลานช้าง แต่ในฐานะที่เป็นคนไท พูดภาษาไทเหมือนกัน การนับเดือนและการตั้งชื่อลูกตามลำดับนั้น ก็ยังคงใช้แบบอย่างเดียวกัน ดังกล่าวแล้ว

การรักษาภาษาไว้ให้อยู่ในสภาพอันดั้งเดิมได้ จึงอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อม หากถิ่นใดมีการติดต่อกับสังคมภายนอกน้อย หรือไม่มีการติดต่อกันเลย ภาษาอันดั้งเดิมก็คงสภาพอยู่ได้ดีกว่าท้องถิ่นที่มีการพัฒนาจากอิทธิพลภาษาจากภายนอก ยกตัวอย่างเช่นคำว่า **สัตว์ป่า** ในชุมชนที่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกใช้กันทั่วไป แต่ในกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อยู่ค่อนข้างโดดเดี่ยวนี้ใช้คำดั้งเดิมว่า **ตัวเถื่อน** คำว่า **ตัว** ยังนำมาใช้กับคนอีกเช่น **คนตาย** หรือ คำในภาษาไทยใหม่เรียก **ศพ** นั้น ภาษาไทใหญ่อันดั้งเดิมยังคงเรียกว่า **ตัวตาย**, ศพเน่า ก็ใช้คำว่า **ตัวเน่า** คำว่า **ตัว** ยังคงมีใช้ในภาษาไทยใหม่อยู่บ้างเช่น ลิเกยุคก่อนประกาศชื่อผู้เล่นเองว่า **ตัว**ของข้าพเจ้าสมมุตินามว่า..... หรือเด็กเล่นขายของที่ยังเรียนรู้ภาษาไทยในวงจำกัด ใช้คำว่า **ตัว** แทนบุคคลที่สองเช่น **ตัว**อย่าเล่นคนเดียวซิ **ตัว**ละเสียงดังกว่าใครเขา **ตัว**เอาแต่ได้ข้างเดียว ฯลฯ บางคราวก็หมายถึงบุคคลที่หนึ่งเช่น **ส่วนตัว เห็นแก่ตัว, เฉพาะตัว** เป็นต้น การเรียก สัตว์ สิ่งของ บางอย่างเรียกด้วยการเปรียบเทียบ แม้จะอยู่คนละท้องถิ่นกันใช้คำเปรียบเทียบคนละคำ แต่ความหมายก็เหมือนกันจากจิตสำนึกที่เป็นคนไทยด้วยกัน เช่น **ไก่งวง** ที่เราคนไทยสมัยนี้เรียกกัน ไทยใหญ่บางกลุ่มก็เห็นเป็นอย่างเดียวกัน แต่เรียกว่า **ไก่ช้าง** ซึ่งก็มีงวงเหมือนช้างนั่นเอง มีอีกคำหนึ่งคือคำว่า **มั่ว** ภาษาไทยสมัยใหม่เมื่อหลายปีมาแล้วนำคำว่า **สุม** มาซ้อนอีกคำหนึ่งเป็น **มั่วสุม** หมายถึง การมารวมกันหลาย ๆ คน คิดอ่านทำอะไรสักอย่างที่ไม่ค่อยดี สมัยนี้เหลือคำว่า **มั่ว** คำเดียว มีความหมายไม่ค่อยดีเหมือนกัน เช่น **มั่วกัญชา, มั่วชนไก่, มั่วโลกีย์** เป็นต้น แต่ในภาษาไทยใหญ่ยังคงรักษารูปแบบและความหมายเดิมในแง่ที่ไม่ใช่เป็นทางที่เสีย มีความหมายกลาง ๆ เช่น **กาดมั่ว** หมายถึงตลาดที่มีคนมารวมกันจำนวนมาก อาจจัดเข้าอยู่ในความหมายภาษาสมัยใหม่ว่า **ตลาดนัด** ก็น่าจะได้ **กาดโหลง** (ตลาดหลวง หมายถึงตลาดที่มีคนชุมนุมกันมาก อาจรวมในความหมายของคำว่าตลาดนัดก็คงได้) ในภาคอีสานก็มีตลาดสดอยู่สองประเภท ตลาดสดย่านกลางตัวเมืองเรียกว่า **ตลาดหลวง,ตลาดใหญ่** เรียกตลาดสดตามมุมเมืองว่า **ตลาดน้อย** คำว่า **กาด** ของไทยใหญ่ ไทยพายัพ หมายถึง **ตลาด** แต่ไทยภาคใต้ตัดทอนจากคำว่า**ตลาด**ของภาษาไทยใหม่เหลือคำว่า **ล๊าด** คำเดียว จะอย่างไรก็ตามเราก็รู้กันในหมู่คนไทยทุกท้องถิ่นว่าหมายถึง**ตลาด**นั่นเอง

หมายเหตุ มีแถบบันทึกเสียงแสดงความแตกต่างของเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยตามที่ได้ ยกตัวอย่างไว้แล้วนี้ ให้ห้องสมุดดนตรีทูนกระหม่อมบริพัตร หอสมุดแห่งชาติ

เป็นที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ นี้ ทรงมีพระบรมเดชานุภาพ

เป็นอันมาก ทรงปราบปรามเขมรจนเขมรยอมแพ้อย่างราบคาบ ทรงรับแบบอย่างศิลปวัฒนธรรมจากเขมรหลายสาขามาประยุกต์ให้เข้ากับแบบอย่างศิลปวัฒนธรรมของไทยที่เห็นได้ชัดคือ พระปรางค์แบบเขมรที่วัดราชบูรณะที่พระองค์มีรับสั่งให้สร้างเนื่องในพระราชพิธี พระราชทานเพลิงศพพระเชษฐาทั้งสองพระองค์ที่เสียชีวิตพร้อม ๆ กันในการทำสงครามแย่งราชสมบัติ จากเหตุผล และเอกสารต่าง ๆ ทำให้เราเชื่อว่าพระองค์ได้ทรงให้การต้อนรับภาษาเขมร เข้ามาใช้ทั้งภาษาราชการ ราชาศัพท์ และค่อย ๆ เผยแพร่สู่มวลชนในรัชกาลนี้ กรุงสุโขทัยก็ได้มารวมอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระองค์อย่างสิ้นเชิง

การที่สมเด็จพระนครินทราธิราช พระราชบิดาของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ได้พระราชทานนามราชโอรสทั้งสามพระองค์เป็นภาษาไทยเดิมดังกล่าวแล้วนี้ แสดงให้เราคนไทยยุคปัจจุบันเห็นชัดว่ามีการอนุรักษ์และเสริมสร้างเอกลักษณ์ทางภาษาไทยเดิมอย่างจริงจัง ทั้ง ๆ ที่ราชวงศ์นี้มีการคบค้าสมาคมกับมอญ เขมรใกล้ชิดกว่าคนไทยกลุ่มที่สถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย ดังนั้นงานด้านสถาปัตยกรรม, ปฏิมากรรม หรือจิตรกรรม จึงประยุกต์เป็นฝีมือช่างตระกูลหนึ่งต่างหาก เฉพาะปฏิมากรรมนั้นถือได้ว่าเป็นบรมครูของการสร้างพระพุทธรูปตั้งแต่ยุคต้นจนถึงยุคสุดท้ายของพระราชอาณาจักรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเลยทีเดียว จากเหตุผลดังกล่าวเมื่อหยิบยกนำเอาเรื่องภาษาไทยเดิมมาพิจารณาให้ละเอียด ข้าพเจ้าเชื่อว่า เสียงดนตรีในภาษาไทยที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจุดเริ่มต้นจากรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ พัฒนาตามขั้นตอนในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศยุคสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา เสียงดนตรีในภาษาไทยได้พัฒนาสืบต่อมาในสมัยที่กรุงธนบุรี และกรุงเทพมหานครเป็นราชธานีของไทย เสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบยังคงพัฒนาสูงสุดในกรุงรัตนโกสินทร์ ดังจะปรากฏในหนังสือเล่มนี้ในบทต่อ ๆ ไป

ข้าพเจ้าได้เขียนถึงเรื่องที่สมเด็จพระนครินทราธิราชพระราชทานนามราชโอรสทั้งสามเป็นคำในภาษาไทยเดิมอันเก่าแก่ดึกดำบรรพ์และได้เขียนพาดพิงถึงนิรุกติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โยงถึงสถาปัตยกรรมบ้างแล้วก็ทำให้ข้าพเจ้ามีความเห็นพาดพิงมาถึงกระแสน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำท่าจีน เทียบเคียงกับกระแสเสียงดนตรีในภาษาไทยของคนไทยที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่สองฝั่งตลอดแนวลำแม่น้ำสองสายนี้ โดยถือหลักนิรุกติศาสตร์มาวิจัยวิจารณ์ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาอ้างอิงเพื่อเสริมสร้างความคิดเห็นเรื่อง ความแตกต่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการออกเสียง การพูดภาษาไทยของคนไทยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฝั่งตลอดแนวลำแม่น้ำทั้งสอง ขอเขียนเกี่ยวกับแม่น้ำสองสายดังกล่าวนี้ก่อน

ก. แม่น้ำเจ้าพระยา

จุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยาคือแหล่งน้ำแห่งหนึ่งที่แม่น้ำเล็ก ๆ สี่สาย คือ **ปิง วัง ยม** และ**น่าน** ได้ไหลมาบรรจบกัน ณ จุดหนึ่ง ปัจจุบันมีชื่อว่า **ตำบลปากน้ำโพ**และ**ตำบลแควใหญ่** อำเภอ

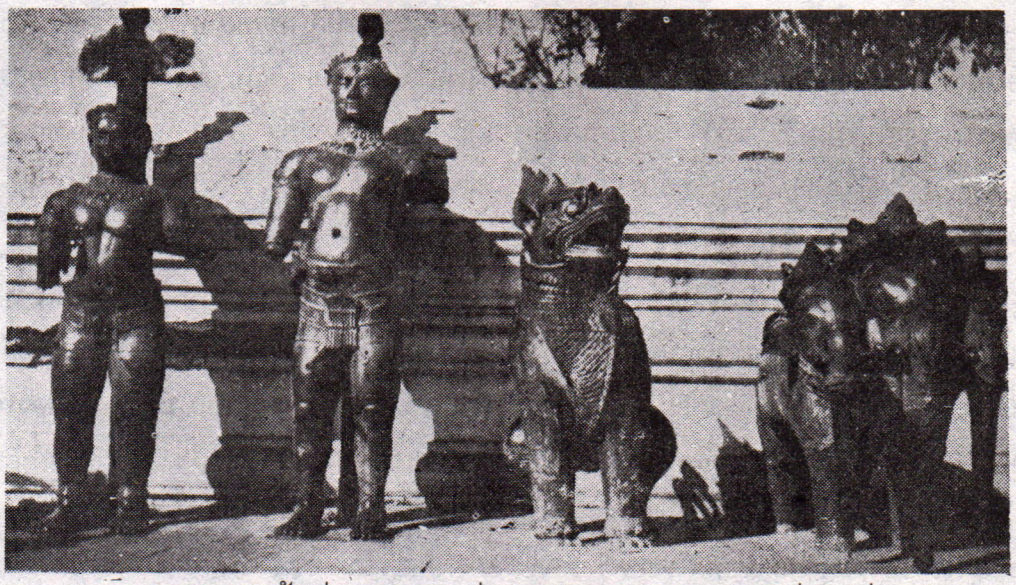

รูปสัมฤทธิหล่อฝีมือชั้นเยี่ยมของเขมรที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ที่ทรงปราบปรามเขมรจนเขมรแพ้ราบคาบ เมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๖ แล้วทรงนำมาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา (พม่าเรียก โยคะยา) เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง (พม่าเรียก บายินนอง) รุกรานไทยและมีอิทธิพลเหนือกรุงศรีอยุธยาระยะหนึ่ง ได้นำไปประเทศพม่าด้วย เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้ทรงฉายรูปนี้จากวัดมหามัยมุณี เมืองมัณฑเล ประเทศพม่า ประทานแก่ ศาสตราจารย์หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (จากหนังสือลายพระหัตถสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์)

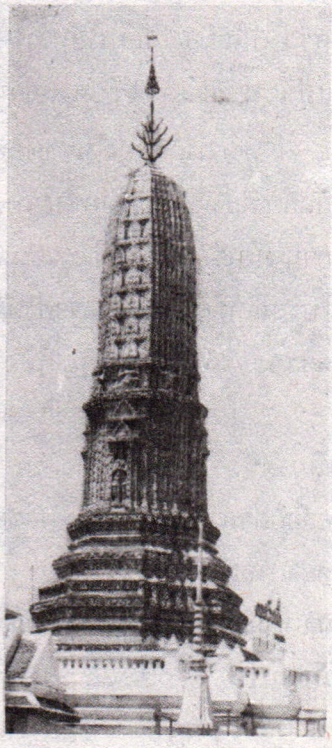

พระปรางค์แบบเขมรนั้นมียอดสั้นอวบอ้วนเหมือนผลสัปรด สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงนำแบบพระปรางค์จากเขมรมาประยุกต์ใหม่ให้ส่วนยอดสูงขึ้นไปอีกจนมีรูปคล้ายฝักข้าวโพด ในภาพคือพระปรางค์ในวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) กรุงเทพมหานคร ที่สร้างตามแบบพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมือง **จังหวัดนครสวรรค์** ไหลสู่ทิศใต้ผ่าน**จังหวัดอุทัยธานี อำเภอมโนรมย์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี อำเภอไชโย อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง** ผ่าน**พระนครศรีอยุธยา** (ยังไม่เขียนถึงธนบุรี กรุงเทพมหานครและจังหวัดอำเภอที่เพิ่งได้รับการสถาปนาที่หลัง) แม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงสู่อ่าวไทยผ่านจังหวัดสมุทรปราการ

ข. แม่น้ำท่าจีน

จุดเริ่มต้นของแม่น้ำท่าจีนคือที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาตรงที่ทุกวันนี้เป็นตำบลวัดสิงห์ ตรง**ปากน้ำมะขามเฒ่า อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท** ไหลผ่าน**อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชุก อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมือง สุพรรณบุรี (ท่าพี่เลี้ยง) อำเภอบางปลาม้า อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี, อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม** ออกสู่อ่าวไทยตรงที่ปัจจุบันคือจังหวัดสมุทรสาคร (มหาชัย) เมื่อแม่น้ำนี้ไหลผ่านบริเวณของจังหวัดสุพรรณบุรี ชาวบ้านเรียกว่าแม่น้ำสุพรรณ เมื่อผ่านอำเภอนครชัยศรี ชาวบ้านก็เรียกว่า แม่น้ำนครชัยศรี (ออกเสียงตามภาษาถิ่นว่า **แม่น้ำนครชัยซี่**) เมื่อผ่านมหาชัย ชาวบ้านก็เรียกว่าแม่น้ำมหาชัย บางช่วงที่ห่างชุมชนที่สำคัญ ๆ ดังกล่าวชาวบ้านก็จะเรียกรวม ๆ ว่า **แม่น้ำท่าจีน**

คนไทยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน มีสำเนียงพูดแตกต่างกันบางคำเมื่อจะเรียกสิ่งเดียวกัน แต่ก็มีหลายคำที่พูดออกเสียงสูงต่ำแตกต่างกันไปบ้าง จะอย่างไรก็ตาม คนไทยที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองพูดจากันแม้จะมีสำเนียงแตกต่างกัน ต่างก็ฟังกันรู้เรื่องเป็นอย่างดี ขอยกตัวอย่างความแตกต่างของการออกเสียงภาษาไทยของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยากับภาษาไทยของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนง่าย ๆ เช่น คนไทยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตั้งสมญาให้ชาวนครชัยศรีว่าเป็นเมืองที่**มีส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวสวย**นั้น เมื่อพูดออกเสียงคำ สำเนียงคนไทยริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนแล้ว เขียนให้อ่านออกเสียงได้ว่า **ส้มโอว่าน ข้าวส้านข้าว ลูกส้าวส้วย** เป็นตัวอย่าง

กระแสเสียงในภาษาพูดของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนตลอดสาย มีเสียงดนตรีเป็นอย่างเดียวกันสำเนียงนี้แผ่ขยายกว้างสู่หลายชุมชนที่อยู่ห่างริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน เช่น ในหลายท้องถิ่นของจังหวัดกาญจนบุรี อาณาบริเวณอันกว้างขวางนี้มีการขุดค้นพบโบราณวัตถุสถานมากมาย นักค้นคว้าทางโบราณคดีสันนิษฐานว่าคงต้องเป็นอาณาจักรหนึ่งที่เรียกกันว่า สุวรรณภูมิอย่างแน่นอน (กรุณาหารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้จากหนังสือสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน ของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม)

กฎเกณฑ์ตามธรรมชาติมีอยู่ว่า สำเนียงภาษาพูด เพลงพื้นเมืองหรืออย่างที่ข้าพเจ้าเรียกว่าเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองของชาวบ้านย่อม**ผสมอยู่ในสายเลือด** ยากที่จะแปรปรวนคล้อยตามแบบอย่างอิทธิพลของอารยธรรมใหม่ ๆ ภาษาพูดสำเนียงอื่น แม้ว่ากาลเวลาจะเนิ่นนานหลายร้อยปี ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า สำเนียงภาษาพูดของชาวสุวรรณภูมิในอดีตอันยาวนานนั้น**คงต้องเป็นสำเนียง กระแสเสียงดนตรีในภาษาไทยอย่างเดียวกับการพูดจาของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนปัจจุบัน**

สมเด็จพระนครินทราธิราช พระราชบิดาของเจ้าสามพระยา ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงเป็นคนไทยจากริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนที่พูดภาษาสำเนียงชาวสุวรรณภูมิที่ทรงมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินของคนไทยเผ่าพันธุ์เดียวกัน ณ กรุงศรีอยุธยาที่มีสำเนียงพูดอีกอย่างหนึ่งนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่ามหากษัตราธิราชเจ้าทั้งสองพระองค์นี้ย่อมทรงโอนอ่อนผ่อนปรน ทรงใช้สำเนียงเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยด้วยกันของปวงชนชาวกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสินที่ทรงมาสร้างกรุงธนบุรี และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ทรงสร้างกรุงเทพมหานครริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ก็ทรงเป็นคนไทยที่มาจากกรุงศรีอยุธยา เสียงดนตรีในภาษาไทยในปัจจุบันจึงเป็นอย่างเดียวกันกับสำเนียงพูดของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดสาย

จากเหตุผลที่ข้าพเจ้านำมาประกอบการอ้างอิงดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ นอกจากจะนำภาษา แบบอย่างสถาปัตยกรรมของเขมรมาประยุกต์ให้เข้ากับอารยธรรมแบบไทย ๆ ได้อย่างสนิทสนมแล้ว พระองค์ยังทรงอนุรักษ์แบบอย่างเสียงดนตรีในภาษาไทยของคนไทยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน.

๑.๗ ภาษาไทยเดิม สังคมและประวัติศาสตร์

มีคำในภาษาไทเดิมเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ที่ยังหลงเหลือใช้กันอยู่ในสหรัฐไทยเดิมหลายท้องถิ่น คือคำว่า **เคอเฮิน*** (พัฒนามาเป็นคำว่า**คัวเฮือน** ในภาคอีสาน เรียกในภาคกลางว่า **ครัวเรือน) เคอเฮิน** ในสหรัฐไทเดิมซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ราว ๙๐% ยังมีหลายแห่งที่มารวมเป็นชุมชนเดียวกันเรียกว่า **เมือง** (โดยแท้แล้ว คำว่า เมืองในภาษาไทใหญ่ เท่าที่ข้าพเจ้าไปเห็นมา มีขนาดพอ ๆ กับหมู่บ้านหรือตำบลของไทยเราทั่ว ๆ ไป เมืองหนึ่งประกอบด้วยหลาย **เคอเฮิน** เช่น **เฮินหล่า เฮินคำ เฮินแสง เฮินฝาง** เป็นต้น เมื่อข้าพเจ้ายังเยาว์วัยอยู่ในภาคอีสาน จำได้จากคำพูดของผู้ใหญ่ว่าที่จังหวัดร้อยเอ็ด ฝนแล้งติดต่อกันมาหลายปี ราษฎรอดอยากจึงต้องอพยพมาที่อำเภอท่าตูม ในจังหวัดสุรินทร์ มากันหลาย **คัวเฮือน** ต่อมาก็ได้พัฒนามาเรียกว่า **ครัวเมือง**** ก็มี เช่น **ครัวเมืองมหาชัยกองแก้ว** อพยพมาอยู่ที่เมืองสกลนคร **ครัวเมืองสิมตะโปเมา** มาตั้งที่บ้านกุดลิง (อ.วานรนิวาส ใน จ.สกลนคร ต่อมา) **คัวเฮือน** ที่มารวมกันเป็น **คัวเมือง, ครัวเมือง** เรียกชุมชนแต่ละกลุ่มอีกชื่อหนึ่งว่า **คุ้ม** เช่นที่เมืองอุบลราชธานี เรียกชุมชนที่อยู่ทิศเหนือว่า **คุ้มบ้านเหนือ** เรียกชุมชนที่อยู่ทิศใต้ว่า **คุ้มบ้านใต้** เรียกชุมชนที่อยู่ใจกลางเมืองว่า **คุ้มวัดกลาง** เป็นต้น ในภาคพายัพก็มีคุ้มที่อยู่ในความหมายอย่างเดียวกัน เช่น **คุ้มเจ้าราชบุตร คุ้มเจ้าราชวงศ์ คุ้มเจ้าหลวง** เจ้าผู้ครองนครสมัยก่อนของภาคพายัพ เป็นต้น

เคอเฮิน ของชาวไทใหญ่, **คัวเฮือน** หรือ**คุ้ม** ของชาวไทยพายัพและชาวไทยอีสาน หรือ **ครัวเรือน** ที่ใช้เรียกกันในภาคกลางในสมัยปัจจุบันมีประเพณีใกล้เคียงกันกับฝ่ายจีนที่เขาระบุจำกัดกลุ่มชนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันให้มีชื่อเรียกอย่างเดียวกันคือ ให้เป็น **แซ่**เดียวกัน ทั้ง ๆ ที่อาจไม่ใช่เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกันเลย เรื่องราวตั้งชื่อจากคนในชุมชนเดียวกันให้เรียกรวมคล้าย ๆ กันอยู่ในระบบเดียวกันกับ **แซ่** ของฝ่ายจีน ก็ปรากฏในภาคอีสานเหมือนกัน เช่น ครั้งที่เมืองไทยออกประกาศพระราชบัญญัติมีนามสกุล เพื่อความสะดวกใช้ชื่อชุมชนคำสุดท้ายเป็นส่วนหนึ่งของนามสกุล เช่น ชุมชนใน **จอหอ บุรีรัมย์ กระโทก** หรือ **สูงเนิน** จะมีชื่อคนสำคัญใน**ครัวเรือน**หรือ**ครัวเมือง** นำหน้า และมีชื่อของชุมชนนั้นเติมข้างหลัง เช่น ใช้นามสกุล **ดีจอหอ, ยอดบุรีรัมย์, เด่นกระโทก** หรือ **เยี่ยมสูงเนิน** เป็นตัวอย่าง ในจังหวัดน่านก็มีหลายนามสกุลที่ลงท้ายด้วย **เจดีย์** ยกตัวอย่างที่ข้าพเจ้าแต่งขึ้นเองสองสามตัวอย่าง เช่น **ประเสริฐเจดีย์***** **แจ่มเจดีย์, ยอดเจดีย์** เป็นตัวอย่าง เมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชาวเชียงตุงอพยพมาอยู่จุดหนึ่ง ริมกำแพงเมืองลำพูน ได้

---

* จากหนังสือไปสอบคำไทย ของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา หน้า ๙๘

** จากหนังสือประวัติศาสตร์อีสาน ของ เดิม วิภาคพจนกิจ

*** ได้รับความรู้เรื่องนี้จากความกรุณาของท่านเจ้าคุณศรีสมโพธิ์ (บุญลอย มั่นดี) จาก จ.น่าน เจ้าอาวาสวัดคฤหบดี บางยี่ขัน ปัจจุบัน

แปลงสภาพ **เคอเฮิน** มาเป็นนามสกุลแบบที่ใช้ภาษาไทยใหม่จากภาคกลาง โดยใช้คำว่า **ตุง** นำหน้า คือนามสกุล**ตุงคนาคร**, ชาวไทยใหญ่ที่อพยพมารุ่นเดียวกันจากเมือง **สาด** ของสหรัฐไทยเดิม ก็มีนามสกุลใหม่ว่า **สาตนาคร** *

ขอย้อนมาพิจารณาการพัฒนาของ **เคอเฮิน** ของชาวไทยใหญ่อีกครั้งหนึ่ง การที่มีคำนำหน้าว่า **เฮิน** แล้วต่อท้ายด้วยชื่อคนสำคัญที่สุดในชุมชนนั้น เช่น **เฮินหล่า** หมายความว่า มีนาย**หล่า** เป็นคนสำคัญที่สุด **เฮินคำ เฮินแสง เฮินฝาง** ซึ่งก็หมายความว่า **นายคำ นายแสง** และ**นายฝาง** เป็นคนสำคัญที่สุดของแต่ละชุมชนดังกล่าว มองกันให้แคบเข้ามาโดยนำคำว่า **เคอ, คัว** และ**ครัว** มาวิจัยกัน ข้าพเจ้าผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวว่า ผู้ที่สำคัญที่สุดในครอบครัว คือ **พ่อบ้าน** ผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบทุกอย่างภายในอาณาบริเวณบ้าน ตามความรู้สึกแบบดั้งเดิม จึงเรียกพ่อบ้านว่า **พ่อครัว** ซึ่งต่อมากลายเป็นความหมายสำหรับคนปรุงอาหารไป ในภาคอีสานมีการพัฒนา**คัวเฮือน** มาเรียกว่า **ครัวเมือง** หรือครั้งหนึ่งที่เมืองละโว้ ก็เรียกผู้ปกครองเมืองว่า **พ่อเมือง** เมืองในความหมายของภาษาไทยเดิมหมายถึงชุมชนหนึ่ง แรก ๆ ก็มีไม่กี่ครัวเรือน เมื่อแต่ละชุมชนมีการพัฒนาคำว่า **เมือง**ขึ้นจึงแปรสภาพเป็นความหมายใหม่ ภาษาไทยเดิมเคยเรียกว่า **เมืองพม่า เมืองไทย เมืองจีน** ล้วนหมายถึงประเทศทั้งสิ้น ฉะนั้น **พ่อเมือง** ในภาษาไทเดิมที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้น จึงหมายความถึง**พระเจ้าแผ่นดิน** นั่นเอง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จภาคพายัพในแดนทุรกันดาร ชาวพายัพดังกล่าวได้ถวายพระนามแบบภาษาไทเดิม แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า **พ่อหลวง** (ส่วนมากออกเสียงคำว่าหลวง เป็นโหลง) ถวายพระนามสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่า **แม่หลวง** (คำว่าพ่อหลวงออกเสียงว่า **ป้อโหลง** แม่หลวง จึงออกเสียงว่า **แม่โหลง**)

ขอวินิจฉัยว่าสมัยก่อนที่ไทยเรายังไม่มีราชอาณาจักรสุโขทัยนั้น ชุมชนเริ่มด้วยคำว่า **เคอเฮิน คัวเฮือน ครัวเรือน** สายหนึ่ง อีกสายหนึ่งเรียกชุมชนด้วยคำว่า **พ่อเฮิน (หรือป้อเฮิน) พ่อเรือน พ่อเมือง พ่อหลวง (ป้อโหลง)** เมื่อมีราชอาณาจักรสุโขทัยแล้ว เรียกผู้นำชุมชน (พระเจ้าแผ่นดิน) ว่า **พ่อขุน** เมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานียุคต้นคือรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโสกนารถ เรียกสิ่งของต่าง ๆ อันเป็นของพระเจ้าแผ่นดินว่า **ของหลวง** เช่น **ช้างหลวง ม้าหลวง เรือหลวง** เป็นต้น การตั้งกฎเกณฑ์การเสด็จประพาสในสมัยกรุงธนเป็นราชธานีนั้น เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า **ของหลวง** เช่น ตอนหนึ่งเขียนว่า **ปลูกพลับพลารับเสด็จของหลวง** คำว่าในหลวงน่าจะมีจุดเริ่มต้นจากภาษาถิ่นอันเก่าแก่ก่อนสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย ผนวกกับคำพูดและข้อเขียนที่ว่า **ในวังพ่อขุน ในงานพ่อหลวง ในกิจการของหลวง** แล้วก็ค่อย ๆ ย่น ย่อ เหลือเพียงคำว่า **ในหลวง** อย่างที่เราพูดกันตามภาษาสามัญชนที่หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน นั่นเอง

---

* จากหนังสือเพชรลานนา ของ ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง

ไทยใหญ่, ไทยพายัพ ที่เรียกกันว่า ลานนา หรือ ล้านนา ไทลานช้าง หรือที่เรียกว่า ศรีสัตนาคนหุต ซึ่งบางส่วนได้อพยพเข้ามาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย และคนไทยในประเทศไทยปัจจุบัน ล้วนมีความสัมพันธ์กันทั้งการค้าขาย สังคมร่วมกัน ในด้านศิลปวัฒนธรรม และทำสงครามต่อกัน เป็นของแน่นอนที่ภาษาไทเดิมของพวกเราย่อมมีโอกาส **ทั้งให้และรับเอามาซึ่งกันและกัน** ภาษาไทเดิมของคนไทยทุกกลุ่มดังกล่าว จึงมีการผสมประสานกันตามครรลองของนิรุกติศาสตร์ สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ในด้านที่มีความสัมพันธ์ต่อกันอันมีผลสืบเนื่องจากการทำสงครามสู้รบกัน ขอกล่าวถึงคนไทยที่มีชื่อเรียกเมื่อแรก ๆ ว่า กลุ่มลานนาที่ทำสงครามกับกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าไทใหญ่ก่อน

ราว พ.ศ. ๑๗๘๑ เป็นต้นมา **พระยาเม็งราย** ผู้เป็นบุตรของ**ลาวเม็ง** (ยังไม่อยู่ในฐานะกษัตริย์) ผู้ครองเมืองเงินยาง ซึ่งมีนาง**เทพคำขยาย** ธิดาผู้ครองเมือง**เชียงรุ้ง** เป็นมารดา, ยุคนี้อาณาจักรลานนา ทำสงครามกับอาณาจักรไทใหญ่ ทัพของพระยาเม็งรายตีได้เมือง **เชียงตุง เมืองยาง เมืองนาง เมืองสิงห์** และ**เมืองพะยาก** สำหรับในอาณาจักรลานนาด้วยกัน พระยาเม็งรายยังยึดได้เมือง**เทิง เมืองฝาง เมืองไชยนารายณ์ เมืองแพร่** ยึด**เมืองลำพูน**ได้ เมื่อพ.ศ. ๑๘๒๔* ทำให้อาณาจักรหริภุญไชยสลายตัวอยู่ในอำนาจของราชวงศ์พระเจ้าเม็งรายอย่างสิ้นเชิง ต่อมาก็มายึดเมือง**ลำปาง** เมืองสำคัญระดับเดียวกับเมือง**ลำพูน**ไว้ได้ ดังนั้นอาณาจักรลานนาในสมัยราชวงศ์ของพระเจ้าเม็งราย จึงแบ่งออกเป็นสองราชอาณาจักรย่อย คือ อาณาจักรเงินยางเชียงแสน มีศูนย์กลางที่เมือง**เชียงราย** อาณาจักรพะเยาของพระยางำเมือง มีศูนย์กลางที่เมือง**พะเยา**

การทำสงครามต่อกันระหว่างชาวไทยลานนา กับกลุ่มไทใหญ่ นอกจากจะมีผลสืบเนื่องเฉพาะในคนไทสองกลุ่มดังกล่าวแล้ว ยังมีผลสืบเนื่องมาถึงคนไทยภาคกลางอีกด้วย มีเรื่องราวที่จะขอนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่านคือ ในยุคต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้อพยพชาวไทยใหญ่เข้ามาอยู่ในหัวเมืองสำคัญของภาคพายัพตามหลักการของภาษาไทยเดิมเรียกว่า **ผะหญา**** ที่ว่า **เก็บผักใส่ซ่า เก็บข้าใส่เมือง** คือมีการกวาดต้อน **เคอเฮิน** จากเมืองต่าง ๆ ของไทยใหญ่เข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ และเมืองสำคัญที่ใกล้เคียง กวาดต้อนชาวไทยใหญ่จาก**เมืองสาด เมืองยอง เมืองวะ** และ**เมืองเชียงตุง** บางคราวที่พระเจ้ากาวิละกวาดต้อนชาวไทยใหญ่ได้มาก ก็ส่งให้มาตั้งถิ่นฐานในภาคกลาง*** ซึ่งทางกรุงเทพมหานครก็จัดให้ไปที่สระบุรีบ้าง ราชบุรีบ้าง หากได้เจ้านายชาวไทยใหญ่ก็ส่งมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นบางครั้ง บางคราว ในปีที่ ๒๓ ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

---

* จากพงศาวดารโยนก ฉบับพระยาประชากิจกรจักร์

** ใช้ทั้งในภาษาไทยพายัพและไทยอีสานมาจากภาษาบาลีว่า ปญฺญา มาจากภาษาสันสกฤตว่าปฺรชฺญา ภาษาไทยสมัยสุโขทัยใช้ประญา.

*** จากหนังสือเพชรลานนา ของ ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง

มหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์ (พ.ศ. ๒๓๔๗) ทัพไทยได้ขึ้นไปตีเมืองเชียงตุงกวาดต้อนชาวไทยใหญ่มาได้ **สองหมื่นสามพันคน** มีการส่งชาวไทยใหญ่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ **หนึ่งหมื่นคน** ไทยใหญ่หนึ่งหมื่นคนนี้มีโอกาสเข้ามามีสมพงศ์วงวานกับชาวไทยในกรุงเทพฯ ย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่จะสามารถปรับเสียงของภาษา, วัฒนธรรมประเพณีเข้ากันได้อย่างสนิทสนมในเวลาเพียงชั่วอายุคน ขอว่าถึงเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างไทยภาคเหนือ กับไทยภาคอีสานอีกบ้าง พระเจ้า**ชายคำ** ครองอาณาจักรลานนา พระเจ้า**ชายคำ**ไม่มีโอรสจึงขอเจ้า**ไชยเชษฐา**ราชบุตรเจ้า**โพธิสาร** แห่งลานช้าง, ไปเป็นราชบุตรบุญธรรม เมื่อพระเจ้าชายคำทิวงคตแล้ว เจ้าไชยเชษฐาได้ครองราชสมบัติอาณาจักรลานนา พระเจ้าไชยเชษฐาครองอาณาจักรลานนาได้สองปี เจ้าโพธิสารราชบิดาก็ทิวงคต พระเจ้าไชยเชษฐา จึงเสด็จกลับมาครองราชสมบัติในอาณาจักรลานช้าง ได้อัญเชิญ**พระแก้วมรกต** และ **พระพุทธสิหิงค์** มาประดิษฐานในนครเวียงจันทน์ เป็นแหล่งสุดท้าย สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การนับปีของไทยพายัพกับไทยอีสาน และไทยใหญ่ เป็นอย่างเดียวกัน ดังนี้

ไจ้, ไช้	ตรงกับ	ปีชวด	สะง้า	ตรงกับปี	มะเมีย
เป้า,เป๊า	ตรงกับปี	ฉลู	เม็ด	ตรงกับปี	มะแม
ยี่	ตรงกับปี	ขาล	สัน, ซัน	ตรงกับปี	วอก
เมา, เม้า	ตรงกับปี	เถาะ	เล้า, เล่า	ตรงกับปี	ระกา
สี	ตรงกับปี	มะโรง	เส็ง	ตรงกับปี	จอ
ไส้, ไซ้	ตรงกับปี	มะเส็ง	ไก้, ได๊	ตรงกับปี	กุน

(โปรดอ่านเรื่องความเชื่อของชาวพายัพว่าผู้ใดเกิดปีใดควรต้องไปนมัสการพระธาตุแห่งใดในบทที่ ๓.๓ ในภาคผนวก

ยังมีเรื่องเกี่ยวกับการรับและการให้ซึ่งกันและกันในกลุ่มไทยภาคเหนือ ไทยใหญ่และไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่นคำว่า **ซอ** ไทยใหญ่กับไทยพายัพ มีความหมายอย่างเดียวกันคือ **การขับร้อง** เฉพาะในไทยใหญ่ยังมีความหมายกว้างออกไปอีก คือหมายความคลุมไปถึงการขับขานวรรณคดีเกี่ยวกับชาดก นิทานพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ไทยใหญ่เรียกขยายความว่า **ซอความ** นักขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคเหนือเรียกกันว่า **ช่างซอ** ในไทยใหญ่เรียกว่า **หมอความ** ในภาคอีสานเรียก **หมอลำ ซอ**ในภาคอีสานกับภาคกลางหมายถึงเครื่องดนตรีมีสายสีด้วยคันชัก ภาคเหนือกับไทยใหญ่เรียกการขับร้องกับปี่เหมือน ๆ กันว่า **ซอปี่** ถ้าจะให้มีความหมายว่าปี่ที่ใช้เป่าคลอกับการขับร้องก็เรียกว่า **ปี่ซอ** เครื่องดีดมีลักษณะเดียวกับกีตาร์ของสากล ไทใหญ่กับไทยภาคเหนือเรียกเหมือนกันคือ **ซึง** ส่วนในภาคอีสานส่วนใหญ่เรียกว่า **พิณ** เสมอต้นเสมอปลายตลอดมา คำว่า **แอ่ว** ในภาคเหนือ หมายถึงการไปเที่ยว คำเดียวกันนี้ในภาคอีสานหมายถึงการขับร้องประกอบ**แคน**หรือ**พิณ** มีอีกคำหนึ่ง คือคำว่า**ขับ**ใช้ในหมู่ไทยใหญ่

หมายถึงการขับขานวรรณคดีประจำถิ่น เป็นทำนองเสนาะ ในจังหวัดเลยที่ใช้ภาษาใกล้เคียงกับชาวหลวงพระบาง ใช้คำว่า **ขับ** เหมือนชาวหลวงพระบาง **ขับหึ่ม** ของชาวจังหวัดเลย และชาวหลวงพระบางมีลีลาการใช้เสียงไพเราะเป็นอันมาก ในภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบันเรียกการร้องเพลง **บอก** ว่า **ขับเพลงบอก** เหมือนกับชาวจังหวัดเลย ชาวหลวงพระบางและชาวไทยใหญ่

ที่จังหวัดสุรินทร์แม้จะอยู่ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของภาคอีสานตอนล่างแต่ก็มีอิทธิพลทางภาษาเขมรแพร่เข้ามามากจึงเรียกการขับขานวรรณคดีเป็นทำนองเสนาะว่า **เจรียง**หรือ**จำเรียง** การที่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานตอนล่างเช่น จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดมหาสารคาม หรือจังหวัดร้อยเอ็ด ฯลฯ เหล่านี้ไม่ใช้คำว่า **ขับ, จ๊อย** หรือ **จำเรียง** เพราะใน**แอ่ว** ที่หมายถึงการขับร้องเพลงพื้นเมืองคนเดียวหรือร้องประกอบแคน, พิณ ฯลฯ เพียบพร้อมไปด้วยวรรณกรรมพื้นบ้าน **คำปรัชญา, คำคม, สุภาษิตสอนใจ** มีอยู่ใน**แอ่ว**แล้วอย่างสมบูรณ์

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาษาที่ใช้พูดจากันในหลวงพระบางกับที่ใช้พูดกันในนครเวียงจันทน์แตกต่างกันหลายคำ การพูดและสำเนียงที่ได้ยินเสียงต่าง ๆ รู้สึกว่าภาษาของชาวหลวงพระบางใกล้ชิดคล้ายคลึงกับภาษาไทยของคนไทยอีกหลายกลุ่ม เช่น ชาว**ยวน พวน** หรือ**โยนก** ซึ่งบางแห่งก็เรียกรวมว่า **ลื้อ ไทยน้อย ไทยลานนา** ไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่มีถิ่นฐานทางทิศตะวันตก คลุมไปถึงไทยใหญ่ ส่วนภาษาทางนครเวียงจันทน์ มีสำเนียงแตกต่างออกไปต่างหาก ความแตกต่างดังกล่าวนี้คลุมถึงอาณาบริเวณที่เรียกว่าศรีสัตนาคนหุตเลยเข้ามาถึงภูมิภาคของภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทย บางคำที่ออกเสียงได้ยินใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันบ้างมีความหมายทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน เช่น ภาษาของชาวนครหลวงพระบางเรียกตัวหนังสือว่า **ลายสือ**ใกล้เคียงกับที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย พระยาอนุมานราชธนได้ค้นพบว่า **ไทยย้อย** (จุงเจีย) **ไทยนุง** และ**ไทยโท้** ตลอดจน**ไทยใหญ่**ก็ใช้คำว่า**ลายสือ**เหมือนกัน ผู้เขียนเคยพบ เคยได้ยินภาษาของชาวนครเวียงจันทน์ และภาษาในภาคอีสานตอนใต้ ที่ห่างไกลชุมนุมชนใหญ่ ๆ ไม่ใช้**ลายสือ** แต่ใช้คำว่า**หลิก** ภาษาไทยภาคกลางอ่านหนังสือ เขาก็จะพูดว่า **อ่านหลิก** เขียนหนังสือเขาก็พูดว่า **เขียนหลิก** (คำว่าหนังสือที่ใช้แพร่หลายในภาคอีสานปัจจุบันนี้เพิ่งได้รับอิทธิพลของภาษาไทยใหม่)

คำว่า **แพ่** (ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ เขียนว่าแพ้ หมายถึงชนะ) ในภาคอีสานในท้องถิ่นที่ห่างไกลยังมีใช้กันอยู่ เช่น พูดตามสำเนียงท้องถิ่นว่า **แม่หญิงกินผัว, แม่หญิงแพ่ผัว** หมายถึงผู้หญิง, เมียผู้พิชิตผัวหมายความว่าเมื่อเธอมีผัวใหม่ครั้งใดผัวมักมีอันเป็นไปต่าง ๆ แล้วก็ตาย ชุมชนภาคอีสานที่พัฒนาแล้วหันมาใช้คำว่าชนะกันเกือบหมดสิ้นแล้ว

ซอ ปี่ซอ ของภาคพายัพเป็นเครื่องดนตรีตระกูลเดียวกับ**แคน**ของภาคอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการขุดพบแคนโลหะสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง จึงขอถือโอกาสนำเรื่องซอ ปี่ซอ แคน เสนอท่านผู้อ่านในบทที่ ๓ ในภาคผนวกท้ายเล่ม

แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของไทกลุ่มต่าง ๆ ในอดีต

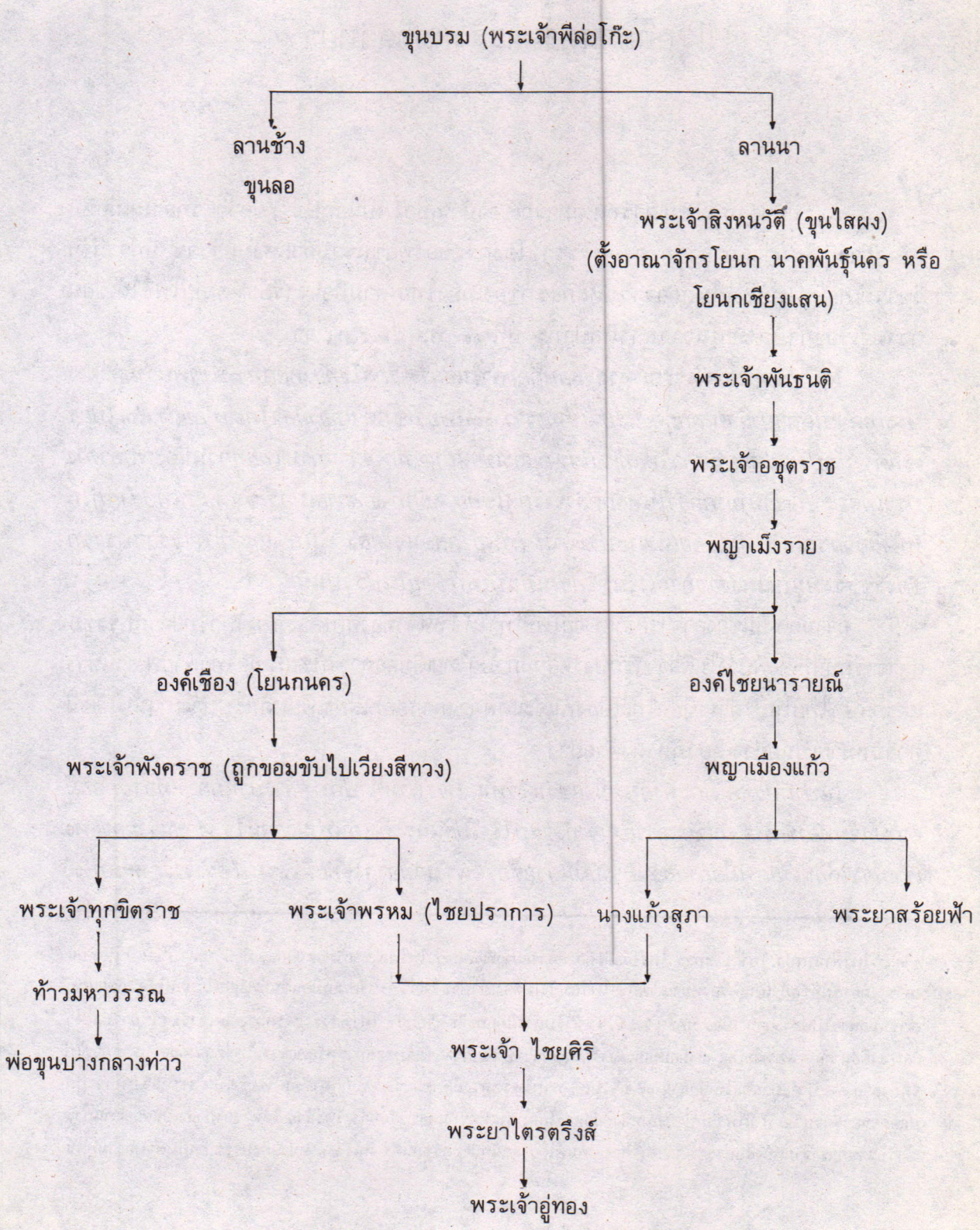

๑.๘ ภาษาไทยใหม่ นิรุกติศาสตร์และสังคมจิตวิทยา

ขอเริ่มต้นจากที่มีการจารึกเหตุการณ์ของบ้านเมือง เป็นอักษรไทยครั้งแรกลงในเนื้อหินแข็งอย่างที่เรียกว่าศิลาจารึก ตามพระราชโองการของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการวิจัยวิจารณ์ภาษาไทยใหม่ในศิลาจารึกหลักแรกของเมืองไทย ตามที่อาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ได้เขียนความรู้เรื่องภาษาไทยในวารสารศิลปากร ปีที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๑๒ ว่า

ได้มีท่านผู้รู้เคยพิจารณาตรวจสอบถ้อยคำในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ เขาพบว่ามีคำต่างประเทศ เช่น คำบาลี สันสกฤต ปะปนเข้ามาราว ๑๓ เปอร์เซ็นต์ แต่ยังมีคำไทยแท้อยู่ถึง ๘๓ เปอร์เซนต์ ถ้าเปรียบเทียบกับคำไทยที่เราใช้พูดและเขียนกันตามพจนานุกรมไทยทุกวันนี้คงพบคำต่างประเทศปะปนเข้ามามากกว่าในหลักศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ หลายเปอร์เซ็นต์ เช่นที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีไทย โดยเฉพาะประเภท กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ และในพระราชปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แม้ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้

ความคิดเห็นของอาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ ทำให้ข้าพเจ้าต้องศึกษาเรื่องภาษาไทยจากประชุมศิลาจารึกทันที จึงพบว่าในศิลาจารึกบางหลักมีภาษาไทยเดิมคือภาษาไทยใหญ่ ไทยพายัพ ลานช้าง และภาษาไทยใหม่ อ่านเขียนใกล้เคียงกันจะแตกต่างการออกเสียงเพี้ยนกันไปบ้างเท่านั้น ซึ่งมีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน ดังตัวอย่าง

ในปากประตู มีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึง เจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกระดิ่ง อันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความมันด้วยซื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม (ศิลาจารึกหลักที่ ๑)*

---

* คำว่า**ไพร่ฟ้าหน้าปก** ไพร่ไม่ใช่ทาส ไพร่ในอดีตคือ ทหารอย่างที่เรียกว่า **ไพร่พล** ชายไทยสมัยก่อนเมื่อมีอายุครบ ๑๘ ปี ต้องเป็นทหาร ต้องสักที่ข้อมือเป็นเครื่องหมายเรียกว่าไพร่สมยังไม่ต้องเข้าประจำเวร เปรียบเสมือนขึ้นทะเบียนไว้ก่อนให้สังกัดอยู่กับเจ้าขุนมูลนายไปพลางก่อน เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี จึงเข้ารับการฝึกยุทธวิธี เรียกว่า **ไพร่หลวง** ไพร่หลวงต้องเข้ารับราชการประจำปีละ ๖ เดือน ต่อมาลดเหลือปีละ ๔ เดือน และ ๓ เดือนตามลำดับ เรียกว่า เข้ารับราชการหรือเข้าเวร ไพร่หลวงต้องรับราชการไปจนถึงอายุ ๗๐ ปี ต่อมาลดลงเหลืออายุ ๖๐ ปีจึงปลด หากไพร่หลวงมีลูกชายรับราชการ ๓ คน พ่อซึ่งเป็นไพร่หลวง พ่อจะถูกปลดก่อนอายุครบ ๖๐ ปี มีไพร่อีกประเภทหนึ่งที่อยู่ห่างไกลในพื้นที่ทุรกันดาร เรียกว่า **ไพร่ส่วย** ให้หาของป่าส่งเป็นส่วยแทนการเข้ารับราชการ จากหนังสือประชุมศิลาจารึกฉบับพิมพ์โดย สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า ๒๙ หมายถึงประชาชนที่ได้รับความทุกข์

ศรีสูรยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสวยราชย์ชอบด้วยทศพิศราชธรรม รู้ปราณีแก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย เห็นเข้าท่านบ่ใคร่พีน เห็นสีนท่านบ่ใคร่เดือด พ่อตายไว้แก่ลูก พี่ตายไว้แก่น้อง ชื่อผู้ใดผิดว้าง.....ง รามเท่าใดก็ดีบ่ห่อนฆ่าฟัน... สักคาบซื่อได้ข้าเสิกข้าเสือหัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่า บ่ตี ย่อมเอามาเลี้ยงมาขุน บ่ให้เถิงที่ฉิบที่หาย (ศิลาจารึกหลักที่ ๔)

หลายคำในศิลาจารึกเราคนไทยยุคปัจจุบันอาจอ่านได้ แต่การวางคำไม่เหมือนกับที่เราเคยชินในยุคนี้ การแปลความจึงทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นได้ ขอนำเรื่อง **ที่มาของคำ** ของ เสฐียรโกเศศ จากวารสารศิลปากร ประจำ พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่ท่านได้นำคำในภาษาไทยเดิมชุดหนึ่งออกมาตีความ คือข้อความที่ว่า **ล้มหายตายกว่า** คำว่า **กว่า** นี้ เราคนไทยสมัยใหม่ทราบความหมายแต่เพียงว่า **ดีกว่า มากกว่า ไกลกว่า** ฯลฯ ส่วนมากใช้ประกอบคำคุณศัพท์ เมื่อ **กว่า** มาประกอบคำกริยา คือ **ตาย** เช่นนี้ เราก็ไม่ทราบว่าหมายความว่าอย่างไรกันแน่ ท่านเสฐียรโกเศศได้ค้นที่มาของคำว่า **กว่า** จากหลายแห่ง ท่านผู้เขียนได้พบในหนังสือมหาชาติคำหลวง กัณฑ์จุลพน ตอนหนึ่งมีข้อความว่า **แทบทางที่จะกว่า** พบในกัณฑ์กุมารอีกว่า **มิออกนาง ธ กว่า** ท่านผู้เขียนได้ค้นหาในภาษาไทยอาหม พบว่า **ก่า** แปลว่า **ล้มตายไป** ยังค้นจากภาษาไทยใหญ่อีกพบว่า **กว่า** แปลว่า **ไป** จึงเป็นที่ทราบอย่างแน่นอนว่า **คำว่ากว่า** ประกอบคำว่า **ตาย** ในภาษาไทยที่ปรากฏในศิลาจารึกนั้นจะแปลเป็นอื่นไปไม่ได้ คำว่า**ตายกว่า** ต้องแปลว่า **ตายไป**โดยปราศจากข้อสงสัย

จะเห็นได้ว่าภาษาไทยยุคต้นกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี คนไทยยังรับภาษาต่างประเทศมาใช้ไม่มากนัก จะพบเห็นบ้างซึ่งก็ถือว่าเล็กน้อยเป็นส่วนหนึ่งใน ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ตามที่อาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ ได้นิยามแล้วแต่ต้น ขอยกตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้จากศิลาจารึกวัดศรีชุม (หลักที่ ๒ จากประชุมศิลาจารึกสยามภาค ๑) ที่จารึกในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ มีข้อความว่า **พ่อขุนผาเมืองซึ่งอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองสุโขทัยให้ทั้งชื่อตนแก่พระสหายเรียกศรีอินทรบดินทราทิตย์ นามเดิม กมรแตงอัญผาเมือง** จะเห็นว่า คำว่า ศรีอินทราทิตย์นั้นเป็นคำในกลุ่มภาษาบาลีและสันสกฤต ส่วนคำว่า กมรแตงอัญผาเมืองนั้นเป็นคำในกลุ่มบาลี สันสกฤต ภาษาเขมร และภาษาไทยผสมกัน (ราชอาณาจักรสุโขทัยได้รับการสถาปนาจากไทเดิมหลายกลุ่ม เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ แล้วได้รับการพัฒนาสืบต่อมาเป็นระยะเวลาเพียง ๒๖ ปี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็ได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยเพื่อใช้เป็นภาษาเขียน-อ่านของชาติไทย จึงเป็นที่เชื่อแน่โดยปราศจากข้อสงสัยเลยว่าคนไทยุคก่อนโน้น ต้องมีพื้นฐานอารยธรรมสูงส่งมาก่อนนานแล้ว ที่ข้าพเจ้าเขียนเสนอท่านผู้อ่านไปแล้วนั้นแสดงให้เห็นเพียงมีความเจริญเฉพาะวิวัฒนาการทางภาษาไทยเท่านั้น คนไทก่อนที่จะมาร่วมกันสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยนั้น ยังมีพื้นฐานทางอารยธรรมสูงส่งอีกหลายสาขาเป็นอารยธรรมสาขาอื่น แต่ก็สืบเนื่องอยู่กับภาษาไทยเกี่ยวโยงไปถึงดนตรีที่เกี่ยวข้องอยู่กับชีวิตประจำวัน สายสัมพันธ์ทางสายเลือดและเผ่าพันธุ์ ปรัชญา สังคม ประวัติศาสตร์โบราณคดี ข้าพเจ้าขอนำ ศิลปศาสตร์ทางดนตรีอันเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ที่มีอยู่ในถิ่นไทเดิมเข้ามาร่วมวิจัยด้วย

กรรมวิธีเช่นนี้ทางตะวันตกเรียกว่า Ethmomusicology ข้าพเจ้าจึงขอนำทฤษฎีดังกล่าวเข้ามามีส่วนร่วมวิจัยถึงอารยธรรมของคนไทก่อนมาสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย ปรากฏในภาคผนวกท้ายเล่มหมายเลข ๓.๔

ในศิลาจารึกหลักที่หนึ่งตอนที่กล่าวถึงพลเมือง จารึกว่า**ไพร่ฟ้าข้าไทย**ในตัวบทกฎหมายของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แห่งกรุงศรีอยุธยาเขียนว่า **ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน** จะเห็นได้ชัดว่าไพร่ฟ้าในกรุงสุโขทัยนั้นขึ้นตรงต่อพ่อขุน มีอิสระเสรีภาพ รักเคารพพ่อเมืองเหมือนพ่อบังเกิดเกล้า ส่วนไพร่ฟ้าของยุคต้นของกรุงศรีอยุธยา ต้องทำตัวให้เป็นข้าแผ่นดิน ต้องเคารพกราบกรานเจ้าชีวิตหรือพระเจ้าแผ่นดินเสมอด้วยเทวดาที่สิงสถิตอยู่บนฟ้า

ลัทธิเทวราชสมมุติในแบบอย่างศาสนาพราหมณ์ได้เริ่มฟักตัวอย่างมั่นคงแล้วตั้งแต่ยุคต้นของกรุงสุโขทัย ปรากฏว่ามีเทวสถานสองแห่งคือ ที่วัดศรีสวายกลางเมืองสุโขทัย ที่วัดพระพายหลวงเหนือ เมืองสุโขทัย ในรัชกาลพระญาฦาไทย ก็มีเทวาลัยมหาเกษตรอีกรวมเป็น ๓ แห่ง ซึ่งต่อมาได้ดัดแปลงเป็นวัดในพุทธศาสนาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าตลอดเวลาที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีมีระบบสมมุติเทพทางทฤษฎีอยู่แล้ว แต่การปกครองแบบพ่อปกครองลูกยังถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ยุคต้นแห่งกรุงศรีอยุธยานี้ ระบบสมมุติเทพเริ่มขยายตัวทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติมากขึ้น สมมุติเทพมีผลทางภาคปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นับแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นต้นมา การปกครองระบบสมมุติเทพได้ค่อย ๆ เลือนลางไป ระบบสมมุติเทพปิตุรงค์ได้ค่อย ๆ เห็นแจ่มชัดขึ้นทุกขณะ ทุกรัชกาล สมมุติเทพปิตุรงค์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้สัมฤทธิผลอย่างเด่นชัดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ ในจักรีบรมราชวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่เราเห็นเด่นชัดที่สุดก็คือ มีการเลิกทาส การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเข้าถึงประชาชนในประพาสต้น การสร้างโรงพยาบาล และสิ่งที่เอื้ออำนวยความผาสุกของประชาชนนานาประการ ฯลฯ ที่คนไทยสมัยนี้ทั้งทราบและเห็นด้วยตาของตนเองว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเข้าไปบำบัดทุกข์บำรุงสุขปวงชนชาวไทยทุกท้องถิ่นด้วยพระองค์เองโดยมิได้ทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากพระวรกายเลย จึงกล่าวได้ว่านับแต่ไทยเรามีราชอาณาจักรไทยมีเอกราชสืบต่อกันมานานร่วม ๘๐๐ ปี ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดทรงมีความใกล้ชิดกับปวงประชาราษฎร์ ทรงหาทางผ่อนคลายความทุกข์ เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์มีความสุขตามควรแก่กรณี เท่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

หลังจากเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญดังกล่าว คือความสิ้นสุดของราชอาณาจักรสุโขทัย จึงมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา การปกครองแบบพ่อปกครองลูกก็เปลี่ยนเป็นเจ้าชีวิต พระเจ้าแผ่นดิน ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอย่างเต็มตัว การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองนี้มีผลสืบเนื่องอันสำคัญยิ่งเกี่ยวกับประเด็นใหญ่ในหนังสือเล่มนี้คือเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบ กล่าวคือ ลีลาการใช้ภาษาไทยเดิมอันเก่าแก่นั้นนิยมให้มีการ**สัมผัสคล้องจองกัน** ก่อนนั้นภาษาไทยที่ใช้พูดจากันเฉพาะในหมู่คนไทยเชื้อชาติไทยใช้ภาษาไทยกันอยู่ในวงจำกัด กรุงศรีอยุธยามีชนในชาติหลายเผ่าพันธุ์หาได้มีเฉพาะคนไทยเชื้อชาวไทยเหมือนพลเมืองแห่งกรุงสุโขทัยไม่ กรุงศรีอยุธยาใช้ระบบการปกครองแบบ**พ่อปกครองลูก**จึงไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง พระเจ้าแผ่นดินนอกจากจะทำหน้าที่ผู้ปกครองประเทศที่มีทั้งพระเดชพระคุณแล้ว พระเจ้าแผ่นดินยังต้องทรงรับภาระอีกหลายประการ อาทิ เช่น ทรงเป็นจอมทัพของชาติ ทรงเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดพร้อมด้วยทรงเป็นเสนาธิการของกองทัพด้วย ยังทรงมีภาระอื่นอีกมากเช่น ทรงมีพระราชอำนาจที่จะกะเกณฑ์พลเมืองเข้ามาเป็นทหารป้องกันและพัฒนาชาติ ทรงออกระเบียบกฎเกณฑ์ที่ปวงชนจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามความเที่ยงธรรมในสังคม ทรงมีพระราชอำนาจที่จะลงทัณฑ์แก่ผู้ที่ทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคมตามโทษานุโทษตั้งแต่ขั้นเบาที่สุดจนถึงขั้นที่หนักที่สุดคือประหารชีวิต พระองค์จึงทรงเป็น**เจ้าชีวิต** (ทางนครเวียงจันทน์ถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า**เจ้ามหาชีวิต**) พระองค์ทรงนำพสกนิกรของพระองค์ปฏิบัติพระธรรม ทรงบำเพ็ญพระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรมเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่พสกนิกรของพระองค์ การที่เจ้าชีวิตมีสถานภาพเปรียบได้ดั่งสมมุติเทพ หากพระองค์ทรงปฏิบัติขาดคุณสมบัติดังกล่าวมาแล้วย่อ ๆ นี้ พสกนิกรของพระองค์ก็จะไม่ถวายความจงรักภักดีด้วยความจริงใจ สมมุติเทพก็คงสภาพอยู่ไม่ได้

การที่พสกนิกรอันเป็นพลเมืองในชาติได้ถวายความเคารพเจ้าชีวิตด้วยอาการที่หมอบราบกราบกราน ค้นหาคำที่ใช้กับเจ้าชีวิตด้วยถ้อยคำและภาษาเขียนเป็นพิเศษขึ้นใหม่ ภาษาขอมอันเก่าแก่ที่มีส่วนสัมพันธ์กับภาษาอันศักดิ์สิทธิ์ของอินเดีย ที่ให้เราทั้งแบบอย่างศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และปรัชญาต่าง ๆ จึงได้รับการเลือกจากปวงชนชาวไทยให้เป็นภาษาที่ใช้กับเจ้าชีวิตอย่างที่เราเรียกว่า**ราชาศัพท์**นั่นเอง* เจ้าชีวิตยังได้ทรงนำวิธีการบางอย่างเพื่อโน้มน้าวจิตใจของข้าราชการ, ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในราชอาณาจักร เรียกว่า**โองการแช่งน้ำ**

คำว่าไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินดังกล่าวนี้เห็นได้ว่าระบอบสมมุติเทพได้ค่อย ๆ ฟักตัวเป็นรูปร่างสืบต่อมา สำนวนและลีลาภาษาไทยของสองราชอาณาจักรใกล้เคียงกันมีทั้งรับและให้ซึ่งกัน

* ในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราชผู้ทรงปกครองไพร่ฟ้าข้าไทยแบบพ่อปกครองลูกยังไม่มีราชาศัพท์ใช้ ราชาศัพท์เพิ่งมีในรัชกาลพญาลิไท ซึ่งทรงคบค้าสมาคมกับราชวงศ์อู่ทองยุคต้นแห่งกรุงศรีอยุธยาที่ใกล้ชิดอยู่กับเขมรเป็นอันมาก ราชาศัพท์ในรัชกาลพญาลิไท มีหลายคำ เช่น ทรง สมเด็จราชกุมาร เสด็จ บังคม พระบาท พระสหาย เสวยราชย์ เป็นต้น

และกันอย่างไรขอนำข้อความบางตอนจากหนังสือวรรณกรรมอยุธยาของ นิตยา กาญจนะวรรณ หน้า ๒๖ เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

เช่น "เคียดฟูน" ซึ่งมีใช้ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงก็มาปรากฏในกฎหมายนี้ด้วย แม้หนังสือนี้จะเป็นตำรากฎหมายซึ่งเป็นวิทยาการ แต่ก็มีคำประพันธ์แบบร้อยกรองทางศิลปแห่งวรรณคดีแทรกแซงอยู่ด้วยมากมายหลายแห่ง เช่น อ้างถึงคนมิควรฟังเอาเป็นพยานในพระอัยการลักษณะภญาณว่า "เด็ก ๗ เข้า เถ้า ๗๐ " "เรือกสวนยวนยาง" และพระไอยการลักภาลูกเมียผู้คนท่าน ก็มีว่า "ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้สุดหล้าฟ้าเขียวชาวพระทวารด่านทาง" ดูช่างมีสัมผัสคล้องจองกันไป หรือเช่น "ทำน้ำจะเอาปลา ทำนาจะเอาข้าว" เหล่านี้เป็นต้น

การใช้ภาษาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แห่งกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏในตัวบทกฎหมายกับศิลาจารึกกรุงสุโขทัยบางหลักที่นำมาประกอบการวินิจฉัยแล้ว พอจะนิยามได้ว่ากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ กับกรุงสุโขทัยในรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทย่อมเป็นไมตรีต่อกันก่อนที่จะสู้รบกันในรัชกาลต่อ ๆ มาเราพอสรุปเหตุการณ์อันสงบราบรื่นนี้จากบานแผนกกฎหมายลักษณะลักพาของฝ่ายกรุงศรีอยุธยารัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ปรากฏว่ามีทาสหนีจากกรุงศรีอยุธยาไปหาอิสรภาพในราชอาณาจักรสุโขทัย เจ้าหนี้ของทาสรายนี้ได้ทำหนังสือกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินขอให้ทางการบ้านเมืองติดตามนำทาสผู้นี้กลับมาอยู่ในความครอบครองตามเดิม ในเอกสารที่กราบทูลอ้างความว่า เมืองท่านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว แสดงว่าสองราชอาณาจักรดังกล่าวต่างก็มีพระราชไมตรีต่อกันปรากฏจากเอกสารกฎหมายดังกล่าวนี้ พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาหาได้ทรงปฏิบัติตามไม่ มีอัตถาธิบายว่า เพราะทาสผู้นี้ได้เข้าไปอยู่ในราชอาณาจักรที่เป็นไทต่อตนเองแล้วเจ้าหนี้จะดำเนินการตามกฎหมายได้ก็เพียงไปไล่เบี้ยเล่นงานเอากับตัวประกันก็แล้วกัน จะเห็นได้ว่ากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ กับกรุงสุโขทัยรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทต้องมีพระราชไมตรีต่อกันจนตลอดรัชกาล กรุงสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยาคงมีสภาพเป็นบ้านพี่เมืองน้องสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พะงั่ว) กรุงสุโขทัยซึ่งเคยมีสภาพทัดเทียมกันได้เริ่มมีสภาพเป็นรองอำนาจบารมีของกรุงศรีอยุธยา อย่างเห็นได้ชัดเมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๑* ลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูกจึงมีระบบเจ้าชีวิต พระเจ้าแผ่นดินอันเปรียบ

*พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์พระนามพระเจ้าแผ่นดินแห่งราชอาณาจักรสุโขทัยที่ยังมีเอกราชสมบูรณ์กับรายพระนามพระเจ้าแผ่นดินราชอาณาจักรสุโขทัยที่อยู่ภายใต้อำนาจของราชอาณาจักรอยุธยาในหนังสือพระร่วง ดังนี้

ก. พระเจ้าแผ่นดินราชอาณาจักรสุโขทัยครั้งที่มีเอกราชสมบูรณ์ประกอบด้วยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ; พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช, พญาเลอไทย, พญาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ ๑)

ข. พระเจ้าแผ่นดินราชอาณาจักรสุโขทัยที่ขึ้นอยู่กับราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยามีพระมหาธรรมราชาที่ ๒, พระมหาธรรมราชาที่ ๓ และพระมหาธรรมราชาที่ ๔.

เสมอด้วยเทวดาปกครองข้าแผ่นดินอันได้แก่ข้าราชการ ประชาชนทั้งคนไทยเชื้อชาติไทย ชนชาติอื่นที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและชนชาติอื่นที่มีสภาพเป็นคนในประเทศที่เป็นอาณานิคมของประเทศไทย

การใช้โองการแช่งน้ำกับปวงชนชาวไทยเชื้อชาติไทยย่อมได้ผลทั้งบำรุงขวัญแก่ผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อเจ้าชีวิตในทำนองเดียวกันก็เป็นการทำลายขวัญแก่ผู้ที่ที่คิดร้ายด้วย โองการแช่งน้ำอาจต้องงดเว้นคำนึงถึงในกรณีที่เมื่อเจ้าชีวิตทรงดำเนินวิเทโศบายบางประการผิดพลาดอาจทำให้เกิดความเสียหายถึงส่วนรวม ผู้หวังดีต่อประเทศชาติอีกกลุ่มหนึ่ง จึงทำทุกวิถีทางจนมีโอกาสเข้ามาบริหารประเทศชาติในฐานะเจ้าชีวิต ซึ่งก็เป็นคนไทยด้วยกัน จะต่างกันก็แต่สกุลวงศ์เท่านั้น ปรากฏในประวัติศาสตร์ว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไทยมานานถึง ๔๑๗ ปี มีเจ้าชีวิตจากสกุลวงศ์ต่าง ๆ เข้ามาปกครองประเทศ ๕ ราชวงศ์ ตลอดเวลาอันยาวนานที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีเจ้าชีวิตผลัดเปลี่ยนมาปกครองหลายราชวงศ์นั้น กรุงศรีอยุธยาไม่อยู่ในความประมาทเลย คนต่างด้าวที่เป็นมิตรไมตรีและมีประโยชน์เช่น ชาวจีน มอญ ฯลฯ ให้อยู่ในกำแพงกรุงได้ โดยเฉพาะคนจีนที่มีส่วนช่วยเหลือเศรษฐกิจของชาติ ทางราชการจัดให้อยู่ย่านที่เรียกว่า **ตลาดชีกุน** ชนชาติผิวขาวอื่น ๆ *แม้ญี่ปุ่น คนผิวเหลืองด้วยกันก็จัดให้อยู่นอกกำแพงกรุง ให้คนต่างชาติไปรวมกันอยู่แต่ละย่าน ซึ่งอยู่ในระยะวิถีกระสุนปืนใหญ่จากป้อมใดป้อมหนึ่งรอบกรุงพร้อมที่จะยิงถล่มไปถึงด้วยความแม่นยำ* เมื่อคนต่างชาติก่อความไม่สงบต่อแผ่นดิน

พิธีโองการแช่งน้ำนี้เรียกตามสำเนียงภาษาเขมรว่า **ททวลตึกสมบถ** แปลว่า พิธีดื่มน้ำสบถสาบาน ใช้อักษรขอมเขียนด้วยลายมือบรรจงเขียนออกเสียงตามภาษาไทย ฉบับดั้งเดิมแต่งเป็นทั้งโคลงดั้นและร่าย จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลิลิตโองการแช่งน้ำ ท ทวลตึกสมบถ นี้เขมรมีมาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ มีปรากฏในจารึกที่กรอบประตูหน้าต่างตามทางเข้าสู่ห้องโถงปราสาทนครธม ๘ แห่งด้วยกัน บอกชัดว่าจารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๔

พิธีดื่มน้ำสบถสาบานที่ปรากฏในศิลาจารึกเมื่อพันกว่าปีดังกล่าวนี้โดยแท้แล้วเป็นพิธีเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยมีเพียงไม่กี่ร้อยคนเท่านั้น เป็นพิธีอย่างเดียวกันกับที่กรมกองทหารรักษาพระองค์ไทยปัจจุบันทำพิธีแสดงออกถึง ความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเปล่งวาจาต่อหน้าพระพักตร์ว่าจะยอมสละชีวิตเป็นราชพลีเพื่อถวายความปลอดภัยทุกกรณีแด่องค์พระประมุขของชาติ โองการแช่งน้ำยุคแรก ๆ นั้นมีพิเศษออกไปบ้างก็ตอนให้พร ผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อเจ้าชีวิต ผู้ที่คิดร้ายก็จะได้รับคำสาปแช่งเหมาะสมกับชุมชนยุคเก่าแก่ในอดีตเท่านั้น

เจ้าชีวิตหาได้มีรับสั่งเป็นคำปกาสิตเด็ดขาดกดขี่ข่มเหงประชาชนให้มาสร้างปราสาทเทวาลัยที่ต้องตัดเจาะหินจากภูเขาทั้งลูก เพื่อเสริมสร้างพระบารมีของพระองค์ โดยไม่คำนึงถึง

ความทุกข์ยากแสนสาหัสของปวงชนเหมือนเขมร เจ้าชีวิตของปวงชนชาวไทยเพียงทรงสนับสนุนให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต ศิลปินทางสถาปัตยกรรม จิตรกรรมปฏิมากรรม ศิลปินทางวรรณคดี ดุริยางคศิลป สังคีตศิลป และนาฏศิลปให้พัฒนาไปตามสมควรแก่กรณีเท่านั้น บัดนี้พระมหากษัตราธิราชเจ้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ได้ทรงนำวิธีการปกครองแบบพ่อปกครองลูกอย่างเดียวที่เคยมีมาแล้วครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีการแปรสภาพโองการแช่งน้ำ มาเป็นพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระราชพิธีศรีสัจจปานกาล ประชาชนในชาติจึงต่างมีความรู้สึกว่า สมมุติเทพดั้งเดิมนั้นได้แปรสภาพมาเป็นสมมุติเทพปิตุรงค์ เหมือนครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีอีกวาระหนึ่งแล้ว (โปรดอ่านเรื่องสมมุติเทพบิตุรงค์ ราชวงศ์จักรี* ในภาคผนวกท้ายเล่ม บท ๓.๕)

โองการแช่งน้ำที่เจ้าชีวิตในยุคต้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีได้จำแบบอย่างมาจากเขมรเป็นคติในศาสนาพราหมณ์ ใช้ภาษาสันสกฤตเป็นพื้นนั้น ต่อมาได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเลือนรางไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม ศาสนาพุทธลัทธิมหายานก็ใช้ภาษาสันสกฤตเป็นพื้นเหมือนกัน ยุคต่อมาเมื่อคติพุทธศาสนาลัทธิหินยานแบบลังกาวงศ์ที่ใช้ภาษาบาลีแพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ได้ค่อย ๆ ประยุกต์และย่นย่อให้สั้นลง ภาษาบาลีจึงมีโอกาสเข้ามามีส่วนอันสำคัญยิ่งในภาษาไทยใหม่ทั้งแบบร้อยแก้วและแบบร้อยกรองมากขึ้นตามลำดับ ภาษาบาลีและภาษาเขมรมีเสียงสูงต่ำแตกต่างกันน้อย เมื่อคนไทยผู้นิยมภาษาที่คล้องจองกันนิยมให้มีเสียงดนตรีมีอยู่ในภาษาจึงไม่ใช่เป็นของยากเลยที่คนไทยจะ**บรรจุเสียงดนตรี**ลงในภาษาทั้งสองนี้ ภาษาไทยแบบร้อยกรองปัจจุบันที่มี**ภาษาบาลี ภาษาเขมร** และ**ภาษาไทยเดิม**คละเคล้าอยู่ด้วยกัน เมื่อเราอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ ซึ่งมีเสียงดนตรีผสมประสานอยู่ด้วยเป็นอันมากจึงถือได้ว่าเป็นการอ่านวรรณกรรมประจำชาติ**ที่มีความไพเราะยากที่การอ่านวรรณกรรมของชาติอื่นจะเทียมเท่าเสมอเหมือน**

ภาษาไทยได้รับการพัฒนาตามขั้นตอนอย่างมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาแล้ว **ดังนั้นภาษาไทยใหม่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงเจริญอยู่ในระดับสูงสุดมีเสียงดนตรีในภาษาไทยสมบูรณ์ที่สุด** โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยเรามีอำนาจเหนือญวน เขมร และลานช้าง มีเหตุผลทางการเมือง ทำให้ชาวไทลานช้างอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระมหากษัตริย์ไทยแห่งจักรีบรมราชวงศ์

ชาวไทลานช้างได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในราชอาณาจักรไทยภายใต้การอุปถัมภ์ค้ำชูจากพระมหากษัตราธิราชเจ้า แห่งจักรีบรมราชวงศ์ทุกพระองค์ นับแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชกาล พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นับเป็นเวลาได้ครบสองร้อยปี ในพ.ศ. ๒๕๒๕ นี้ ตรงกับมีพระราชพิธีเฉลิมฉลอง

กรุงเทพมหานครมีอายุครบสองร้อยปีเหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสนี้นำประวัติความเป็นมาของของชาวไทลานช้างที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยเสนอท่านผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับแต่ชาวไทลานช้างเข้ามาเป็นพสกนิกรแห่งราชอาณาจักรไทย ภาษาไทยทั้งแบบร้อยแก้ว, ร้อยกรองในส่วนกลางมีความเจริญรุ่งโรจน์เป็นอย่างยิ่ง จากพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตราธิราชเจ้าแห่งจักรีบรมราชวงศ์ได้พระราชทานชื่อคนสำคัญชื่อชุมชนที่สำคัญให้ไปตั้งเป็นชื่ออันเป็นศิริมงคลล้วนเป็นภาษาไทยใหม่อันสละสลวยไพเราะเสนาะหูยิ่งนัก ขอนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่าน ดังนี้

อีสานสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ภาคอีสานอันแห้งแล้ง กว้างใหญ่ไพศาล ยุคก่อนที่ไทยเราจะมีราชอาณาจักรเป็นประเทศไทยเหมือนทุกวันนี้ ที่ราบสูงในภาคอีสานมีโบราณวัตถุสถานเหลือให้เรารุ่นนี้ทราบว่าในอดีตดึกดำบรรพ์ภาคอีสานเคยเป็นแหล่งรวมของอารยธรรมของมนุษยชาติหลายเผ่าพันธุ์ มีแบบอารยธรรมหลายประเภท ควรแก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดมร่วมกับคณะได้ออกไปทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยอย่างมีหลักวิชาได้เขียนคำนิยามสั้น ๆ มีความหมายกว้างในวารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๒ เล่ม ๔ เดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นดังนี้

แหล่งโบราณคดีที่ถูกลืมในหนองคายและอุดร ตามสภาพในทางภูมิศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี บริเวณจังหวัดอุดรและหนองคาย เป็นแหล่งของอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะมีวัฒนธรรมหลายแบบหลายสมัยเข้ามาผสมปนเปกันอยู่ ทำให้เป็นบริเวณที่ไม่เหมือนบริเวณใดในภาคต่าง ๆ ของประเทศ ดังเห็นตัวอย่างได้ในเขตบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานีนั้น ได้กลายเป็นแหล่งที่มนุษย์สามารถหลอมสัมฤทธิ์ขึ้นใช้ และหม้อลายเขียนสีที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ เป็นที่สนใจของบรรดานักโบราณคดีทั้งภายในภายนอกเสมอมา และมีผู้ทำการขุดค้นศึกษาอยู่เนือง ๆ ในการศึกษาค้นคว้าของข้าพเจ้าและคณะ พบว่ามีวัฒนธรรมถึงสามแบบสามสมัยปะปนกันอยู่ คือวัฒนธรรมแบบทวารวดี ซึ่งแพร่หลายขึ้นมาจากลุ่มแม่น้ำชี ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ วัฒนธรรมแบบลพบุรีซึ่งมีที่มาจากดินแดนประเทศกัมพูชา ขึ้นมาตามลำแม่น้ำโขงจนที่สุดในเขตจังหวัดหนองคายและเมืองเวียง-จันทน์ของประเทศลาว และวัฒนธรรมแบบลานนา ซึ่งแพร่หลายจากเชียงราย และน่านลงมาตามลำแม่น้ำโขงมาที่หลวงพระบาง เวียงจันทน์และหนองคายตามลำดับ โดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบหลังนี้ได้ผสมกับวัฒนธรรมพื้นเมืองกลายเป็นวัฒนธรรมลานช้างในสมัยตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระเจ้าชัยเชษฐาแห่งเวียงจันทน์ลงมา

อีสานเมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงครองกรุงสุโขทัย และทรงขยายพระบารมีไปทุกทิศนั้น ทางภาคตะวันออก* ปรากฏในศิลาจารึกบอกกว้าง ๆ ว่า กรุงสุโขทัยขยายครอบคลุมแผ่นดิน

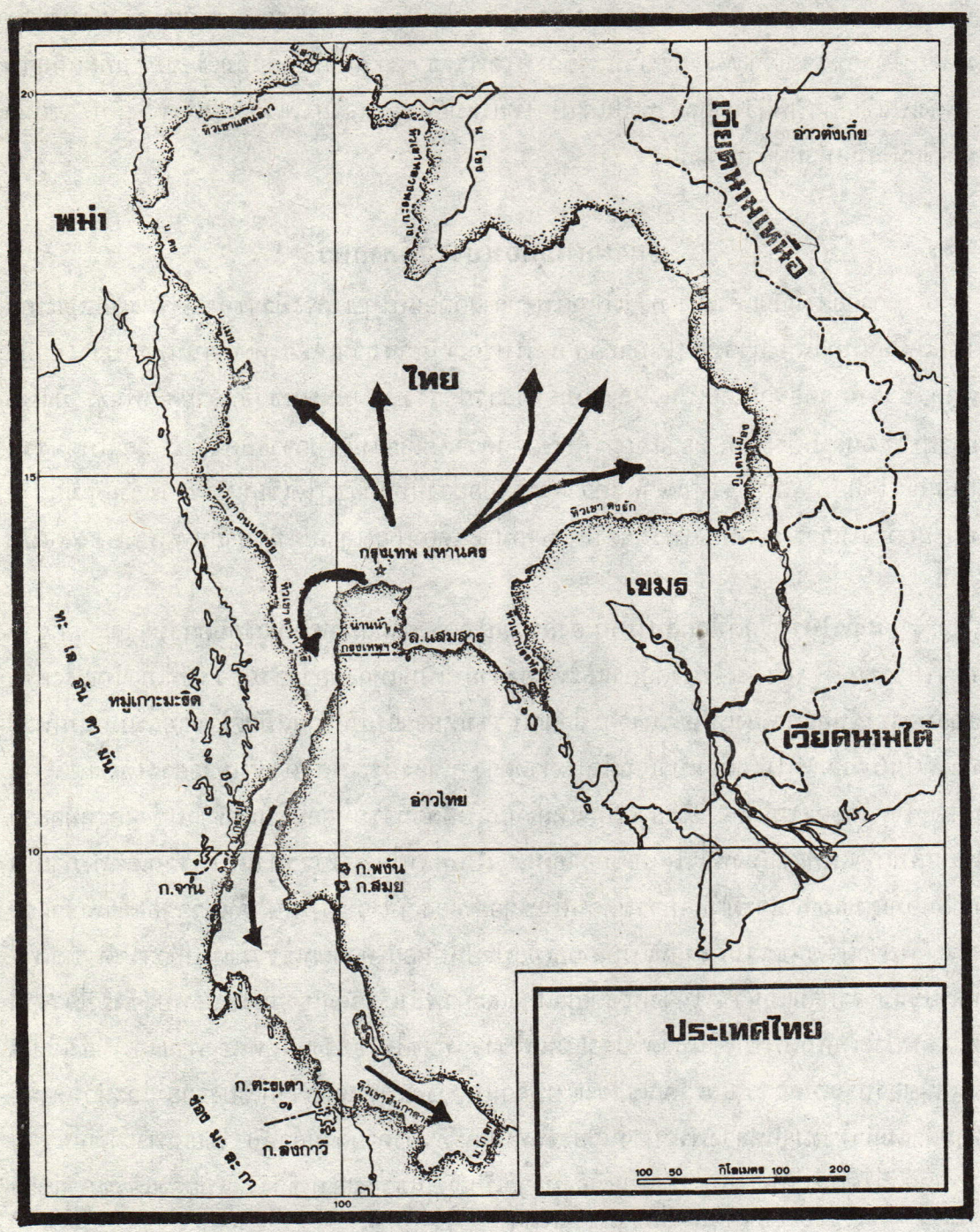

* ขอนิยามด้วยเหตุผลส่วนตัวของผู้เขียนว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีราชาอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลนั้น คงจะเนื่องด้วยสัมพันธภาพมากกว่า พระบรมเดชานุภาพ

สูงตอนเหนือ นิยามออกมาแล้วตรงกับ **เลย อุดรธานี สกลนคร นครพนม หนองคาย** ปัจจุบัน ข้ามแม่น้ำโขงถึง **นครหลวงพระบาง นครเวียงจันทน์** ส่วนอีสานตอนใต้ซึ่งอยู่ในระยะเวลาที่เขมรเสื่อมอำนาจ ชนชาวท้องถิ่นอันดั้งเดิมของภาคอีสานตอนใต้ คงยังไม่ได้คบค้าสมาคมกับชนชาวท้องถิ่นอื่นมากมายนัก

อีสานเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ยุคต้นที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น กรุงศรีอยุธยามีอานุภาพมากสามารถปราบปรามเขมร จนเขมรกลายมาเป็นอาณานิคมของไทยตลอดเวลาอันยาวนานที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย ยุคต้นนี้ภาคอีสานยังไม่มีอะไรเป็นของใหม่ จนกระทั่งถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในราว พ.ศ. ๒๒๐๐ มีรับสั่งให้ย้ายเมืองโคราชเดิมอันเก่าแก่มาตั้งใหม่ณ พื้นที่อันเมืองนครราชสีมาปัจจุบันนี้ มีรับสั่งให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแผนผังเมืองใหม่ ให้ชาวฝรั่งเศสควบคุมการสร้างเมืองให้เป็นไปตามแผนผัง ให้เมืองนครราชสีมาเป็นเมืองที่แข็งแกร่งที่สุด ให้สมกับที่เป็นชุมทางปราการและฉนวนระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน สร้างกำแพงมหึมาทั้ง ๔ ด้าน กำแพงแต่ละด้านมีประตูเมืองตั้งชื่อดังนี้คือ ทิศเหนือประตู**แสนพล** ทิศตะวันออกชื่อว่าประตู**พลล้าน** ทิศใต้ชื่อว่าประตู**ไชยณรงค์** ทิศตะวันตกชื่อว่าประตู**ชุมพล** การสร้างเมืองนครราชสีมาครั้งนี้ถือว่า **เป็นสิ่งใหม่ของภาคอีสาน**

อีสานเมื่อกรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี

เมื่อกรุงศรีอยุธยาหมดสภาพเป็นราชธานีแล้ว ก็มีกรุงธนบุรีเป็นราชธานี กรุงธนบุรีเริ่มมีเหตุการณ์สำคัญอันเป็นต้นเหตุให้ชาวลานช้างมีโอกาสเข้ามาเป็นพลกนิกรของราชอาณาจักรไทยอย่างนี้เรียกว่าไทยอีสานทุกวันนี้ เหตุการณ์ที่ไม่สงบเกิดขึ้นในนครเวียงจันทน์และนครจำปาศักดิ์ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีกับการที่เจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์ก่อเหตุในรัชกาลที่สามแห่งจักรีบรมราชวงศ์ เมื่อกรุงเทพมหานครเป็นราชธานีนี้ มีผลสืบเนื่องต่อชาวอีสานเป็นอันมาก ขอเขียนรวบรัดถึงหลังเหตุการณ์สำคัญทั้งสองพร้อม ๆ กันเลยคือ หัวเมืองเดิมที่เคยขึ้นกับนครเวียงจันทน์ที่ตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ให้โอนมาขึ้นตรงกับกรุงเทพมหานครทั้งหมด (ช่วงนี้คาบเกี่ยวมาถึงรัชกาลที่ ๑-๓ ของจักรีบรมราชวงศ์แห่งกรุงเทพมหานครด้วย) หลังจากปราบปรามการก่อความวุ่นวายของเจ้าอนุวงศ์ นครเวียงจันทน์จนสงบราบคาบแล้ว มีการอพยพครัวเรือนชาวลานช้างมาตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำโขงฝั่งขวาทั้งหมด หลายครัวเรือนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน ภาคตะวันออก* และภาคกลางอีกด้วย** ผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์สำคัญทั้งสองดังกล่าวนี้ มีการตั้งเมืองใหม่หลายเมืองเพื่อปูนบำเหน็จรางวัลแก่ผู้มีความดีความชอบนับแต่ตำแหน่งเจ้าเมืองลงมาจนถึงเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย เมื่อได้ตัวเจ้าเมืองแล้ว เจ้าเมืองก็ทำหนังสือขอเปลี่ยนชื่อชุมชนเดิมที่มีชื่อเป็น*ภาษาไทยเดิม*ให้มีชื่อเป็น*ภาษาไทยใหม่*ที่ทันสมัยและเพื่อเป็นมงคลด้วย การที่มีการตั้งชื่อเมืองใหม่เป็นภาษาไทยยุคใหม่จากภาคกลางไปสู่ภาคอีสานนี้เพียบพร้อมไปด้วยการพินิจพิเคราะห์อย่างพิถีพิถัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้เมืองใหม่ในภาคอีสานมีชื่อ

*ไพเราะทันสมัย*และเป็น*มงคล*นั่นเอง มีที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งว่า ภาคอีสานเป็นปึกแผ่นจนชาวไทยอีสานมีเกียรติภูมิเทียมบ่าเทียมไหล่กับคนไทยทุกภาค โดย**พระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมของพระเจ้าแผ่นดินจักรีบรมราชวงศ์ทุกพระองค์** พระเจ้าแผ่นดินแห่งจักรีบรมราชวงศ์ทุกพระองค์นอกจากทรงเป็น*นักรบ นักปกครอง*ชั้นยอดแล้วยังทรงเป็น**กวีชั้นยอด**ทุกพระองค์อีกด้วย ภาคอีสานได้รับการสถาปนาในยุคที่**วรรณคดีไทยกำลังเจริญสูงสุด** ย่อมเป็นสิ่งธรรมดาที่การตั้งชื่อเมืองใหม่ ๆ โดยอาลักษณ์ผู้จัดเจนในวรรณคดีภาษาไทยใหม่จากกรุงเทพมหานคร ย่อมสรรหาชื่อที่เชื่อว่าไพเราะที่สุด เป็นมงคลที่สุด ฉะนั้นชื่อเมืองที่ตั้งใหม่ในภาคอีสานจึงไพเราะเพราะพริ้งกว่าเมืองในภาคอื่น ขอเริ่มเรื่องพระเจ้าแผ่นดินแห่งจักรีบรมราชวงศ์กับการพัฒนาภาคอีสานต่อไป

เหตุการณ์ที่ทำให้เจ้าพระยาจักรีมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวลานช้างเป็นพิเศษก็คือครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินมีราชธานีที่กรุงธนบุรีนั้นเกิดเหตุการณ์วุ่นวายในนครจำปาศักดิ์ เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๙ สมเด็จพระเจ้าตากสินมีรับสั่งให้เจ้าพระยาจักรีนำทัพไทยไปปราบปรามจนเหตุการณ์เข้าสู่ความสงบ นครจำปาศักดิ์ยอมอยู่ในโอวาทของราชธานีไทยคือกรุงธนบุรีเหมือนเดิม เจ้าพระยาจักรีมีความดีความชอบเป็นอันมาก จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น**สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก พิลึกมหึมา ทุกนคราระอาเดช** มียศอย่างเจ้าต่างกรม ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๒๑ นครเวียงจันทน์เกิดความวุ่นวายอีก สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกก็เป็นแม่ทัพไปปราบปรามจนสงบราบคาบ การไปราชการสงครามสองคราวนี้มีเจ้านายฝ่ายลานช้างคนหนึ่ง *ชื่อท้าวคำผง* ได้นำกำลังชาวลานช้างช่วยปราบความไม่สงบจนทุกอย่างเข้าสู่ภาวะปกติ สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกจึงขอพระราชทานบรรดาศักดิ์**ให้ท้าวคำผงเป็นพระปทุมสุรราชภักดี** ถือได้ว่าเป็นราชทินนามที่เป็นภาษาไทยใหม่จากพระเจ้าแผ่นดินไทยของภาคกลาง ที่พระราชทานแก่คนไทยกลุ่มที่มีชื่อว่าลานช้าง หรือศรีสัตนาคนหุต**เป็นครั้งแรก** เมื่อสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีพระนามว่า **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** ก็ทรงจัดการให้ชาวศรีสัตนาคนหุตที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ให้มีเมืองเป็นชุมชนของตนเอง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา**บ้านห้วยจาระแม**เป็นเมืองสำคัญ เตรียมการที่จะพระราชทานยศ และตำแหน่งให้แก่ **พระประทุมสุรราชภักดี** เมืองที่สถาปนาขึ้นใหม่จึงให้คล้องจองกับความหมายกับเจ้าผู้ที่จะมาครอง ปรากฏในจดหมายเหตุ ทรงตั้งเจ้าประเทศราชสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ จ.ศ. ๑๑๔๔ เลขที่ ๒ สมุดไทยดำ ดังนี้

---

* ปราจีนบุรี นครนายก บางท้องถิ่นในชลบุรี ฯลฯ

** อุทัยธานี ลพบุรี ราชบุรี สระบุรี ฯลฯ

เจ้าเมืองอุบลราชธานี

*ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพกรุงเทพมหานครศรีอยุธยามีพระราชโองการโปรดเกล้าฯตั้งให้พระประทุม เป็นพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ครองเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัย ประเทศราช เศกให้ ณ วันจันทร์ เดือนแปด แรมสิบสามค่ำ จุลศักราช ๑๑๕๔ พ.ศ. ๒๓๒๕**

การพระราชทานชื่อชุมชนต่าง ๆ ในภาคอีสานในรัชกาลต่อมา ส่วนมากเป็นชื่อที่พัฒนามาจากชื่อในภาษาไทยเดิมให้เป็นภาษาไทยใหม่ อาลักษณ์ในกรุงเทพมหานครได้บรรจงแต่งชื่อที่กรมการเมืองจากภาคอีสาน ขอพระราชทานชื่อใหม่นั้นล้วนไพเราะเพราะพริ้งเช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชทานชื่อชุมชนหนึ่ง ที่มีชื่อในภาษาไทยเดิมว่า **บ้านโด่งดงพะเนียง** ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นชื่อใหม่ว่า **เขมราชธานี** เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ในรัชกาลต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้พระราชทานนามที่มีชื่อไทยเดิมว่า **บ้านหนองน้ำก่ำ** เป็นเมือง **กาฬสินธุ์** คือจังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบันนี้ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงเปลี่ยนชุมชนเดิมที่มีชื่อว่า **บ้านสระมะขามเฒ่า** เป็นเมือง**กมลาสัย** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ ซึ่งก็เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเปลี่ยนชุมชนเดิมที่มีชื่อว่า **บ้านเสือ** เป็นชื่อในภาษาไทยใหม่อย่างหรูหราว่า **พยัคฆภูมิพิสัย** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ ในรัชกาลเดียวกันนี้ ปรากฏว่ามีการพระราชทานชื่อชุมชนที่ใช้ภาษาไทยเดิมให้มีชื่อเป็นภาษาไทยใหม่อีก เช่น พระราชทานชื่อที่มีในภาษาไทยเดิมว่า **บ้านหนองบัว** เป็นชื่อว่า **บ้านสระบุษย์** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ อีกบ้านหนึ่งเดิมมีชื่อว่า **บ้านหินกอง** ก็พระราชทานชื่อให้ใหม่ว่า **ราษีไศล** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ฯลฯ**

การเปลี่ยนชื่อชุมชนต่าง ๆ ในภาคอีสานให้เป็นชื่อในภาษาไทยใหม่อันหรูหรานี้ บางครั้งก็สร้างความสับสนกันพอสมควร เช่นชื่อชุมชนเดิมว่า **บ้านห้วยกุดลิง** ตามความหมายเดิมก็คือ บ้านที่อยู่ริมห้วยที่ตัน มีลิงอาศัยอยู่จำนวนมาก ขอชี้แจงให้ท่านผู้อ่านทำความเข้าใจคำว่า **กุด**นี้ก่อน คำว่า**กุด**นี้ภาษาไทยใหญ่ ไทยพายัพ ไทยอีสาน ไทยใต้ หรือแม้ภาษาไทยเก่าในภาคกลาง เองก็แปลว่า **ขาดด้วน** เช่น คำว่า **แขนกุด หัวกุด ขากุด** หมายถึง **แขนขาด หัวขาด**

---

*การตั้งให้พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ครองเมืองอุบลราชธานีนี้ปรากฏในศิลาจารึกอักษรไทยอีสาน (ไทยน้อย) อยู่ที่วัดวิชัยอาราม จังหวัดอุบลราชธานีมีเรื่องอยู่ในนิตยสารศิลปากรปีที่ ๒๑ เล่ม ๕ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๑ โดย เทิม มีเต็ม หอสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

ยังมีชุมชนต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานที่มีชื่อในภาษาไทยใหม่ล้วนเป็นภาษาไพเราะเสนาะหูทั้งสิ้น เช่น **เรณูนคร ในจังหวัดนครพนม, **วารินชำราบ พิบูลมังสาหาร เสนางค์นิคม** ฯลฯ ในจังหวัดอุบลราชธานี, **กัณฑรารักษ์ กันทรารมย์ อุทุมพรพิสัย** ฯลฯ ในจังหวัดศรีสะเกษ, **เกษตรวิสัย ปทุมรัตน์ จตุรพักตรพิมาน** ในจังหวัดร้อยเอ็ด, **กุฉินารายณ์ สหัสขันธ์** ฯลฯ ในจังหวัดกาฬสินธุ์, **วาปีปทุม โกสุมพิสัย** ฯลฯ ในจังหวัดมหาสารคาม **กุสุมาลัย พรรณานิคม วาริชภูมิ** ฯลฯ ในจังหวัดสกลนคร, **อุบลรัตน์ มัญจาคีรี** ในจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

ขาขาด ทั้งสิ้น ประตูระบายน้ำจากในเมืองสู่แม่น้ำ ลำคลองนอกเมือง ตามเมืองเก่าทั่วประเทศไทยก็เรียกกันว่า **ประตูช่องกุด** กันทั้งสิ้น หมายความว่าเมื่อน้ำไหลผ่านประตูนี้แล้ว **ก็ขาดตอน** จากน้ำในเมืองออกสู่สภาพของน้ำธรรมชาตินอกเมือง หันมาเขียนถึงความสับสนเล็กๆน้อยๆ เกี่ยวกับการตั้งชื่อใหม่ให้**บ้านกุดลิง** คำว่า**กุด**ที่แปลว่าขาดด้วนนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าอาลักษณ์ผู้แปลและเขียนเพื่อขอพระราชทานชื่อใหม่คงนึกว่าเป็นชื่อที่ไม่เป็นมงคล ยิ่งประกบคู่กับคำว่า**ลิง** ยิ่งไม่เหมาะสมกันใหญ่เพราะลิงเป็นสัตว์ที่ซุกซน จะทำอย่างไรได้เมื่อขอมา อาลักษณ์ก็จะแปลและเขียนให้ดีและหรูหราที่สุด อาลักษณ์จึงแปลคำว่า**กุด** ที่แปลว่า**ขาดด้วน**เป็น**กุฏิ**ในภาษาไทยใหม่หมายความถึง**ที่อยู่อาศัยของสงฆ์** เปลี่ยนคำว่า**ลิง** เป็น**วานร** ครั้นจะเขียนว่า**กุฏิวานร**ก็ยังไม่เหมาะสมอยู่ดี จะให้ลิงอยู่ในกุฏิพระสงฆ์องคเจ้าได้อย่างไร อาลักษณ์ท่านเลยเปลี่ยนให้ใหม่เสียเลย แต่ก็คงเหลือคำว่า **วานร** ซึ่งแปลว่า **ลิง** ไว้เป็นคำขึ้นต้น ปฏิรูปออกมาใหม่ว่า **วานรนิวาส**ปัจจุบันนี้เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสกลนคร* การดึงความหมายในภาษาไทยเดิมให้ทันสมัยไม่เคอะเขิน มีอยู่อีกหลายตัวอย่าง แต่ผมขอนำมาเสนอท่านเพียงตัวอย่างเดียวดังนี้คือ เดิมมีชุมชนหนึ่ง มีชื่อว่า **บ้านหนองมอ** คำว่า**มอ**ในภาษาไทเดิม ของภาคอีสาน นิยมแปลกันออกเป็นสองอย่าง หากจะเปรียบลักษณะของสี ก็หมายความถึง**สีทึบขุ่น ๆ มีสีเขียวปนดำเป็นพื้น** เช่น น้ำที่ขังอยู่ค้างปีไม่มีการถ่ายเท เกิดปฏิกิริยา โดยน้ำจะมีสีค่อนข้างเขียวขุ่น อย่างนี้เรียกว่า **น้ำสีมอ** หากจะหมายถึง**ระดับของพื้นดิน**ว่าเป็นภาษาอีสานว่า **เดินขึ้นมอ** ก็หมายความถึง **เดินขึ้นเนินเตี้ย ๆ** เรื่องมอในภาษาท้องถิ่นเดิมในอีสานจะหมายความถึงอะไร ความเห็นส่วนตัวข้าพเจ้าเห็นว่า อาลักษณ์คงไม่ค่อยยึดถือเป็นสิ่งสำคัญนัก ปัญหาสำคัญคือ **ตั้งชื่อเป็นภาษาไทยใหม่ให้ทันสมัย และให้มีคำในภาษาบาลีอันศักดิ์สิทธิ์มารวมอยู่**ด้วยเป็นอันใช้ได้ อาลักษณ์เลยแปรสภาพความหมายของคำว่า **มอ** ให้เป็นอีกคำหนึ่ง เพื่อจะใช้คำในภาษาบาลีมาใช้แทนสะดวกขึ้น แม้จะออกเสียงแตกต่างกันอยู่บ้างก็ตามที อาลักษณ์ได้เปลี่ยน **มอ** เป็น **หม้อ** ฉะนั้นชุมชนที่มีชื่อว่า **บ้านหนองมอ** จึงมีชื่อใหม่ว่า **บ้านหนองหม้อ** แล้วก็กลายมาเป็น**บ้านกุมภวาปี** สวยหรูไปเลย **กุมภวาปี**เป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดอุดรธานีปัจจุบัน

ภาษาไทยของคนไทยทุกกลุ่มที่มีจำนวนมากนับได้หลาย ๆ สิบกลุ่ม ใช้ภาษาที่เรียกสัตว์เลี้ยง ๔ ประเภท เป็นอย่างเดียวกันหมด นั่นคือ **หมู หมา กา ไก่** เมื่อหมูได้รับการพัฒนาให้มาเรียกว่า **สุกร** จึงทำให้เกิดเพลงลูกทุ่ง ชื่อ**เพลงผู้ใหญ่ลี**ขึ้นมา ผู้ใหญ่ลีเป็นชาวบ้านที่มีฐานะค่อนข้างดี มีมนุษยสัมพันธ์ในหมู่บ้านดีพอสมควร แม้จะไม่ได้เรียนภาษาไทยใหม่มากมายไปกว่าลูกบ้านก็ตาม นายลีก็อยู่ในวิสัยที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง ๆ ที่ผู้ใหญ่ลีกับลูกบ้านมีความรู้ภาษาไทยใหม่**ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันเลย** เมื่อถูกลูกบ้านถามถึงคำสั่งของทาง

*สถานที่สำคัญในอำเภอนี้ใช้คำว่าวานรนำหน้าหลายแห่ง เช่น *วานรโฮเต็ล, วานรเกษา* และ *วานรโภชนา* เป็นต้น ชาวอีสานไม่ได้คำนึงถึงคำว่าวานรหมายถึงลิงเลย อาจเป็นของแปลกเฉพาะอาคันตุกะที่ไปเยือนอำเภอวานรนิวาสอยู่บ้างเท่านั้น.

ราชการ ท่านให้ราษฎร เลี้ยงเป็ด **เลี้ยงสุกร**นั้น คำว่าเป็ดไม่มีปัญหา ไทยทุกกลุ่มล้วนเรียกสัตว์ปีกสะเทินน้ำสะเทินบก มีปากแบน ๆ ว่า **เป็ด** กันทั้งสิ้น แต่คำว่า**สุกร**นั้นเป็นภาษาไทยใหม่ราษฎรไม่รู้จัก เมื่อสงสัยจึงเกิดการถามให้หายสงสัย แล้วจะได้ปฏิบัติตามคำสั่งของทางราชการได้อย่างถูกต้อง เมื่อผู้ใหญ่ลีถูกถามต่อหน้าธารกำนัลเช่นนั้น จะตอบว่าไม่ทราบ ก็จะเสียหน้าผู้ใหญ่บ้านผู้ทรงเกียรติ ผู้ใหญ่ลีจึงต้องตอบไปเท่าที่ถนัดปากอย่างสง่าผ่าเผยไปว่า **อันสุกรนั้นไซร้คือหมาน้อยธรรมดา** คำตอบดังกล่าวนี้จึงสร้างความครื้นเครงเกรียวกราวแก่ผู้ที่รู้ว่าผู้ใหญ่ลีพลาดไปถนัดแต่การพลาดของผู้ใหญ่ลี กลายเป็นสิ่งที่โด่งดังไม่เฉพาะในเมืองไทย แต่ก็กลายเป็นเพลงที่ใช้ทำนองเดิม ใช้คำร้องเป็นภาษาต่างประเทศอย่างน้อย ๕ ภาษา แพร่หลายไปทั่วโลก ผู้ใหญ่ลีจะมีตัวตนเหมือนอย่างที่ปรากฏในคำร้องเพลงนี้หรือไม่นั้นเป็นเรื่องยากที่จะยืนยันกันได้ แต่ที่ยืนยันได้โดยปราศจากข้อสงสัยก็คือ เพลงผู้ใหญ่ลีที่เกิดขึ้นมาซึ่งแพร่หลายไปทั่วโลกนี้ คือ**เสียงสะท้อน**ที่บอกให้เรารู้ว่า ภาษาไทยใหม่จากส่วนกลางได้แพร่ขยายไปสู่ภาคอีสานอย่างกว้างขวาง แต่ผู้ใหญ่ลีเป็นพลเมืองดีของชาติได้อุทิศตนทำงานให้ชาติโดยรับงานผู้ใหญ่บ้านมาทำ มีงานยุ่งตลอดเวลา ผู้ใหญ่ลีจึงไม่มีโอกาสเรียนรู้คำว่าสุกรนั้นเป็นคำในภาษาไทยใหม่นำมาใช้เรียกแทนหมู จะอย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ชาวอีสานส่วนใหญ่เรียนรู้ภาษาไทยใหม่จากภาคกลางทัดเทียมกับคนไทยทั่วราชอาณาจักรแล้ว การที่รัฐบาลให้มีการออกข่าววิทยุกระจายเสียง บอกการเคลื่อนไหวของทางราชการ และข่าวสำคัญจากต่างประเทศเป็นภาษาไทยของแต่ละท้องถิ่น ปัจจุบันถือว่า รัฐบาลได้ดำเนินการไปอย่างถูกต้อง เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะภาษาไทยในแต่ละท้องถิ่น แม้บางคำจะแตกต่างกันทั้งความหมายของคำและสำเนียงไม่เหมือนกันนัก **แต่รากฐานของภาษาเป็นภาษาไทยของชนชาติไทยเดียวกันนั่นเอง**

ท่านผู้อ่านจะเห็นแล้วว่าภาษาไทยเดิม, ภาษาไทยใหม่ตามที่ข้าพเจ้าเขียนเสนอท่านผู้อ่านไปแล้วแต่ต้นมีคำที่ใช้พูดจากันไม่มากนัก แรก ๆ ก็รับแบบอย่างภาษาพูดภาษาเขียนจากไทด้วยกัน ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกัน เมื่อระบบสังคมขยายตัวขึ้นเช่นมีการรับนับถือพุทธศาสนาที่มีทั้งภาษาสันสกฤตและบาลีเป็นภาษาหลัก; ไทยก็เลือกบางคำมาใช้ในภาษาของตน ไทยคบกับมอญ, เขมร ไทยก็เลือกบางคำมาผนวกในภาษาตนมีการแปลงเสียงบางคำให้เหมาะสม ไทยยังรับแบบอย่างภาษาอื่นมาใช้อีกจากบางชาติบางภาษา ทั้งนี้เพื่อให้ภาษาที่พูดกันในวงจำกัดให้ขยายตัวและพัฒนาคล้อยตามวิถีชีวิตของสังคมใหม่ ๆ การนำภาษาจากเผ่าพันธุ์อื่นมาใช้ในภาษาของตน เป็นแบบอย่างประเพณีของมนุษยชาติ สืบต่อกันมาหาได้จำกัดว่า ผู้ที่มีกำลังอารยธรรมด้อยกว่าต้องรับภาษามาจากผู้ที่มีกำลังและอารยธรรมเหนือกว่าเสมอไป ภาษาไทยของเราก็มีเผ่าพันธุ์อื่นนำไปประยุกต์เป็นภาษาของตนก็มาก ไทยเราก็รับภาษาเผ่าพันธุ์อื่นมาใช้ก็ไม่น้อย ภาษาไทยที่เรารับมาจากภาษาอื่นอีกบางคำที่ข้าพเจ้าเห็นว่าควรนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่านอีกบ้างดังนี้.

๑.๙ ภาษาไทยที่รับมาจากภาษาอื่น

ภาษาไทยที่เราใช้พูดเขียนทุกวันนี้เป็นภาษาที่ได้รับการพัฒนามาแล้วอย่างดีเยี่ยม นอกเหนือจากภาษาไทยเดิมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ปรัชญา วรรณคดี ที่คนไทยเรานับถือเลื่อมใส เราถือกันว่าเป็นพื้นฐานของภาษาไทยของไทยเรา ไม่ถือว่าเป็นภาษาอื่น ยังมีอีกหลายคำที่ไม่ใช่ภาษาอันศักดิ์สิทธิ์ และไม่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ขอยกตัวอย่างมาเสนอต่อท่านผู้อ่านเพียงบางคำ; ชุมชนบางแห่งย่านชายทะเลฝั่งตะวันออกที่มีชื่อแปลกแตกต่างไปจากทั้งภาษาไทเดิมและภาษาไทยใหม่ เช่น **ตราด ขลุง แกลง ระยอง พังงา สีชัง สำมะยื้อ** ชุมชนชายทะเลฝั่งตะวันตก เช่น **กุย ปราน ปะทิว สวี พะชง (หลังสวน) สมุย ถลาง ตรัง ภูเก็ต** (มาจากภาษามลายูที่ออกเสียงว่า **บูกิ๊ด**) ชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ไม่ใช่ภาษาไทยเลย แต่เราก็รับเอามาใช้เป็นชื่อในภาษาไทย เพราะอยู่ในราชอาณาจักรไทย ทั้ง ๆ ที่ไม่แปลความหมายของคำออกมาเหมือนที่การบริหารการปกครองส่วนกลางอันได้แก่ กรุงเทพมหานครที่เปลี่ยนแปลงชื่ออันเป็นภาษาดั้งเดิมทั่วภาคอีสานให้เป็นภาษาไทยใหม่ให้คงมีสภาพของความหมายเดิมเหลืออยู่

การรับภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาไทยส่วนมากนำมาใช้ในบทวรรณกรรม อาจแบ่งออกได้ ๓ ประการคือ

ก. รับคำในภาษาอื่นเข้ามาปรับเสียงให้เหมาะกับเสียงดนตรีในภาษาไทย

ข. รับคำในภาษาอื่นเข้ามา ยังคงรักษาเสียงของคำและความหมายเดิมไว้

ค. เมื่อไทยเรารับคำจากภาษาอื่นเปลี่ยนเสียงให้เหมาะกับการออกเสียงของคนไทยแล้ว เจ้าของเดิมของภาษาก็รับเอาแบบอย่างคำ, เสียงในภาษาไทยกลับไปใช้ในภาษาของตน

ลักษณะสามประการนี้คำในภาษาเขมรมีความผูกพันร่วมอยู่ด้วยอย่างใกล้ชิด จึงขอนำเรื่องราวการที่ไทยรับคำมาจากภาษาเขมรมาและเขมรรับคำในภาษาที่ไทยนำมาแปลงแล้วกลับไปใช้เป็นคำในภาษาเขมรยุคใหม่ ก่อนดังนี้

ก. การรับคำในภาษาเขมรเข้ามาปรับเสียงให้เหมาะกับเสียงดนตรีในภาษาไทย เช่น

คำว่า คะเนย ในภาษาเขมร หมายถึง หมอน ไทยเรานำมาปรับเสียงให้สูงขึ้นเป็น **เขนย** (ออกเสียงว่า**ขะเหนย**) คำว่า **ธไง** (ออกเสียงว่า **ธะไง**) ในภาษาเขมรหมายถึงพระอาทิตย์ ไทยเรานำมาปรับเสียงให้สูงขึ้นเป็น ไถง (ออกเสียงว่า **ถะไหง**) **แค** ในภาษาเขมรหมายถึงเดือน, **พระจันทร์** ไทยเรานำมาปรับให้เป็นเสียงสูงออกเสียงว่า **แข** เป็นตัวอย่าง

ข. การรับคำจากภาษาเขมรมาใช้ในภาษาไทยคงไว้ซึ่งเสียงและความหมายเดิมเช่น

กำเหนิด ไทยเรานำมาเขียนอย่างเดียวกันว่า **กำเหนิด** (ในภาษาเขมรมีเสียงสระออมาผสมด้วย แต่ข้าพเจ้าเขียนเป็นภาษาไทยไม่สะดวก) ปัจจุบันไทยเราก็เขียนว่า**กำเนิด** ซึ่งก็ออกเสียงเหมือนหรือคล้ายคำในภาษาเขมร คำว่า **ปรัง** ในภาษาเขมรหมายถึงฤดูร้อน ไทยเรานำคำนี้มาใช้กับการทำนาในฤดูร้อนว่า **นาปรัง** มีอีกคำหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงบ้างคือ คำว่า

กูปรี ครั้งที่หมอบุญส่ง เลขะกุลนำเรื่อง**กูปรี** สัตว์สี่เท้าที่กำลังจะสูญพันธุ์และเคยพบในป่าแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกของไทยเมื่อหลายปีมาแล้ว ครั้งต่อ ๆ มาคนไทยทราบว่า **กู** นั้นไทยเรานำมาเรียกว่า **โค ปรี** นั้นไทยเรานำมาแปลงเสียงเป็น **ไพร** คำว่า **กูปรี** เริ่มมีปฏิกิริยา คนไทยบางคนเรียกตามคำเดิมว่า **กูปรี** เหมือนที่เคยได้ยินครั้งแรก ครั้นนำมาเรียกตามสำเนียงแบบไทย ๆ ว่า **โคไพร** ก็จะได้ความเหมือนกัน การพบ **กูปรี** ในป่าลึก จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ นี้ ปรากฏทั้งจากหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ คนไทยโดยทั่วไปบ้างก็ใช้คำเสียงเดิมคือ **กูปรี** บ้างก็ถอดความแปลงเสียงมาเป็น **โคไพร** ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ค่อนข้างแปลกจึงจดบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้

ค. เมื่อไทยเรารับคำมาจากภาษาเขมร ปรับเสียง ปรับพยัญชนะ ให้เหมาะกับการพูด การอ่าน จนกลายเป็นคำในภาษาไทยแล้ว เมื่อเขมรตกเป็นเมืองขึ้นของไทยอย่างเด็ดขาดใน พ.ศ. ๑๙๖๖ ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่สอง (เจ้าสามพระยา) แล้วเขมรก็ค่อย ๆ นำคำที่ไทยเรารับมาจากภาษาเขมรกลับไปใช้เป็นภาษาเขมรสืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้หลายคำ ขออ้างหลักฐานจากหนังสือชื่อ ภาษาและนิรุกติศาสตร์ของจิตร ภูมิศักดิ์ ดังนี้ คำว่า **เสมียน** (หน้า ๖๙) ได้ความรู้มาว่า เขมรโบราณมีต้นกำเนิดมาจากคำว่า **สฺรสิร** แปลว่า **เขียน** (ปัจจุบันออกเสียงว่า **สะเสร์** คำว่า **สฺรสิร** แปลงมาเป็นคำว่า **สฺมิร์** แปลว่า ผู้เขียน ไทยนำมาใช้เรียกเจ้าหน้าที่ผู้ทำงานด้านการเขียนว่า **เสมียร** ต่อมาก็เปลี่ยนเป็น **เสมียน** ทำนองเดียวกันกับไทยเรารับคำว่า **เดอร์** มาจากเขมรมาเขียนว่า **เดิร** แล้วเปลี่ยนมาเขียนว่า **เดิน** เมื่อเขมรตกเป็นเมืองขึ้นของไทย คำเดิมในภาษาเขมร สาบสูญไปจึงรับคำว่า **เสมียน** ไปเขียนเป็นคำในภาษาเขมร* คำว่า **เผดียง** (หน้า ๘๑) จิตร ภูมิศักดิ์ อ้างว่าได้พบในพจนานุกรมเขมร มีคำอธิบายว่า **เผดียง**เป็นคำโบราณใช้เฉพาะพระสงฆ์ เช่น **เผดียงชุมนุมสงฆ์** จิตร ภูมิศักดิ์ สันนิษฐานซึ่งข้าพเจ้าเห็นด้วยว่าอาจนำคำนี้มาใช้กับพระสงฆ์ไทย ทั้งในสมัยสุโขทัย หรือตอนต้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไทย ต่อมาเขมรได้แปลงไปใช้คำว่า **ปฏิง** แทน เขมรรุ่นหลังจึงไม่รู้จักคำว่า **เผดียง** เมื่อเขมรเป็นเมืองขึ้นของไทยได้นำคำว่า **เผดียง**ไปใช้เกี่ยวกับการนิมนต์พระสงฆ์ตราบเท่าทุกวันนี้

อนึ่ง ข้าพเจ้าเคยไปศึกษาค้นคว้าภาษา และดนตรี ของเขมรในประเทศเขมรพบว่าปราสาทราชวัง วัดวาอารามในเมืองเขมรที่สำคัญ ๆ ล้วนเป็นแบบอย่างสถาปัตยกรรมแบบไทยทั้งสิ้น ดนตรีเขมรส่วนมากก็รับแบบอย่างดนตรีไทยเดิมจากไทยเราไป แม้คำร้องส่งจะแปลงเป็นภาษาเขมร แต่ท่วงทำนองการร้อง การควบคุมจังหวะมีจังหวะหน้าทับเป็นอย่างเดียวกับที่มีในวงดนตรีไทยทั้งสิ้น การละครของเขมรนั้นใช้ทำนองเพลงไทยเดิมผสมกับทำนองของเขมรเอง คำร้องเป็นภาษาเขมร การแต่งตัวนั้นนอกจากละครรำในราชสำนัก ซึ่งมีชฎาเป็นอย่างเดียวกับละครรำของไทย และละครพูด ละครร้องของเอกชนทั่วไปแต่งกายไปทางจีน มีเครื่อง

*จิตร ภูมิศักดิ์ได้อ้างว่าได้ความรู้มาจาก Coedes : Inscriptions du Cambodge II.p.4 และ III p.20 n.2.

ประกอบจังหวะเล่นล่อโก๊ะ กลอง ฉาบ เป็นแบบอย่างของจีนเป็นส่วนใหญ่

ขอนำเรื่องราวของหัวข้อเรื่องที่ว่าภาษาที่ไทยรับมาจากภาษาอื่นอีกบ้างเป็นคำที่เรานำมาปรับเสียงให้เหมาะสมกับระดับเสียงและการออกเสียงแบบไทย ๆ เรา

คำในภาษาแขกที่ออกเสียงสูงว่า**ต๊าช** แล้วยังต้องออกแรงขับลมผ่านไรฟันให้มีเสียงดังซู่หรือซ่า ไทยเราไม่นิยมออกเสียงเช่นนั้นนำมาใช้และออกเสียงตามถนัดว่า **ตาด** หมายถึงผ้าไหมที่ปักด้วยดิ้นเงิน คำว่า **เคาะลาซี** ในภาษาอาหรับกลุ่มที่ชำนาญการเดินเรือเรียกลูกเรือไทยเรานำคำนี้มาใช้ออกเสียงง่าย ๆ ว่า **กะลาสี**

คำว่า **ท๊าชต์** หรือ **ท๊อชต์** ในภาษาอิหร่านโบราณหมายถึงภาชนะที่ใช้รองรับสิ่งของต่าง ๆ ไทยเรานำมาแปลงเสียงให้ถนัดในเวลาพูดว่า **ถาด** ภาษาชวาบางคำ เช่น **บุลัน** (พระจันทร์) **บุรง** (นก) **บุงา** (ดอกไม้) ไทยนำมาแปลงเสียงใหม่ว่า **บุหลัน บุหรง** และ**บุหงา** ข้าพเจ้าเคยได้รับความกรุณาจากพระยาอนุมานราชธน สอนเรื่องไทยเรานำคำว่า **อับปาง** กับคำว่า **อับเฉา** มาจากภาษาจีน ซึ่งเราก็ใช้สองคำดังกล่าวในภาษาไทยอย่างกว้างขวางปัจจุบัน ขอถือโอกาสเขียนเสนอท่านผู้อ่านโดยสังเขปดังนี้

พระยาอนุมานราชธน ท่านได้กรุณานิยามคำว่า **อับปาง** ว่ามาจากภาษาจีนออกเสียงว่า **ฮ๊อบป๊าง, ฮ๊อบ** เป็นเสียงในภาษาจีนกวางตุ้ง ถ้าเป็นเสียงในภาษาแต้จิ๋ว และไหหลำออกเสียงว่า **ฮับ** หรือ **ฮะ** มีใช้กันมากในการเขียนป้ายบอกชื่อร้านค้าของคนจีนโดยทั่วไป **ฮับ** หรือ **ฮะ** นี้หมายความว่า **ปิด หุบ** หรือ **หับ** หมายความว่า **ปิด**และ**เปิด** ได้กลายมาเป็นคำหนึ่งในภาษาไทย คือ **หับเผย** ส่วนคำว่า **ป๊าง** แปลว่า **แตกหัก พังทำลาย** เมื่อนำสองคำมาผสมกัน เป็น **ฮ๊อบป๊าง** จะมีคำแปลว่า **ทำลายทั้งหมดไม่มีอะไรเหลือ** ซึ่งไทยเราก็ได้นำมาใช้สำหรับเรือทะเลขนาดใหญ่ที่จมลงในทะเล ออกเสียงง่าย ๆ ตามที่คนไทยถนัดว่า **อับปาง** ส่วนที่มาของคำว่า **อับเฉา** ที่ไทยเราใช้อยู่ทุกวันนี้ พระยาอนุมานราชธนได้ให้คำอธิบายโดยสังเขปว่า มาจากคำในภาษาจีนว่า **ฮอบเส้า, ฮับเฉา, ฮะเส้า** จีนเขาแปลไปทางหนึ่ง แต่ไทยเรานำมาออกเสียงเป็นไทย ๆ ว่า **อับเฉา** แล้วก็สร้างความหมายว่า การนำของหนักรวมบรรทุกใต้ท้องเรือ เพื่อให้เรือ (เดินทะเล) มีศูนย์ถ่วงที่ตั้งตรง ทำให้เรือไม่พลิกคว่ำเมื่อถูกคลื่นลมแรงพัดมากระทบเรือ ซึ่งเราก็ใช้กันอยู่ทุกวันนี้

ยังมีอีกบางคำที่ยังหาข้อยุติไม่ได้แน่ชัดในหมู่นักศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาษา จึงขอถือโอกาสเสนอความเห็นส่วนตัวจากประสบการณ์ชีวิตมัคคุเทศก์อันยาวนานของข้าพเจ้า ขอนำคำว่า **กาละแม**ขนมไทยอันเก่าแก่ซึ่งไม่อยู่ในขอบข่ายของภาษาไทยเดิมเลยเขียนเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์พาชาวโปรตุเกสเที่ยวชมกรุงเทพมหานคร ขากลับโรงแรมเขาขอให้พาแวะจอดรถซื้อขนมแบบไทยเดิม เราจอดรถซื้อ**ทองหยิบ, ฝอยทอง, สังขยา, กาละแม** ฯลฯ ขณะรถแล่นมุ่งหน้าสู่โรงแรม ลูกค้านักท่องเที่ยวชุดนี้ก็เริ่มรับประทาน

ขนมไทยอย่างที่เราเรียกแบบไทย ๆ ว่า **เครื่องแห้ง** เขาพูดคุยกันเป็นภาษาโปรตุเกสฟังไม่รู้เรื่อง เพราะข้าพเจ้าใช้ภาษาอังกฤษนำบรรยาย ท่ามกลางเสียงแบบที่เรียกว่า **พูดไปกินไป** นั้น ได้ยินคนหนึ่งเขาพูดเสียงดังว่า **กาล่าแม๊เร่** ออกเสียงเหมือนคำว่า **กาละแม** ขนมไทยที่ลูกค้านักท่องเที่ยวคณะนี้ก็ซื้อมารับประทานเหมือนกัน ได้ความรู้ว่า การใช้แป้ง (ข้าวอะไรก็ได้) ผสมน้ำตาล ผสมเนย หรือมะพร้าวกวนจนเหนียวเป็นขนมพื้นเมืองของชาวโปรตุเกส เขาออกเสียงให้ฟังชัด ๆ เขียนเป็นภาษาไทยว่า **กาล่าแม๊เร่*** นึกแต่ลำพังผู้เดียวว่า ฝรั่งผิวขาวกลุ่มลาตินอเมริกันที่ใช้ทั้งภาษาสเปนและภาษาโปรตุเกสรวมกับภาษาอิตาเลี่ยนเหล่านี้ มีเสียงที่ใช้วรรณยุกต์อยู่**หลายคำเหมือน ๆ ภาษาไทย แต่ก็น้อยกว่าภาษาไทยของเรา** นึกได้อีกว่าประเทศโปรตุเกสเคยมีอาณานิคมในประเทศอินเดียส่วนหนึ่ง เคยมีอิทธิพลในย่านเอเชียอาคเนย์มาก่อนชาวฝรั่งผิวขาวชาติอื่น ๆ คุ้นเคยกับอาหาร, ผลหมากรากไม้ทางภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มามาก ชาวโปรตุเกสปัจจุบันจึงยังรู้จักใช้กะทิจากมะพร้าวควบคู่กับเนยปรุงอาหารคาวหวานที่สังเกตได้ชัดว่าชาวโปรตุเกสเป็นฝรั่งผิวขาวชาติเดียวในโลกที่**รับประทานทุเรียนได้** ฝรั่งผิวขาวชาติอื่นเมื่อได้กลิ่นทุเรียนเป็นเบือนหน้าหนีทุกราย

อีกคำหนึ่ง คือ คำว่า **บางกอก** ในฐานะที่ข้าพเจ้าทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำบรรยายให้นักท่องเที่ยวชมกรุงเทพมหานคร เคยถูกนักท่องเที่ยวลูกค้าหลายสิบรายถามความหมายของคำว่า **บางกอก** ยังไม่มีประสบการณ์ก็ตอบเขาไปว่า **บาง**หมายถึงที่ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำ **กอก**หมายถึง **มะกอก** กรุงเทพฯ ตั้งอยู่ที่ลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีต้นมะกอกชุกชุม จึงเรียกย่านนี้ว่า **บางกอก** ชาวต่างประเทศก็นำคำนี้ไปใช้อธิบายต่อแพร่หลายไปทั่วโลก เคยหยิบยกคำว่า **กอก**คำเดียวมาวิจัย พบว่า คำว่า **กอก**คำเดียวในภาษาไทยเดิมหมายถึง **การดูดเลือด ดูดลม** หากกรุงเทพฯ เคยมีมะกอกขึ้นชุกชุมในอดีตจริง ก็น่าจะมีชื่อว่า **บางมะกอก** คำว่า **บางกอก**น่าจะมาจากเหตุผลอื่น

มีเหตุการณ์ที่ค่อนข้างแปลกในชีวิตมัคคุเทศก์ที่ทำให้ข้าพเจ้าได้ข้อมูลใหม่ของคำว่า **บางกอก** คือ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าไปรับนักท่องเที่ยวจากท่าอากาศยานนานาชาติที่ดอนเมือง ลูกค้านักท่องเที่ยวที่ข้าพเจ้าไปรับมากัน ๑๒ คนเกือบทุกคนถือกระบอกฉีด ดี.ที.ที. คล้ายว่าเมื่อมีแมลงอะไรสักอย่างมาคุกคามก็พร้อมที่จะฉีด ดี.ที.ที. ไล่แมลงได้อย่างฉับพลัน

ขณะที่เดินทางจากท่าอากาศยานดอนเมืองเข้าสู่กรุงเทพฯ คนหนึ่งใน ๑๒ คน ได้ถามข้าพเจ้าว่า ทำไมกรุงเทพฯ จึงมียุง? ข้าพเจ้าก็ตอบไปตามข้อเท็จจริงว่า **กรุงเทพฯ อาจมียุงในตอนกลางคืน แต่ที่โรงแรมมีอุปกรณ์ป้องกันยุงไว้แล้วอย่างดีเยี่ยม ไม่ต้องเป็นห่วง** นักท่องเที่ยวลูกค้ารายนี้ได้บอกว่า มัคคุเทศก์ที่ไต้หวันและฮ่องกงเท่าที่แวะเที่ยวก่อนมาถึงกรุงเทพฯ ได้อธิบายว่า **บางกอก** แปรเสียงมาจากคำว่า **มั่งก๊ก** หมายความว่า เมือง หรือประเทศที่มียุงชุม

*อาจคลี่คลายมาจากภาษาฝรั่งเศสที่เขียนว่า CARAMEL ที่หมายถึงขนมที่ใช้แป้ง, เนย, น้ำตาลกวนเข้าด้วยกันจนเหนียว ไทยเราอาจรับคำนี้จากชาวโปรตุเกสหรืออาจรับจากชาวฝรั่งเศสโดยตรง อาจมีทางเป็นไปได้ทั้งสองประการ

มาก จึงเตรียมซื้อ ดี.ที.ที. และกระบอกฉีดที่ฮ่องกงเตรียมผจญกับยุงเมืองไทยด้วยความเข้าใจผิดว่า กรุงเทพฯ มียุงชุกชุมเหลือเกิน จากประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าก็ออกสืบหาข้อมูล, ทราบแน่ว่า คนจีนโดยทั่วไป เรียก กรุงเทพฯ ว่า **มั่งก๊ก** ด้วยกันทั้งนั้นเพราะออกเสียงง่ายกว่าคำว่า **กรุงเทพฯ** โดยสามัญสำนึกของข้าพเจ้า คนจีนที่ออกเสียงกรุงเทพฯ ว่า **มั่งก๊ก** คงไม่มีความหมายถึงเรื่องยุงชุมเลย คงเรียกสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนเคยชินมากกว่า ค้นหาข้อมูลต่อไปอีกจากทางเอกสารดูบ้าง ก็พบในหนังสือเล่มเล็ก ๆ ของศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิชชื่อว่า **บางเกาะ, เกาะรัตนโกสินทร์** ท่านได้เขียนอ้างอิงจากจดหมายเหตุชาวต่างประเทศที่เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. **๒๑๕๕** ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ชาวต่างประเทศผู้นั้นชื่อว่า นาย Peter Floris จดบันทึกตอนผ่านย่านที่เป็นศูนย์กลางของเสบียงอาหารที่สามารถหาซื้อได้จากคนจีนก่อนถึงกรุงศรีอยุธยาฯ ว่า MANCOCK ตรงกับสำเนียงที่คนจีนออกเสียงว่า **มั่งก๊ก** ในภาษาจีนแปลออกมาได้ว่า **เมืองยุง** นั่นเอง* การที่กลายมาเรียกว่า **บางกอก** ในหมู่คนไทย ข้าพเจ้าเชื่อจากสามัญสำนึกแต่ผู้เดียวว่า คนไทยในหลายท้องถิ่นที่อยู่ริมแม่น้ำนิยมใช้คำว่า **บาง** นำหน้าสิ่งสำคัญที่มีในท้องถิ่นนั้น เช่น ที่ลุ่มที่มี**จาก**ขึ้นหนาแน่นก็ให้ชื่อว่า **บางจาก** ที่มีต้นลำพูขึ้นมากก็ให้ชื่อว่า **บางลำพู** ท้องถิ่นที่มีต้นมะกอกชุกชุม เช่น ในย่านหนึ่งในลุ่มแม่น้ำบางปะกง เขตปราจีนบุรีก็มีชื่อว่า **บางมะกอก** วัดที่ใหญ่ที่สุดในย่านนี้ก็มีชื่อว่า **วัดมะกอก** เป็นตัวอย่าง การที่คนไทยนำคำว่า**บาง**มานำหน้าคำว่า **กอก** โดด ๆ เช่นนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า คงไม่หมายถึง**ต้นมะกอก** แน่ ๆ คงจะนำคำว่า **ก๊ก**จากภาษาจีนมาเปลี่ยนให้ใกล้กับคำว่า**มะกอก**แต่ก็นำมาคำเดียวเหมือนภาษาจีน คือจากคำว่า **ก๊ก**มาเป็นคำว่า **กอก** คนไทยนิยมใช้คำว่า **บาง** นำหน้าสถานที่ซึ่งมีสิ่งสำคัญเด่นที่สุดในย่านนั้น ๆ มาใช้เรียกเป็นชื่อกว้างขวางเพียงใด ขอนำบทแหล่ของนักแต่งบทแหล่ที่โด่งดังที่สุดในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงที่ใช้นามปากกาว่า **รูป** เสนอท่านผู้อ่านที่จะสรุปความเห็นของข้าพเจ้าเอง ดังนี้

แหล่พรรณนาบาง

พราหเม ดูเถิดนะออพราหมณ์รามเรศ รูปจะขอชี้เหตุเรื่องบางต่าง ๆ แล้วรูปจะบั่นสรรค์ความ ออกเป็นนามชื่อบาง บางมากมายหลายอย่าง มีต่าง ๆ นานา คุณโยมยังไม่เข้าใจรูปจะไขวาจา ถ้าแม้ปัจจัยได้มา จะพรรณนาแก้ไข บางในกรุงศรี บางยังมีถมไป บางน้อย บางใหญ่ บางไทรบางพลี บางหวายบางหว้า บางอีล้าอีลี ยังอีกบางประสี บางยังมีถมไป บางมีหลายอย่าง ยังมีบางนายไกร บางพังบางไผ่ แล้วเลยไพล่ไปบางบอน บางบัวทองสองแคว บางแม่ลูกอ่อน บางซื่อบางซ่อน แล้วเลยย้อนไปบางเตย ว่าบางเสียออกแย่ เหนื่อยแน่แล้วอกเอ๋ย บางอะไรอีกเล่าเหวย เอ้องังเงยเลยหมดบาง อ้อบางพูดบางโคว้ด แล้วเลยลัดไปบางยาง ยังอีก

*ทราบว่าการเขียนภาษาจีนที่ออกเสียงว่า มั่งก๊กนี้หาได้หมายถึงเมืองยุงเสมอไปไม่

บางอ้อช้าง บางกร่างนั้นก็มี บางประกอกบางประแก้ว ว่าไม่แล้วเลยพับผี่ บางขามบางลี่ บางกระดี่บางมีอักโข บางปลาหมอบางปลาม้า เลยผ่าไปบางยี่โถ ยังอีกบางแตงโม บางโคล่นั้นก็มี บางข่าบางรัก รูปเยื้องยักเสียสิ้นที บางโฉลงบางปลาสร้อยศรี บางสองร้อยมีอักโข บางกระบุงบางบอน แล้วเลยย้อนไปบางโฉ่ ถัดไปโน่นบางโผ่ แล้วเลยโร่ไปบางกอก เลยเรื่อยไปบางเชือกหนัง ยังอีกบางผีหลอก เต็มเมื่อยเหนื่อยออก รูปนั่งบอกชื่อบาง จวนจวนเหงื่อหยดบางหมดไปทุกอย่าง ว่าบางต่าง ๆ หมดทางจะพรรณนา บางประกอกบางประแก้ว ว่ามาแล้วนั้นเหนื่อยอ่อนผ่อนผัน หมดเท่านั้นเสียแท้ ๆ อ้อยังมีอีกจริง ๆ บางกะทิงอีกแน่แฮ่ บางสมอบางแสมบางแคนั้นก็ยังมี บางอะไรเล่าอีกพับแผ่ หมดแล้วแน่ครั้งนี้ บางอะไรที่ไหนมี บางภาษีอีกพับเผื่อย บางอะไรหลายอย่าง ว่าบางเสียจนเหนื่อย ว่าบางเรื่อย ๆ ไปถึงบางโพ แล้วโผล่ขึ้นบางปะอิน เห็นพระยามิลินนั่งกินไก่ต้มแกล้มสุรา ถ้ารูปจะว่าไปนักมักช้าการ กลัวจะรำคาญกับท่านผู้ฟัง ขอยุติกังมังคลา ยุติกาจบกัณฑ์ นั้นแลฯ

บทแหล่พรรณนาบางตามที่ข้าพเจ้านำมาสาธิตเสนอท่านผู้อ่านไปแล้วนี้ แสดงว่า คำว่า **บาง** นำไปใช้นำหน้าคำใดคำหนึ่งได้กว้างขวางมาก คำว่า **ฮ๊อบป๊าง** กลายมาเป็นคำว่า **อับปาง** ได้ **ฮับเส่า** ก็กลายมาเป็นคำว่า **อับเฉา** ได้ คำว่า **มั่งก๊ก** กลายมาเป็นคำว่า **บางกอก**จะไม่ได้เจียวหรือ!

๒
เสียงดนตรีในภาษาไทย

คำชี้แจง

ขอเรียนชี้แจงก่อนว่า คำว่า **เสียงดนตรี** ณ ที่นี้ข้าพเจ้าหมายถึง เสียงสูงต่ำในภาษาไทยที่เกิดจากการนำพยัญชนะ (อักษรสามหมู่) ผสมสระใช้วรรณยุกต์ควบคุมการออกเสียงสูงต่ำอย่างน้อยทำได้ ๕ เสียง บัญญัติในตำราเรียนภาษาไทยให้เรียกว่า **เสียงดนตรี** อันเป็นเสียงสูงต่ำที่พัฒนามาจาก**เสียงแท้** เมื่อนำคำโดดแต่ละคำในภาษาไทยที่ขึ้นต้นด้วยคำนามหรือสรรพนามที่ทำหน้าที่เป็น**ประธาน**ตามหลังด้วยคำโดดที่หน้าที่เป็นคำกริยา คำคุณศัพท์และกริยาวิเศษณ์ลงท้ายด้วยคำนามหรือสรรพนามที่ทำนห้าที่เป็น**กรรม** ตามหลักวิชาไวยากรณ์ไทยแล้วอ่านออกเสียงในลักษณะที่เรียกว่า วลีหรือประโยค เมื่อเราใช้หูฟังแล้วนำเสียงสูงต่ำจากที่หูได้ยินมาเขียนกำกับกับโน้ตสากลได้ เพื่อให้เป็นไปตามขั้นตอนสะดวกสำหรับท่านผู้อ่าน ข้าพเจ้าจึงขอเรียงลำดับหมวดหมู่ดังนี้

บทที่ ๒ เสียงดนตรีในภาษาไทย

๒.๑ คำ, อักขระเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทย

๒.๒ คำ, อักขระและจังหวะเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทย

๒.๓ คำ, อักขระจังหวะและคำสัมผัสเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทย

๒.๔ คำ, อักขระ, จังหวะและคำสัมผัสที่มีเสียงสูงต่ำเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง และมีข้อปลีกย่อยที่ข้าพเจ้าได้แยกขยายเรื่อง ขยายความออกไปอีกบ้าง

ในบทที่ ๒ นี้จึงเป็นบทที่ว่าด้วยเสียงดนตรีในภาษาไทยที่เริ่มต้นจาก คำ อักขระ จังหวะ คำสัมผัสอักษร และที่สัมผัสกันด้วยเสียงบทกวีอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะมากกว่าที่จะดึงเอาเสียงดนตรีในภาษาไทยให้เข้าอยู่ในขอบข่ายของเสียงสูงต่ำทางดุริยางคศาสตร์ ขอยกตัวอย่างการออกเสียงคำร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีที่ว่า**ข้าวรพุทธเจ้า** ท่านผู้ประพันธ์ทำนองเพลงและท่านผู้ประพันธ์คำต้องจัดให้คำว่า **ข้า** กับคำว่า **เจ้า** ให้ออกเสียงในโน้ตสากลเป็นตัว**ฟา** ตามตัวอย่างดังนี้

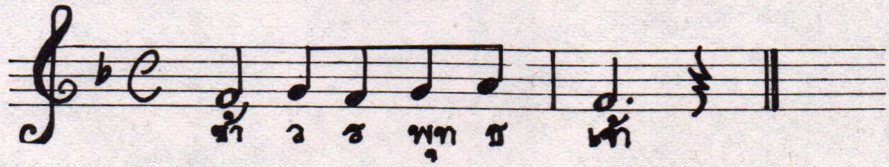

จะเห็นได้ว่า คำว่า **ข้า** เมื่อถูกโน้ตตัว **ฟา** บังคับก็จะออกเสียงในรูปอักขระสระบังคับด้วยวรรณยุกต์ เขียนว่า **ข่า** ในทำนองเดียวกัน คำว่า **เจ้า** เมื่อถูกโน้ตตัว**ฟา**บังคับก็ต้องออกเสียงว่า **จ่าว** ซึ่งเสียรูปคำของเสียงดนตรีในภาษาไทยไป เพื่อคงไว้ซึ่งรูปคำและเสียงดนตรีในภาษาไทย ข้าพเจ้าจึงดึงโน้ตสากลที่เน้นหนักไปทางดุริยางคศาสตร์ให้เข้ามาอยู่ในขอบข่ายของการออกเสียงดนตรีในภาษาไทยโดยการแต่งเติมโน้ตสากลเพื่อให้ใช้บังคับกำกับการออกเสียงให้ใกล้เคียง

กับการออกเสียงตามธรรมชาติของภาษาไทยให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ ข้อความที่ว่า **ข้าวรพุทธเจ้า** ข้าพเจ้าจึงปรับปรุงการเขียนโน้ตใหม่ดังนี้

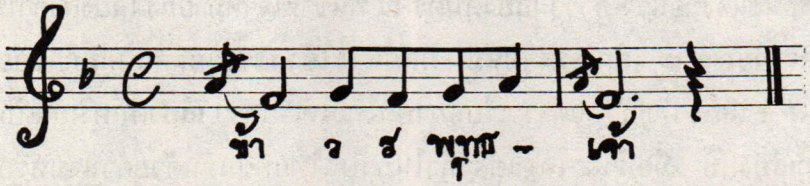

อนึ่ง การที่นักปราชญ์นับแต่โบราณกาลเป็นต้นมาท่านได้ประดิษฐ์คิดค้นโน้ตสากลขึ้นมาเพื่อใช้บันทึกเสียงดนตรีในขอบข่ายของดุริยางคศาสตร์โดยเฉพาะการที่นำโน้ตสากลมาบันทึกเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทย แม้ทำได้แต่จะให้จดบันทึกเหมือนการบันทึกเสียงดนตรีเชิงดุริยางคศาสตร์นั้น ย่อมบันทึกเสียงได้ไม่แนบเนียนนัก ขอท่านผู้อ่านกรุณาให้อภัยหากมีการผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

๒.๑

คำ ; อักขระ เป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทย

ในตอนนี้ขอเขียนการคลี่คลายขยายตัวของภาษาไทยเทียบกับโน้ตสากลขั้นพื้นฐานเพื่อแสดงให้ท่านผู้อ่านได้ทราบชัดว่า ภาษาไทยที่ประกอบด้วย คำอักขระนั้นต้องมีจังหวะเพื่อเน้นบอกความช้า-เร็วของคำและอักขระแต่ละตัว เมื่อถึงคราวที่จะพูดเขียนเป็นประโยคหรือเมื่อต้องให้มีคำสัมผัส สมมุติว่า เราต้องการให้คำอักขระ มีความช้า-นาน นับได้ ๔ จังหวะ ตามหลักวิชาโน้ตสากลจำกัดให้โน้ตเป็นตัวกลมมีเครื่องหมายควบคุมจังหวะ $\frac{4}{4}$ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

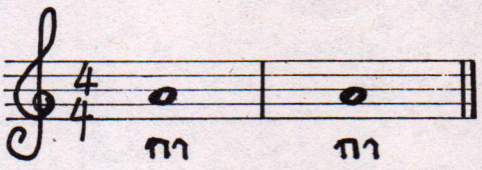

ตัวกลมสองตัวนี้ ตัวแรกตามกฎเกณฑ์โน้ตสากลให้เรานับ ๑-๒-๓-๔ ตัวที่ ๒ ก็ให้นับนานถึง ๔ จังหวะ เหมือนกัน ตัวกลมสองตัวนี้นับรวมกันได้ **แปดจังหวะ**

ข. แต่ละเสียง แต่ละอักขระออกเสียงสั้นเข้ามาเหลือให้เรานับเพียง**สองจังหวะ** หลักวิชาโน้ตสากลเรียกว่า โน้ต**ตัวขาว** เช่น

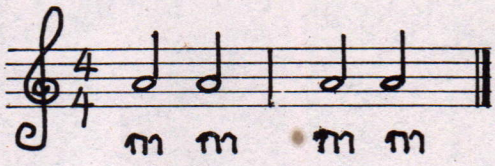

หมายเหตุ คำว่า กา ทั้ง ๔ ตัวข้างบนนี้ ออกเสียงตัวหนึ่งให้นับได้ ๒ จังหวะ แต่ละคำเคาะให้มีเสียงดัง**สองครั้ง** ตัวขาวสี่ตัวนี้นับได้**แปดจังหวะ**

ค. แต่ละเสียง แต่ละอักขระออกเสียงสั้นเข้ามาเหลือให้นับได้เพียงตัวละ**จังหวะเดียว** หลักวิชาโน้ตสากลเรียกว่า โน้ต**ตัวดำ** เช่น

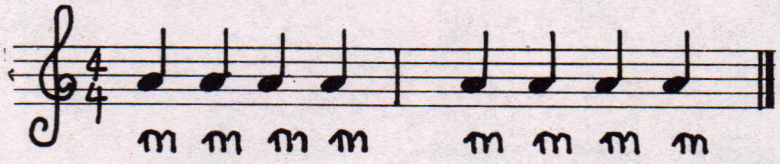

หมายเหตุ คำว่า กา ทั้ง ๘ ตัวข้างบนนี้ออกเสียงตัวหนึ่งให้นับได้**จังหวะหนึ่ง** แต่ละคำแต่ละตัวเคาะให้มีเสียงเดียวนับรวมกันได้**แปดจังหวะ**

ง. แต่ละเสียง แต่ละอักขระ ออกเสียงสั้นเข้ามาเหลือเพียง ๒ เช่น กา ที่ออกเสียงคำหนึ่งเคาะได้จังหวะหนึ่งนั้น ในข้อ ง. ต้องตัดทอนให้ออกเสียงได้**สองครั้ง** ออกเสียง กา เป็น**สองครั้ง** หลักวิชา

โน้ตสากลเรียกว่า **ตัวเขบ็ด** เช่น

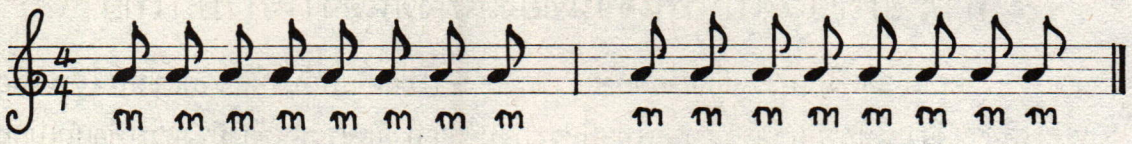

หมายเหตุ ตัวเขบ็ด ๑๖ ตัวนี้ลดหลั่นมานับโน้ตตัวดำในข้อ ค. ได้แปดตัว ลดหลั่นมานับโน้ตสากลตัวขาวข้อ ข. ได้ ๔ ตัวลดหลั่นมานับตัวกลม

๒.๒

คำ ; อักขระและจังหวะเป็นพื้นฐานเสียงดนตรีในภาษาไทย

ตามที่ได้ยกตัวอย่างคำ และอักขระ เทียบกับโน้ตสากลที่แล้วมานั้นเป็นเพียงการออกเสียงของคำ อักขระพยางค์เดียว ต่อไป ขอยกตัวอย่าง เสียง คำ และจังหวะ เป็นสองพยางค์ประกอบโน้ตสากล สำหรับท่านที่ยังไม่ค่อยคุ้นเคยกับโน้ตสากล ก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพราะตัวอย่างที่จะนำมาแสดงเป็นเสียงสัตว์ที่มันอาศัยอยู่ตามบ้านเรือนของเรา เชื่อว่าทุกท่านคงเคยได้ยินเสียงมันร้องจนคุ้นหูโดยทั่วกันแล้ว นั่นคือเสียง ตุ๊กแก ดังนี้

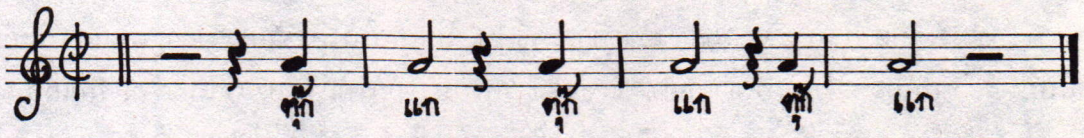

เสียงหูของมนุษย์ของแต่ละเชื้อชาติที่ได้ยินเสียงสัตว์ที่ร้องตามธรรมชาติของมันนี้ แม้เสียงที่หูเขาจับได้แล้วนำมาเขียนเป็นอักขระจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่เสียงนั้นคงแยกออกเป็นพยางค์และจังหวะได้เหมือน ๆ กันโดยทั่วไป ขอยกตัวอย่างเสียงในอักขระที่หูของชนชาติต่าง ๆ ได้ยินไม่เหมือนกัน แต่พยางค์และจังหวะเป็นอย่างเดียวกัน ดังนี้

	ไทย	ตุ๊กแก	ไทยขาว	อั๊กเอ
	เขมร	ต๊อกแก	จีนกวางตุ้ง	กั๊บก่าย
*	ไทยใหญ่	ตอกแก	จีนไหหลำ	กั๊บแก
	ไทยพายัพ	ต๊กโต	จีนแต้จิ๋ว	คั้กโค
	ไทยอีสาน	กั๊บแก้	เวียดนาม	กั๊กเก
	ไทยนุง	กั๊กเก		

ขอแสดงตัวอย่างที่หูของคนไทยจับเสียงที่นำมาแยกได้สามพยางค์ เป็นเสียงนกกะทาร้องเขียนแสดงจังหวะด้วยโน้ตสากลได้คือ

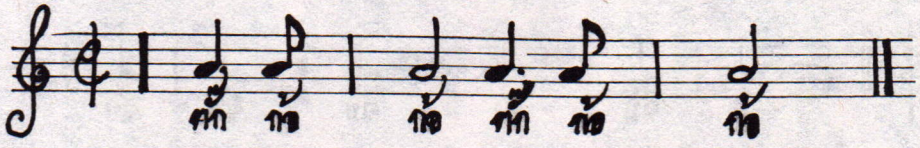

คำร้องเพื่อให้เป็นจังหวะของคนงานที่ต้องการความพร้อมเพรียงกัน **สามจังหวะ สามพยางค์**

---

* เสียงตุ๊กแกร้องตามที่หูของบางชนชาติได้ยินและนำมาเสนอท่านผู้อ่านข้างบนนี้ พระยาอนุมานราชธน ได้มีเมตตาบอกกับผู้เขียนโดยตรง

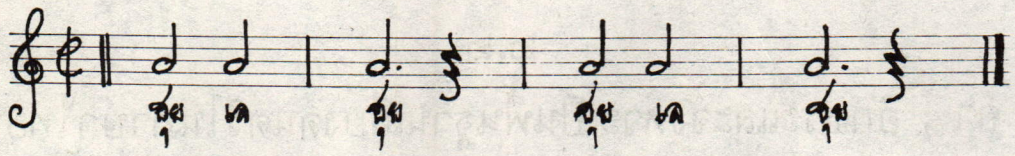

การเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น ไก่ขันนี้ หูของคนแต่ละชาติได้ยินแต่ละคำ แต่ละเสียงแตกต่างกัน แต่ก็แยกออกได้เป็น ๔ พยางค์ ดังตัวอย่างหูคนไทยได้ยินว่า

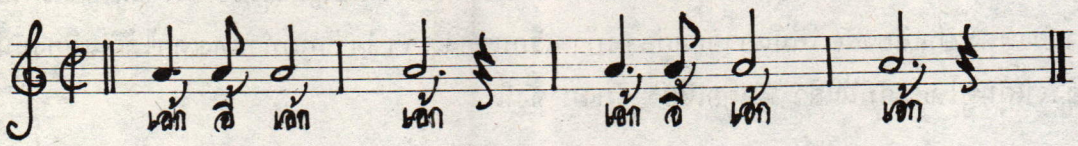

เขมร, เกิด กิ เก เกิด. พม่า, เอาอิอีอูด. ญี่ปุ่น, โก เก็ดโก้โก้. จีนกวางตุ้ง, เกเก็ด เก้ เก้. ฟิลิปปินส์, กักกะกาโก๊ก, อิตาเลียน, ซีเซอรีซี. เสปน, กุย กุยรีกุย. เด็นมาร์ค, กิกิเลกิ.

หมายเหตุ ชาวอังกฤษเลือกฟังเสียงไก่ตัวผู้ขัน ซึ่งมีเสียงเป็นห้าพยางค์ คือ

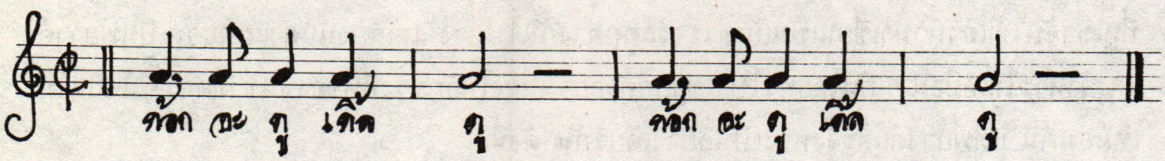

หมายเหตุ

ไก่ตัวเมียของไทยเมื่อออกไข่แล้วมักร้องว่า ก๊อก ก๊อก ก๊อก กะต๊าก กะต๊าก นับรวมได้ ๗ พยางค์ นำมาเขียนเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้

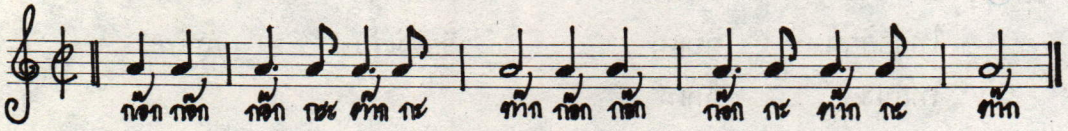

การตีฉิ่งบันทึกเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้

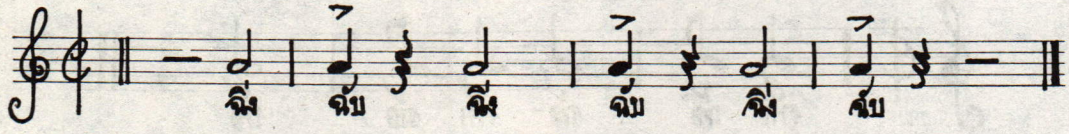

ในกรณีที่ครูสอนรำไทยประหยัดแรงงานคนตีฉิ่งกับคนตีกลอง ครูรำไทยจะใช้ปากแทนฉิ่งแทนกลองดังนี้ในจังหวะเพลงช้า ดังนี้

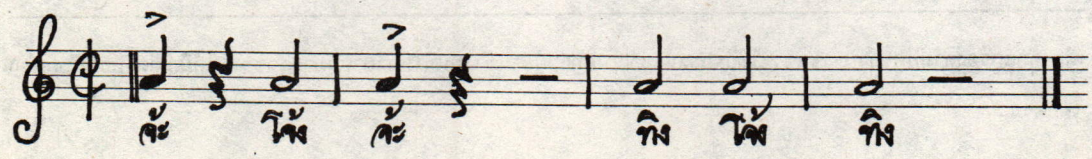

ต่อไปขอแสดงอักขระ จังหวะง่าย ๆ ของการร้องประกอบกลองยาวของชาวบ้านที่ว่า **ใครมีมะกรูดมาแลกมะนาว ใครมีลูกสาวมาแลกลูกเขย เอาวะเอาเหวยลูกเขย กลองยาวตาละล้า** แสดงประกอบโน้ตสากลเฉพาะ**คำพูดกับจังหวะและคำสัมผัส**ง่าย ๆ แบบชาวบ้านดังนี้

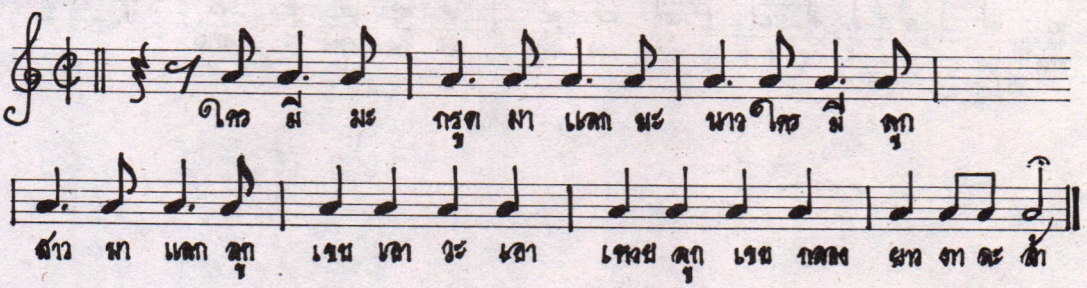

มีกลอนดั้นที่ทั้งชาวบ้านและนักแสดงจำอวดได้นำเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนต้น คือตอนที่ขุนแผนเพิ่งบวชเป็นเณร กลอนดั้นล้อเลียนเณรแก้ว พระเอกในนิทานชาวบ้านเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นดังนี้

ครานั้น จึงโฉมเจ้าเณรแก้ว จำวัดแล้วก็ตื่นขึ้นมาฉัน ฉันแล้วก็เข้าจำวัดพลัน จำวัดแล้วก็ตื่นขึ้นมาฉันเพล ฯลฯ เทียบเป็นโน้ตสากลแสดงคำ**จังหวะของอักขระ และคำสัมผัสง่าย ๆ** ดังนี้

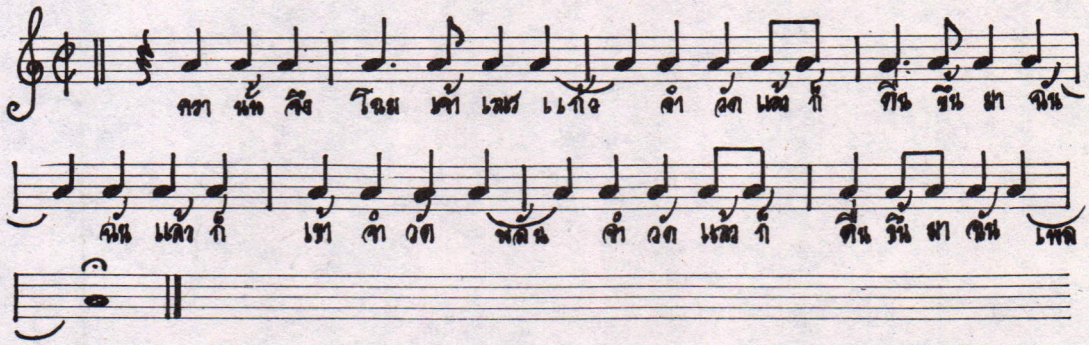

ขอแสดงตัวอย่างการเล่นคำ เล่นวรรณยุกต์ ในภาษาไทย ซึ่ง**ยังไม่แสดงเสียงสูงต่ำ** เป็นการแสดงให้ท่านผู้อ่านทราบว่าภาษาไทย แม้ยังไม่กล่าวถึงเสียงดนตรีที่มีอยู่มากมายแล้วภาษาไทยยังมีคำพูด การเขียนมา**เลียน**อีกบางคำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่เปลี่ยนพยัญชนะหรือวรรณยุกต์เพียงตัวเดียว ความหมายก็จะเปลี่ยนไป เช่น **สาวสร้อยสอยส้ม ห่มเสื้อ นุ่งกระสอบ หอบเสื่อหนีเสือขึ้นต้นคาง ปะค่าง หักกิ่งคาง ขว้างค่าง ถูกสีข้างค่าง ค่างตกกิ่งคางตาย** ขอแสดงคำพูด**อักขระประกอบจังหวะ** เป็นโน้ตสากลดังนี้

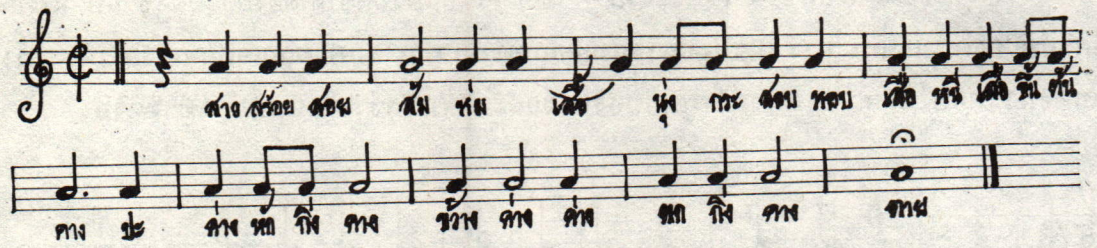

๒.๓

คำ ; อักขระ ; จังหวะและคำสัมผัส เป็นพื้นฐานเสียงดนตรีในภาษาไทย

ภาษาไทยที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่บอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของกรุงสุโขทัย นำคำมาเรียงกันมีใจความว่า **เมืองสุโขทัยนี้ดี** ต่อจากนั้นก็เป็นคำสัมผัสง่าย ๆ จารึกว่า**ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ไพร่ฟ้าหน้าใส**

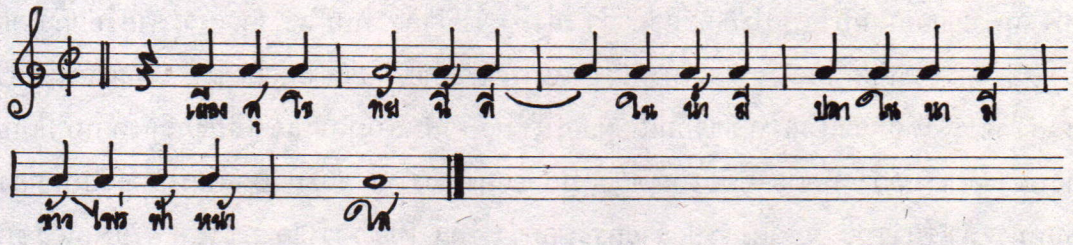

ขอนำการจัดคำ และคำสัมผัสแบบเดียวที่ปรากฏในศิลาจารึกมาประยุกต์ใหม่ เรียงคำสองพยางค์ได้แก่ **ประจำ, ประยุกต์, กระจับ** เรียงคำสมาสสามพยางค์ได้แก่ **ราชรถ ศาสนา วีรชน** เรียงคำสมาสสี่พยางค์ได้แก่ **มยุรฉัตร อรรถกวี** และ**ศรีบูรพา**

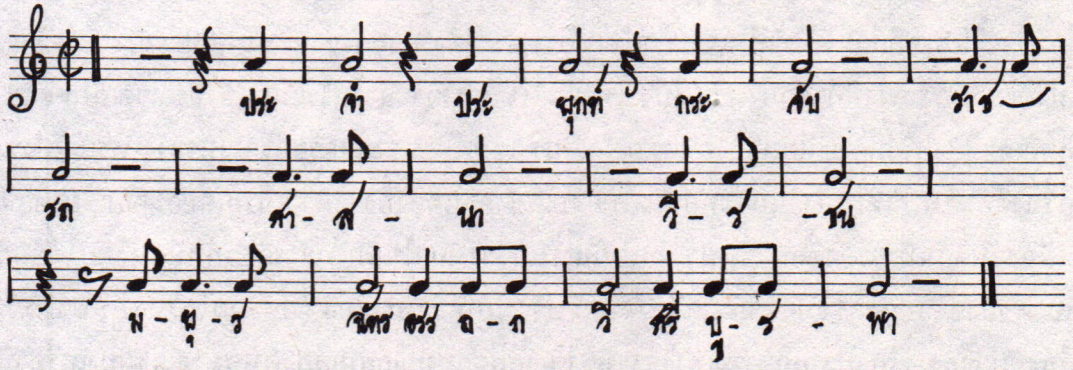

อนึ่ง เรื่องของการรับเสียงของคนแต่ละเชื้อชาติแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นอักขระนั้นไม่เหมือนกัน ขอยกตัวอย่างเพิ่มเติมอีกบ้างดังนี้

ระฆังเป็นเครื่องตีหล่อด้วยโลหะ มลายูเรียกว่า **ราคอง** ไทยใหญ่เรียกว่า **มอง** (อาจเรียกรวมกับฆ้องขนาดเล็กก็เป็นได้ เพราะชาวไทยใหญ่นิยมใช้ฆ้องหลายขนาดตีในงานเทศกาลต่าง ๆ เป็นอันมากคงเรียกระฆังรวมกับฆ้องว่า **มอง**) คนไทยเรียกฆ้องขนาดกลางตามที่หูได้ยินว่า **ฆ้องโหม่ง** ฆ้องขนาดเดียวกันแต่หล่อบางกว่าหน่อย เมื่อตี หูคนไทยจับได้เขียนเป็นภาษาหนังสือว่า

ฆ้องเหม่ง หูของฝรั่งจับได้เสียงเดียวว่า **ก็อง** คนไทยเรียกฆ้องขนาดใหญ่ตามที่หูจับเสียงได้ว่า **ฆ้องมุย** หรือ **ฆ้องหุ่ย** (ฆ้องมุยหรือฆ้องหุ่ยในภาคกลางใช้ตีในงานอันเป็น**มงคล**ต่าง ๆ แต่ในจังหวัดสุรินทร์และหลายท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีใช้ตีเนื่องในงาน**อัปมงคล** เช่น การตาย เป็นต้น)

เครื่องตีหุ้มหนังหน้าเดียวที่ใช้ทั้งมือซ้ายและมือขวา เป็นส่วนประกอบการตีขัดจังหวะมลายูเรียก **ระมะนา** คนไทยจำมาจากมลายูออกเสียงเพี้ยนไปว่า **รำมะนา** ใช้ตีในการเล่นลำตัดเป็นส่วนใหญ่ กลองสองหน้า คนไทยเรียก **ตะโพน** มอญเรียกตามที่เขาได้ยินออกเสียงให้เหมาะกับการออกเสียงในภาษาของเขาว่า **เตียะเปิน** ตะโพนมอญมีขนาดใหญ่กว่าตะโพนไทย คนไทยได้ยินการตีตะโพนมอญว่า **เท่งทึง** โดยเหตุที่ตะโพนมอญใช้ตีประกอบจังหวะปี่พาทย์มอญที่ใช้บรรเลงในงาน ศพ คนไทยยอดนักเปรียบเปรยเลยนำคำว่า **เท่งทึง** ไปว่ากระทบกันว่านั่นแหละ**ตายไปแล้ว** ฯลฯ

เครื่องตีหุ้มด้วยหนังขนาดเขื่องหน่อย คนไทยถ่ายทอดเสียงมาเป็นอักขระ เขียนและเรียกว่า **กลอง** หูฝรั่งได้ยินว่า DRUM ชาวอินเดียฝ่ายที่ใช้ภาษาสันสกฤตจับเอาเสียงกลองตอนที่มีเสียงค่อนข้างอับเรียกว่า **ทัตตะ** มีชื่อใกล้เคียงกับกลอง**ทัด**ของไทยเรา ภาษาสันสกฤตเรียกกลองที่ขึ้นหนังหน้าเดียวรูปร่างยาวเป็นรูปคล้ายกระบอกว่า **โทล** ไทยเรารับเอามาเรียกเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันนี้ว่า **โทน** เขมรรับเอาเสียงเครื่องตีชนิดนี้ที่ตีพร้อม ๆ กันให้ชื่อตามที่หูได้ยินว่า **กันตรึม**

แผ่นโลหะที่พระสงฆ์ภาคพายัพใช้ตีสัญญาณต่าง ๆ เรียกว่า **เด่ง เด่งหลวง** หรือบางท้องถิ่นออกเสียงว่า **เหล่งโหลง** จีนเรียกเครื่องตีชนิดเดียวกันนี้ว่า **เหล่ง** (ออกเสียงใกล้เคียงกับคำว่ากระดิ่ง) **เด่ง เหล่ง กระดิ่ง เหง่งหง่าง** ทำให้นึกถึง รำพึงในป่าช้าของ**พระยาอุปกิตศิลปสาร** อันมีชื่อเสียงมีข้อความตอนหนึ่งว่า **วังเอ๋ยวังเวง หง่างเหง่งย่ำค่ำระฆังขาน** ฯลฯ

ในภาคอีสานใช้ไม้แข็งเจาะทำเป็นรูประฆัง ตีดัง ก้องกังวานไปไกลหูชาวอีสานได้ยินว่า **โปง** จึงเรียกระฆังที่ทำด้วยไม้ว่า **โปง** โดยทั่วไป การเจาะลงในไม้เนื้อแข็งมีขนาดเล็กหลาย ๆ อันเทียบเสียงให้มีหลายเสียงเรียงกันครบเจ็ดเสียง ใช้ตีเป็นเพลงเลยเรียกว่า **โปงลาง** หรือ **โปงราง** เครื่องตีทำด้วยโลหะสองอันกระทบกัน ไทยจับเสียงตอนที่ดังกังวานว่า **ฉิ่ง** แต่มอญจับเสียงตอนที่มีเสียงอับตอนที่เครื่องตีสองชิ้นประกอบกันเรียกว่า **ฉัก** ในลักษณะเดียวกันนี้คนไทยได้ยินว่า **ฉับ** หูของชาวกรุงสุโขทัยได้ยินเครื่องดนตรีประเภทนี้ว่า **ฉิ่งแฉ่ง** (ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง) **เสียงสัตว์ร้อง เสียงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เสียงมนุษย์เลียนเสียงดนตรี** หรือเสียงเครื่องมือดนตรีใด ๆ ก็ตาม หูของคนแต่ละเชื้อชาติย่อมได้ยินแล้วเลียนเสียงได้ยินตามความสะดวกในการออกเสียง การใช้เสียงในภาษาของเขา แต่จังหวะนั้นเป็นอย่างเดียวกันทั้งสิ้น

ขอเขียนย้อนหลังให้ท่านผู้อ่านทราบถึงนิสัยรักบทรักกลอนของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเสียงดนตรีในภาษาแม้ภาษานั้นจะยังไม่มีการพัฒนามากนัก ขอเพียงให้มีการสัมผัสกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นอันใช้ได้ ดังตัวอย่างในภาษาไทยใหญ่ที่ปรากฏในหนังสือ ไปสอบคำไทยของด๊อกเตอร์บรรจบ พันธุเมธา หน้า ๑๒๗ ที่ว่า **ปู่เฮ็ดม้า ย่าเฮ็ดไว่** หมายถึงคำในภาษาไทยภาคกลาง ซึ่ง

ก็คล้องจองกันเหมือนกันว่า **ปู่ทำมา ย่าทำไว้** เป็นตัวอย่าง ยังมีข้อความที่ยาวกว่าที่แสดงตัวอย่างไปแล้วจากหนังสือเล่มเดียวกันหน้า ๑๒๘ อีกว่า

ย้ามเม่อน่กลอดห่ายก๊นก๋าง	แปลว่า	ยามที่นกรอดพ้นตาข่ายที่คนกาง (ก๊นก๋าง = คนกาง)
ย้ามเม่อโต๋กว๋างลอดเฮ่วฮอด	แปลว่า	ยามที่กวางรอดพ้นแร้ว (เฮ่ว = แร้ว)
ย้ามเม่อน่กคุ่มลอดเป๋อไพ้	แปลว่า	ยามที่นกคุ้มรอดพ้นเปลวไฟ (เป๋อไพ้ = เปลวไฟ)

ยังมีคำอวยพรต่อกันที่อยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่า**ร้อยแก้วมีสัมผัส**อีกดังนี้

ย้ามเม่อก๊นยานผูกก๋ออ้อย	แปลว่า	ยามที่คนจนปลูกกออ้อย
ต๋าแตกย่อยเป็นแลง	แปลว่า	ตา (หน่อ, เง่า) แตกออกเป็นแก้วแหวนเงินทอง ฯลฯ

เห็นได้ว่าในภาษาไทยใหญ่แม้ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์บังคับเสียง แต่ภาษาไทยยุคใหม่ก็สามารถนำมาเขียนให้มีเสียงใกล้เคียงได้ดี คำสัมผัสรูปเดิมคงรักษารูปแบบไว้ได้ ภาษาไทยใหญ่ไม่มีเสียง**สระเอีย** เพิ่งพัฒนาจากเสียง**สระเอ**มาเป็นเสียง**สระเออ** จากหนังสือไปสอบคำไทยของ ดร.บรรจบ พันธุเมธา หน้า ๓๗ บรรทัด ๒๗ ให้ความรู้ว่าถ้าจะให้คำในภาษาไทยใหญ่ออกเสียงว่า **เมีย** ก็ต้องออกเสียงว่า **เม้**

ท่านผู้อ่านเห็นแล้วว่าในภาษาไทยใหญ่ก็มีคำสัมผัสพูดจากันอยู่ไม่น้อยเลย คำพูดบางกลุ่มคล้ายคำร้อยแก้วที่มีการสัมผัสกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ พูดกันไปตามถนัดปาก มีเสียงดนตรีเป็นสิ่งเอื้ออำนวยให้ภาษามีลีลา เลื่อนไหลไปตามครรลองที่มีเอกลักษณ์ขั้นพื้นฐานของภาษาไทยยุคปัจจุบัน แม้ชาวไทยใหญ่กับไทยยุคปัจจุบันขาดการติดต่อกันทั้งสังคมและมนุษย์สัมพันธ์ แต่เราก็ยังเป็นคนไทยด้วยกันโดยสายเลือด อันเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน เมื่อไม่กี่ปีมานี้มีชาวไทยใหญ่ที่เป็นเชื้อพระวงศ์ในภูมิลำเนาที่เรียกว่ารัฐฉาน หรือชานนั้นได้เข้ามาเรียนในเมืองไทย เชื้อพระวงศ์ฝ่ายหญิงปรับภาษาไทยใหญ่ให้มีลีลาตามครรลองภาษาไทยของกรุงเทพฯ เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยประยุกต์ว่า **เจ้านางเขมรัศมี ขุนศึก** ฝ่ายชายก็มีชื่อเป็นภาษาไทยประยุกต์ว่า **เจ้าเสือหาญฟ้า ณ ย่องห้วย** ทราบว่าสองคนนี้เรียนจบได้ประกาศนียบัตรจากโรงเรียนมัธยมปลายจากเมืองไทยสู่บ้านเกิดเมืองนอนทั้งคู่ ขอเขียนถึงคำสัมผัสแบบชาวบ้านก่อน

สุภาษิตและคำพังเพยไทยโบราณก็มีคำสัมผัสกันเป็นส่วนมาก เช่น

ชุดละสองคำ	โกหก	พกลม
	ผีซ้ำ	ด้ามพลอย
	ศึกเสือ	เหนือใต้

	พูดน้อย	ต่อยมาก
	ข้าวยาก	หมากแพง เป็นตัวอย่าง
ชุดละสามคำ	ขิงก็รา	ข่าก็แรง
	รับสินบาท	คาดสินบน
	ต้นทุนหาย	ปลายทุนหด
	วัวเคยขา	ม้าเคยขี่
ชุดละสี่คำ	ชักน้ำเข้าลึก	ชักศึกเข้าบ้าน
	จะบีบก็ตาย	จะคลายก็รอด
	รักดีหามจั่ว	รักชั่วหามเสา
	รักวัวให้ผูก	รักลูกให้ตี
	ผู้ดีตีนแดง	ตะแคงตีนเดิน
	คนในอยากออก	คนนอกอยากเข้า
ชุดละห้าคำ	พูดไปสองไพเบี้ย	นิ่งเสียตำลึงทอง
	คนรักเท่าผืนหนัง	คนชังเท่าผืนเสื่อ
	หุงข้าวประชดหมา	ปิ้งปลาประชดแมว
	มีทองเท่าหนวดกุ้ง	นอนสะดุ้งจนเรือนไหว
ชุดละหกคำ	ดูช้างให้ดูหน้าหนาว	ดูสาวให้ดูหน้าร้อน
	เห็นข้าวท่านบ่ใคร่พิน	เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด
	ตบหัวต่อหน้าประชา	มาขอขมาที่บ้าน
ชุดละเจ็ดคำ	มีเงินเขาก็นับเป็นน้อง	มีทองเขาก็นับเป็นพี่
	เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน	เอาแป้งนวลไปขายชาววัง
	เอาเนื้อหนูไปเพิ่มเนื้อช้าง	เอาเนื้อย่างไปให้เศรษฐี
ชุดละแปดคำ	ชนะไหนเข้าด้วยช่วยกระพือ	เหมือนกระสือร่อนมาเที่ยวหากิน
	อยู่บ้านท่านอย่าได้นิ่งดูดาย	ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น

ฯลฯ

การสัมผัสเคร่งครัดบ้างไม่เคร่งครัดบ้าง ดังกล่าวประกอบกับการออกเสียงสูงต่ำเป็นไปตามครรลองของภาษาไทยไม่เปลี่ยนแปลง อุทาหรณ์ดังกล่าวแล้วเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งทำให้เกิดเสียงดนตรีในภาษาไทยทั้งในวรรณกรรมแบบชาวบ้านและบทกวีแบบชาวกรุง กลายมาเป็นคำร้อยกรองง่าย ๆ เช่น

ชาติคางคก ยางหัวไม่ตก ไม่สบาย
เสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียผัวให้ใคร

หรือ

รักกันหนาพากันหนี ที่เขามั่งเขามี ออกถมไป

คลี่คลายมาเป็นต้นเหตุของ **เพลงฉ่อย** ที่ว่า

เรารักกันหนา เราพากันหนี ที่เขามั่งเขามีออกถมไป

แล้วก็ลูกคู่ร้องเป็นสร้อยต่อเนื่องว่า **เอ่ชาเอ้ช้าชาฉ่าชาหนอยแม่** เขียนประกอบโน้ตสากลได้ดังนี้

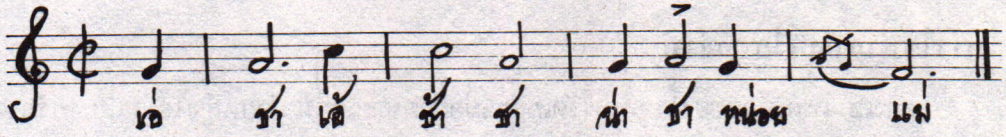

อนึ่ง เพลงพื้นเมืองของไทยโดยทั่วไปใช้คำง่าย ๆ ว่ากันอย่างตรงไปตรงมา ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยเราตั้งแต่ดั้งเดิมดึกดำบรรพ์มาแล้วว่า คนไทย**ปากกับใจตรงกัน** ขอยกตัวอย่างเพลงฉ่อยบทง่าย ๆ ตรงไปตรงมามีคำสองแง่สองง่ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น

พี่บอกให้น้องมีผัว จะบอกให้ชั่วเสียเมื่อไหร่
มีผัวแต่เล็กจะได้มีเด็กเอาไว้ใช้ มีผัวเมื่อแก่ออกลูกแย่มีถมไป
มีผัวเขาไม่คั่วเขาไม่แกง เบาเรี่ยวเบาแรงเบาอกเบาใจ

ฯลฯ

พระสงฆ์องค์เจ้าที่มีอัจฉริยะเชิงบทเชิงกลอน ท่านก็ว่ากลอนสัมผัสสองแง่สองง่ามอย่างเต็มที่ขอนำข้อเขียนของอาจารย์สถิตย์ เสมานิล ใน "วิสาสะ" โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ ๒๕๑๓ ดังนี้

อย่างเทศน์ซ้อนกันบนธรรมาสน์ มีเรื่องสารพัดจะให้ชาวบ้านฮา เจ้าภูแต่ละองค์บางทีก็มีสมญาเหมือนกัน เพราะท่านเล่น "เฉียด ๆ จำอวด" อย่างเช่น พระเทียนวัดตึก ท่านได้รับฉายาว่า "เทียนดัน" เพราะยิ่งดึกเจ้าภูก็ยิ่งดันเสียงสูงขึ้นสมกับพรแหล่หนึ่งของท่าน ที่เคาะคู่ซ้อนว่า "จะแพ้ชนะเป็นไม่ละกัน กระผมจะดันเสียจนหน้าแดง..." พระท่านก็เคยเป็นฆราวาส ท่านก็เล่นสนุกเป็นเหมือนกัน ชาวบ้านเองก็ชอบ ยิ่งสนุกกันใหญ่

"ช้าปล๊อก ติงหนัง กะทั่งติงปล๊อก" นี่เป็นสร้อย ซ้ำเสียสักสองสามเที่ยว แล้วเจ้าภูก็บุกว่า "คุณ (ชื่อคู่ซ้อน) องค์นี้แกตะกลาม (ซ้ำ) แกขโมยข้าวหลามผมไปสามกระบอก" (สร้อย) "ข้าวหลามของผมมันแสนจะมัน (ซ้ำ) อ้ายโคนมันตัน อ้ายปลายมันปอก" (สร้อย) "คุณจงเลียแต่เบา ๆ (ซ้ำ) กระทิเก่ามันจะกระฉอก" (สร้อย)

เท่านี้ก็ฮากันตกขอบ เจ้าภาพเคาะเหรียญร้องเชียร์ "เอาเจ้าข้า ๆ" ครึ่ม ๆ

ลักษณะของคนไทยตามที่นักสังคมวิทยาเขียนถึงไว้คือ เป็นคนชอบสนุกไม่ค่อยทุกข์ร้อน จดหมายเหตุของฝรั่งก็บ่งชี้ลักษณะนี้อยู่เสมอ แม้งานศพก็ยังอดสนุกไม่ได้ จนการสวดคฤหัสถ์ต้องมีไว้เป็นเพื่อนยามเศร้า เพลงพื้นเมืองซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคมสนุก จึงมีเนื้อหาท่วงทำนองสอด

คล้องกับลักษณะนิสัยข้อนี้ การเทศน์ของแหล่ของพระคุณเจ้าตามชนบทก็ไม่ต่างไปจากมหรสพบนเวทีอยู่บ้างเหมือนกัน เวลาเทศน์กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพนก็เลยไม่ต้องพูดถึง เพราะชาวบ้านฟังแล้วครื้มใจ ติดกัณฑ์เทศน์กันให้พึ่บพั่บ ให้ไปอ่าน "วิสาสะ" ประกอบเอาเอง

เพลงพื้นเมืองของเราจึงมักเน้นอยู่สองอย่างคือ ซึ่งจะออกมาในรูปของ

๑. การใช้คำสองแง่สองง่าม

๒. การเว้นเสียซึ่งเรื่องที่ทุกข์มาก ๆ

๑. การใช้คำสองแง่สองง่าม

อย่างเช่นเพลงฉ่อยของโรงพิมพ์วัดเกาะ เมื่อฝ่ายชายเกริ่น ฝ่ายหญิงได้ยินเสียงก็ร้องตอบว่า

"พี่เอ๋ยพี่มาถึงพี่จะมาพึ่งของรัก แม่หนูยังหนัก น้ำใจ
ไอ้ตรงแอ่งที่ในห่อผ้า พี่เอ๋ยแกอย่าได้หมาย
พี่พึ่งเงินจะกอง พี่พึ่งทองจะให้
พี่จะพึ่งอีแปะ จนใจน้องแกะไม่ไหว (เอ่ชา)"

ชายว่า

"ทำไมกับเงินกับทอง สมบัติเป็นของนอกกาย
พี่จะพึ่งหนังมาหุ้มเนื้อ จะได้ติดเป็นเยื่อเป็นใย (เอ่ชา)"

ยังมีกลอนสัมผัสในเพลงพื้นเมืองอีกสองเพลงจากหนังสือเพลงนอกศตวรรษของ เอนก นาวิกมูล เป็นกลอนสัมผัสชั้นยอดเยี่ยมอย่างยิ่งดังนี้

เพลงฉ่อย

เอย.....
พ่อมากลางคืนพึ่งไฟ
พี่จะมาพึ่งข้าวพึ่งของ
หรือจะพึ่งตะไบ สายสร้อย
เอาเถอะชี้แจง แบ่งแจง
พ่อมากลางวันนะก็พึ่งฟืน
.....
ขาดเงินขาดทอง อะไร
น้องจะเปลื้องปลดปล่อยไปให้
บอกน้องให้แจ้งหัวใจ"

เพลงอีแซว

เอย.....
เราเดินดิ่งก้าวดุ่มเดินกะด้าวก้าวกะเด้ง เดินโดดตัดเต่งเตาะแตะทันใด
ว่าแม่สีดาตัวดี อย่ามัวด้องแด้งแกว่งดุม จะตากแดดดักดาย
รีบเข้าดงชมดู ทั้งประดู่ลำดวน แก่นก็แดงปลายก็ด้วน น้อยหรือหักเสียได้
โน่นพุงดอนี่สะเดา มันน่าทำเพลาใส่ดุม ควายดำเข็นตุ่ม พอจะใช้กันได้
โน่นกระดงนี่กระโดนน่าจะเลื่อยทำกระดาน มานอนเด้ง ดันให้ด้าน จึงจะเข้ากันได้
.....

ข้าพเจ้าได้นำคำสัมผัสจากเพลงพื้นเมืองของภาคกลางเสนอท่านผู้อ่านไปบ้างแล้ว ขอนำกลอนสัมผัสแบบชาวบ้านง่าย ๆ ตรงไปตรงมาจากโคราชที่ใช้คำ เสียง คำสัมผัสใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคกลางมากกว่าภาษาไทยภาคอื่นมาเสนอท่านผู้อ่านอีกบ้างดังนี้

เอ้อเอ๋ยสะสุสะระ อีแม่กะทะคั่วถั่ว เหมิดบุญพ่อแล่ว เหมือนไข่ไก่ร้างรัง

(เหมิดหมายถึงหมด, แล่วหมายถึงแล้ว)

เอ้อเอ๋ย สะสุสะระ อีแม่กะทะคั่วหมี่ รู่ว่ากินไม่เหมิด มึงจะคั่วมากทำไม

(รู่หมายถึงรู้)

กลอนสัมผัสอักษรที่จัดเข้าอยู่ในคำร้องเพลงโคราชที่แพร่หลายมากบทหนึ่งคือ

ทุกวันนี้พี่ตามหานาง เหมือนดังกวางหาหนอง ทุกวันนี้พี่เที่ยวตามหาน่อง เหมือนหนึ่งกวางหาเนื่อ โอ้ไม้คานน้อยหาบหนักไม่รู้จะหักลงเมื่อใด

(น่อง, เนื่อ หมายถึง น้อง, เนื้อนั่นเอง)

กลอนในเพลงโคราชอีกบทหนึ่งที่แพร่หลายมากใช้คำง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ดังนี้

โน่นแน่ะต้นนมนาง ดูเหมือนอย่างนมน่อง ต้นนมนางข้างหนองดูไม่อ่างขนาง พิศดูนมน่องช่างนวย ดูเหมือนหน่วยนมนาง

(หน่วย หมายถึง ผลไม้ ณ ที่นี้หมายถึงผลต้นนมนาง)

กลอนสัมผัสในเพลงโคราช ๔ บทดังที่แสดงตัวอย่างไปแล้วเป็นกลอนแบบชาวบ้าน ใช้ภาษาถิ่นสำเนียงถิ่นโคราช เกือบกล่าวได้ว่าไม่มีภาษาบาลีเข้ามาผสมด้วยเลย ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสนำบทไหว้ครูเพลงโคราชที่ได้รับอิทธิพลภาษาไทยใหม่จากภาคกลางคือมีคำในภาษากวีเข้ามาผสมบ้างดังนี้

จะยกหัตถ์เหนือผมประณมมือเหนือเกล้า ไหว้คุณพระเจ้าผู้มีคุณดอกเด ไหว้ทั้งพระพุทธ พระธรรมเลิศล้ำในวไนย ไหว้บิดรมารดาอีกทั้งคุณฟ้าคุณดิน จะไหว้เสียให้สิ้นตามอารมณ์ประสงค์ ไหว้ทั้งครูพักอักษรที่ได้ชี้บ่อนบอกตรง - ให้.

(ดอกเด หมายถึง ดอกนา, ทำหน้าที่เหมือนอุทานสร้อยบท ชี้บ่อน หมายถึง ชี้ช่อง, ชี้สถานที่ให้)

โคราชหรือที่ภาษาราชการให้ชื่อว่านครราชสีมาเปรียบเสมือนประตูใหญ่ผ่านไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ภาษาไทยของชาวโคราชใช้พูดจากันชาวภาคอื่นเรียกว่าภาษาไทยเบิ้ง เพราะชาวโคราชพูดคำว่าเบิ้งแทนคำว่าบ้าง ภาษาไทยเบิ้งของชาวไทยโคราชนี้ส่วนใหญ่มีความใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคกลาง บางคำออกเสียงต่างกันบ้างเล็ก ๆน้อยๆดังตัวอย่างที่แสดงไว้แล้วในกลอนเพลงโคราชจะเห็นว่า บางคำภาคกลางใช้วรรณยุกต์โท แต่ภาษาไทยเบิ้งใช้วรรณยุกต์เอก รู้,น้อง,เนื้อ ของภาคกลางภาษาไทยเบิ้งของโคราชออกเสียงเป็นรู่ น่อง (ถ้าหมายถึงน้องออกเสียงยาวหน่อย ถ้าหมายถึง น่อง ที่เท้าจะออกเสียงสั้นกว่า) เนื้อออกเสียงเป็นเนื่อเป็นตัวอย่าง

ในสารคดีเรื่อง ความรู้ทั่วไปจากวรรณคดีไทยของคุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ปรากฏในเอกสารประกอบคำบรรยายการอบรมมัคคุเทศก์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า ๒๐๓ อธิบายว่า

๑.....

๒. วรรณคดีมี ๒ ประเภท **ร้อยกรอง** คือ **กาพย์กลอน** และ**ร้อยแก้ว** ซึ่งกลายมาเรียกว่า **ความเรียง**

๓. ก. **กาพย์กลอนเกิดก่อนความเรียง** เพราะอาศัยการสัมผัสกระทบหู เพื่อให้เกิดความจำง่าย และ**ต้องการดนตรีจากเสียงของคำ**เพื่อเร้าอารมณ์และศรัทธา อันเป็นวิธีการของมนุษย์สมัยตั้งเดิม ซึ่งยังอ่านหนังสือไม่ออกเป็นต้นมา

๓. ข. ความเรียง เกิดทีหลังเมื่อมนุษย์มีเหตุผลเป็นเครื่องคุมอารมณ์ ต้องการอธิบายกันให้เข้าใจด้วยเหตุผลมากกว่าเพื่ออารมณ์และศรัทธาอย่างเดียว **ความเรียงจึงใช้ถ้อยคำได้โดยไม่จำกัดเหมือนกาพย์กลอน**

คำสัมผัสที่แปรมาเป็นกาพย์ กลอน ทั้งแบบชาวบ้านและของชาวกรุงตามทฤษฎีเสียงดนตรีในภาษาไทยของข้าพเจ้า ซึ่งก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ สารคดี ความรู้ เรื่องวรรณคดีไทย

ของคุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ดังที่ข้าพเจ้านำทฤษฎีนั้นมาอ้างไว้แล้วข้างบนนี้

ในศิลาจารึกหลักที่ ๔๔ จารึกในรัชกาลสมเด็จพระรามเมศวรที่เสด็จขึ้นครองราชย์ครั้งที่ ๒ ในกรุงศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๓๑-๑๙๓๘ จารึกคำสัมผัส คำมั่นสัญญาต่อผู้ใหญ่แห่งกรุงสุโขทัยว่าจะไม่คิดคดทรยศต่อกัน ในบรรทัดที่ ๑๖-๑๘ ว่า **ขพงเขายรรยง พระศรีผีบางพระศักดิ์ อารักษ์ทุกแห่งแต่งตาดูสองปู่หลานรักกัน ผิผู้ใดใครบ่เชื่อ จุ่งผีนี้หักก้าวน้าวคออย่าเป็นพระยา**

บางตอนในกฎหมายอันเก่าแก่ก็อาจถือหรืออ่านให้เป็นคำร้อยกรองแบบร่ายได้ เช่น ในพระไอยการลักษณะโจรซึ่งตามเลขศักราช ปรากฏว่าตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๓ ในรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ว่า

๑. หนึ่งมีพระราชบัญญัติไว้แก่อธิบดีศรีนครบาล ผู้บริหานพิจารณา บันดาความโจรทังปวงไซ้ จงมีใจซื่อตรงคงในเบญจะสีล ๕ คือ อย่าให้ฆ่าสัตว อย่ากำหนัดในทรัพย์ท่าน อย่าทำทุราจารหล่วงประเวนี อย่ากล่าววะจีกรรม มุษาวาท อย่าคิดใจใหญ่ อย่าฝ่ายสูงให้พ้นศักดิ์ จงสวามีภักดีแก่พระผู้เป็นเจ้าเหง้าบรมกระษัตรผู้ทรงสวัสธรณีศรีสุริยพงษอธิปไต แลผู้ใดสมเด็จพระผู้วนารถตั้งไว้เปนราชอธิบดีศรีพระนครบาล จงวิจารณให้รู้ลักษณที่จะรักษาพญาบาล ซึ่งประตูบานเมืองเนืองถนนหนทางท่านพูนทุทญาณสภาน ช้าง ม้า ชาลาฉนวนคลีตรีมุขทุกขราษฎรโจรผู้ร้ายราชมคันดรแถวท่องทุกทบวงคลองแคบคับ แต่งขับคนให้หลีกหลบ ฝีกคนสงบกราบกราน เมื่อท่านจะมีที่เสด็จลีลา พญาบาลเทพารักษรักษาพฤกษบำรุง คิดผดุงบ้านเมือง เปลื้องทุกขราษฎรประชา แต่งสารตราไปเอาโจรผู้ร้าย ในเมืองฝ่ายขอบชณบท มากำหนฎหาโทษจงเปนสัจ จงมีใจจัตุรัศสวามีภักดี รักษาพระนคเรศอย่าบังเหตุแก่ราชการ แลทำตามสารพระราชกฤษฎีกา โดยมาตราสาขคดี อันมีอายการ ในพระนครบาลนั้น*

บางแห่งก็กล่าวอ้างเป็นถ้อยคำมีคติอย่างน่าคิดน่าฟัง เช่น มาตรา ๓๗ แห่งพระไอยการผัวเมีย กล่าวถึงสามีมีศรัทธาสละภรรยาและทรัพย์สินออกบวชเป็นภิกษุสามเณรแล้ว ถ้าสามีกลับสึกออกมาและถ้าหญิงยังครองตัวอยู่ท่าผัว บุตรภรรยาทรัพย์สินทั้งปวงนั้นก็กลับคืนเป็นสิทธิแก่ชาย โดยอ้างหลักไว้ว่า **เหตุว่าเรือนท่านเคยอยู่ อู่ท่านเคยนอน หมอนท่านเคยเรียง เสบียงท่านเคยกิน** บางแห่งก็ยกเหตุมาอ้างคล้ายกับถ้อยคำสำนวนในสุภาษิตพระร่วง เช่น เมื่อ

---

* จากกฎหมายตราสามดวงเล่ม ๒ (พระนคร คุรุสภา ๒๕๑๙) หน้า ๒๑๔-๒๑๕

ตกปากลงคำกันแล้ว ภายหลังมากลับคำเสีย ก็ให้ปรับไหมได้ โดยอ้างว่า **เหตุพลั้งปากเสียศีล พลาดตีนตกต้นไม้** บางแห่งก็ยกเหตุมาอ้าง ดูเป็นปรัชญาในทางธรรม เช่น ผู้จ้างแม่มดพ่อมดทำเสน่ห์ให้หญิงรักชาย หรือชายรักหญิง แล้วบังเอิญผู้ถูกเสน่ห์เคราะห์ร้ายเจ็บไข้ตายลง มิให้ลงโทษแก่แม่มดพ่อมดนั้น เพราะ **เป็นกำม์แก่ผู้ตายนั้น เทวดายังรู้จุติมนุษหฤาจะอยู่ได้**

คำสัมผัสนี้ ผ.ศ.เศรษฐ์ พลอยอินทร์ ได้เขียนไว้ในลักษณะคำประพันธ์หน้า ๘๘ เป็นหลักวิชาว่า คำสัมผัสเป็นลักษณะของคำประพันธ์ หรือบทร้อยกรองมีหลายอย่างเช่น

- สัมผัสบังคับ คือ สัมผัสนอกเป็นสัมผัสสระท้ายวรรคส่งบทต่อไป
- สัมผัสใน คือ สัมผัสภายในวรรค แบ่งเป็น
- สัมผัสสระ ใช้สระเดียวกัน เช่น

"ข้างฝั่ง**ซ้ายชาย**ทะเลเป็นลมคลื่น นภางค์พื้นเผือด**แดง**ดัง**แสง**เสน
แม่น้ำ**กว้างว้างเวิ้ง**เป็น**เชิง**เลน ลำภูเอนอ่อน**ทอดยอด**ระย้า"

(นิราศเมืองเพชร-สุนทรภู่)

- สัมผัสพยัญชนะ ใช้พยัญชนะเดียวกันหรือพยัญชนะหมวดเดียวกัน เช่น

"นภางค์พื้นเผือดแดงดังแสงเสน"

- สัมผัสด้วยคำตาย เช่น

"ต้องถ่อค้ำร่ำไปด้วยไม่เคย ประเดี๋ยวเสยสวบตรงเข้าพง**รก**
กลับถอยหลังรั้งรอเฝ้าถ่อถอน เรือขย้อนโยกโยนกระโถน**หก**
เงียบสงัดสัตว์ป่าคณา**นก** น้ำค้าง**ตก**พร่างพรายพระพาย**พัด**
ไม่เห็นคลองต้องค้างอยู่กลางทุ่ง พอหยุดยุงฉู่ชุมมารุม**กัด**
เป็นกลุ่มกลุ่มกลุ้มกายเหมือนทราย**ซัด** ต้องนั่งปัดแปะไปมิได้นอน"

(นิราศเมืองแกลง-สุนทรภู่)

ผ.ศ.เศรษฐ์ พลอยอินทร์ ได้ตั้งกฎเกณฑ์เป็นหลักวิชาโดยละเอียดมาก ซึ่งข้าพเจ้าขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านตามที่ปรากฏแล้วเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางที่ข้าพเจ้าจะนำท่านผู้อ่านไปสู่บทที่ว่าด้วยคำ อักขระจังหวะ และคำสัมผัสที่มีเสียงสูงต่ำเป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองเท่านั้น

ป้อมรอบพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสร้างบางป้อมแล้วครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการสร้างป้อมขึ้นใหม่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีชื่อสัมผัสคล้องจองปรากฏถึงสมัยปัจจุบัน มีดังนี้

ป้อมอินทรรังสรรค์ มุมกำแพงด้านตะวันตก ตรงท่าพระ
ป้อมขันธ์เขื่อนเพชร ต่อประตูวิเศษไชยศรี ไปทางตะวันออก
ป้อมเผด็จดัษกร มุมกำแพง ด้านตะวันออกข้างเหนือ

ป้อมสัญจรใจวิง	ด้านตะวันออก
ป้อมสิงขรขัณฑ์	ใต้ประตูสวัสดิโสภา ตรงข้ามพระราชวังสราญรมย์
ป้อมขยันยิ่งยุทธ	ริมพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ด้านเหนือ
ป้อมฤทธิรุทโรมรัน	ริมพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ด้านใต้
ป้อมอนันตคิรี	ใต้ประตูศักดิ์ไชยสิทธิ์
ป้อมมณีปราการ	มุมกำแพงด้านตะวันออกข้างใต้
ป้อมพิศาลสีมา	ตรงวัดพระเชตุพน ระหว่างประตูวิจิตรบรรจงกับประตูอนงคารักษ์
ป้อมภูผาสุทัศน์	บนกำแพงด้านใต้
ป้อมสัตตบรรพต	ริมประตูพิทักษ์บวร
ป้อมโสพัสศิลา	ใต้ประตูอุดมสุดารักษ์ ถนนมหาราช
ป้อมมหาโลหะ	เหนือประตูอุดมสุดารักษ์
ป้อมทัศนานิกร	บนกำแพงด้านตะวันตก
ป้อมพรหมอำนวยศิลป	ริมแม่น้ำเหนือท่าราชวรดิษฐ์
ป้อมอินทร์อำนวยศร	ใต้ท่าราชวรดิษฐ์

เมื่อภาษาไทยมีการพัฒนายิ่งขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ได้ทรงนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง ลูกสาวท้าวสามลทั้งเจ็ดคนก็มีชื่อคล้องจอง ดังนี้ มลิวัลย์ จันทนา สารภี ยี่สุ่นเทศ เกศเมือง เรืองยศ และรจนา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ที่มีรับสั่งให้ขุดคลองผดุงกรุงเกษมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ แล้ว มีรับสั่งให้สร้างป้อมริมคลองนี้ ๗ ป้อม พระราชทานนามป้อม คล้องจองกันดังนี้ ป้องปัจจามิตร์ ปิดปัจจานึก ฮึกเหิ้ยมหาญ ผลาญไพรีราบ ปราบสตรูพ่าย ทำลายแรงปรปักษ์ หักกำลังดัสกร.

ชื่อประตูรวมกำแพงพระบรมมหาราชวังก็มีชื่อสัมผัสคล้องจองกันทุกประตู เช่น

รัตนพิศาล พิมานเทเวศร์ วิเศษไชยศรี มณีนพรัตน์ สวัสดิโสภา เทวาพิทักษ์ ศักดิ์ไชยสิทธิ์ วิจิตรบรรจง อนงคารักษ์ พิทักษ์บวร สุนทรทิศา เทวาภิรมย์ อุดมสุดารักษ์

จากหนังสือประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ของศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงโสม เกษมศรี และนางวิมล พงศ์พิพัฒน์ ในหน้า ๑๗๑ ได้อธิบายถึงคุณพุ่ม (บุษบา ท่าเรือจ้าง) กวีหญิงในรัชกาลที่ ๓ ธิดาพระยาราชมนตรี (ภู่ ภมรมนตรี) เคยเป็นพนักงานพระแสง ต่อมากราบบังคมลามาอยู่ที่แพหน้าบ้านบิดาเหนือท่าพระ แพที่บ้านคุณพุ่มเป็นท่าเรือจ้าง คุณพุ่มชอบเล่นสักวาและแต่งบทของบุษบาโต้ตอบกับอิเหนา จึงได้รับฉายาว่าบุษบาท่าเรือจ้าง คุณพุ่มได้แต่งกลอน ซึ่งจัดอยู่ในบทที่ว่าด้วยเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง คือ เป็นเรื่องที่จัดให้อยู่ในตอนที่ ๓ แต่ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอเน้นเขียนถึงคำสัมผัสคล้องจองกันจึงขออนุโลมนำเข้ามาอยู่ในบทที่ ๒ ที่ว่าด้วยอักขระ จังหวะ และคำสัมผัส คุณพุ่มมีชีวิตต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ ได้

แต่งกลอนล้อเลียนเจ้านายในสมัยนั้น คำสัมผัสดังกล่าวนี้คล้องจอง มีความหมายลึกซึ้งยิ่งนัก ดังต่อไปนี้.-

ขออย่าให้เป็นคนชิดของเจ้าคุณผู้ใหญ่ (เจ้าพระยาบดินทรเดชา)
ขออย่าให้เป็นคนใช้ของเจ้าพระยานคร (เจ้าพระยานคร น้อย)
ขออย่าให้เป็นคนต้มน้ำร้อนของพระยาศรี (พระยาศรีสหเทพ (เพ็ง) เพราะมีแขกมาหาบ่อย)
ขออย่าให้เป็นมโหรีของพระยาโคราช

เขียนกำกับโน้ตสากลแสดงจังหวะที่มีในภาษาไทยได้ดังนี้

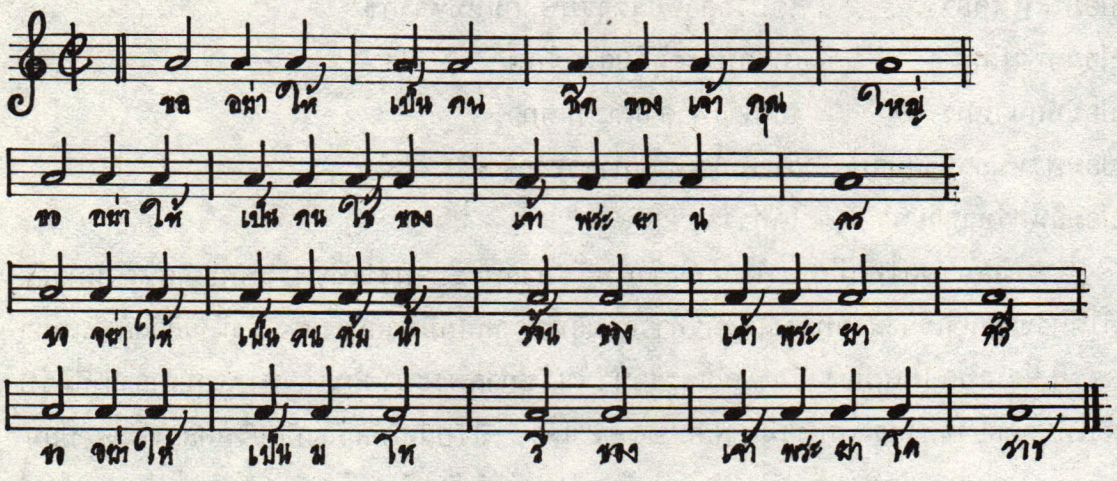

ในพระราชพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี ทางราชการได้เขียนคำขวัญเป็นคำสัมผัสง่าย ๆ มีความหมายลึกซึ้งมาก เช่น รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักแผ่นดิน ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี แสดงจังหวะคำสัมผัสประกอบโน้ตสากลได้ ดังนี้

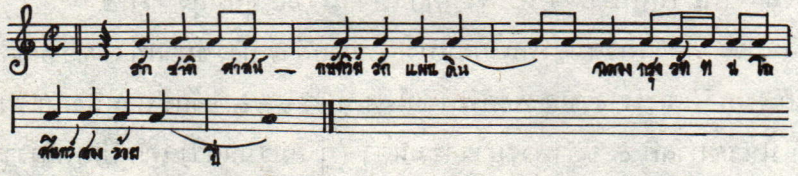

การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างกรุงเทพมหานคร ณ อาณาบริเวณที่เดิมที่เรียกชื่อว่า บางกอกนั้น คงไม่ทรงคำนึงถึงความหมายของชื่อเดิมเลย พระองค์ได้พระราชทานชื่อมหานครแห่งใหม่อย่างเต็มยศและสัมผัสว่า กรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถาน อมรพิมาน อวตารสถิต สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์

ถอดข้อความออกเป็นภาษาไทยแบบง่าย ๆ ได้ดังนี้.-

กรุงเทพมหานคร	= พระนครอันกว้างใหญ่ดุจเทพนคร
บวรรัตนโกสินทร์	= เป็นที่สถิตของพระแก้วมรกต
มหินทรายุธยา	= เป็นมหานครที่ไม่มีใครรบชนะได้
มหาดิลกภพ	= มีความงามอันมั่นคงและเจริญยิ่ง
นพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์	= เป็นเมืองหลวงที่บริบูรณ์ด้วยแก้วเก้าประการน่ารื่นรมย์ยิ่ง
	วิษณุกรรมลงมาเนรมิตไว้
อุดมราชนิเวศมหาสถาน	= มีพระราชนิเวศใหญ่โตมากมาย
อมรพิมานอวตารสถิต	= เป็นวิมานเทพที่ประทับของพระราชาผู้
	อวตารลงมา
สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์	= ซึ่งท้าวสักกเทวราชพระราชทานให้พระ
	วิษณุกรรมลงมาเนรมิตไว้

๒.๔ คำอักขระ จังหวะ และคำสัมผัสที่มีเสียงสูงต่ำ เป็นพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง

ก่อนที่จะเขียนอธิบายรายละเอียดของเสียงดนตรีในภาษาไทยตามทฤษฎีของข้าพเจ้า ขอนำเรื่องตัวอักษรในภาษาไทยมาเขียนเพื่อทบทวนความจำของท่านก่อน คือ นักวิชาการทางภาษาไทยท่านได้แบ่งตัวอักษรในภาษาไทยออกเป็นสามหมู่เรียกรวมว่า **ไตรยางศ์** ดังนี้

ก. อักษรต่ำมี ๒๔ ตัว คือ **ค ฅ ฆ ง ช ซ ฌ ญ ฑ ฒ ณ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฟ ฮ**

ข. อักษรกลางมี ๙ ตัว คือ **ก จ ด ต ฎ ฏ บ ป อ**

ค. อักษรสูงมี ๑๑ ตัว คือ **ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห**

รวม ๔๔ ตัว

อักษรสามหมู่ที่รวมเรียกว่า **ไตรยางศ์นี้** อักษรกลางสามารถแสดงเสียงสูงต่ำโดยใช้การผสมสระผนวกกับการใช้วรรณยุกต์บังคับให้เกิดเสียงแตกต่างกันได้ถึง ๕ เสียง เช่น

กา ก่า ก้า ก๊า ก๋า, บา บ่า บ้า บ๊า บ๋า หรือ อา อ่า อ้า อ๊า และ อ๋า.

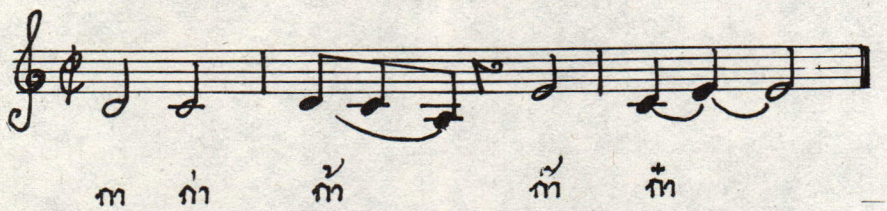

สำหรับอักษรต่ำและอักษรสูงนั้นจะผสมสระผนวกด้วยวรรณยุกต์ จะทำเสียงให้ครบ ๕ เสียง เหมือนอักษรกลางไม่ได้ หากจะทำให้เกิดเสียงแตกต่างกัน ๕ เสียง ก็ต้องมีการเปลี่ยนอักษร เปลี่ยนวรรณยุกต์ ตามกรรมวิธีของหลักภาษาไทย ตัวอย่างการทำเสียงให้ครบ ๕ เสียง จากอักษรกลางและอักษรสูงจะทำได้ ดังนี้

ค่า **ย่า**

คา ข่า ข้า ค้า ขา **ยา หย่า หญ้า ย้า หยา ฯลฯ.**

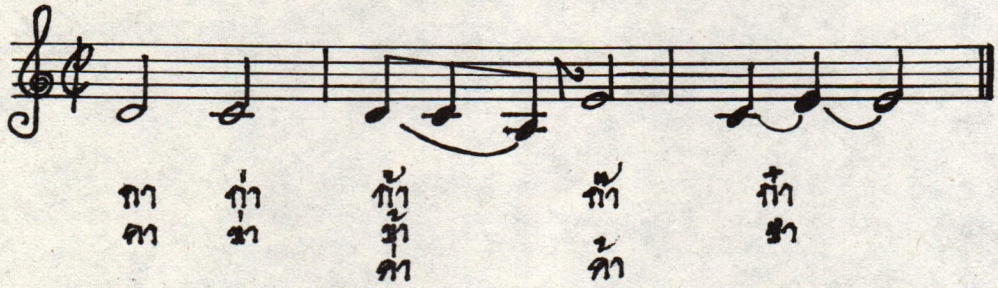

ภาษาไทยที่มีเสียงดนตรีอยู่ด้วยเป็นอันมากนี้ คนไทยเท่านั้นที่จะอ่าน พูดได้ชัดกว่าคนชาติอื่น แต่เสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยนี้ ชาวต่างประเทศได้ให้ความสนใจเป็นอันมาก แม้เขาจะอ่าน พูดออกเสียงให้ชัดเจนเหมือนคนไทยไม่ได้ เขาก็พยายามที่จะหาทางทำให้เสียงดนตรีในภาษาไทยอันละเอียดอ่อนแพร่หลายไปสู่ชนในชาติของเขา และเผยแพร่ไปสู่ชนชาติอื่น ๆ โดยทั่วไป นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์คนหนึ่งในหลาย ๆ คนที่พยายามคิดค้นเครื่องหมายแทนวรรณยุกต์บังคับเสียงในภาษาอังกฤษให้ออกเสียงสูงต่ำได้เหมือนภาษาไทย คือ ชาวอเมริกันชื่อ Mary R. Hass. ท่านผู้นี้ได้ประดิษฐ์เครื่องหมายแทนเสียงวรรณยุกต์ของไทย ดังนี้*

เครื่องหมายแทนวรรณยุกต์ไทยที่ Mary R. Hass. ประดิษฐ์ครั้งแรกคงแสดงให้ผู้อ่านออกเสียงที่มีวรรณยุกต์บังคับได้ไม่รัดกุมพอท่านจึงประดิษฐ์เครื่องหมายแทนเสียงและประดิษฐ์เครื่องหมายบังคับแต่ละคำให้มีเสียงสูงต่ำครบ ๕เสียงเหมือนภาษาไทยดังนี้**

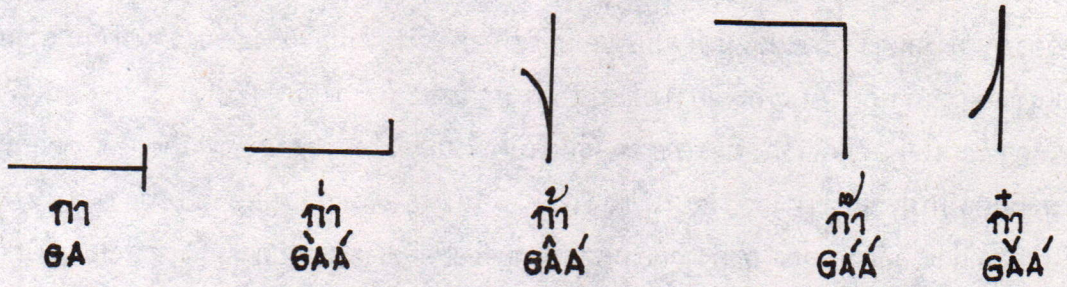

เมื่อนำการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ที่ Mary R. Hass. ประดิษฐ์ขึ้นมาคุมเสียงที่ใช้กับอักษรกลางผนวกการบันทึกด้วยโน้ตสากลจะอ่านออกเสียงได้เป็นอย่างเดียวกับการออกเสียงในภาษาไทย ดังนี้

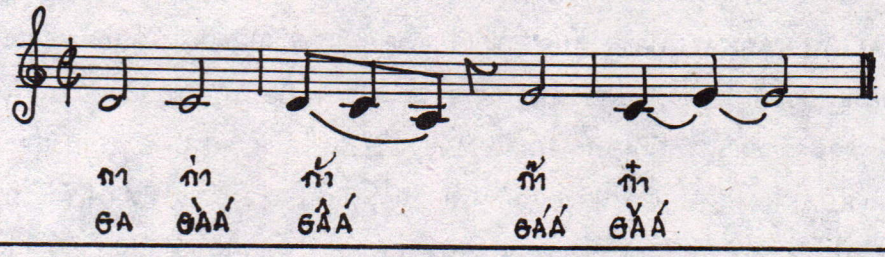

* จากหนังสือ The Thai System of Writing จัดพิมพ์โดย American Council Of Learned Society, Washington D.C.1906 โดย Mary R. Hass.

** จากหนังสือ Thai English Student Dictionary, Stanford University 1964 โดย Mary R. Hass.

ภาษาไทยที่เราใช้พูดจากันตามปรกติในชีวิตประจำวัน มีเสียงดนตรีอยู่ด้วยเป็นอันมาก เมื่อจะนำบางข้อความมาเขียนประกอบโน้ตสากล ย่อมทำได้ ดังนี้.

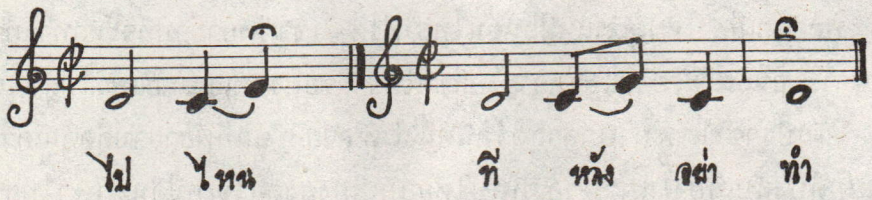

การที่ชาวต่างประเทศพยายามประดิษฐ์คิดค้นเครื่องหมายควบคุมเสียงคำในภาษาไทยที่เต็มไปด้วยเสียงดนตรีให้พูดได้ชัด เหมือนคนไทยพูดจากันนั้น คงทำได้เฉพาะทางทฤษฎีเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติคงออกเสียงได้ไม่เหมือนคนไทยเป็นแน่ เพราะนอกจากขาดความเคยชินแล้วอวัยวะอันเป็นส่วนประกอบการผลิตเสียงไม่เหมือนกัน ขอนำเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าได้ไปประสบมาเองในต่างประเทศเขียนเสนอท่านผู้อ่าน คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ครั้งที่ข้าพเจ้ารับราชการในกรมศิลปากร รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ส่งหนังสือเชิญมายังข้าพเจ้าผ่านกระทรวงวัฒนธรรมให้ข้าพเจ้าไปแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับเพลงดนตรี-พื้นเมืองของประเทศไทยทั่วสหรัฐอเมริกา กระทรวงวัฒนธรรมได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าไปตามคำเชิญโดยอยู่ในโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา การแสดงเพลง-ดนตรีพื้นเมืองนั้นผู้ที่ให้ความสนใจส่วนมากเป็นนักวิชาการทางดนตรี มีการนัดหมาย อภิปราย สาธิต ทำการวิจัยร่วมกัน เป็นครั้งคราวเท่านั้น ส่วนการแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับเรื่องเมืองไทยแก่นักศึกษา ประชาชนโดยทั่วไปนั้น มีอีกสิ่งหนึ่งที่เขาให้ความสนใจพอ ๆ กับเรื่องเมืองไทย คือ **เสียงดนตรีในภาษาไทย** ตอนที่ข้าพเจ้าขอให้เขาออกเสียงสูงต่ำตามกฎเกณฑ์ของวรรณยุกต์ของไทย และขอให้เขาออกเสียงตามบางคำเช่นคำว่า **คลอง กล่อง คล้อง คล่อง กลอง กล้อง** ผู้ฟังพยายามออกเสียงตามด้วยความตั้งใจ ส่วนมากมักออกเสียงเป็นอย่างเดียวกับคำแรก คำชุดนี้ขึ้นต้นด้วยคำว่า **คลอง** อีกห้าคำแม้จะมีเสียงสูงต่ำต่างกัน พยัญชนะต่างกันก็มักจะออกเสียงเป็นอย่างเดียวกัน คือ

KLONG KLONG KLONG KLONG KLONG

ในทำนองเดียวกันเมื่อให้ผู้ฟังว่าตามว่า **ใครขายไข่ไก่** ส่วนมากก็จะออกเสียงเหมือน ๆ กันว่า **KRAI KAI KAI KAI** ผู้ที่อาสาสมัครออกเสียงที่เชื่อมั่นว่าตนออกเสียงได้ถูกต้อง แต่ผู้ฟังอื่น ๆ จับได้ว่าออกเสียงไม่ถูกต้อง มีการวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน สร้างความสนุกสนานครื้นเครงได้พอสมควร สำหรับผู้ที่ใช้ทฤษฎีของ Mary R. Haas ให้มีเครื่องหมายคุมเสียงก็จะเขียนและออกเสียงว่า KRAI KAI̍ KAI̋ KAI̋ บางครั้งผู้ฟังที่อ่านโน้ตสากลได้มาขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำว่า **ใครขายไข่ไก่ให้** ข้าพเจ้าก็เขียนเป็นภาษาอังกฤษประกอบโน้ตสากล ดังนี้

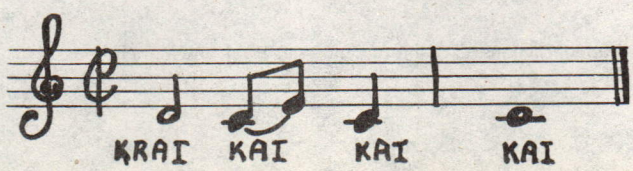

เมื่อเขาอ่านออกเสียงตามโน้ตสากล ส่วนมากมีเสียงใกล้เคียงกับเสียงของคนไทย แต่ถ้า จะให้ชัดถ้อยชัดคำเหมือนคนไทยนั้นคงยากมาก

การเล่าเรื่องเมืองไทยประกอบการอ่านทำนองเสนาะง่าย ๆ ให้นักเรียนชั้นประถมแห่งหนึ่งในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ๒๕ เมษายน ๒๕๐๐

ข้าพเจ้าเคยดีดจะเข้คลอการอ่านทำนองเสนาะที่นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาอาสาเข้ามาร่วมสาธิตให้ชาวอเมริกันฟังต่างก็พากันทึ่งในความไพเราะของเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยเป็นอันมาก

๒.๔.ก เสียงดนตรีในภาษาไทยขั้นพื้นฐาน ออกเสียงง่าย ๆ ข้อความสั้น ๆที่ชาวบ้านแต่งขึ้นมาเองเพื่อใช้เห่กล่อมลูกและประกอบการเล่นของเด็ก

ในหนังสือเพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัดของศาสตราจารย์ พ.ต.ผะอบ โปษะกฤษณะ กับผู้จัดทำ พิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้คำนิยามความหมายของเพลงกล่อมเด็กไว้อย่างกว้างขวางยึดถือเป็นหลักได้ ดังนี้

ความสำคัญของเพลงกล่อมเด็ก

บรรดาแม่ทั้งหลายปลอบโยนให้ลูกนอนหลับด้วยใบหน้าอันยิ้มแย้ม ชอบจูบมือลูก ชอบจับแขนลูกมาไว้ในมือ คอยโอบอุ้มเอาอกเอาใจอยู่เสมอ ปากก็พร่ำรำพันด้วยความรัก ความเอ็นดูต่าง ๆ นานา เช่น เรียกลูกว่าคนดีของแม่ ลูกรักของแม่ ทูนหัวของแม่ ดวงใจของแม่ ยอดรักของแม่ แม่คุณหรือพ่อคุณของแม่ ฯลฯ ครั้นเมื่อลูก ๆ โตขึ้นไปแล้ว ลูก ๆ ก็จะช่วยกันเป็นบริวารแวดล้อมพ่อแม่ไว้ ถ้าพ่อแม่มีลูกหลานหลายคน ก็ยิ่งเป็นอันแน่ใจได้เลยว่าตนจะไม่ต้องว้าเหว่ในวัยชรา พวกลูก ๆ หลาน ๆ ทั้งหลายเล่า ก็จะเคารพรักปู่ย่าตายาย และปู่ย่าตายายก็มักจะตามใจหลาน ๆ ของตนเสียด้วย สังคมของครอบครัวไทยเรามักจะเป็นเช่นนี้ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงไม่เคยเห็นด้วยเลยกับคำกล่าวเป็นเชิงสบประมาทเด็กว่า *"คบเด็กสร้างบ้าน คบหัวล้านสร้างเมือง"* ในทำนองตรงข้าม กลับเห็นว่าคบเด็กนั่นแหละเป็นวิธีการสร้างความอบอุ่นให้แก่บ้าน ซึ่งมีแต่จะเต็มไปด้วยเสียงสำรวลสรวลใสอย่างไร้เดียงสา และการคบกับคนหัวล้านเล่า ก็คือ การคบกับนักปราชญ์ราชบัณฑิตนั่นเอง ซึ่งแน่นอนทีเดียวจะต้องประสบผลดี สมดังคำพระท่านว่า *"คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล"* อันที่จริงเราก็มองเห็นความสำคัญของชีวิตเด็กอยู่ เราพยายามมองถึงกาลอนาคตของเขา และก็เห็นอยู่ว่า เด็กและอนาคตนั้นเป็นของคู่กัน เราจึงไม่ลืมวันเด็ก ต้องจัดงานวันเด็กขึ้นทุก ๆ ปี ดังที่ได้เคยจัดมาแล้ว

เพราะความสำคัญของเด็กเช่นนี้เอง มรดกแห่งสังคมส่วนหนึ่งของไทยเราซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่สังคมของเรายอมรับกันแล้ว จึงได้มีความพยายามหลาย ๆ ประการที่จะทำให้วัฒนธรรมของเราในการกล่อมเด็กหรือปลอบเด็กมีความเจริญงอกงามจนเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในรูปของ *"บทกลอนกล่อมเด็ก"* หรือ *"เพลงกล่อมเด็ก"* เป็นเวลาช้านานมาแล้วบทเห่กล่อมจัดได้ว่าเป็นโคลงกลอนประเภทแรกที่เด็กได้ยิน ได้ฟัง และได้รู้จัก ทุกชาติทุกภาษาต่างก็มีบทเห่กล่อมของตนใช้ขับกล่อมให้เด็กหลับด้วยวิธีการอันนุ่มนวล แต่ละบทแต่ละตอนล้วนแสดงให้เห็นคุณงามความดีประจำชาติไทยเราหลายต่อหลายประการ เช่น ความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน ความรักและ

ทะนุถนอมเด็ก ความรักสนุก ความช่างล้อช่างเล่น รื่นเริง ความมีคติธรรมในจิตใจ ฯลฯ ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตทางวัฒนธรรมของคนไทยเรา ใครจะเห็นว่าดีหรือจะเลวอย่างไรก็ตาม *"ภาพชีวิต"* จริง ๆ และยังมีให้เห็นอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ถึงแม้ว่าบทกลอนกล่อมเด็กเหล่านี้จะไม่เป็นที่นิยมกันในกรุงเทพมหานครเสียแล้วก็ตาม การเห่กล่อมเด็กนี้มีติดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ตั้งแต่ครั้งที่โลกยังเยาว์อยู่ มนุษย์ยังไม่มีภาษาพูด ก็คงจะเห่กล่อมกันด้วยกิริยาท่าทาง การโอบอุ้มอย่างทะนุถนอม และออกเสียงอือ ๆ ออ ๆ...ต่อมาเสียงนั้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นเสียงสูงเสียงต่ำคล้าย ๆ เสียงดนตรี...จนในที่สุดเมื่อมีภาษาพูด บทเห่กล่อมง่าย ๆ ก็เกิดมีขึ้นด้วยตามภาษาพูดของชนชาตินั้น ๆ แล้วค่อย ๆ วิวัฒนาการจากไม่เป็นภาษาจนกลายเป็นเพลงกล่อมเช่นทุกวันนี้

ในหนังสือเล่มเดียวกัน ผู้เขียนและคณะผู้จัดทำกลุ่มเดียวกันนี้ ยังได้ให้คำวิเคราะห์บทเด็กเล่นในด้านภาษา ถือเป็นหลักวิชาที่จะขอนำมาอ้างอิงอีกเช่นปรากฏในหน้า ๑๒๔ บางตอนว่า

การวิเคราะห์บทเด็กเล่นในด้านภาษา

๑. ใช้ภาษาไทยแท้

บทเด็กเล่นโบราณใช้คำโดด เล่นเสียงสูงต่ำ จังหวะ และความคล้องจองกันเป็นวรรคสั้น ๆ ซึ่งภาษาไทยก็เอื้ออยู่แล้วในเรื่องนี้ การใช้ถ้อยคำให้ออกเสียงเป็นเสียงดนตรีง่าย มีจังหวะจึงทำให้เด็กสมัยก่อนติดอกติดใจ และก็เข้าใจความหมายคำเหล่านั้นเพราะเป็นคำที่เขาใช้ในชีวิตประจำวัน คนสมัยหลังมักจะว่าบทร้องสมัยก่อนไม่เป็นเรื่องเป็นราว เป็นเรื่องเหลวไหลแต่เด็กไม่ต้องการเรื่องอะไรยืดยาว เขาสนุกกับสิ่งรอบตัวของเขา และเข้าใจความหมายของคำนั้น ๆ คนสมัยหลังอาจจะไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่องแน่ชัดก็ตีความไม่ออก...

นอกจากมีการวิเคราะห์บทเด็กเล่นในด้านภาษาแล้ว ผู้เขียนและผู้จัดทำหนังสือคณะนี้ยังได้วิเคราะห์คำกลอนที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นบทกล่อมลูก ดังนี้

๑. กลอนแสดงความรักความเข้าใจเด็ก กลอนประเภทนี้อาจไม่ใช้คำว่า รักอย่างตรงไปตรงมา แต่ใช้การพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะที่น่าเอ็นดูของเด็ก หรือแสดงออกถึงความห่วงใยทะนุถนอม เช่น

เจ้าเนื้อเย็นเอย — แม่มิให้ไปเล่นที่หาดทราย
ครั้นว่าน้ำขึ้นมา — มันจะพาเจ้าลอยหาย[๑๔]
แสนเสียดายเจ้าคนเดียวเอย

๒. กลอนแสดงความรักระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว กลอนประเภทนี้มีปนอยู่ในเพลงกล่อมเด็กจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ร้องจดจำมาจากบทร้องโต้ตอบระหว่างหนุ่มสาวหรือจากวรรณกรรมที่ตนรู้จัก เช่น

---

๑๔. หลวงธรรมาภิมณฑ์, *บทกลอนกล่อมเด็กฉบับสอบ*, หอสมุดวชิรญาณ, ๒๔๖๓ หน้า ๑

เดือนเอ๋ยเดือนหงาย ดาวกระจายทรงกลด
อุ้มเจ้าขึ้นใส่รถ ว่าจะพาไปชมเดือน
พิศแลดูดาวไป ดาวก็ไม่งามเหมือน
พิศแลดูเดือน เหมือนนวลอุแม่นา[๑๕]

๓. กลอนแสดงอารมณ์กดดัน บางครั้งผู้ร้องมีความรู้สึกคับข้องใจ หรือรู้สึกอัดอั้นตันใจจากเรื่องต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เศรษฐกิจ เป็นต้น แต่ไม่สามารถจะเปิดเผยความรู้สึกเหล่านั้นอย่างตรงไปตรงมา จึงใช้วิธีระบายความรู้สึกด้วยการผูกเป็นเพลงกล่อมเด็ก เช่น

นกเขียวเหอ เกาะเรียวไม้พุก
พ่อแม่อยู่หนุก โลกไปใช้นาย
ฝนตกฟ้าร้อง พ่อแม่เขาอยู่หนูกบาย
โลกไปใช้นาย นั่งกินแต่น้ำตา[๑๖]

๔. กลอนแสดงอารมณ์กระทบกระเทียบ ส่วนใหญ่กลอนประเภทนี้มักจะเป็นประเภทกระทบกระเทียบเสียดสี หรือล้อเลียน เพื่อประณาม หรือเพื่อความขบขันตามลำดับ เนื้อเรื่องส่วนมากจะเป็นข้อผิดพลาดด้านชู้สาว หรือเรื่องภายในครอบครัว มิได้ลามออกไปสู่สถาบันอื่น ๆ เช่น

โอละเห่โอละหึก ลุกขึ้นแต่ดึก ทำขนมแฉ่งม้า
ผัวตีเมียก็ด่า ขนมแฉ่งม้า ก็คาหม้อแกงเอย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องเพลงกล่อมเด็กและเพลงเกี่ยวกับเด็ก เป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ เท่าที่มีอยู่เดิมนั้นเป็นแต่เพียงการรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน เพื่อธำรงรักษาสมบัติวัฒนธรรมมิให้เสื่อมสูญในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งหมายที่จะรวบรวมไว้เพื่อเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมมิให้สูญหายประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งนั้นคือต้องการจะศึกษารูปแบบและคุณค่าทางวรรณศิลป์อันจะแสดงให้เห็นวิวัฒนาการวรรณกรรมชาวบ้านประกอบกันไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. ด้านภาษา เพื่อศึกษาภาษาถิ่นในภาคกลาง รวมทั้งชนกลุ่มน้อยด้วย (ถ้ามี)

๒. ด้านวรรณคดี

๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบและคุณค่าทางวรรณศิลป์ และคุณค่าทางสังคมจากวรรณกรรมนั้น ๆ

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบวรรณกรรมประเภทนี้ในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อให้ทราบเอกลักษณ์ของภาคกลาง

---

๑๕. เรื่องเดิม, หน้า ๑๒

๑๖. สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, *คติชาวบ้านปักษ์ใต้*

๒.๓ เพื่อศึกษาวิวัฒนาการวรรณกรรมชาวบ้าน

๓. ด้านวัฒนธรรม

๓.๑ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคกลาง ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทนี้

๓.๒ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของภาคกลาง

ข้าพเจ้าได้ความรู้จากการวิจัยของผู้เขียนกับคณะผู้จัดทำหนังสือเล่มดังกล่าวเห็นว่าสามารถนำมาประกอบเป็นพื้นฐานการเขียนหนังสือเสียงดนตรีในภาษาไทยของข้าพเจ้าได้เป็นอย่างดีจึงขอนำเรื่องเกี่ยวกับการที่ชาวบ้านค่อย ๆ มีโอกาสสัมผัสกับวรรณคดีสมัยใหม่มาเขียนตามความเข้าใจของข้าพเจ้าตามขั้นตอนดังนี้

ในหน้า ๘๙ ผู้เขียนและคณะผู้จัดทำได้อ้างถึงวรรณคดีดังนี้

ด้านวรรณคดี ในเพลงกล่อมเด็กได้ผูกเรื่องขึ้นเป็นนิทานบ้าง ตัดตอนจากวรรณคดีบ้างและบางครั้งก็หยิบยกเอาตัวละครในวรรณคดีมากล่าวบ้าง เช่น

นางปทุม

"มาข้าจะขอกล่าว ถึงเรื่องราวนางประทุม
รูปเธอสวยรวยระลุม เกิดในพุ่มบุษบา
ฤาษีท่านเลี้ยงไว้ จนเติบโตใหญ่ขึ้นมา
วันหนึ่งฤาษีท่านไปป่า นางฉายาก็ร้อยพวงมาลัย
ร้อยเอ๋ยร้อยแล้ว นางแก้วก็พิษฐานไป
เนื้อคู่ของนางอยู่ที่ไหน ขอให้พวงมาลัยไปสวมกร
สรวมแล้วจงพาจร มาร่วมฟูกร่วมหมอน มาร่วมที่นอนแม่นา"

(น.ส.สมพร ตันประเสริฐ ต.กระดังงา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม)

ข้าพเจ้าพบว่าในข้อความข้างบนนี้เป็นวรรณคดีที่ไม่ระบุว่าเป็นเรื่องอะไร ชาวบ้านผู้มีอัจฉริยะเชิงบทเชิงกลอนได้แต่งขึ้นมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมเท่าที่เขาจะนำมาร้อยกรองเป็นวรรณกรรมที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านได้ ต่อมาก็จะเป็นรูปร่างพอจะระบุได้ว่าเป็นวรรณกรรมจากเรื่องอะไร เพราะมีชื่อตัวเอกในเรื่องปรากฏขึ้น ดังนี้

รามเกียรติ์

"เดิมเอ๋ยเดิมที พระฤาษีไปไถนา ได้นางสีดาในผอบทอง พระฤาษีเลี้ยงไว้ นางเติบโตใหญ่ขึ้นมา พระฤาษีไปป่า สีดาก็ร้อยพวงมาลัย เนื้อคู่ของน้องอยู่ไหน ขอให้พวงมาลีสวมกร มาร่วมฟูกเรียงหมอน ร่วมที่นอนเดียวกัน"

วรรณคดีอันเป็นบทร้อยกรองในภาษาไทยใหม่จากส่วนกลาง อันได้แก่กรุงเทพมหานครได้ค่อย ๆ ขยายตัวออกไป ชาวบ้านมีโอกาสสัมผัสบทร้อยกรองจากส่วนกลางมากขึ้นจึงมีความรู้

ในวรรณกรรมเรื่องอื่นเช่น

อิเหนา

"มาข้าจะขอกล่าว ถึงเรื่องราวนาง**บุษบา** จากสวรรค์ลงมา เกิดในดอกบุษบง พระฤาษีสงสาร ไปเก็บเอาองค์นางมา ฤาษีเลี้ยงไว้ นางเติบใหญ่ขึ้นมา อายุได้สิบห้า พระฤาษีไปป่า ไสยาก็ร้อยพวงมาลัย ร้อยเอยร้อยแล้ว น้องแก้วจะพิษฐานไป เนื้อคู่ของน้องอยู่ไหน ขอให้พวงมาลัยสวมกร มาร่วมคู่เคียงหมอน มาร่วมที่นอนของแม่นา"

จากการอ่านหนังสือเพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการละเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัดอย่างพิถีพิถันแล้วข้าพเจ้าได้ความรู้เพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก ข้าพเจ้าจับเค้าความจากเนื้อหาของเรื่องได้ว่า แรก ๆ นั้น คำร้องเป็นคำเรียบ ๆ ง่าย ๆ และมีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนผู้ร้องเพลงค่อย ๆ มีความรู้บทวรรณกรรมใหม่ ๆ จากชุมชนที่พัฒนากว่า คือกรุงเทพมหานคร ต่อมาบ้านเมืองพัฒนารวดเร็วรับอารยธรรมแบบไร้จุดยืนจากภายนอกอย่างกว้างขวางเป็นการยากที่จะอนุรักษ์เพลงกล่อมเด็กอันดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ไว้ได้ มูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ข้าพเจ้าพบด้วยตนเอง ขณะที่ข้าพเจ้าออกตระเวน หาข้อปลีกย่อยเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก ได้รับความกรุณาจากคุณยายอดีตนักว่าเพลงพื้นเมือง ที่ท่านรู้เรื่องเพลงกล่อมเด็กท่านหนึ่ง ท่านกรุณาตอบข้อซักถามของข้าพเจ้าเกี่ยวกับสิ่งละอันพันละน้อยเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก บังเอิญไฟฟ้าดับ หลานคุณยายกำลังฟังวิทยุเพลงแบบตะวันตกมีเสียงดังเอะอะโครมครามกำลังจะม่อยหลับ พอเสียงวิทยุเงียบเด็กก็ลุกขึ้นมารบเร้าจะฟังเพลงจากวิทยุกระจายเสียง คุณยายชี้แจงว่าไฟฟ้าดับ คุณยายอาสาจะร้องเพลงกล่อมเด็กให้ฟังเป็นการสาธิตเพลงกล่อมเด็กที่คุณยายร้องได้ให้ผมฟังพร้อม ๆ กันไปด้วย หลานรักคุณยายไม่เคยฟังคุณยายร้องเพลงจึงอยากฟังให้คุณยายร้องเพลงให้ฟัง คุณยายจึงเริ่มร้องเพลงกล่อมเด็กมีคำร้องว่า

แมวหง่าวเอย ตัวมันลายพร้อย ๆ งูเขียวตัวน้อย ๆ ห้อยหัวลงมา ใครไม่หลับตาตุ๊กแกมากินตับทีเอย

พอคุณยายร้องเพลงกล่อมเด็กจบ หลานรักลุกขึ้นตะโกนเสียงดังว่า คุณยาย**โกหก, ไม่เชื่อ, ไม่ฟัง**! เป็นอันว่าเพลงกล่อมเด็กแบบโบราณหมดไปเพราะการพัฒนาสมัยนี้แล่นสวนทางกับการอนุรักษ์รวดเร็วมาก สุดวิสัยที่จะอนุรักษ์ของดีมีค่าได้ต่อไปได้อีกแล้ว เพลงกล่อมเด็กที่เพียบพร้อมด้วยหลักวิชาอันสูงค่าจึงยังมีเพียงอยู่ในหนังสือ ดังนั้นผู้ที่มีความคิดริเริ่มให้มีการวิจัยเพลงกล่อมเด็ก, คณะผู้วิจัย และผู้จัดพิมพ์จึงควรได้รับการสดุดี

ข้าพเจ้าได้ทราบจากการอ่านคำนำของหนังสือ เพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัดว่าคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ริเริ่มให้มีการวิจัยเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในเรื่องวรรณกรรมของเด็กและวรรณกรรมของชาวบ้านซึ่งอาจสูญไปแล้วนำสิ่งดีงามมาปรับปรุงให้เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา จากการริเริ่มดัง

กล่าวทำให้สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้การสนับสนุนและจัดพิมพ์เป็นเล่มขนาด ๘ หน้ายก มีสาระสำคัญ ๕ บทใหญ่ ๆ มีความหมายถึง ๒๔๒ หน้า ผู้จัดทำมีศาสตราจารย์พ.ต.ผะอบ โปษะกฤษณะ เป็นหัวหน้าคณะ ผู้ร่วมจัดทำประกอบด้วย เรืองอุไร กุศลาศัย จิตรลดา สุวัตถิกุลและอัมพร พงษธา

คณะผู้จัดทำได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะอย่างสูงศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่มีผู้ทำไว้มากมายกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไป นอกจากนั้นคณะผู้จัดทำยังได้ดั้นด้นเดินทางไปหาข้อมูลจากชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและทั่วถึงด้วยความเหนื่อยยากลำบากยิ่ง เป็นการเดินทางไปจดบันทึกวรรณกรรมชาวบ้านจากวิทยากรที่มีอายุตั้งแต่ ๕๕ ปีจนถึงอายุ ๗๕ ปีโดยประมาณ หนังสือเล่มนี้เสร็จทันแจกในงานวันเด็ก พ.ศ. ๒๕๒๒ แล้วยังทันเหตุการณ์อันสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือคณะผู้จัดทำได้ทำงานแข่งกับเวลา จดบันทึกข้อความอันมีค่าทันเวลาที่วิทยากรผู้สูงอายุบางคนจะตายไปเสียก่อน ดังนั้นหนังสือเพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัดจึงมีคุณค่าสูงยิ่งในวรรณกรรมแบบชาวบ้านทุกประเภท ซึ่งหากมาเริ่มจัดทำหนังสือในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เหมือนกับที่ข้าพเจ้าเพิ่งเริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าจะหาข้อมูลจากวิทยากรผู้รู้แจ้งเห็นจริงได้ไม่เหมือนคณะผู้จัดทำหนังสือเล่มดังกล่าวหาได้ไม่เพราะศิลปินที่ดำรงชีวิตเพียงเพื่อศิลปะเหล่านี้ ท่านถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่านเกือบหมดสิ้นแล้ว หนังสือเพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัดจึงเป็นเอกสารอันมีค่ายิ่งในการนำมาใช้อ้างอิงและเป็นแนวทางในการเขียน เสียงดนตรีในภาษาไทยเล่มนี้ของข้าพเจ้า ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าจึงขอสดุดี ผู้ริเริ่มให้มีการวิจัย, ผู้จัดพิมพ์และคณะผู้ทำการวิจัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

๒.๔ ข. เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองแต่งกันเอง แบบมุขปาฐะในกลุ่มชาวท้องถิ่น เล่นร้องฟังกันเองในสังคมแต่ละถิ่น เรียกโดยทั่วไปว่า เพลงพื้นเมือง และการละเล่นที่พัฒนาจากเพลงพื้นเมือง

แบบอย่างเพลงพื้นเมืองของทุกภาคทั่วประเทศไทย แม้จะแตกต่างกันบ้างในการออกเสียงหรือมีแบบอย่างประเพณีที่ถือกันแปลกกันออกไปบ้าง แต่หลักการใหญ่ ๆ ก็เป็นอย่างเดียวกัน ขอแยกความแตกต่างกันเล็ก ๆน้อยๆของคนไทยในราชอาณาจักรไทยเป็น ๔ ภาคดังนี้คือ

ภาคกลาง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน

ภาคเหนือหรือภาคพายัพ และ

ภาคใต้

เพลงพื้นเมืองของไทยทั้ง ๔ ภาคนี้มีคุณลักษณะพิเศษถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เด่นโดยเฉพาะอยู่อย่างน้อย ๘ ประการ ซึ่งไม่มีแบบอย่างเพลงพื้นเมืองของชนชาติอื่นใดเหมือนดังนี้

๑. เพลงพื้นเมืองของไทยส่วนใหญ่เล่นกันในหมู่หนุ่มสาว แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ชายกลุ่มหนึ่ง, หญิงอีกกลุ่มหนึ่ง การว่าเพลงพื้นเมืองนี้หนีไม่พ้นเกี้ยวพาราสีเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ส่วนมากใช้ร้องโต้ตอบกันด้วย**กลอนสด*** เมื่อฝ่ายชายร้องเพลงนำก่อน โดยประเพณีย่อมได้รับการตอบสนองจากกลุ่มฝ่ายหญิง คำร้องจากฝ่ายหญิงได้แสดงออกถึงการต้อนรับและร้องเพลงในคำกลอนซึ่งแสดงออกถึงการปกป้องตนเองอย่างสุภาพตามลักษณะของกุลสตรีไทยแบบดั้งเดิม

๒. การว่าเพลงพื้นเมืองของไทยแสดงออกถึงความสามัคคี, รื่นเริงตามแบบแผนวัฒนธรรมโบราณของไทยที่สืบทอดติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการสัมพันธ์อยู่กับพระบวรพุทธศาสนา และไสยศาสตร์บ้าง หาใช่เล่นเพลงพื้นเมืองเพื่อเงินตราเลย

๓. การว่าเพลงพื้นเมืองของไทย ฝ่ายชายมีผู้นำในการว่าเพลงเรียกว่า **พ่อเพลง**ในทำนองเดียวกัน ผู้นำในการว่าเพลงของฝ่ายหญิงก็เรียกว่า **แม่เพลง** พ่อเพลงและแม่เพลงส่วนมากก็จะเป็นญาติผู้ใหญ่ของหนุ่มสาวทั้งสองฝ่ายนั่นเอง เป็นสิ่งธรรมดาที่ทั้งพ่อเพลงแม่เพลงย่อมหา

---

* การว่ากลอนสดโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงของคนไทยทุกกลุ่ม ทั้งที่อยู่ในและนอกราชอาณาจักรไทย ถือว่าเป็นขนบประเพณีเหมือน ๆ กัน สืบต่อกันมาแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว หนุ่มสาวคู่ใดพูดคุยกันเรื่องความรักซึ่งไม่ใช้คำกลอนเชิงปรัชญาหรืออยู่ในขอบข่ายของการว่าเพลงพื้นเมือง สังคมในท้องถิ่นจะถือว่าหนุ่มสาวคู่นั้นทำตนไม่เหมาะสม ในภาคอีสาน ถ้าหนุ่มสาวไม่ใช้กลอนปรัชญาอย่างที่ภาษาถิ่นเรียกว่า**ผญา**เกี้ยวกันแล้ว จะได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ว่าขี้ขลาดมีคำตำหนิเป็นภาษาถิ่นว่า **ไม่ กล้าลงข่วง** ความรักของหนุ่มสาวในท้องถิ่นทั่วประเทศไทยที่มีเสียงขับขานวรรณคดีประจำถิ่นอันไพเราะประทับใจเป็นสื่อและผูกมัดคู่ผัวตัวเมียอย่างแน่นแฟ้น การหย่าร้างจึงเกือบไม่มีเลย.

โอกาสเสริมทักษะความรู้เกี่ยวกับชีวิตคู่ และเรื่องเพศสัมพันธ์ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่พร้อมในคำร้องอันฉลาดแหลมคมของบทกลอนของเพลงพื้นเมือง จึงกล่าวได้ว่าคนไทยมีกรรมวิธีการสอนให้หนุ่มสาวรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ในอดีตอันยาวนานแล้ว จากประเพณีการเล่นเพลงพื้นเมืองของไทยนี้จะเห็นว่า**คนไทยเรารู้จักการสอนเพศศึกษาแก่เยาวชนมาก่อนฝ่ายตะวันตก**โดยปราศจากข้อสงสัย

๔. ก่อนชายหญิงจะประคารมด้วยกลอนสด นักว่าเพลงพื้นเมืองทุกคนจะต้องแสดงออกถึงการแสดงความเคารพครูบาอาจารย์ เรียกว่า **ไหว้ครู** การไหว้ครูนี้ยังไหว้ไปถึง พ่อ แม่ คุณพระศรีรัตนตรัย ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป ไหว้แม้กระทั่งผีสางเทวดา ฯลฯ

๕. ในการว่าเพลงพื้นเมืองของคนไทยในชนบทโดยทั่วไปได้แสดงถึงเอกลักษณ์เด่นของอุปนิสัยใจคออันแท้จริงของคนไทย คือ **ปากกับใจตรงกัน มีจิตใจโอบอ้อมอารี อ่อนโยน ยิ้มง่าย ใจสะอาด คารวะผู้ที่มีอาวุโสกว่า** เอกลักษณ์เด่นของคนไทยดังกล่าวนี้เห็นชัดในประเพณีการว่าเพลงพื้นเมือง กล่าวคือ ก่อนที่จะประคารมกันเชิงบทเชิงกลอน ผู้อาวุโสน้อยกว่าจะแสดงความคารวะผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า การแสดงความคารวะผู้อาวุโสกว่า จะว่าเป็นกลอนขออภัยล่วงหน้า ว่าหากล่วงเกินด้วยกาย วาจา ใจ ประการใดก็ขอให้อภัยด้วย ฯลฯ เมื่อคารวะคู่แข่งผู้อาวุโสกว่าแล้ว ผู้ว่าเพลงก็ไม่ลืมหันหน้าไปทางผู้เข้าฟัง ออกตัว ถ่อมตัว ด้วยความสุภาพอ่อนโยนว่าหากการว่ากลอนสดจะขลุกขลักไม่สละสลวยหรือไม่ถึงใจผู้ฟังก็ขอได้โปรดให้อภัยด้วย (โดยแท้แล้วผู้ออกตัวนี้ฝีปากเป็นเยี่ยมหาตัวประกบคู่ยากอยู่แล้ว แต่ก็ต้องออกตัวขอขมาลาโทษไว้ล่วงหน้าตามประเพณีนิยม **จะเห็นว่าคนไทยไม่ใช่ชนชาติที่โอ้อวดเป็นชนชาติที่ถ่อมตัวเสมอ**

๖. เมื่อผ่านพิธีการออกตัว ถ่อมตัว ตามประเพณีแล้วก็จะประจันหน้ากัน ทักทายด้วยคำคมข่มขวัญกันทันทีเหมือนนักมวยไทยที่ไหว้ครูด้วยอาการกิริยาอันอ่อนน้อมสวยงามปานละครอาชีพเมื่อจบสิ้นการไหว้ครูแล้ว ก็จะเข้าประจำที่เริ่มชกคู่ต่อสู้โดยเฉียบพลัน ลีลาการว่าเพลงพื้นเมืองกับการชกมวยละม้ายคล้ายกัน บางรายที่จัดเจนพอสมควรจะยังไม่หุนหันพลันแล่นจะเอ่ยเอื้อนวาจาเป็นคำกลอนลองเชิงฝ่ายตรงกันข้าม คล้ายนักมวยใช้หมัดแย็ปหยั่งเชิงคู่ต่อสู้นั่นเอง การประลองฝีปากกลอนสดระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงนั้นแรก ๆ มักจะเป็นการทดสอบถึงความสามารถของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อรู้เชิงกันบ้างแล้ว กลอนสดที่กลั่นกรองออกมาจากสมองอันมีอัจฉริยภาพอันสูงยิ่งของคนไทยก็จะพรั่งพรูออกมาสู้กัน ผู้ร่วมฟังก็จะแบ่งออกเป็นสองฝ่ายเป็นอย่างเดียวกับกองเชียร์กีฬาสมัยปัจจุบันเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงกันโดยทั่วหน้า บางท้องถิ่น หลังจากประคารมกันพอหอมปากหอมคอแล้วก็จะร่วมกันทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงผูกเป็นเรื่อง มีพระเอกนางเอก ตัวโกง ตัวอิจฉา แสดงเป็นพ่อ แม่ ลูก บทเจรจาที่ผูกขึ้นมาเป็นเรื่องนั้นใช้กลอนสดโดยตลอด เป็นกลอนสดที่เพียบพร้อมด้วยจังหวะมีเสียงดนตรีเข้ามาผสมด้วย ทั้งผู้ว่าเพลงและผู้ฟังมุ่งฟังเชิงกลอนมากกว่าฟังทำนองดนตรี การที่เรียกว่าเพลงพื้นเมืองใน

ภาคกลาง ก็เพราะนำ**เครื่องดนตรีประกอบจังหวะเข้ามาใช้ด้วยนั่นเอง***

๗. การว่าเพลงพื้นเมืองเป็นการว่ากลอนสดโต้ตอบกันเป็นส่วนใหญ่ ทำนองเพลงจึงไม่คำนึงถึงกันมากนัก ใช้เครื่องประกอบจังหวะง่าย ๆ ดังที่ปรากฏในตอนท้ายของข้อ ๖.ฉะนั้นจึงไม่ค่อยมีการคำนึงถึงการร่ายรำมากนัก ในภาคกลางถ้าเป็นการว่าเพลงเกี่ยวข้าวมือหนึ่งถือเคียวอีกมือหนึ่งถือฟ่อนฟางที่มีรวงข้าวติดอยู่ ออกท่าคล้ายรำแต่ไม่ใช่รำอย่างมีแบบแผนเท่าใดนัก ขณะที่แสดงเหมือนท่าร่ายรำมีการย่อตัวลง บางครั้งบางคราวพอเป็นพิธีหรือพอให้เข้ากับจังหวะเท่านั้น ประเด็นสำคัญของการว่าเพลงพื้นเมือง ผู้ว่าเพลงจะต้องเตรียมคิดกลอนดันไว้ล่วงหน้าเสมอเมื่อฝ่ายหนึ่งร้องถามมาอย่างไรก็จะตอบเป็นกลอนสดออกไปอย่างฉับพลัน

๘. เมื่อการเล่นเพลงพื้นเมืองจบสิ้นลงแล้ว มีประเพณีอันดีงามของไทยโบราณที่ควรนำมาสดุดี ณ ที่นี้อีกคือ ผู้ว่าเพลงพื้นเมืองที่รู้ตัวว่ามีอาวุโสน้อยกว่าจะไปแสดงคารวะขอขมาลาโทษผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่า ในกรณีที่อาจมีการว่ากลอนสดล่วงเกินไปบ้าง ผู้ใดรู้ตัวว่ายังว่าเพลงพื้นเมืองกลอนสดยังไม่ได้มาตรฐานก็จะใฝ่หาความรู้ความชำนาญจากผู้ที่ชำนาญกว่า การเตรียมการ, การฝึกซ้อมใช้เวลาว่างจากการทำไร่ ไถนา หนุ่มก็จะไปกราบขอเรียนจากพ่อเพลง ในทำนองเดียวกันสาวก็จะไปหาความรู้ความชำนาญจากแม่เพลง โดยประเพณีแล้ว เมื่อสาวถูกชายหนุ่มเกี้ยวด้วยบทกลอนในการเล่นเพลงพื้นเมือง สาวก็ต้องตอบด้วยกลอนเสนอสนองไป ถือกันว่าสาวว่ากลอนไม่เป็นนั้นจะไม่ได้รับการต้อนรับจากสังคมเท่าที่ควรเลย เป็นที่น่าสังเกตว่าหนุ่มที่ว่ากลอนเก่ง ๆ แม้จะมีรูปหน้าตาที่จัดว่าค่อนข้างขี้ริ้วขี้เหร่ เมื่อเขาพบเห็นสาวงามในกลุ่มที่มาว่าเพลงพื้นเมืองด้วยกัน หนุ่มผู้อาภัพทางรูปร่างแต่โชคดีที่ว่ากลอนเก่งหันหน้าจ้องตาแม่สาวคนสวยเกี้ยวด้วยกลอนสดที่คมคายไม่ซ้ำใครซึ่ง ๆ หน้าต่อหน้าธารกำนัล มักจะทำให้ญาติพี่น้องของสาวรวมทั้งตัวสาวสวยผู้นั้นเกิดความพึงพอใจ **ผู้ชายขี้เหร่มีเมียสวยสมัยก่อนก็ด้วยเหตุผลดังที่เขียนอธิบายมาแล้วนี้**

จะเห็นได้ว่าการเล่นเพลงพื้นเมืองกลอนสดของคนไทยทุกภาคเป็นการละเล่นของปวงชนที่ปฏิบัติตามประเพณีถือว่าเป็นทั้งการ**อนุรักษ์และเสริมสร้างเอกลักษณ์**ของชาติไทยในด้านบทกลอน **โดยทางราชการไม่มีส่วนเข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วยเลย** ปัจจุบันมีอารยธรรมแผนใหม่ซึ่งไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของคนไทยแพร่เข้ามาเป็นอันมาก เยาวชนก็ได้ให้การต้อนรับค่อนข้างกว้างขวาง การที่รัฐบาลได้ให้ความสนใจทั้งอนุรักษ์และเสริมสร้างการละเล่นพื้นเมือง

---

*การว่าเพลงพื้นเมืองของภาคกลางส่วนใหญ่ เน้นหนักไปทางเชิงบทเชิงกลอนมากกว่าคำนึงถึงความไพเราะของทำนอง การให้จังหวะเช่นตบมือถึงเป็นเครื่องประกอบจังหวะขั้นพื้นฐานต่อมาจึงใช้เครื่องดนตรีที่ให้จังหวะอื่น ๆ มาใช้ เพลงพื้นเมืองภาคอื่นเช่นภาคเหนือนิยมใช้ปี่ซอ, สล้อ, ซึง ประกอบการร่ายรำพอประมาณ, การว่าเพลงพื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้แคนพิณ (ภาคเหนือบางถิ่นเรียกซึง) มีร่ายรำบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า เพลงบอกของภาคใต้ใช้กรับ, กลองบางประเภทประกอบบ้างไม่ค่อยนิยมเครื่องดนตรีที่ให้ทำนองเหมือนภาคกลาง; เป็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือหัวหน้าร้องนำเพลงบอกของภาคใต้ที่เป็นชายแต่ก็นิยมเรียกว่า **แม่เพลง** เสมือนเรียกผู้นำกองทัพที่เป็นชายว่า **แม่ทัพ** นั่นเอง

อันเป็นวัฒนธรรมสาขาอันสำคัญยิ่งนั้น**จึงเป็นการกระทำที่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง**

เมื่อได้เขียนกฎเกณฑ์กว้าง ๆ ของเพลงพื้นเมืองภาคกลางเสนอท่านผู้อ่านแล้ว ต่อไปขอนำตัวอย่างเพลงพื้นเมืองที่แสดงให้เห็นถึง**เสียงดนตรีในภาษาไทยเดิมแบบชาวบ้าน**บางตัวอย่างที่ข้าพเจ้ารวบรวมไว้เมื่อกว่า ๓๐ ปีแล้ว การเล่นเพลงพื้นเมืองอันเก่าแก่และสำคัญเป็นอันดับแรกน่าจะได้แก่เพลง**ปรบไก่**

คำว่า **ปรบไก่** นี้เป็นการยากที่จะหาที่มาและความหมายได้อย่างชัดเจน ในประเทศกัมพูชาหลายท้องถิ่นที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินชาวเขมรขับร้องกันเรียกตามภาษาถิ่นว่า **ปร๊อบกาย** หลายท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ที่ชาวท้องถิ่นพูดภาษาเขมร ก็มีการร้องเล่นเพลง**ปร๊อบกาย**กันมาก เพลงปรบไก่เคยมีเล่นกันแพร่หลายมากในหลายท้องถิ่นภาคกลาง แต่บัดนี้หาฟังได้ยากเสียแล้ว คำว่าปรบไก่ปรากฏในคำอ้างอิงหลายแห่งในบทร้อยกรองแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อความกระจ่างของท่านผู้อ่านขอนำเรื่องปรบไก่แห่งรัตนโกสินทร์ในหนังสือเพลงนอกศตวรรษของเอนก นาวิกมูลหน้า ๒๖๐-๒๖๑ เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ปรบไก่แห่งรัตนโกสินทร์

วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๒ ได้กล่าวถึงเพลงปรบไก่ไว้บ่อยครั้งที่สุดจนน่าสงสัยว่าเพลงพื้นเมืองชนิดนี้จะเป็นที่นิยมกันอยู่มากในสมัยนั้น ไม่ว่าอิเหนา ขุนช้างขุนแผน หรือพระอภัยมณีของสุนทรภู่ จะมีเพลงนี้ปะปนอยู่เสมอ แม้จะออกเพียงชื่อก็ตาม

ในบทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ตอน ๔๒ (จบ) พระอุณรุทเสด็จกลับกรุงณรงกา มีมหรสพฉลองคือ

"บัดนั้น ฝ่ายการมหรสพถ้วนหน้า
ก็เล่นขึ้นพร้อมกันเป็นโกลา เชิดกราวกรายท่าหยัดยัน
เหล่าพวกหกคะเมนไต่ลวด ประกวดกรฟ้อนแพนดูขยัน
เสียงมงครุ่มผาลาระเบ็งบัน **ปรบไก่ประชันเทพทอง**
เสียงส้าวเสียงโห่โกลา เสียงคนเฮฮาก็กึกก้อง
เสียงพากย์เพ้ยรับกับเสียงกลอง สะเทือนท้องสุธาเพียงทำลาย"

ฯ ๖ คำ ฯ

อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ตอนท้าวดาหาให้เตรียมการอภิเษกกับจรกา

"บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นถึงวันตั้งการวิวาห์ ก็กะเกณฑ์ตรวจตราพร้อมกัน
โขนละครโหมโรงกึกก้อง **ปรบไก่เทพทองคู่ขัน**
ทั้งมงครุ่มผาลาสารพัน เสียงฆ้องกลองสนั่นทั้งกรุงไกร....."

ตอนอุณากรรณขับรำกับปันหยี เขียนว่า

"เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ทั้งพวกพี่เลี้ยงและเสนา สรวลสันต์หรรษาทุกคนไป
แล้วสั่งคนเพลงนักเลงเล่น ให้ทำเป็นครึ่งท่อนกลอน**ปรบไก่**
โต้ตอบตามทำนองว่องไว เล่นไปจนเพลาราตรี....."

มาถึงเรื่องขุนช้างขุนแผน เริ่มตั้งแต่ตอนโจรจันศรคุมพวกปล้นบ้านขุนศรีวิชัย บ้านรั้วใหญ่เมืองสุพรรณ เป็นตอนที่น่าสงสารนางเทพทองกับเด็กชายขุนช้างมาก จันศรสั่งให้เชลยเป็นคนรำ มีเพลงปรบไก่มาร้องประกอบ จะว่าตลกก็ตลก จะว่าน่าสงสารก็น่าสงสาร

"จันศรว่าพวกเราเอาตัวมา ให้ผู้หญิงมันว่าปรบไก่ไป
จันศรขึ้นนั่งยังกันครก บ่าวเต้นหยกหยกอยู่ขวักไขว่....."

ขอนำคำร้องเพลงปรบไก่ที่ข้าพเจ้าจดบันทึกมาจากปากของชาวบ้านแห่งหนึ่งไม่ได้บอกว่าผู้ใดเป็นผู้กรุณาบอกคำร้องเพลงปรบไก่นี้แก่ข้าพเจ้า หากข้อความไปตรงกับงานวิจัยค้นคว้าของท่านผู้ใด ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้อ้างถึง ณ ที่นี้ ก็ได้โปรดกรุณาอภัยด้วย

เพลงปรบไก่

การเล่นเพลงปรบไก่นี้มีแพร่หลายในจังหวัดสุพรรณบุรีบางท้องถิ่น ยังมีในหลายท้องที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และดูเหมือนจะไม่ค่อยแพร่หลายโดยทั่วไปเหมือนเพลงพวงมาลัยหรือเพลงฉ่อย เมื่อพ่อเพลงหรือแม่เพลงร้องนำแล้ว ลูกคู่จะรับด้วยคำว่า **ไฮ้** และขึ้นต้นด้วยคำว่า ฉ่าฉ่า **ชะฉ่าไฮ้** ตอนลงท้ายของบทเพลงแต่ละบท จะต้องลงด้วยคำว่า เอย เสมอไป

ตัวอย่างเพลงไหว้ครู เป็นดังนี้

ลูกจะยกมือขึ้นนมัสการ พระผู้ผ่านโมลีโลก
ขอให้ระงับดับโศก เอ๋ยสันติ (ลูกคู่รับ ชะฉ่าฉ่าไฮ้) ทุก ๆ คำ
จะไหว้คุณพระพุทธ พระสงฆ์ พระธรรมที่เลิศล้ำทั่วทั้งหมด
เชิญช่วยตัวข้าให้มาเป็นกลด เอ๋ยกั้น
อีกทั้งพระเพลิงพระพาย ทั้งชลสาย พระคงคา มาเป็นลมปาก
เมื่อจะว่าขออย่าให้กระดาก เอ๋ยกัน
จะไหว้อินทร์ พระพรหม อีกทั้งพระยม พระกาฬ
ไหว้ทั่วทุกสถาน จงมาช่วยชูนำจิต
เมื่อจะเอ่ยวาจา ขออย่าให้ติด เอ๋ยพัน
ไหว้ครูพักอักษร ทั้งข้อกลอนถ้อยคำ
ท่านแนะนำให้จริงทุกสิ่งสำ เอ๋ยคัญ

การไหว้ครูนี้มีหลายแบบสุดแต่จะคิดประดิษฐ์กันขึ้นตามความเหมาะสมของแต่ละท้อง

ถิ่น พอไหว้ครูจบก็ถึงตอนทักทายกัน หรืออย่างที่เรียกว่า**บทประ** จอขอยกตัวอย่างมาประกอบบางบทดังนี้

ชาย ขอเชิญเถิดนะมาเถิดจ๊ะแม่หนู ทั้งนายเพลงลูกคู่นี่แน่ะชายมาชวน
อย่ามานั่งเล่นตาผัดหน้าเป็นนวล เอ๋ยใย (ลูกคู่รับ)
มาเถิดหนาแม่มา อย่ามัวเฉยช้าอยู่ทำไม เล่นกันให้สนุกอย่าให้ทุกข์หัวใจเอ๋ยเถิด (ลูกคู่รับ)

(แล้วลูกคู่-รับว่า **เอ๋ยเถิดเอ๋ย เล่นกันให้สนุกอย่าให้ทุกข์หัวใจเอ๋ยเถิด)** แล้วหญิงจะตอบว่า

ครั้นได้ยินเสียงชาย**กรายเกริ่น** น้องก็ไม่นิ่งเนิ่นอยู่ช้า
ดูตะวันควรเห็นจวนเวลา เอ๋ยไว
น้องก็รีบจัดแจงตบแต่งกาย และนุ่งลายห่มผ้า
สีจำปา เอ๋ยใหม่ (ลูกคู่รับ)
รีบย่างเท้า ก้าวประจง ถึงกลางวงก็แลพบ
เห็นพ่อเทื้อนเพื่อนนักเลง เป็นคอเพลงซึ่งปรบไก่ เอ๋ยไก่ (ลูกคู่รับ)
พี่หายไปไหนนาน พี่ไปอยู่บ้าน หรือไปอยู่วัด
หรือเป็นเคราะห์ เป็นกรรมมันจำให้พลัด เอ๋ยไป (ลูกคู่รับ)
ตัวพี่สัญจรมาเที่ยวประเดี๋ยวนี้ ลูกเมียของพี่มีเป็นถิ่นตน
หรือพ่อทองเนื้อเย็นเจ้าเป็นประการ เอ๋ยใด (ลูกคู่รับ)
เอ๋ยตัวพี่เขินเป็นนายเพลง พ่อเพื่อนนักเลงปรบไก่
จงไขแสดงให้น้องแจ้งหัวใจ เอ๋ยเถิด

(แล้วลูกคู่รับ เอ๋ยเถิด เอ๋ย จงไขแสดงให้น้องแจ้งหัวใจเอ๋ยเถิด)

หมายเหตุ

ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาไทยเดิมในเพลงพื้นเมือง ชาวบ้านใช้ภาษาไทยอันเก่าแก่ดั้งเดิมสืบต่อกันมานับแต่กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานครเป็นราชธานีไทย ท่านผู้อ่านได้พบคำว่า **กรายเกริ่น ย่างเท้า ก้าวประจง** เหลืออยู่ ดังนั้นท่านผู้อ่านยังมีโอกาสพบภาษาไทยเดิมในเพลงพื้นเมือง ข้าพเจ้าได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า อันการละเล่นต่าง ๆ ของชาวบ้านทางการบ้านเมืองไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวก้าวก่ายบ่อนทำลายเลย แบบอย่างภาษาไทยในเพลงพื้นเมืองได้ค่อย ๆ หายสาบสูญไป ก็คือการล้มหายตายจากไปของศิลปินในแต่ละท้องถิ่น อนุชนรุ่นหลังก็หันไปรับแบบอย่างอารยธรรมแผนใหม่ ซึ่งไร้จุดยืนจากส่วนกลาง ยังถือว่าบ้านเมืองของเราโชคดีอยู่คือเรามีคณะ**กรรมการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ**ขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีและมี**สำนักกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ** ขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการได้ทำการอนุรักษ์เสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติที่กำลังเลือนรางให้เด่นชัดขึ้น อนุชนในชาติก็กำลัง

ให้การต้อนรับการปฏิบัติงานอย่างตรงเป้าหมายของหน่วยงานของรัฐบาลดังกล่าวนี้กว้างขวางยิ่งขึ้นทุกวัน

เพลงเรือ*

เป็นที่เชื่อได้ว่าเพลงเรือเป็นการละเล่นของชาวบ้านที่เก่าแก่ดึกดำบรรพ์เป็นอันมาก ชาวบ้านที่มีถิ่นฐานอยู่ในย่านที่เรียกว่า ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำขึ้นข้าวกำลังออกรวง ขณะเดียวกันนี้ก็จะถึงเทศกาลออกพรรษา มีงานเทศกาลประจำปีที่วัด ชาวบ้านทุกเพศทุกวัยก็จะไปร่วมทำบุญและสนุกสนานกันในงานอันสำคัญนี้ จากบ้านไปวัดก็ต้องใช้เรือเป็นพาหนะ เทศกาลออกพรรษานี้ถือว่าเป็นโอกาสทองของหนุ่มสาวจะได้มีโอกาสประคารมเชิงกลอนในการละเล่นประจำถิ่นที่เรียกกันว่าเพลงเรือ เป็นที่รู้กันคือพวกสาว ๆ ก็จะรวมกลุ่มกัน พวกหนุ่ม ๆ ก็จะนัดแนะรวมกลุ่มกัน นัดเวลาว่าควรจะตามไล่กวดขบวนเรือสาว ๆ ตอนเลิกจากเที่ยวงานที่วัดกลับบ้านในช่วงไหนตอนใด แล้วในที่สุดขบวนเรือพวกหนุ่ม ๆ ก็จะพายไล่กวดขบวนเรือของพวกสาว ๆ พวกหนุ่ม ๆ จะช่วยกันจับกราบเรือของพวกสาว ๆ ไว้แน่นหนีไปไม่พ้นแน่ แล้วบัดนั้นหนุ่มที่รู้ตัวว่าถนัดในการว่าเพลงเรือก็จะเริ่มร้องเพลงเรือเกี้ยวสาวซึ่ง ๆ หน้า ในลักษณะเช่นนี้ยังไม่ต้องมีพ่อเพลงหรือแม่เพลง เป็นเรื่องของหนุ่มร้องเพลงเรือเกี้ยวสาว ฝ่ายสาวก็จะร้องโต้ตอบมาด้วยบทกลอนเพลงเรือเหมือนกัน ใครเป็นผู้ร้องเพลงเรือก็ร้องกันไป ผู้ที่ไม่ได้ร้องก็ทำหน้าที่เป็นฝีพายไป คือพายไปเรื่อย ๆ ฟังเขาประคารมกันไปเพลิดเพลินกันดีเหลือเกิน ขอนำเพลงเรือแบบดั้งเดิมเสนอท่านผู้อ่านโดยสังเขป จะไม่เขียนถึงบทไหว้ครู ขอเขียนถึงบททักทายหรืออย่างที่เรียกว่าบทปลอบกันเลย

พอเหลือบชะม้ายเห็นแม่สายสมร อยู่ในกลางสาคร น้ำเชี่ยว
ไม่มีผู้ใดเข้ามากรายเข้ามากล้ำ เจ้าลอยลำอยู่แต่ผู้เดียว
โอ้แม่ภุมรินน้องจงหันหน้ามาเหลียว อย่าว่าพี่เกี้ยวเลยเอย

เมื่อฝ่ายชายเชิญชวนมาเช่นนี้ ฝ่ายหญิงก็จะตอบว่า

พอได้ยินสุนทรเข้ามาวอนมาวิง พวกสาว ๆ ก็ไม่นิ่งอยู่ช้า
อันการละเล่นมิใช่เต้น มิใช่รำ โต้ตอบกันด้วยคำวาจา
เมื่อพี่มาร้อง ตัวน้องก็ต้องว่า มิให้เสียวาจาวอนเอย

เมื่อเห็นว่าฝ่ายหญิงตอบรับที่จะเล่นเพลงเรือด้วย ฝ่ายชายก็ร้องเพลงตอบแสดงความขอบใจ ที่ไม่รังเกียจ ฝ่ายชายจะว่า

เสนาะน้อยหรือน้ำคำ แม่ปากหวานอย่างน้ำตาลทา
พี่ขอบใจน้องดี น้องช่างอารีชัด ๆ แม่ไม่รอนทอนทัดพวกข้า
แต่พอพี่ลงคำปลอบน้องก็ตอบวาจา พี่นึกชอบในอารมณ์เอย

---

* ข้าพเจ้าได้ติดตามขบวนเรือเพลงที่ว่าเพลงเรือตามประเพณีดั้งเดิมเมื่อราว พ.ศ.๒๔๙๕ ในย่านรอบนอกพระนครศรีอยุธยาจึงขอนำวิธีการเล่นเพลงเรือแบบดั้งเดิมมาเขียนเพื่อเป็นพื้นฐานการละเล่นอื่น ๆ ที่ละม้ายคล้ายกันกับเพลงเรือที่มีการพัฒนาเป็นการละเล่นอื่น ๆ ซึ่งข้าพเจ้าจะนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่านตามลำดับขั้นตอนต่อไป.

ยังมีบทปลอบของฝ่ายชายอีกบางบท บางครู ดู ๆ ก็คมคายดี ขอนำเอามาเขียนเสนอท่านผู้อ่านให้ได้อ่านหลายแบบหลายรสดังนี้

เหลือบเขม้นแลเห็นนงนุช เหมือนหนึ่งดาวมาผุดกลางพโยม
ดูหน้าเจ้าขาวจริงแม่สาวน้อย เจ้ามาล่องมาลอยให้ชม
ให้เจ้าเอ่ยขึ้นมาบ้างพี่จะขอฟังคารม แม้แก้มสุกดังโคมลอยเอย
ให้เจ้าเอ่ยเถิดน้องให้เจ้าร้องขึ้นมา พี่อยากฟังน้ำคำวาจา
ไม่ใช่คนอื่นจะได้ตื่นได้เต้น เราเป็นคนเคยเห็นกันมา
แต่พอพี่ลงคำนี้ให้เจ้ามีคำว่า ไม่ มากสักห้าคำเอย

หากฝ่ายสาวอิดเอื้อน หรือมัวแต่ปรึกษากันว่าให้ใครเป็นคนแรกที่ร้องเพลงโต้ตอบฝ่ายชาย เป็นการเสียเวลา ฝ่ายชายก็จะสำทับไปว่า.....

แม่อย่านิ่งให้หนักแม่อย่าชักให้เนิ่น พระสุริยาจะเกินเวลา

นาน ๆ จะมีหนุ่มปากเปราะ ยังไม่ทันไรเลยก็ร้องเพลงท้าทายออกมา ฟังแล้วนำไปคิดได้สองแง่สองมุม ถ้าไม่คิดมากก็ไม่หยาบโลนอะไรกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พิศดูตัวน้องแม่ทองคำ เปรียบเหมือนหนึ่งลำสำเภา
เจ้าอยู่คนเดียวเห็นจะเปลี่ยวน้ำใจ ด้วยยังไม่มีใบมีเสา
ทั้งคลื่นจะโย้เสาโทจะแยก สำเภาน้องจะแตกน้ำจะเข้า
แม่ใจอารีจงเอาพี่ไว้ใช้ แต่พอได้เป็นใบเป็นเสา
จะได้แล่นออกแล่นเข้า กันกับตัวของเจ้างามเอย *

เมื่อทั้งสองฝ่ายประชันฝีปากเชิงกลอนสดพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็จะเริ่มบทอื่นต่อไป เกือบตลอดเวลาของการโต้ตอบกันด้วยกลอนสด ฝ่ายชายก็มักจะวก ๆ เวียน ๆ อยู่กับการเกี้ยวพาราสีฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงสาวก็จะร้องโต้แย้งบ้าง แบ่งรับแบ่งสู้บ้าง ลีลาการว่ากลอนสดในเพลงเรือนี้ หากทั้งฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงสาวได้ประคารมล่วงเลยมาถึงขนาดนี้ ก็มักจะทำทีว่าลงเอย คือถึงบทผูกรัก หมายความว่า ฝากรัก กว่าฝ่ายหญิงจะรับรักก็ต้องว่ากลอนเปรียบเปรยอุปมาอุปมัย ฝากเนื้อฝากตัวยืดยาว ฟังแล้วเคลิบเคลิ้มไปกับเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยเดิมที่เป็นคำกลอนสดแบบชาวบ้าน ซึ่งเต็มไปด้วยอัจฉริยภาพอันสูงส่งนี้ เป็นอันว่าถึงตอนที่ฝ่ายหญิงสาวบอกรับรักอย่างมั่นคงแล้ว ฝ่ายชายก็จะแสดงความปรีดาปราโมทย์ร้องเพลงชมนกชมไม้ชมดินฟ้าอากาศ นาน ๆ ฝ่ายหญิงก็จะเสริมด้วยบทกลอนอันไพเราะเสนาะหูแสดงออกถึงความพอใจในตัวชายหนุ่มบ้าง เยินยอว่าชายหนุ่มเก่งในเชิงบทกลอนบ้าง ตอนนี้บรรยากาศดีเหลือเกินในเนื้อหาของกรรมวิธีของเพลงเรือที่ว่ากันยืดยาวเช่นนี้ หลังจากฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงตกลง

---

* การว่าเพลงพื้นเมืองบางครั้งก็ใช้ภาษาแบบสองแง่สองความหมายชวนให้คิดไปได้หลายแง่หลายมุมถือว่าเป็นมุขปาฐะที่เต็มไปด้วยศิลปะชั้นสูงสร้างความครึกครื้นทั้งผู้ว่าเพลงและผู้ฟังเพลงได้ดียิ่ง.

ปลงใจกันแล้ว (จะสมมุติขึ้นหรือจะเป็นจริงก็ตามแต่) ก็จะถึงบทที่เรียกว่าลักหาพาหนี ขยายความได้ว่า รักกันหนาพากันหนี โดยแท้แล้วบทลักหาพาหนีนี้ เป็นการพาหนีเฉพาะในกลอนที่ว่ากันเฉพาะหน้าเท่านั้น ไม่ได้ชวนกันหนีไปอยู่ร่วมกัน กัดก้อนเกลือกินด้วยกันแต่ประการใดไม่ร้องว่าบทลักหาพาหนี กันสักพักใหญ่ ๆ แล้วก็จะถึงบทลาของฝ่ายชาย หมายความว่า ลาจากความเป็นโสด ลาจากพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดสนิทสนมเพื่อไปครองเรือนกับสาวคนรัก บทลานี้ในเพลงเรือย่านอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาลากันกว้างขวางมาก กล่าวอำลาวัว ลาควาย ลาหมู หมา กา ไก่ ลาแม้กระทั่งบันได เสาเรือน ตุ่มไห ถ้วยชาม ฯลฯ กลอนลาในเพลงเรือนี้ฟังเพลินเหลือเกิน เพราะเต็มไปด้วยศิลปทางวรรณคดีแบบชาวบ้านอันเยี่ยมยอด

บางบทในบางท้องที่ ก่อนจะถึงบทรักหาพาหนี จะมีบทชิงดีชิงเด่นระหว่างหนุ่มสาวเรียกว่า บทชิงชู้ (ชู้ในภาษาไทยเดิมหมายถึงคู่รัก) มีการต่อว่าต่อขานตัดพ้อต่อว่ากัน เช่น หนุ่มต่อว่าสาวที่ไปรับรักหนุ่มถิ่นอื่นมองข้ามหนุ่มบ้านเดียวกัน บางบทก็มีบทสำหรับหญิงสาวรุมรักหนุ่มคนเดียวกัน ประเพณีพูดจากันในภาษาไทยเดิมนั้น พูดกันอย่างเปิดเผย นำเหตุการณ์สองแง่สองง่ามออกมาพูดเป็นกลอนเป็นเชิงประสานกัน ฟังแล้วสนุกสนานครื้นเครงเป็นอย่างยิ่ง บทชิงดีชิงเด่นระหว่างชายกับหญิงหรือระหว่างหญิงด้วยกันนี้ เรียกตามภาษาไทยเดิมว่า **ตีหมากขัว** เมื่อว่าเพลงเรือดึกดื่นได้เวลาที่จะหยุดแล้ว ก็จะมี**เพลงลา** เรียกว่าเพลงจากหรือ**บทส่งเพลง** ดังตัวอย่างดังนี้

"สองกรเข้าข้อนทรวง น้ำตาไหลร่วงลงหยดสองข้าง
คนงามของฉันเอ๋ยกระไรเลยไม่ยืด ไม่ทันที่จะจืดหรือเจ้าก็มาจาง
เจ้ามาสละสลัดไมตรี มาตัดพี่เสียตามทาง
เรารักกันเอ๋ยนี้มันก็ยาก เมื่อยามจะจากเจ้าไม่เหลียวหลัง
ช่างมาแรมทุเรศเสียไม่อินัง ดังหัวอกพี่จะพังตายเอย"

บทเพลงต่อไปนี้เป็นบทกลอนที่ร้องกันเล่น ๆ ระหว่างหนุ่มสาวที่คุ้นเคยกัน เป็นบทที่แพร่หลายและมีความหมายดีมากดังนี้

เรือฉันหัวตัดท้ายตัด (โลงศพ) อยู่ตามหลังวัดหลังวา (ป่าช้า) ฉันเอาขมิ้นล้างเท้า เอาน้ำมะพร้าวล้างหน้า (ศพ) ถ้าแม้นพี่ไปกับฉัน แล้วจะไม่มีวันกลับมา ขอพี่ชะลอนาวาคอยเอย"

บทส่งเพลงที่นิยมร้องเล่นกันมากในย่านอยุธยา ลพบุรี และสิงห์บุรี ตอนจะแยกกันกลับบ้านมักจะมี**เจ้าช่อมะกอก** หรือดอกไม้สารพัด แล้วก็ปิดท้ายด้วยคำอาลัยอาวรณ์ ดังเช่น

หญิง

ช่อเจ้าเอ๋ยมะกอก หอมดอกเจ้าดอกถั่วเขียว
พี่ทิ้งน้องกลางคืน ทำให้คนอื่นเขามาเกี้ยว

ชาย

ช่อเจ้าเอ๋ยมะกอก หอมเจ้าดอกมะม่วง
พี่รู้แล้วเห็นแล้ว ว่าน้องอมแก้วไว้สองพวง

หนุ่ม ๆคะนอง ๆจะดัดแปลงบทกลอนได้อีกหลายแบบ หลายอย่าง เช่น

ช่อเอ๋ยเจ้าช่อมะกอก หอมเจ้าดอกถั่วเขียว
เราแยกกันกลางคืน กลัวหนุ่มอื่นเขาจะมาเบี้ยว
ช่อเอ๋ยเจ้าช่อมะกอก หอมเจ้าดอกขี้เหล็ก
แม่คนใส่เสื้อสีดอกบัว อย่าคิดไปมีผัวเจ็ก

ก่อนจบเรื่องเพลงเรือขอนำเพลงเรือบทชิงชู้เรื่องผัวถูกเกณฑ์ไปทัพ กลับมาเมียไม่อยู่เสียแล้วจากบทสัมภาษณ์หลวงพ่อพร้อม อดีตพ่อเพลงเรือจากอ่างทอง ปรากฏในเพลงนอกศตวรรษของเอนก นาวิกมูล หน้า ๗๑ เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

"พอถึงบ้านเห็นสะพานแหงนเถ่อ ข้าก็ร้องเอ้อเฮอ ใจหาย
เงียบไปทั้งไก่ เงียบไปทั้งกา อีกทั้งหมูทั้งหมา มันให้น่าสงสัย
สะอึกสะอื้นฉันเลยขึ้นกระได ผู้คนไปไหน กันเอย.....
พิศดูเหย้าเรือนไปเหมือนอย่างบ้านตาเถร เสาดั้งโอนเอน อย่างกะเรือนผีตาย
เหย้าเรือนเคหาเหมือนป่าช้าผีอยู่ มันไม่มีคนมีผู้ หรือยังไง
ทั้งฟากก็ตก ปีกนกก็หัก รอยคนมาชักเอาไปใหม่ ๆ
ทั้งจั่วก็ทลาย อกไก่ก็พัง ทั้งประตูหน้าต่าง มันให้กระจัดกระจาย
แปลานปั้นลมไม้ข่มหัวกลอน อีกทั้งฝากระดอน ออกไป
พี่มาสงสัย เอ๊ะในใจของกู ว่าไอ้ไม้เสียบหนู มันไปเข้ารูของใคร
พิศดูครอบครัวมันให้ชั่วลามก ดูมันสกปรก ไม่ค่อยหาย
หม้อข้าวก็กลิ้ง หม้อแกงหรือก็กลิ้ง ฝาละมีตีฉิ่งกันอยู่ที่ข้างครัวไฟ
ไอ้ครกกะบากมันก็เล่นละคร ไอ้สากกะเบือก็นอน เป็นไข้
หอน้อยห้องในมีแต่ขี้ไก่ขี้เป็ด มันไม่มีคนเขาเช็ดหรือยังไง
เห็นลูกทั้งสองเห็นไอ้ข้องอีปู มันมานั่งอยู่ ใต้ถุนตายาย
แลดูผมแกละมันให้พะรุงพะรัง ไอ้ขี้มูกก็กรัง ลงมาปนน้ำลาย
เห็นพ่อวิ่งแต้ ไอ้หนูแม่มึงไปไหน บอกพ่อเถอะใจ ความเอย...."

มีการละเล่นอีกอย่างหนึ่งเชื่อว่าได้แบบอย่างเพลงเรือแต่มีการพัฒนาไปอีกแบบหนึ่ง เรียกว่าลำภาข้าวสาร กำลังจะสูญหายไปจึงขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านโดยสังเขปดังนี้

ลำภาข้าวสาร *

มีการละเล่นคล้ายคลึงกับเพลงเรืออันดั้งเดิมดังกล่าวมาแล้ว เรียกว่า **ลำภาข้าวสาร** เป็นการละเล่นจัดเข้าอยู่ในประเภทเพลงพื้นเมืองของชาวปทุมธานี บัดนี้หาฟังหาชมได้ยากแล้ว แม้แบบอย่างลำภาข้าวสารมี**ทำนองดนตรีมากกว่าเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทย**อยู่มากก็ตามข้าพเจ้าเกรงว่านานต่อไปอาจไม่มีใครรู้จัก จึงขอนำลำภาข้าวสารชาวปทุมธานีมาผนวกไว้ในตอนนี้โดยสังเขป ขอนำที่มาของคำว่า ลำภาข้าวสารเสนอท่านผู้อ่านก่อน

จากบทละครเชิงบันทึกเหตุการณ์เรื่องระเด่นลันได ของพระมหามนตรี (ทรัพย์) ที่แต่งไว้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะบอกความหมายของคำว่าลำภาข้าวสารได้ดีดังนี้

ช้าปี่

มาจะกล่าวบทไป
ถึงระเด่นลันไดอนาถา
เสวยราชย์องค์เดียวเที่ยว**ลำภา**
ตามตลาดเสาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์
อยู่ปราสาท เสาคอด ยอดด้วน
กำแพงแก้วแล้วล้วนด้วยเรียวหนาม
มีทหารหอนเห่าเฝ้าโมงยาม
คอยปราบปรามประจามิตรที่คิดร้าย
เที่ยวสีซอขอข้าวสารทุกบ้านช่อง
เป็นเสบียงเลี้ยงท้องของถวาย
ไม่มีใครชังชิงทั้งหญิงชาย
ต่างฝากกายฝากตัว กลัวบารมี
พอโพล้เพล้เวลาจะสายัณห์
ยุงชุมสุมควันแล้วเข้าที่
บรรทมเหนือเสื่อลำแพนแท่นมณี
ภูมีซบเซาเมากัญชา

จะเห็นได้ว่า **ลำภา** ในตอนแรก หมายถึง **การขอ** ตอนที่สองที่ปรากฏว่า **เที่ยวสีซอขอข้าวสาร** อธิบายเพิ่มเติมว่า การขอข้าวสารจากผู้มีเมตตาจิต การขอข้าวสารของระเด่นลันไดเป็นการขอ

---

* ลำภาข้าวสารนี้ข้าพเจ้าเคยไปฟังที่จังหวัดปทุมธานีเมื่อราว ๓๐ กว่าปีมาแล้ว เป็นการละเล่นที่น่าสนใจมากจึงเขียนบันทึกไว้กันลืม หากท่านผู้อ่านต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติม ก็ได้โปรดอ่านหนังสือ **ปทุมธานีในอดีต** ของ **ทองคำ พันนัทธิ** ตั้งแต่หน้า ๑๖๑-๑๖๙

เพื่อนำมาเป็นอาหารประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ เยี่ยงขอทานโดยทั่วไป แต่การลำภาข้าวสารของชาวปทุมธานีเป็นเรื่องของหนุ่มสาวที่มีใจเลื่อมใสในพระบวรศาสนา ชวนกันลงเรือหลังฤดูกาลออกพรรษาขณะที่ยังมีน้ำหลากอยู่โดยทั่วไป ร้องเพลงขอข้าวสารจากชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำลำคลองเมื่อได้ข้าวสารพอสมควรแล้ว ก็นำข้าวสารที่ขอมาได้ไปถวายวัดใดวัดหนึ่งในท้องถิ่นนั้น ๆ ภาษามอญเรียกว่า **ฮะเลี่ยงเฮา*** ซึ่งก็หมายความว่า**การไปขอข้าวสารจากชาวบ้านเพื่อนำไปทำบุญนั่นเอง**

ขั้นตอนของการว่าเพลงลำภาข้าวสารเป็นไปโดยลำดับดังต่อไปนี้

1. เมื่อเรือลำภาข้าวสารมาเทียบที่บันไดบ้านที่จงใจจะขอข้าวสาร พ่อเพลงหรือแม่เพลงจะร้องนำก่อนและหนุ่ม ๆ สาว ๆ ร้องตามดังนี้

มาถึงบ้านนี้อย่าว่าจู้จี้กวนใจ แม่ (หรือพ่อ) เจ้าประคุณ ลูกเอาส่วนบุญมาให้ เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

2. ถ้าเจ้าของบ้านหน่วงเหนี่ยวไม่นำข้าวสารมาให้ในเวลาอันสมควร (โดยแท้แล้วมักใช้เวลารอให้เรือเพลงร้องเพลงหลายเพลงจะได้ฟังกัน) หากรอนานเกินไป คณะลำภาข้าวสารก็จะร้องว่า

ทำบุญอย่าได้เนิ่นนาน ทำทานอย่าได้เนิ่นช้า
ไม่ได้ขอบ้านเดียว ลูกจะไปขอบ้านหน้า
เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

ขณะที่รอรับข้าวสารอยู่นั้น นักเล่นเพลงลำภาข้าวสาร ก็จะร้องไปเรื่อย ๆ ว่า

พระพุทธเจ้าที่ท่านเคยพบ ท่านยังหลบเข้าสู่นิพพาน
ทำบุญเถิดจ๊ะ จะได้พบพระศรีอารย์
เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

ทำบุญอย่าได้ละ เปรียบเหมือนสร้างพระบารมี
พระเวสสันดรทรงธรรม์ ท่านยังให้สร้างทานมัทรี
เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

ชาตินี้ตักข้าว ชาติหน้านั้นเล่าตักทอง
สวยหรูงามวิลัย เสากระโดงลงคลอง
เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

หากเจ้าของบ้านหน่วงเหนี่ยว ตามประเพณีและโดยประเพณีแล้วนักเล่นเพลงลำภาข้าวสารก็จะร้องเพลงตัดพ้อต่อว่าต่อขานว่า

หอมดอกเหลือจะหอมดอกสะตือ แม่คุณ (พ่อคุณ)
จะแกล้งให้ลูกเสียงแหบละหรือ
เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

---

*

3. ถ้าผู้ชายนำข้าวสารมาให้ จะมีคำอวยพรว่า

ทำบุญกับลูกแล้วลูกแก้วจะให้พร ขอให้ได้เมียงามเหมือนนางอัปสร ฯลฯ

ถ้าผู้หญิงนำข้าวสารมาให้ คำร้องสุดท้ายก็จะร้องว่า

ขอให้ได้ผัวงามเหมือนพราหมณ์เกสร

เฮ เฮ เฮ ลา สาวเอย

หมายเหตุ หากท่านผู้อ่านสนใจเรื่องเพลงพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ ขอได้โปรดอ่าน **เพลงนอกศตวรรษ** ของ **เอนก นาวิกมูล** ซึ่งท่านผู้นี้ได้รวบรวมไว้ได้กว้างขวางมาก นำมาอ้างอิงได้ การที่ข้าพเจ้านำแบบอย่างเพลงพื้นเมืองบางประเภทมาเขียนเพื่อแสดงถึงเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยของชาวบ้านเป็นตัวอย่างประกอบบ้างเท่านั้น

ผลสืบเนื่อง

คนไทยทุกคนทุกภาคในราชอาณาจักรไทยล้วนเป็นชนเผ่าพันธุ์เดียวกัน เรามีแบบอย่างกฎเกณฑ์เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองของชาวบ้านในขอบข่ายที่เรียกในภาษาไทยสมัยใหม่ว่า มุขปาฐะ ที่รวมอยู่ในเพลงพื้นเมืองอย่างเดียวกัน *

การว่าเพลงพื้นเมืองแก้กันระหว่างชายหญิงเป็นขนบประเพณี มีความสำคัญเฉพาะในสังคมเดียวกัน เมื่อบ้านเมืองพัฒนาการว่าเพลงพื้นเมืองแบบดั้งเดิมได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมใหม่ ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเช่น เมื่อชนชั้นปกครองไปเยือนท้องถิ่น พักนอนที่เรือนแพ เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นก็ขอแรงนักว่าเพลงเรือไปลอยเกาะกลุ่มว่าเพลงเรือรอบ ๆ เรือนแพ สาธิตการว่าเพลงเรือแบบโบราณให้อาคันตุกะได้ฟัง เมื่อพาหนะทางน้ำพัฒนามากขึ้น มีเครื่องจักรกลเข้ามาแทนแรงคน พาหนะทางน้ำแล่นรวดเร็วขึ้น เรือที่แล่นด้วยความเร็วย่อมสร้างความไม่สงบสุขแก่ผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนแพ พาหนะทางน้ำพัฒนาเพิ่มขึ้นเพียงใด เรือนแพก็ค่อย ๆ หายลดน้อยลงไปเพียงนั้น การว่าเพลงเรือบนเรือที่ลอยอยู่บนผิวน้ำก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง เช่น ขึ้นมาว่าเพลงเรือแก้กันบนบก-สมมุติว่าอยู่บนเรือ ชายหญิงอยู่คนละกลุ่ม หากว่าเพลงเรือทางวิทยุกระจายเสียง ผู้ฟังก็จินตนาการถึงสภาพอันแท้จริงเก่า ๆ เช่น การลอยเรือว่าเพลงแก้กันแบบดั้งเดิม เมื่อแพร่ทั้งเสียงทั้งภาพทางวิทยุโทรทัศน์ ก็จำลองแบบเรือเป็นเรือฝ่ายชายลำหนึ่ง เป็นเรือฝ่ายหญิงลำหนึ่ง ว่าเพลงแก้กัน มีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้าร่วมบ้าง

---

* ในประเทศที่มีชนส่วนน้อย เช่น ในสหภาพพม่า มีมอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ฉิ่น คะฉิ่น ฯลฯ ล้วนแสดงออกถึงเพลงประจำเผ่าพันธุ์ของตนอย่างออกหน้า ปัญหาเกี่ยวกับชนส่วนน้อยในสหภาพพม่าจึงเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด ในสหราชอาณาจักรของอังกฤษมีชาวอังกฤษเป็นชนชั้นปกครอง มีชาวเวลส์, สก๊อต และชาวไอริช ฯลฯ เป็นพลเมือง แม้ไม่ระบุออกมาอย่างแจ้งชัดว่า ชนสามเผ่าพันธุ์เป็นชนกลุ่มน้อย แต่ในชนสามเผ่าพันธุ์ดังกล่าวได้ยกย่องแสดงออกในเพลงดนตรีพื้นเมืองในเผ่าพันธุ์ของตนอย่างเสรี และถือว่ามีศักดิ์ศรีไม่ด้อยกว่าเพลงดนตรีของอังกฤษชั้นปกครองของตนเลย ความสงบสุขของพลเมืองในชาติจึงไม่ค่อยราบรื่น เหตุร้ายระหว่างเผ่าพันธุ์ที่ใฝ่ในสิทธิ์เสรีภาพจึงปรากฏเป็นข่าวอยู่ตลอดเวลา

แบบอย่างเพลงพื้นเมืองของไทยเรามีอย่างน้อย ๘ ประการ เป็นอย่างเดียวกันทั่วราชอาณาจักรไทย การขัดแย้งเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์จึงไม่มี.

ผลสืบเนื่องของเพลงเรือได้ค่อย ๆ พัฒนาจากสภาพของศิลปิน (ชาวบ้าน) ที่ใช้ศิลปะอัดในแถบบันทึกเสียงแบบตลับออกขาย ปรากฏว่าขายได้ดีมาก ใช้เพลงนี้ประกอบรำวงก็ได้ ใช้ในคืนลอยกระทงก็เหมาะสม เป็นอันเชื่อได้ว่าหากเมืองไทยยังมีการรำวง และมีพิธีลอยกระทงสืบต่อไปนานเพียงใด เพลงลอยเรือ ก็ยังคงขายได้ตลอดไป ในทำนองเดียวกันเพลงเรือของชาวบ้านก็ได้ค่อย ๆ หายไปเช่นกัน

ข้าพเจ้าเคยกล่าวเสมอว่า เพลง ดนตรี และการละเล่นของแบบพื้นบ้านของชาวท้องถิ่นโดยทั่วไปที่ไทยเรามีสืบต่อกันมานับร้อยนับพันปีนั้น ไม่ปรากฏว่าหน่วยราชการจากส่วนกลางได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงเลย คงปล่อยให้เป็นเรื่องของชาวบ้านอนุรักษ์กันไว้เอง มาบัดนี้แบบอย่างเอกลักษณ์ของชาติอันดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่นกำลังจะหมดไป มีแบบอย่างเพลงดนตรีและการละเล่นใหม่ ๆ บนพื้นฐานแบบอย่างเอกลักษณ์ไทยอันดั้งเดิมเกิดขึ้นมาแทนที่ในรูปแบบของศิลปะเพื่อเงินตรา การที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้จัดให้มีการเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทยอย่างจริงจัง กระทรวงศึกษาธิการก็ได้สถาปนาสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีศูนย์วัฒนธรรมทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร จึงเป็นอันเชื่อได้ว่า ศิลปินเพื่อศิลปะยังคงมีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นสืบต่อไป ศิลปะเพื่อเงินตราก็ได้พัฒนาในย่านชุมนุมชนส่วนใหญ่สืบต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำศิลปินเพื่อศิลปะพัฒนาให้เป็นศิลปะประจำชาติดำเนินการ โดยกรมศิลปากรก็คงดำเนินการต่อไป (ในการว่าเพลงเรือ) เพื่อสังคมในท้องถิ่นก็ค่อย ๆ มีบทบาทในสังคมใหม่คือสังคมของชาวกรุง เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว จึงต้องมีการปรับปรุงคำว่า ศิลปินเพื่อศิลปะมาเป็นศิลปะเพื่อเงินตรา

ครูเอื้อ สุนทรสนาน ได้แต่งทำนองเพลงบนพื้นฐานของทำนองเพลงเรือของชาวบ้าน ใช้ดนตรีสากล บรรเลง ผู้ประพันธ์คำร้อง คือ ครูแก้ว อัจฉะริยกุล ท่านผู้ประพันธ์คำร้องได้รักษาแบบอย่างคำร้องเพลงเรือแบบเดิมไว้บ้างเช่น มีคำร้องว่า **ชะทิงนองนอย ชะเอยทิงนองนอย ฮ้าไฮ้ เฉื้ยบ เฉื้ยบ** เป็นต้น ให้ชื่อใหม่ว่า **ลอยเรือ** อัดแผ่นเสียง และอัดในแถบบันทึกเสียงแบบตลับออกขาย ปรากฏว่าขายได้ดีมาก ใช้เพลงนี้ประกอบรำวงก็ได้ ใช้ในคืนลอยกระทงก็เหมาะสม เป็นอันเชื่อได้ว่าหากเมืองไทยยังมีการรำวง และมีการลอยกระทงสืบต่อไปนานเพียงใด เพลงลอยเรือก็ยังคงขายได้ตลอดไป ในทำนองเดียวกันเพลงเรือของชาวบ้านก็ได้ค่อย ๆ หายไปเช่นกัน

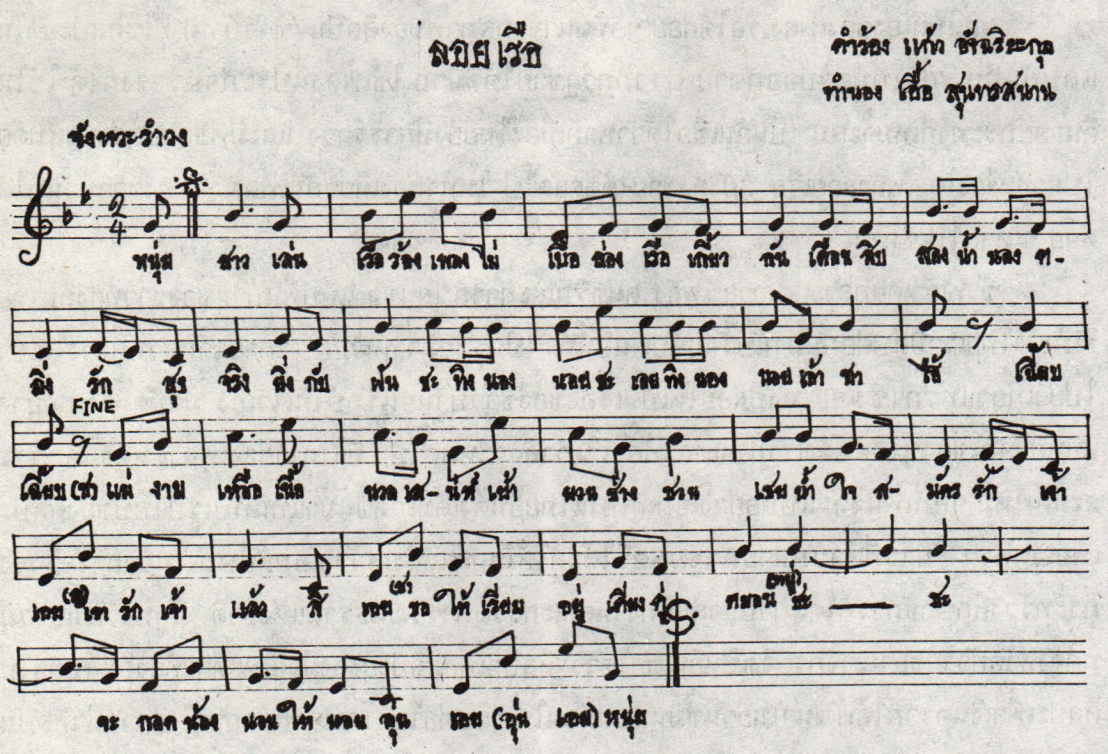

เพลง, ดนตรีพื้นเมืองคือพื้นฐานเพลง, ดนตรีลูกทุ่ง

แก่นแท้ของเพลงปรบไก่และเพลงเรือตามที่ข้าพเจ้าเลือกนำมาเขียนเสนอท่านผู้อ่านแล้วนั้น ได้มีศิลปินผู้ชาญฉลาดนำมาพัฒนา ประยุกต์ เพื่อเงินตราเป็นผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง เขาเปลี่ยนคำว่าเพลงพื้นเมืองมาเรียกเป็นชื่อใหม่ง่าย ๆ บนพื้นฐานเดิมว่า **เพลงลูกทุ่ง** มีการรักษาแบบอย่างเอกลักษณ์เด่นของเพลงพื้นเมืองไว้คือ ถ้อยคำที่เป็นคำกลอนง่าย ๆ มีความหมายสองแง่สองง่าม นอกจากจะเป็นคำร้องเกี้ยวกันอย่างซึ่ง ๆ หน้าตามแบบอย่างของเพลงพื้นเมืองแล้ว ผู้ประพันธ์คำร้องยังแต่งให้มีถ้อยคำที่ตลกล้อเลียนสังคมปัจจุบันอย่างค่อนข้างจะตรงไปตรงมา นำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาประกอบแต่งทำนองเพลงที่ทันสมัยบนพื้นฐานทำนองเพลงแบบไทย ๆ วงดนตรีลูกทุ่งบางคณะมีการร้องประสานเสียงด้วย

ความหมายเดิมในเพลงพื้นเมืองที่เรียกว่า **ลูกคู่** ก็เปลี่ยนมาเรียกใหม่ว่า **หางเครื่อง** หางเครื่องนี้ มักคัดหาผู้หญิงหน้าตาดี ๆ มา นอกจากทำหน้าที่เป็นลูกคู่แบบเพลงพื้นเมืองแล้ว หางเครื่องผู้นุ่งน้อยห่มน้อยยังทำหน้าที่เต้นออกท่าทางต่าง ๆ ผู้ซื้อบัตรเข้าร่วมรายการมีโอกาสได้ฟังเสียงเพลงที่ทันสมัยสนุกเพลิดเพลิน นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้ชมการเคลื่อนไหวของหางเครื่องที่ประทับตาประทับใจอีกด้วย เป็นอันว่า เพลงลูกทุ่งเพ่งเล็ง**เงินตรา**มากกว่าศิลปอันละเอียดอ่อน เพลงลูกทุ่งจึงสามารถดึงดูดประชาชนเข้าร่วมรายการได้ทัดเทียมกับเพลงลูกกรุงในกรุงเทพมหานคร และได้รับ

ความนิยมอย่างกว้างขวางจากชาวท้องถิ่นทั่วประเทศ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเพลงลูกทุ่งสมัยใหม่มีแบบอย่างเพลงพื้นเมืองที่ชาวท้องถิ่นคุ้นเคยอยู่ก่อนแล้วแฝงอยู่ด้วยไม่น้อยนั่นเอง

เพลงพื้นเมืองภาคพายัพอย่างที่เรียกว่า **ซอคำเมือง** ที่ใช้เครื่องดนตรีประจำถิ่นอันได้แก่ **ปี่ ซอ, สล้อ, ซึง** บรรเลงประกอบ ก็ได้มีศิลปินผู้ชาญฉลาดนำคำร้องภาษาถิ่นที่มีคำ เสียงดนตรีใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคกลาง ใช้เครื่องดนตรีสากลอันได้แก่ กีต้าร์ บรรเลงแทนเครื่องดนตรีพื้นเมือง เปลี่ยนเรียกชื่อแบบใหม่ว่า **โฟล์คซองคำเมือง** ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับจากคนไทยโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง

เพลงพื้นเมืองก็มีส่วนเป็นพื้นฐานของลิเกด้วยเหมือนกัน

ลิเกเป็นการแสดงที่ไทยเรารับแบบอย่างมาจาก ประเทศอินเดีย หรืออย่างน้อยก็ผ่านมาทางมลายู* คำร้องในการเล่นลิเกนอกจากจะมีลีลาอยู่บนพื้นฐานของเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง อ่านออกเสียงตามการบังคับของวรรณยุกต์ การผสมพยัญชนะกับสระในรูปแบบต่าง ๆ ในขอบข่ายของทำนองเสนาะแล้ว ลิเกยังมีคำร้องเป็นบทร้อยกรองในการขับร้องเพลงเชิงดนตรีดุริยางคศาสตร์อย่างกว้างขวางอีกด้วย ก่อนที่จะนำแบบอย่างเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบที่ลิเกนำมาใช้ประกอบการขับร้อง การร่ายรำประกอบวงปี่พาทย์ ขอนำการละเล่นพื้นเมือง (รวมทั้งเพลงพื้นเมืองด้วย) มาเขียนเปรียบเทียบกับการแสดงลิเกตามทัศนะของข้าพเจ้าเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

๑. การละเล่นพื้นเมืองของไทยมีขึ้นเพื่อความรื่นเริงในสังคมของชาวบ้าน ส่วนลิเกเล่นแสดงให้ผู้อื่นชมฟัง ให้ความบันเทิงทั้งผู้แสดงและผู้ชม-ฟัง

๒. การละเล่นพื้นเมืองเป็นการแสดงออกของศิลปิน (ชาวบ้าน) เพื่อศิลปะประจำถิ่น ส่วนลิเกเป็นการแสดงของศิลปินให้เป็นศิลปะเพื่อเงินตรา

๓. เพลงพื้นเมืองว่ากลอนแก้กัน เกี้ยวกันในชุมชนเดียวกัน ส่วนลิเก นอกจากพระเอกจะร้องเพลงเกี้ยวนางเอกตามบทแล้ว ผู้แสดงชายบางคน (พระเอก) ก็ร้องเพลงเกี้ยวผู้เข้าชมการแสดงลิเกที่อาจจะมาเป็นแม่ยกได้**

๔. ผู้เข้าร่วมการละเล่นพื้นเมืองแต่งกายตามประเพณีนิยมเป็นการแต่งกายที่ไม่มีการเสริมสวยแต่ประการใดเลย ส่วนผู้แสดงลิเกมีการแต่งหน้าเสริมสวยทั้งผู้แสดงฝ่ายหญิง และตัวแสดงฝ่ายชาย หากเป็นการแสดงที่เกี่ยวข้องกับชนชาติอื่น (แสดงสิบสองภาษา) ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายก็จะแต่งกายใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาที่นำเรื่องมาแสดง ปรับเสียงให้คล้ายเจ้าของภาษา

---

* จากวรรณกรรมประกอบการเล่นลิเก วิจัยโดย ศาสตราจารย์ พ.ต.หญิง ผะอบ โปษะกฤษณะ กับอาจารย์สุวรรณี อุดมผล จัดพิมพ์โดยโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๒๒ หน้า ๑๕ สรุปออกมาว่า....ลิเกดั้งเดิมมาจากอินเดีย แล้วถ่ายทอดกันต่อ ๆ ไป สันนิษฐานอีกด้านหนึ่งว่า ไทยอาจรับมาจากอินเดียผ่านมาทางมลายูก็เป็นได้เช่นเดียวกับวรรณกรรมบางเรื่องที่รับมาจากอินเดีย แต่ผ่านมาทางวรรณกรรมชาติอื่นก่อน เช่น กามนิต เป็นต้น

** คำว่าแม่ยกหมายถึงสตรีที่ค่อนข้างมีฐานะดีนิยมเข้าชมการแสดงลิเก คุ้นเคยกันจนรับผู้แสดง (ส่วนมากเป็นตัวพระเอก) มาอยู่ในความอุปถัมภ์ แม่ยกมักทุ่มเททั้งความรักแบบชู้สาว และเงินทองให้แก่ผู้แสดงลิเกที่ยอมรับการอุปถัมภ์อย่างเต็มที่ ฯลฯ

๕. การละเล่นพื้นเมืองของไทยทุกรูปแบบมักมีการร่ายรำแบบง่าย ๆ ไม่กำหนดท่าร่ายรำขึ้นโดยเฉพาะ เป็นการออกท่าร่ายรำใกล้เคียงกับความรู้สึกทางธรรมชาติมากกว่า ส่วนการร่ายรำในการแสดงลิเกนั้นมีแบบแผนเรียกว่า รำจังหวะเพลงหน้าพาทย์*

๖. การเล่นเพลงพื้นเมืองที่พิสดารเพื่อความสนุกสนานเป็นกรณีพิเศษ มีการผูกเรื่องขึ้นมาส่วนมากเป็นเรื่องราวในสังคมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น บางครั้งก็นำเรื่องจากนิทานชาดกมาสมมุติตัวแสดงประกอบเรื่องใช้กลอนสดว่าให้เข้าอยู่ในเนื้อหาของเรื่อง ผู้ฟังก็ให้เสียงดนตรีด้วยปากเปล่าบ้าง หาเครื่องดนตรีที่มีในท้องถิ่นมาเล่นประกอบบ้างส่วนลิเกนั้นพัฒนามากมีการนำเรื่องจากบทวรรณคดีเด่น ๆ มาเป็นเนื้อเรื่อง เช่น สังข์ทอง อิเหนา ขุนช้างขุนแผน มณีพิชัย ฯลฯ (การเล่นลิเกจากบทวรรณกรรมชั้นยอด มีการแต่งตัวอย่างพิสดารแสดงให้เห็นยศฐาบรรดาศักดิ์ เรียกว่า **ลิเกทรงเครื่อง**)

๗. เฉพาะการเล่นลิเกเป็นการแสดงออกทั้งการร่ายรำ ตรงกับคำว่า **นาฏศิลป์** มีการขับร้องจากบทร้อยกรองทั้งกลอนสดและกลอนที่ว่าขึ้นใจแล้วตรงกับคำว่า **สังคีตศิลป์** การร่ายรำและการร้องประกอบด้วยวงปี่พาทย์ อันเป็นดนตรีหลักบรรเลงประกอบวงดนตรี จึงตรงกับคำว่า **ดุริยางคศิลป์** ในสมัยที่เมืองไทยมีการพัฒนาภาษาไทยอย่างกว้างขวางนั้น จึงเรียกลิเกอีกชื่อหนึ่งว่า **นาฏดนตรี** ลิเกหรือนาฏดนตรีนี้นอกจากผู้แสดงต้องร่ายรำประกอบดนตรีคล้ายละครรำแล้ว ผู้แสดงยังมีการพูดแบบคำร้อยแก้วเรียกว่า บทเจรจา บทเจรจาในการแสดงลิเก มีการ**ปรับเสียงปรับพยัญชนะ**แตกต่างไปจากการพูดจาธรรมดา มีบทร้อยกรองประเภทหนึ่งเรียกว่า **ราชนิเกริง** เป็นการขับขานบทร้อยกรองใช้เสียงดนตรีประกอบกับการเอื้อน แต่ยังไม่จัดเข้าอยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่าดนตรีดุริยางคศาสตร์ เมื่อผู้ขับขาน** จะจบบางตอนจะ**ทอดเสียง** เป็นเสียงดนตรีในขอบข่ายของดนตรีทางดุริยางคศาสตร์ เพื่อให้วงปี่พาทย์รับไปบรรเลงเป็นเพลง

---

* เพลงหน้าพาทย์หมายความว่า การร่ายรำประกอบเพลงแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น เสียใจก็แสดงท่ารำเสียใจ บรรเลงเพลงโอดการต่อสู้ก็แสดงท่าทางต่อสู้บรรเลงเพลงเชิด เป็นต้น การรำหน้าพาทย์ของลิเกไม่ละเอียดหรือมีท่าทางเท่าละครรำ, เป็นการแสดงท่าทางพอสังเขปเท่านั้น.

** ที่ใช้คำว่า **ขับขาน** เพราะในช่วงนี้ยังอยู่ในขอบข่ายของการออกเสียงบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะอยู่ตอนที่เขียนว่า **ทอดเสียง** จึงเข้าข่ายการขับร้องทางดนตรีดุริยางคศาสตร์.

การขับขานบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะ เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ทำจังหวะ**หน้าทับสองไม้** เมื่อจะจบตอนผู้ขับขานจะทอดเสียงให้อยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่า **ขับร้อง** ทอดเสียงเพื่อให้ดนตรีรับบรรเลงอย่างที่เรียกว่า **ราชนิเกริง** ขอนำบทราชนิเกริงประกาศเรื่องของการแสดงลิเก คณะหอมหวลบางตอนเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ราชนิเกริง

โคน้อย **ฟังซิญาติพี่น้อง เสียงที่ผมร้องเจื้อยแจ้ว**
คณะหอมหวลแน่แล้ว เปิดฉากประเดิมเติมต่อ
เรื่องแดนสวรรค์ตอนสาม ผมในนามว่าลูกวัว
มากับเสือดาวสองตัว ตัวต่ำเตี้ยม่อต้อ
เมื่อแม่เสือใจชั่ว กินแม่วัวถึงตาย
ลูกทั้งสองเดินร้องไห้ มาด้วยใจเหี่ยวห่อ

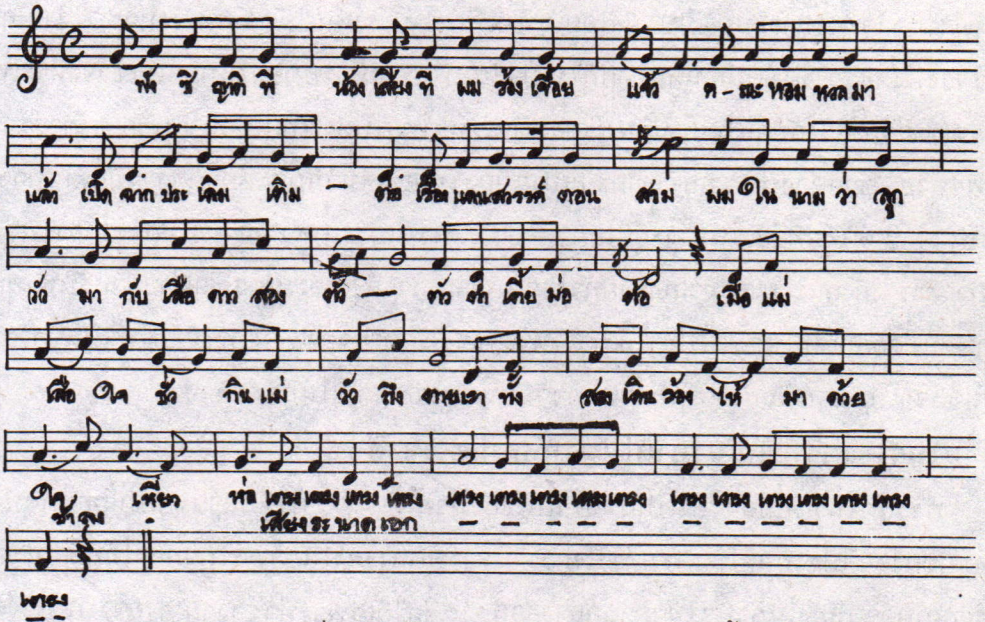

หมายเหตุ ราชนิเกริงที่บันทึกกำกับด้วยโน้ตสากลข้างบนนี้เป็นบทร้อยกรองออกเสียงเป็นทำนองเสนาะแบบหนึ่ง มีข้อความมากกว่านี้ แต่เพื่อสงวนหน้ากระดาษข้าพเจ้าจึงรวบรัดให้จบก่อนโดยให้จบในข้อความที่ว่า **มาด้วยใจเหี่ยวห่อ** แล้วเอื้อนให้ช้าลงเพื่อเป็นสัญญาณว่าดนตรีจะต้องรับบรรเลงเป็นเพลงใดเพลงหนึ่งเชิงดนตรีดุริยางคศาสตร์ต่อไปตามแบบอย่างของการแสดงลิเกโดยทั่วไป

รำโทนโคราชที่พัฒนามาเป็นรำวงระดับชาติ

มีการละเล่นของชาวบ้านอีกอย่างหนึ่งที่ได้กลายมาเป็นการละเล่นของปวงชนแล้วเลยมีสภาพเป็นศิลปะประจำชาติ ขอถือโอกาสนำมาเขียนในบทที่ว่าด้วยผลสืบเนื่องจากเพลง ดนตรีและการละเล่นพื้นเมืองนี้ด้วย ในเทศกาลสำคัญที่ถือปฏิบัติสืบต่อจนเป็นประเพณีของชาวโคราช หนุ่มสาวจะ

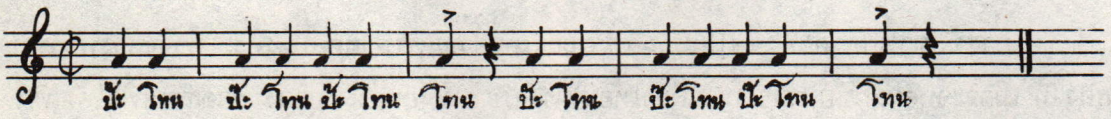

ออกมาร่ายรำ วนเวียนเป็นวงกลม ใช้โทนตีประกอบมีจังหวะมาตรฐานคือ **ป๊ะโทน ป๊ะโทน ป๊ะโทนโทน***

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านได้ให้กรมศิลปากรปรับปรุงท่ารำให้มีมาตรฐาน ให้ใช้ดนตรีไทยเดิมหรือดนตรีสากลบรรเลงประกอบ ให้แต่งคำร้องประกอบท่าร่ายรำโดยเน้นว่า คำร้องต้องมีข้อความที่สร้างสรรค์ มีความบันเทิงและคำนึงถึงวัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ บัญญัติให้ใช้ชื่อใหม่ว่า **รำวง** ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับจากปวงชนในชาติอย่างกว้างขวางยิ่ง จนเป็นการละเล่นประดับชาติ กล่าวคือ เมื่อคนไทยในทุกสังคมทุกระดับชั้นจัดงาน เมื่อมีการแสดงออกถึงความสนุกสนานร่าเริงก็มักจะมีรำวงกัน แม้บางงานจัดให้มีการเต้นรำแบบสากล ก็มักต้องมีรำวงสลับ หากมีชาวต่างประเทศเข้ามาร่วมงานก็มักได้รับการเชื้อเชิญเข้าร่วมรำวง ร้องเพลงประกอบรำวงไม่ได้ก็ไม่เป็นไร อาจทำปากขมุบขมิบไปเรื่อย ๆ ขอเพียงให้ก้าวเดินให้ตรงกับจังหวะ (ง่าย ๆ ของเพลงรำวง) ร่ายรำไม่ได้เหมือนคนไทยก็ไม่เป็นไร เพียงยกมือโบกไปโบกมาให้เข้าจังหวะเพลงก็สามารถเข้าร่วมรำวงกับคนไทยได้โดยไม่เคอะเขิน คนไทยไปประเทศใดก็นำแบบอย่างการรำวงไปเผยแพร่ด้วย ชาวต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยส่วนมากก็จะหัดรำวง เมื่อเดินทางกลับศิลปะประจำชาติไทยที่มีอยู่ในรำวงก็มีโอกาสไปเผยแพร่ในประเทศอื่นอีกด้วย การรำวงแพร่หลายอย่างกว้างขวางทั้งคนไทยและมวลมนุษย์ทั่วโลก เพราะรำวงมีจังหวะมาตรฐานง่ายสำหรับชนทุกชาติทุกภาษา เมื่อออกเดินโบกมือไปมาให้เข้าจังหวะรำวงได้ การร้องเพลง ท่าร่ายรำที่เป็นของยากจึงไม่เป็นสิ่งจำเป็นมากนักสำหรับการหาความสนุกสุขสำราญในการรำวง

โนราชาตรีที่พัฒนามาเป็นนาฏศิลปแห่งชาติ

การรำโนราที่มีคำร้องเป็นภาษาถิ่นของภาคใต้ ก็ได้กลายมาเป็นยอดศิลปะทางนาฏศิลปของชาติประยุกต์โดยกรมศิลปากร มีการ**ตัดคำร้อง**ในภาษาไทยภาคใต้ที่มี**เสียงดนตรี**ไม่เหมือนกับคำ เสียงในภาษาไทยภาคกลางออก เหลือไว้เฉพาะท่ารำง่าย ๆ การบรรเลงดนตรีในท่าร่ายรำนี้แต่ละท่าก็มีความหมายเป็นภาษาพูดอยู่ในตัวแล้ว แม่แบบอันได้แก่ **โนราชาตรี** ภาคใต้ได้กลายมาเป็นนาฏศิลปประจำชาติในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า **รำซัดโนรา, รำซัดชาตรี** กรมศิลปากรได้ฝึกสอนให้ศิลปินทางนาฏศิลปหัดรำนาฏศิลปประจำชาตินี้อย่างต่อเนื่อง เรามีนาฏศิลประดับชาติชุดนี้ไปชั่วกาลนาน

---

* การรำโทน; รำวงใช้จังหวะเดินง่าย ๆ เมื่อเข้าร่วมก้าวเดินไปตามจังหวะ จึงเป็นจังหวะของการก้าวเดินตามธรรมชาติ จังหวะของการรำโทน รำวงจึงเป็นจังหวะที่มนุษย์โลกทั่ว ๆ ไปคุ้นเคยอยู่แล้ว เมื่อรำโทนได้รับการพัฒนามาเป็นรำวง แม้มีคำร้อง มีท่าร่ายรำซึ่งเป็นการยากของชนชาติอื่นทำตามได้ แต่จังหวะเดินของรำวงยังคงอยู่ ผู้เข้าร่วมรำวงจึงไม่จำเป็นต้องร้องต้องรำให้เหมือนคนไทยนัก รำวงจึงแพร่หลายทั้งในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ กลายเป็นเอกลักษณ์แห่งความรื่นเริงอย่างหนึ่งของชาติและแพร่หลายไปทั่วโลก

นิทานพื้นเมืองที่ได้รับการพัฒนาเป็นเสภาในราชสำนัก

เมื่อกล่าวถึงเสภาแล้ว ไม่มีบทร้อยกรองใดจะแพร่หลาย มีชื่อเสียงเท่าเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน แรกเริ่มนั้น เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นนิทานพื้นเมืองที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องอยู่กับชาวสุพรรณบุรี และมีการอ้างถึงภูมิประเทศในเมืองนี้อยู่ด้วย นิทานพื้นเมืองเรื่องนี้ คนที่ผูกเรื่องขึ้นมาได้จัดให้มีคนสำคัญในเรื่องแต่ละคนมีบทบาทที่เต็มไปด้วยการชิงรักหักสวาท มีเรื่องเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาเกี่ยวข้องอยู่กับประวัติศาสตร์บางตอนของกรุงศรีอยุธยายุคต้นฯ อยู่ด้วย จึงได้มีการนำมาแต่งเป็นบางตอนประกอบกับร้องเล่นเพลงพื้นเมืองกันอย่างแพร่หลาย แล้วก็แพร่เข้าไปสู่กรุงศรีอยุธยา กลายเป็นบทวรรณกรรมในราชสำนัก แล้วมีการนำมาใช้เป็นบทขับเสภา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงวินิจฉัยว่า เสภามีมาแล้วในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลครั้งนั้นว่า **หกทุ่มเบิกเสภาดนตรี เจ็ดทุ่มเบิกนิยาย**

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดฯ ให้รวบรวมเรื่องขุนช้างขุนแผน สำนวนชั้นดีมาเก็บรักษาไว้ในที่แห่งเดียว ตอนใดที่หาต้นฉบับไม่ได้ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่หลายตอน แต่ก็ยังได้ต้นฉบับไม่ครบสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ มีรับสั่งให้แต่งเติมใหม่อีก ผู้ที่ได้รับพระราชโองการมอบหมายงานอันล้ำค่านี้ คือกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ มีท่านสุนทรภู่ช่วยเหลืออีกแรงหนึ่ง กระนั้นเรื่องขุนช้างขุนแผน ก็ยังรวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวได้ไม่ครบ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงรวบรวมต้นฉบับไว้ได้อยู่ที่เดียวกัน ๔๓ ตอน จัดพิมพ์เป็นเล่มครบถ้วนทุกตอนเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ

วรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนที่ได้รับการพัฒนาอย่างยอดเยี่ยมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เป็นกลอน ๘ อ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะขั้นพื้นฐาน มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่งอยู่แล้ว เมื่อมีการนำวรรณกรรมเรื่องนี้มาใช้ในการขับเสภาจึงถือได้ว่าเป็นการอ่านการขับขานวรรณคดีที่ใช้เสียงดนตรีมากกว่าการอ่านทำนองเสนาะขั้นพื้นฐานที่เหนือชั้นกว่าการอ่าน การขับขานวรรณคดีประเภทแหล่ การเทศน์มหาชาติ การสวดมหาชาติคำหลวงเป็นทำนองเสนาะ

วรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนมีผู้นิยมนำมาใช้เป็นบทขับเสภาแพร่หลายเป็นอันดับหนึ่ง บทร้อยกรองอันเป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยมอื่น ๆ ก็มีการนำมาใช้ในการขับเสภากันอย่างกว้างขวางเหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้นการขับเสภาของศิลปินที่มีอัจฉริยะสูงทางกลอนสดท่านก็นิยมขับเสภาด้วยกลอนสด บรรยายเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่ปรากฏในงานพิธีต่าง ๆ สร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนานรื่นเริงกันอย่างทั่วหน้า การขับเสภาทุกรูปแบบจึงเป็นการขับขานวรรณคดีด้วยวิธีการที่เต็มไปด้วยสังคีตศิลปะชั้นสูงถือว่าเป็นการแสดงการละเล่นที่ให้ความบันเทิงทั้งผู้ขับเสภาเองและผู้ฟังโดยทั่วไป

นอกจากนำวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนมาเป็นบทขับเสภาแล้ว ยังนำวรรณกรรมเรื่องนี้มาใช้เป็นคำร้องเพลงในวงดนตรีไทยเดิมอีกมาก เช่น เป็นคำร้องใน**ตับวันทองห้ามทัพ** ใช้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นคำร้องเพลงไทยเดิมหลายเพลง ขออ้างชื่อเพลงสัก ๑๐ เพลง คือ **ช้าปี่ร่าย กราวนอก ชมดงนอก แขกลพบุรี ห่วงอาลัย ชมโฉม โอ้ลาว ช้างประสานงา** และ **ทยอยใน** เป็นตัวอย่าง ที่มีการนำบทวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นคำร้องเพลงไทยเดิม ประเภทอื่น ๆ อีกก็มาก ขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านสักสามเพลงเด่น ๆ ดังนี้

แขกลพบุรี (เถา)

๑. ลำดวนเอ๋ยพี่จะด่วนไปก่อนแล้ว ทั้งเกดแก้วพิกุลยี่สุ่นศรี
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะมาพบ
ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม จะพลอยตรอมสูญสิ้นกลิ่นตระหลบ
จะวิโยคโศกศัลย์อยู่ครันครบ จะเงียบเหงาเซาซบสลบไป
ต้นน้อย ๆ ลูกย้อยระย้าดี ตั้งแต่นี้จะไปชมต้นไม้ใหญ่
จะทิ้งเรือนไปร้างอยู่กลางไพร ยุงร่านริ้นไรจะตอมกาย
รากไม้จะต่างหมอนนอนอนาถ ดาวดาดต่างไต้น่าใจหาย
ลงบันไดใจเจียนจะขาดตาย น้ำตาหลั่งพรั่งพรายกระจายลง
ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปหน่อยหนึ่งแล้วจะมาส่ง
ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง ชมหงส์เหมเล่นให้เย็นใจ
ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ ถ้วนเดือนแล้วจะรับเจ้าไปใหม่
จะรัญจวนครวญคร่ำไปทำไม เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี ฯ

แขกโอด (เถา)

๒. กลับเสียใจอาลัยขุนช้างเล่า นิจจาเจ้าหลับกลิ้งอยู่ไกลหมอน
จะเย็นฉ่ำน้ำค้างขจายจร ใครจะซ้อนผ้าห่มให้ผัวรัก
เห็นม่านขาดกลาดขวางอยู่กลางห้อง สองมือตีอกเพียงอกหัก
จัณฑาลผลาญทำเจ็บช้ำนัก ละอื้นฮักฮักแล้วเดินมา.
ถึงหอกลางเกลื่อนกลาดด้วยทาสหญิง นอนกลิ้งนิ่งหลับไม่เงยหน้า
ดูพลางทางคิดอนิจจา ถึงห้องแก้วกิริยายิ่งเศร้าใจ
พี่จะลาไปแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย สิ่งไรเคยทำเจ้าจำได้
ฝากขุนช้างด้วยช่วยปลอบใจ ข้าวปลาหาให้เหมือนพี่ยัง
ถึงกรงนกขุนทองอยู่ทั้งคู่ นกโนรีแขวนอยู่ที่เตียงตั้ง
นกเอยเคยเสียงเสนาะดัง ฟังชื่นเชยชมอารมณ์นาง

๓. **เนื้อที่ ๑**

ว่าพลางทางจูงสีหมอกม้า เบาะอานพานหน้าดูงามสม
ดังจะปลิวลิ่วลอยไปตามลม อย่าปรารมภ์ไปเลยเจ้ามาขี่ม้า
ปลอบพลางทางค่อยกระซิบบอก ม้าสีหมอกตัวนี้มีสง่า
ขวัญอ่อนงอนง้อขอขมา อย่าให้พี่สีหมอกม้ากระเดื่องใจ ฯ
วันทองสองมือประนมมั่น หวั่น ๆ กลัวม้าไม่เข้าใกล้
พี่สีหมอกของน้องอย่าจองภัย จะขอขี่พี่ไปทั้งผัวเมีย
ขุนแผนจูงนางมาใกล้ม้า ลูบหลังอาชาให้เชื่องเสีย
มือหนึ่งจูงม้าว่าปลอบเมีย ม้าเลียนางหวีดประหวั่นกลัว ฯ

เมื่อนิทานพื้นเมืองเรื่องขุนช้างขุนแผนได้รับการพัฒนาตามขั้นตอนจนเป็นบทวรรณกรรมชั้นเยี่ยมของกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วก็มีโอกาสเผยแพร่ออกไปสู่ปวงชนชาวไทยทั่วประเทศเป็นแบบอย่างวรรณกรรม ปรัชญา สังคมและการบันเทิง วรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนหาได้มีอิทธิพลอยู่โดยเฉพาะบริเวณที่มีจุดศูนย์กลางที่เมืองสุพรรณเท่านั้น แต่ได้แผ่กระจายไปในทั่วทุกถิ่น ชื่อนางวันทอง ขุนแผน และขุนช้าง ได้ถูกนำไปเปรียบเปรย ; ตำหนิ ทั้งนำไปเป็นตัวอย่างในการอบรมสั่งสอนกุลบุตรธิดาอย่างกว้างขวางยิ่ง เช่น ถ้ามีหญิงสาวผู้มีมากชู้หลายผัวก็จะนำไปเปรียบกับนางวันทอง ผู้ชายเจ้าชู้ก็นำไปเปรียบกับขุนแผน ผู้ชายที่ใช้เงินทุ่มซื้อความรักจากสาวก็นำไปเปรียบกับขุนช้าง นำตัวอย่างที่ไม่ดีไม่งามผิดศีลธรรมเหล่านี้ไปเปรียบเทียบเป็นการสอนอบรมลูกหลาน, ในชุมชนที่ไม่ถนัดเชิงบทเชิงกลอนก็จะพูดสอนเปรียบเปรยเป็นคำพูดธรรมดา ในสังคมที่นิยมบทกลอนก็จะเรียงคำพูดคำสอนออกมาเป็นกลอนสด บ้างก็นำคำในบทร้อยกรองเรื่องขุนช้างขุนแผนในภาษาไทยภาคกลางไปแปลงเป็นบทร้อยกรองในภาษาถิ่น เล่นเป็นลิเกบ้าง เป็นคำร้องว่ากลอนสดกระทบกระเทียบกันในการว่าเพลงพื้นเมืองโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงบ้าง

ในบทที่ ๑.๕ บางตอนข้าพเจ้าได้เขียนสรุปออกมาตีความได้ว่า ภาษาไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้รับการพัฒนามาแต่ครั้งมีการสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยนั้น มีเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบสมบูรณ์ที่สุด แล้วภาษาไทยใหม่สมัยรัตนโกสินทร์นี้ได้แพร่ขยายไปสู่คนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งในหลายท้องถิ่นยังใช้คำ-เสียงเป็นอย่างเดียวกันกับภาษาไทยเดิมที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเป็นภาษารุ่นราวคราวเดียวกันกับภาษาไทยเดิมที่ยังไม่มีการสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย ให้มีการปรับคำ-เสียงในภาษาเดิมนั้น มาเป็นอย่างเดียวกับภาษาไทยใหม่ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนี้ ; วรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนที่แพร่หลายจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางในปัจจุบันนี้เป็นตัวอย่างสำคัญประการหนึ่งที่ข้าพเจ้านำมาสนับสนุนความคิดเห็นของ

ข้าพเจ้าที่ปรากฏในบทที่ ๑.๕ บางตอนดังกล่าว

เห็นเด่นชัดแล้วว่า เพลง-ดนตรีพื้นเมืองและเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบยังมีอิทธิพลแฝงอยู่ในคนไทยโดยทั่วไป ปัจจุบันแม้มีคนไทยจำนวนไม่น้อยเลยที่ยอมรับอารยธรรมแผนใหม่จากนอกประเทศเข้ามาถือปฏิบัติกันแต่ก็เป็นไปแบบสบาย ๆ ผิวเผินเสียมากกว่า เป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงแบบอย่างอารยธรรมอันเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ที่ติดผสมอยู่ในสายเลือดในรูปแบบของ เพลง-ดนตรีพื้นเมืองและเสียงดนตรีในภาษาไทยลักษณะต่าง ๆ ให้เอนเอียงคล้อยตามอารยธรรมแผนใหม่ไปได้อย่างง่ายดายจนเกินไปนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะนี้ปรากฏเด่นชัดว่าข้าราชการฝ่ายบริหารระดับสูงของประเทศได้ให้เกียรติให้โอกาสและรับฟังความคิดเห็นของคณะนักวิชาการอย่างกว้างขวาง ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้า อนุรักษ์ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างจริงจังตรงเป้าหมายปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เคยมีมาก่อนในสมัยที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตย เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าพเจ้าจึงมีความเชื่อใหม่ ๓ ประการ ว่า

๑. ศิลปินที่อุทิศตนเพื่อศิลปะ ยังคงมีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นสืบต่อไป

๒. การพัฒนาศิลปินเป็นศิลปะเพื่อเงินตรานั้น เอกชนก็ดำเนินการไปตามครรลองของธุรกิจบันเทิงตามปรกติ

๓. ศิลปินผู้ทำตนเพื่อศิลปะในบางสาขาได้รับการอนุรักษ์ และเลือกนำมาพัฒนาโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องแล้ว ศิลปะแบบชาวบ้านก็ได้แปรสภาพมาเป็นศิลปะประจำชาติ ดังตัวอย่างที่ปรากฏแล้วข้างต้น

๒.๔.ค เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรอง ประพันธ์โดยนักปราชญ์ราชบัณฑิตใช้ในกิจกรรมของพระบวรพุทธศาสนา

ในบทนี้เนื้อหาของเรื่องเกี่ยวโยงกันโดยตลอด เพื่อสะดวกสำหรับข้าพเจ้าในการเขียน ข้าพเจ้าจึงตั้งหัวข้อเรื่องรวม ๆ ว่า แหล่เทศน์มหาชาติ สวดมหาชาติคำหลวง และสวดโอ้เอ้วิหารราย มีการอ้างถึงการเทศน์มหาชาติของภาคพายัพและภาคอีสานบ้างโดยสังเขป

๒.๔.ค. แหล่ ; เทศน์มหาชาติ ; สวดมหาชาติคำหลวง และ สวดโอ้เอ้วิหารราย

แหล่ เป็นวรรณกรรมของชาวบ้านที่ใช้ภาษาไทยเดิมของภาคกลาง ซึ่งได้รับการพัฒนาแล้วเป็นอย่างดี จัดเข้าอยู่ในประเภทภาษาไทยเดิมแบบชาวกรุง แหล่ คือ การอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ เดิมนิยมใช้ประกอบการเทศน์มหาชาติ ต่อมาจึงใช้ในโอกาสอื่น ขออธิบายถึงแหล่ที่เรียกว่าเครื่องเล่นมหาชาติก่อน ดังนี้

แหล่ที่เกี่ยวข้องอยู่กับการเทศน์มหาชาติ

แหล่อันดั้งเดิมเป็นส่วนหนึ่งที่ผนวกอยู่กับการเทศน์มหาชาติจนเรียกกันว่า **แหล่เครื่องเล่นมหาชาติ** การเทศน์มหาชาติในพิธีหลวง โปรดให้มีในพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง นับแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๓ จัดให้มีพระราชกุศลเทศน์มหาชาติในเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำ

ในรัชกาลที่ ๔ ทรงจัดให้มีพระราชกุศลเทศน์มหาชาติไม่ได้ในเดือนดังกล่าว เพราะเดือน ๑๑ ตรงกับงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษาจึงเลื่อนไปจัดงานพระราชพิธีดังกล่าวในเดือน ๑๒

ในรัชกาลที่ ๕ ในเดือน ๑๑ ทรงจัดให้มีพระราชกุศลเทศน์มหาชาติไม่ได้เพราะตรงกับงานพระราชพิธีการกุศลรำลึกถึงวันประสูติและวันสวรรคตของสมเด็จพระบรมชนกนาถ (รัชกาลที่ ๔ ประสูติและสวรรคตเดือน ๑๑ เดือนเดียวกัน) ในเดือน ๑๒ ก็ตรงกับงานพระราชพิธีฉัตรมงคล จึงทรงเลื่อนมาจัดงานพระราชกุศลเทศน์มหาชาติในเดือนอ้าย*

การเทศน์มหาชาติของชาวบ้านในภาคกลางมีหลายทำนองเรียกรวมกันว่า ทำนอง**เชลยศักดิ์** ในภาคพายัพมีการเทศน์มหาชาติแบบอย่างอันดั้งเดิมสืบต่อกันมาครั้งที่เรียกว่าลานนาไทย มีการเทศน์ตามทำนองพื้นเมืองหลายทำนอง เช่น ทำนอง**ผาเขาเหลา** ทำนอง**เต่าลืมตื่น**, ทำนอง**ตะโก้ง** (คำว่าตะโก้งเป็นชื่อเมืองเก่าของมอญที่พม่าเข้ามายึดครองแล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นภาษาพม่าว่าชะเวดากอง แต่ชาวลานนาไม่ยอมเรียกตามพม่า คงเรียกเจดีย์ตะโก้ง การเทศน์มหาชาติทำนองตะโก้งของชาวลานนาจึงมีทำนองเป็นแบบอย่างของไทยลานนาเอง มีมอญและแบบอย่างของพม่าเข้ามาผสมอยู่บ้างยังมีชื่อเรียกทำนองการเทศน์มหาชาติทางภาคพายัพอีกบ้าง เช่น ทำนอง**พร้าวไกวใบ มะนาวล่องของ** และ ทำนอง**นกเขาเหิน** เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า อิทธิพลภาษามอญยังเหลืออยู่ในภาคพายัพทุกวันนี้ กล่าวคือในคัมภีร์เก่า ๆ เนื่องในพุทธศาสนายังคงใช้ตัวหนังสือมอญกันอยู่ แต่ชาวท้องถิ่นอ่านออกเสียงเป็นภาษาอื่นเชิงอักขระในภาษามอญที่เขียนว่า ๒๑๖ อ่านออกเสียงเป็นภาษามอญ เขียนเป็นภาษาไทยว่า **เนี้ยะโมว** แต่ชาวพายัพออกเสียงเป็นภาษาถิ่นซึ่งตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า **นะโม**

---

* จากพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

ในภาคพายัพมีประเพณีการเทศน์มหาชาติแพร่หลายเป็นอันมาก มีประเพณีจุดบอกไฟยิง (จรวดไทย ภาคอีสานเรียก บั้งไฟ) ขอนำเรื่องบอกไฟยิงของผู้ช่วยศาสตราจารย์ มณี พยอมยงค์ ที่ลงใน เมืองโบราณ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เมษายน - กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ตอนที่อธิบายถึงหลักฐานเกี่ยวกับการใช้บอกไฟยิงและบอกไฟอื่น ๆ มีปรากฏอยู่ในมหาชาติกัณฑ์มัทรีของลานนาไทย ตอนที่พระเวสสันดรทรงรำพันด้วยความโศกเศร้าว่า "ถ้านางมัทรี ไปสวรรคตในเมือง เหมือนสมัยที่พระองค์เป็นกษัตริย์แล้ว จะนำปราสาทเรือนศพใส่น้องอย่างสวยงาม และเวลาจะเผาศพน้องก็จะใช้บอกไฟยิง ซึ่งทำเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ถ้าเจ้าชอบประเภทใดบอกไฟยิงจะแล่นเข้าหาปราสาทศพน้อง" การทำบอกไฟยิงจึงใช้สำหรับเผาศพพระสงฆ์ผู้ใหญ่ ข้าราชการ และเจ้าเมือง ดังข้อความในมหาชาติว่าดังนี้

จักหื้อแต่งเครื่องเล่นหลายประการ
เป็นประมาณดังกล่าวแล้ว
พี่จักแต่งไฟม้าแก้วแล่นตามดิน
พ่องก็พาบินเร็วแล่น
บอกไฟช้างแส่นเสียงคราง
บอกไฟรูปม้าตกหางเต้นต่วง
บอกไฟรูปกวางป่วงจับหลังชาย
บอกไฟรูปงัวผายเสียงส่ง
บอกไฟรูปควายซ่งจับบน
บอกไฟรูปแรดโยนปาวเบิบ
แล่นผะเผิบเลยลัน
แล่นปลอมควันหงะหงาด
เป็นดังสายฟ้าฟาดธรณี
ฝุ่นผงธุลีพอมืดคลุ้ม
อากาศกลุ้มภายบน
บอกไฟรูปคนก็ว่าจักแล่น
บอกไฟรูปม้าจักหีแห่นตามเสียง
สัททะสำเนียงเกิดก้อง
นันทั่วท้องสากล
ภายบนหนอากาศ
จักหื้อช่างผู้ฉลาดแต่งไฟยิง
หนใต้พี่จักหื้อแต่งรูปสิงห์ไว้ถ้า
ขึ้นขี่ม้ายาดยิงบน
หนวันตกจักหื้อแต่งไฟโยนรูปช้าง
แล่นขึ้นม้างกองฟอน
หนเหนือจักหื้อแต่งรูปทิพยาธรและนางฟ้า
ขึ้นขี่ม้าอัศดร
หัวก็งอนน่องก็อ้า
ดั่งว่าจักขึ้นฟ้าก็บ่หน
แล่นขึ้นสะสนสะสาด
ขึ้นเจาะโขงปราสาทแก้ว
เจาะแล้วแล่นลงมา บ่ติง
นางสิงห์พล้อยแล่นขึ้น
เจาะแต่พื้นขันหงาย
ลงลวดยายกวาบจว้า
ติดช่อฟ้าและปานลม
หนวันตกพี่จักหื้อแต่งไฟประหนมและไฟข้าวตอก
ทังไฟดอกและไฟขวี
รูปมอมพีตัวใหญ่
ไต่เชือกขึ้นจับโขง

รูปไฟยนต์หงส์และนกยูงตัวมีปีก ขึ้นฟ้อนฟีกกันลง
ลือทั่วโขงเมืองใหญ่ สะท้านไดว่ผืนธร
แก่นปูนวอนแกมโศก เป็นที่เล้าโลมโลกสงสาร
ด้วยประการดั่งกล่าวแล้ว ไฟม้าแก้วแยกเป็นเปลี่ยว
ควันไฟเขียวติดชวะชวาด น้ำแต้มหยาดกองหลัว
ควันไฟมัวชะโชติ โสลดขึ้นกลางหาว
ปานดังดาวอยู่ยังฟ้า ยามนั้นพี่จักเหงยเหงี่ยงหน้าผ่อเล็งดู ฯลฯ

สำหรับการเทศน์มหาชาติในภาคอีสานนั้นก็มีแพร่หลายพอ ๆ กับที่มีการเทศน์มหาชาติทั้งในภาคกลางและภาคพายัพ เนื่องจากการเทศน์มหาชาติของทุกภาคจัดเข้าอยู่ในขอบข่ายของการขับขานหรือการสวดวรรณคดีเป็นทำนองเสนาะประเภทหนึ่ง ในภาคอีสานจึงมีแบบอย่างการขับขานทำนองเสนาะของการเทศน์มหาชาติหลายทำนอง เช่น ทำนอง**กาเต้นก้อน** ทำนอง**ลมพัดพ้าว** (พ้าวคือใบมะพร้าวมีความหมายอย่างเดียวกับทำนองพร้าวไกวใบของภาคพายัพ) ทำนองช้างเทียมแม่ (ออกเสียงในภาษาถิ่นว่า ซ่างเทียมแม่)

การเทศน์มหาชาติในภาคอีสานเรียกในภาษาถิ่นว่าเทศน์พระเหวด (หมายความว่าเทศน์พระเวสสันดรนั่นเอง) คนที่ไปฟังเทศน์ถือว่าไปทำบุญ-ไปต่อพุทธศาสนาให้สถาพรชั่วฟ้าดินสลาย จึงเรียกการไปฟังเทศน์นี้ว่า **ไปเอาบุญพระเหวด** เทศน์พระเหวดนี้ถือว่าเป็นงานใหญ่ระดับเดียวกับภาคกลางและภาคพายัพ จัดให้มีบทร้อยกรองที่ใช้เทศน์พระเหวดของพระสงฆ์นั้นมีการเสริมแต่งให้มีท่วงทำนองมีจังหวะ นำมาร้องลำกับการ**เป่าแคน ดีดพิณ**ได้ เมื่อนำมาร้องลำประกอบดนตรีเช่นนี้จึงเรียกว่า **กลอนรำพระเหวด** และพัฒนามาเรียกตามภาษาไทยใหม่ว่า กลอนลำมหาชาติ (ออกเสียงในภาษาถิ่นว่า (กลอนลำมหาซาด) การเทศน์มหาชาติในลานช้างคงต้องมีพร้อม ๆ กับการเทศน์มหาชาติภาคพายัพครั้งที่ยังคงเรียกว่าลานนา และคงมีในกาลเวลาไม่ห่างกับที่มีการเทศน์มหาชาติในกรุงสุโขทัย แต่ไม่มีการจดบันทึกบอกไว้อย่างแน่ชัดว่ามีการเทศน์มหาชาติในลานช้างสมัยใด แต่ที่แน่นอนที่สุด มีการเทศน์มหาชาติในลานช้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ก็ไม่ได้ระบุว่าเป็นยุคต้นหรือยุคใดของสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏในหนังสือคู่มือการเรียนอักษรธรรมของ อาจารย์อุดม บัวบุตร์ หน้า ๔๕ ได้นำกลอนเทศน์ลานช้าง เพราะมีคำชุมนุมเทวดา เชิญมาฟังเทศน์มหาชาติ ก่อนมีการเทศน์ตอนหนึ่งว่า *"เทพดาเจ้าทั้งหลายอันรักษาเขตขันธบุรีศรีลานช้าง ลวงกว้างและลวงฮี ใต้ลี่ผีเหนือผาใดผาด่าง ก้ำฝ่ายซ้ายกรุงศรีอยุธยา ก้ำฝ่ายขวาแดนแกวเป็นเขต"* ดังนี้

ขอนำเรื่องย่อการเทศน์พระเหวดกัณฑ์มทีแบบลานช้าง (และภาคอีสานด้วย) จากหนังสือเล่มเดียวกัน เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

กัณฑ์มที* หน้า ๔๐ (ใช้ทำนองช้างเทียมแม่)

ความย่อว่า นางมทีเข้าป่าหาหัวมันและลูกไม้ เกิดอาเพศบอกลางไม่ดีหลายอย่าง เป็นต้นว่า ต้นไม้อันทรงลูกและดอก เคยเก็บทุกวัน วันนี้กลับไม่มีดอกและผล หลงทางหน้ามืดตามัว จวนค่ำจึงได้กลับอาศรม ขณะมาตามทางก็มาพบสัตว์ร้ายคือ ราชสีห์ เสือเหลือง และเสือโคร่ง มานอนขวางทางเข้าสู่อาศรม แม้จะอ้อนวอนขอหนทางประการใด สัตว์ทั้ง ๓ ก็ไม่หลีกทางให้ จนค่ำตะวันตกต่ำลง จึงได้เข้ามา ถามหาลูก พระเวสสันดรก็ไม่พูดด้วย จนใจจึงออกตระเวนหาทุกหนทุกแห่ง คิดเป็นระยะทางหลายโยชน์ ก็ไม่เห็นลูก เหน็ดเหนื่อยเมื่อยหลังถึงสลบต่อหน้าพระเวสสันดร พระองค์ก็เกิดความโทมนัสเป็นอันมาก รำพึงรำพันด้วยประการต่าง ๆ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

คำอ่าน

มที ดูรา น้องมที มตาและมาตาย อฐาเน ในที่อันบ่อสมบ่อควรตาย ผิว่าน้องมที จักตาย จงเมือตายในเมืองแก้วประเชไชยตุตตรนครเวียงกว้าง

พี่จักส่างไม่ใส่หีบลาย ภายบนพี่จักใส่ผาสาท
กระดาษพี่จักแต้มลายลวง ดวงปีพี่จักใส่ช่อฟ้า
ก้ำหน้าพี่จักแต้มลายวัน ทันกลางนั้น
พี่จักแต้มฮูปกินนรี กินนรอนนอนเทียมคู่
เกาะก่ายอยู่เวหา พี่จักแต้มฮูปนาคาลวงแล่น
ฮูปท้าวแอ่นนำสาว ทางยาวพี่จักแต้ม
ฮูปลายเครือเจือวงวาด ตืนผาสาทพี่จักแต้มโคมขัด
ถัดนั้น โบกคว่ำพี่จักแต้มฮูปควาย โบกหงายที่จักแต้มฮูปช้าง
สองตาบข่างพี่จักใส่ยนต์หงษ์ ปักตูโขงพี่จักใส่ดอกผักแว่น
แป้นอัดหน้าพี่จักใส่ลายจีน ตืนธรณีพี่จักแต้ม
ฮูปเทวดามาถือธุงไชยเดียรดาษ ตืนผาสาทพี่จักแต้ม
ฮูปท้าวจักวัติราชมาแกว่งจำมอน บัดนี้ นางมาตายในดงดอนดูยาก

ผู้ใดจักมาช่วยเลิกซากส่งชะการเจ้ามที ตามประเวณีแต่ก่อนนี้จา ผิว่า เจ้ามทีเมือตายในเมืองแก้วประเชไชยดังนั้น กาลกิริยาอันจักเลิกซากส่งชะการด้วยบริวารเชื้อชาติญาติวงษา เทฺว รัฏฐานิ อันว่าเมืองเจตราชและเมืองแก้วประเชไชย จเรยฺย์ก็เพิ่งว่าจักขำเขือกเยือกไปมา ด้วยกิจอันเลิกซากส่งชะการแท้ดีหลี

---

* คำว่า มัทรีในภาคกลาง ภาคอีสานออกเสียงว่า **มที**

อาจารย์ อุดม บัวบุตร์ ยังได้นำตัวอย่างพยัญชนะไทยน้อยอันเป็นพยัญชนะที่ชาวลานช้างนิยมใช้อย่างกว้างขวางมาเปรียบเทียบกับพยัญชนะแบบอื่นที่อยู่ในตระกูลที่ใกล้เคียงกัน น่าสนใจมาก จึงขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านบางตอนโดยสังเขปดังนี้

พยัญชนะไทยน้อย

ความคิดรวบยอด

๑. รูปตัวพยัญชนะไทยน้อย ได้วิวัฒนาการมาจาก อักษรพราหมี และเทวนาครี ตามลำดับ

๒. ตัวพยัญชนะไทยน้อย จะเหมือนกับตัวอักษรของพระยาลิไทยมากที่สุด

๓. ตัวพยัญชนะไทยน้อยจะมีใช้เฉพาะที่ตรงกับเสียงชาวอีสานเท่านั้น ดังนั้น พยัญชนะไทยน้อยจึงมี ๒๙ ตัวเท่านั้น

๔. ตัวเลขไทยน้อยจะเหมือนกับตัวเลขอักษรธรรม และจะเหมือนกับตัวเลขภาษาไทย ๔ ตัว คือ เลข ๑ (หนึ่ง), ๔ (สี่), ๕ (ห้า), และ ๑๐ (สิบ)

วิวัฒนาการทางตัวอักษร

รูปของตัวอักษรจะวิวัฒนาการมาจากพยัญชนะของอักษรพราหมี และพยัญชนะของอักษรเทวนาครีของอินเดียตามลำดับ เราจะเห็นว่ามีการตัดและเพิ่มบางส่วนของตัวอักษรดังกล่าวมาเพื่อทำให้แปลกออกไปนิดหน่อย แล้วจะเป็นรูปพยัญชนะขอม, มอญ, พม่า, ลาว, ไทย, ไทยน้อย, และพยัญชนะธรรมอีสานตามลำดับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่ออักษร (พยัญชนะ)	พยัญชนะไทย		
	จ	ป	ม
อักษรพราหมี	ᳫ	ᳬ	ᳪ
อักษรเทวนาครี	च	प	म
อักษรขอมสมัยปัจจุบัน	ᨧ	ᨨ	ᨩ
อักษรมอญ	ᩁ	ᩃ	ᩅ
อักษรพม่า	ᩂ	ᩃ	ᩄ
อักษรลานนา	ᩃ	ᩃ	ᩄ[๑]
อักษรพ่อขุนรามคำแห:	ᩃ	ᩃ,ᩃ	ᩅ
อักษรพระยาลิไทย	ᩃ	ᩃ,ᩃ	ᩅ
อักษรธรรมอีสาน	ᩃ	ᩃ	ᩄ
อักษรไทยน้อย	ᩃ	ᩃ	ᩅ[๒]
อักษรไทยปัจจุบัน	จ	ป	ม

หนังสือมหาชาติคำหลวงที่คัดลอกสืบต่อกันมาตั้งแต่ยุคต้นกรุงศรีอยุธยา คัดลอกสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มหาชาติคำหลวงที่ปรากฏในภาพใช้เป็นแบบอย่างในการสวดทำนองเสนาะ ตั้งแต่ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้

(ได้รับความกรุณาจากฝ่ายพิธี กองศาสนสัมพันธ์ กรมการศาสนา ให้ถ่ายภาพนี้และอีกบางภาพ)

ภาพถ่ายขยายให้เห็นการเขียนคาถาภาษาบาลีด้วยอักษรขอมบรรจงแล้วแปลและขยายข้อความจากคาถาแต่ละชุดเป็นอักขระภาษาไทยบรรจง มีเครื่องหมายกำกับเสียงระบุให้ออกเสียงสูง เสียงต่ำ เสียงเสนาะสั่นครั่นเครือ บางตอนเนื้อเรื่องโศกเศร้าก็กำหนดให้ออกเสียงโหยหวนวิเวกวังเวง พิสูจน์ได้ว่า นักปราชญ์ราชบัณฑิตในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ และรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมที่มีรับสั่งให้แต่งมหาชาติคำหลวงยุคแรกนั้น เน้นถึงการสวดออกเสียงเป็นทำนองเสนาะด้วย

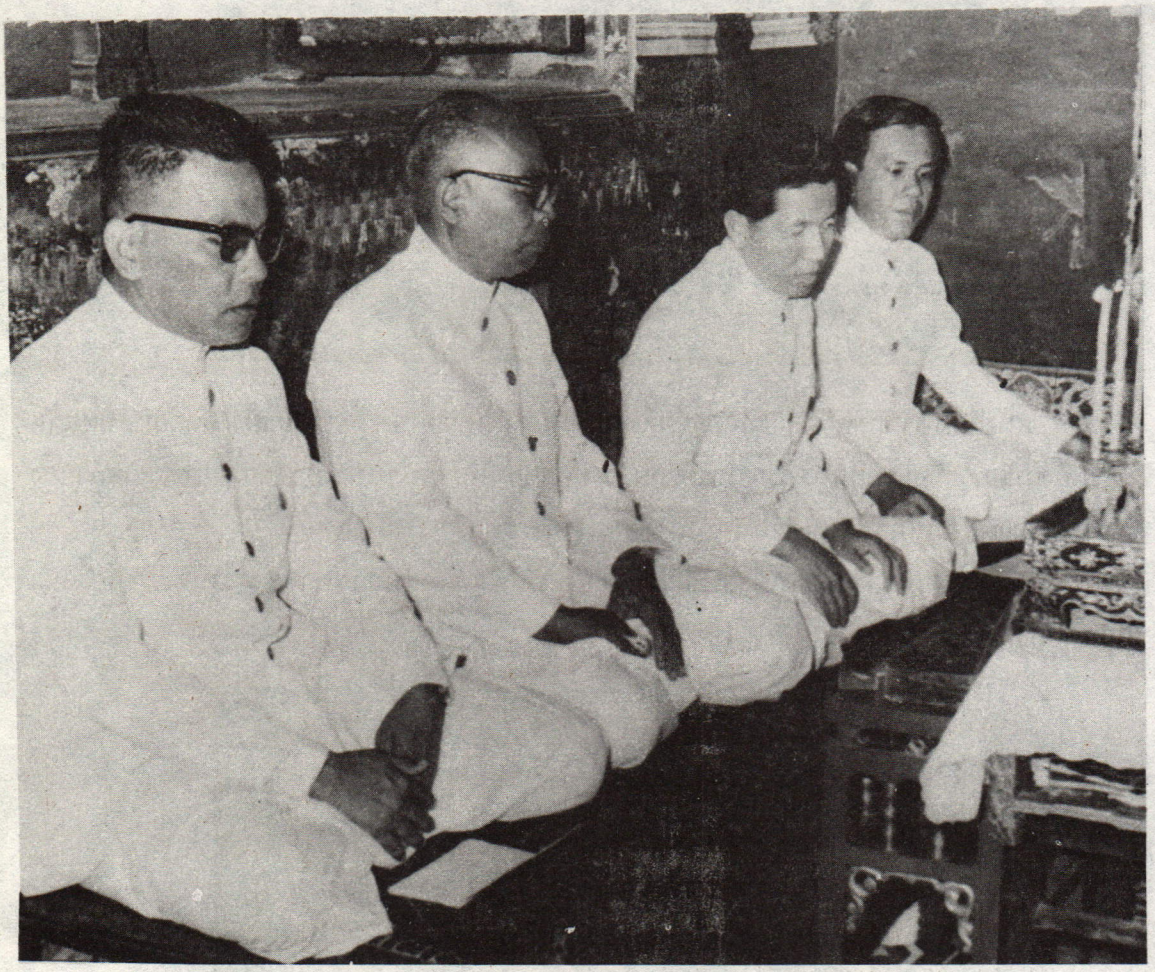

นักสวดมหาชาติคำหลวงเป็นทำนองเสนาะในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนื่องในพระราชพิธีเข้าพรรษา จากฝ่ายพิธี กองศาสนสัมพันธ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ รายชื่อจากซ้ายไปขวา ดังนี้

๑. นายสันติ แสวงบุญ
๒. นายทองอยู่ สุจิตรพร
๓. นายสุชาติ ละออง และ
๔. นายประยงค์ สอนวงษ์

หากสังเกตให้ดีจะเห็นว่า ตัวพยัญชนะในอักษรของ มอญ, พม่า. ลานนาและธรรมอีสาน จะเหมือนกันมาก

ส่วนพยัญชนะในอักษร พ่อขุนรามคำแหง, พระยาลิไทย, และไทยน้อย ก็จะเหมือนกันมากทีเดียว

เมื่อรวมสองกลุ่มเข้าด้วยกันจะเห็นชัดว่า อักษรเหล่านี้วิวัฒนาการมาจากอักษรพราหมีและเทวนาครีตามลำดับขั้น

เสียงดนตรีที่มีอยู่ในรูปวรรณยุกต์ทั้งปรากฏและไม่ปรากฏในอักษรไทยน้อย เป็นอย่างไร อาจารย์อุดม บัวบุตร์ ได้ให้ความกระจ่างดังนี้

วรรณยุกต์ไทยน้อย

โดยทั่วไปในการศึกษาวรรณกรรมที่จารึกด้วยอักษรไทยน้อยและอักษรธรรม จะไม่ค่อยพบรูปวรรณยุกต์ ทั้ง ๆ ที่วรรณยุกต์ในเสียงอีสานมีถึง ๖ เสียง ดังนั้นให้ผู้อ่านผันหาเสียงเอาเอง หากผันแล้วเสียงใดได้ความ ก็ถือว่าเป็นวรรณยุกต์นั้น เช่น กา บางแห่งอาจเป็นเสียงสามัญ, บางแห่งอาจเป็นสามัญเพี้ยน, บางแห่งอาจเป็นเสียงจัตวาก็ได้ แล้วแต่ความแวดล้อม

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาอักษรจารึกโบราณ จะว่าอักษรโบราณอีสานไม่มีรูปวรรณยุกต์เลยก็คงไม่ถูกต้อง เพราะจากการอ่านหนังสือผูกแล้ว ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเก่าหรือใหม่ จะพบรูปวรรณยุกต์โท (ˊ) อยู่บ่อย ๆ แต่รูปวรรณยุกต์จะไม่มีทุกรูปในทุกคำที่ออกเสียงโท คือจะมีบ้างไม่มีบ้าง รูปวรรณยุกต์โท จะเหมือนไม้หันอากาศ ดังนั้น บางแห่งก็เป็นไม้หันอากาศไป ดูรายละเอียดในเรื่องไม้หันอากาศอีกทีหนึ่ง

หันมาว่ากันถึงเรื่องทำนองการเทศน์มหาชาติในวัดหลวงของภาคกลางกันต่อไปเทศน์มหาชาติดังกล่าวนี้เรียกว่า **ทำนองหลวง** พระสงฆ์ผู้เทศน์ที่มีชื่อเสียงสามารถปรับเสียงได้หลายแบบ เช่น ในกัณฑ์มัทรี พระสงฆ์ผู้เทศน์ก็สามารถทำเสียงให้เหมือนเสียงหญิงคือเสียงนางมัทรีได้ฟังแล้วไม่เคอะเขิน พระสงฆ์ผู้เทศน์มหาชาติที่มีชื่อเสียงสมัยก่อนโน้นท่านต้องมีเสียงดี ทำเสียงสั่นลงลูกคอ ทำเสียงสะอื้น เสียงแผ่วเบาเสียงดังได้เหมาะสมทุกโอกาส ผู้เทศน์มหาชาติจึงจัดอยู่ในข่ายของ **ศิลปินชั้นยอดได้ผู้หนึ่ง** ทำนองการเทศน์มหาชาติที่นับว่ามีลีลามีท่วงทำนองเด่น ๆ มีอยู่หลายกัณฑ์ เช่น **กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี** และ**กัณฑ์มหาราช** เป็นต้น ในรัชกาลที่ ๔ ผู้ที่เทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาราชที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดไม่ใช่พระสงฆ์ ท่านผู้นั้นคือ **พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ** เป็นการแน่นอนอย่างยิ่งว่าต้องทรงว่าแหล่อันเป็นเครื่องเล่นมหาชาติได้ดีเยี่ยมไม่มีใครในยุคนั้นจะสามารถเท่าเทียมพระองค์ได้

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นบอกชัดว่าการเทศน์มหาชาติมีมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยอยุธยา สืบต่อจนถึงสมัยกรุงเทพมหานครฯ เมื่อเสียกรุงใน พ.ศ. ๒๓๑๐ มหาเวสสันดรชาดกอันเป็นพื้นฐานของการเทศน์มหาชาติได้หายสาบสูญไปหลายกัณฑ์ ต่อมาใน

รัชกาลที่ ๒ จึงโปรดฯ ให้แต่งขึ้นใหม่ให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีเรื่องที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง คือ **กัณฑ์กุมารกับกัณฑ์มัทรีนั้น เจ้าพระยาพระคลัง (หน)** ได้แต่งไว้ก่อนยอดเยี่ยมมาก แม้มีการแต่งเทศน์มหาชาติที่ขาดหายไปให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ แต่ไม่มีการแต่ง**กัณฑ์กุมาร**กับ**กัณฑ์มัทรี**อีก* ทั้งนี้เพื่อแสดงความคารวะสดุดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้ใช้ความอัจฉริยะอันสูงส่งบรรจงแต่งสองกัณฑ์นี้ได้ดีเยี่ยมอยู่แล้ว พฤติกรรมเช่นนี้แสดงออกมาให้เรารุ่นนี้เห็นชัดแจ้งว่าคนสมัยก่อนเขายกย่องผู้ที่ทำดีไว้แล้ว **เขาไม่ลบหลู่ดูหมิ่นผู้ที่มีคุณสมบัติเหนือกว่าเลย**

เทศน์มหาชาตินี้เรียกกันหลายชื่อตามกาลสมัยเช่น **มหาชาติกลอนเทศน์ มหาชาติคำฉันท์ ลิลิตมหาชาติ** ก็เรียกกัน ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้คล้าย ๆ ว่าการเทศน์มหาชาติเป็นการเทศน์ที่เต็มไปด้วย**กาพย์กลอน** แต่ตามข้อเท็จจริงแล้ว จัดเข้าอยู่ในประเภท**ร้อยแก้ว** บางแห่งยังเรียกชัด ๆ ว่า **ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก**ด้วยซ้ำไป จะอย่างไรก็ตามเรื่องพระเวสสันดรชาดก หรือที่เรียกว่ามหาชาตินี้**เป็นเสมือนเพชรน้ำหนึ่งชั้นเยี่ยมในวงวรรณกรรมประเภทร่ายยาวของเมืองไทย**

คำว่าแหล่นี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชยังไม่เรียก เรียกเพียงคำว่า**กาพย์กลอน**ก็เมื่อเทศน์มหาชาติเป็นร่ายยาว กาพย์กลอนคือแหล่เป็นส่วนหนึ่งที่นำมาผนวกเข้ากับเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการเทศน์มหาชาติในสมัยนั้นคงว่าแหล่อย่างถึงพริกถึงขิงทำความพอใจแก่ผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง ประหนึ่งว่าพระสงฆ์องค์ผู้เทศน์มหาชาติว่าแหล่เกินเลยขอบเขตของสมณเพศผู้ทรงศีล เป็นการไม่บังควร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงทรงออกเป็นกฎพระสงฆ์ห้ามไม่ให้พระสงฆ์เทศน์มหาชาติเป็นกาพย์กลอน (หมายถึงแหล่นั่นเอง) กฎพระสงฆ์ฉบับนี้ตราออกมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ อันเป็นปีแรกที่เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ มีข้อความบางตอนดังนี้**

แลทุกวันนี้อนาประชาราษฎรทั้งปวงลางบาง ให้มีพระมหาเวสสันดรชาฎกนี้มิได้มีความสังเวทเลื่อมใสในธรรมคาระวะ ฟังเอาแต่ถ้อยคำตลกขะนองอันหาผลประโยชน์มิได้ พระสงฆ์ผู้สำแดงนั้นบางจำพวกมิได้เล่าเรียนพระไตรยปิฎก ได้แต่เนื้อความแปลร้อยเป็นกาพยกลอน แล้วก็มาสำแดงถ้อยคำตลกขะนองหยาบช้า เห็นแต่ลาภสการเลี้ยงชีวิต มิได้คิดที่จะเรียนสืบไป ทำให้พระศาสนาฟั่นเฟือนเสื่อมสูญ ชวนกันประมาทในพระธรรมเทศนาจะได้เสวยทุกขเวทนาในจัตุราบายภูมเป็นช้านาน จะมิได้พบพระพุทธบาทสาศดาพระศรีอาริยเมตไตรเจ้าในอนาคต

แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ให้พระสงฆ์ผู้สำแดงพระธรรมเทศนา แลราษฎรผู้จะฟังพระมหาชาติชาฎกนั้นสำแดงแลฟังแต่ตามวาระพระบาฬีแลอรรถกถาฎีกาบริบูรณ์ด้วยผลอานิสงฆ์นั้น ก็จะได้พบ

---

* จากแบบเรียนวรรณคดีไทย เล่ม ๕ ชั้นมัธยมปีที่ ๕ ของกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ตอนกล่าวถึงประวัติเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

** จากกฎหมายตราสามดวง ฉบับองค์การค้าคุรุสภา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ปรากฏในหน้า ๑๖๗ - ๑๖๙

สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรในอนาคต ตามเทวะราชโองการเธอตรัสสั่งมาแก่พระมาไลยเทวะเถรนั้น ห้ามอย่าให้เทศนาแลฟังเทศนาเป็นกาพยกลอน แลกล่าวถ้อยคำตลกขะนองสนองเป็นการเล่นหัวร่อชื่นชมด้วยกัน ประมาทให้ผิดจากพระวินัยเป็นอันขาดทีเดียว

แลให้พระภิขุสงฆ์เถรเณรฝ่ายคันถธุระ วิปัศนา แลอนาประชาราษฎรทั้งปวงประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายนี้จงทุกประการ ถ้าพระสงฆ์เถร แลอนาประชาราษฎรผู้ใด มิได้ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายนี้ จะเอาตัวผู้มิได้กระทำตามกฎของญาติโยมพระสงฆ์เถรเณรรูปนั้นเป็นโทษตามโทษานุโทษ

กฎให้ไว้ ณ วันเสาร์เดือนสิบ ขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราชพันร้อยสี่สิบสี่ ปีขาลจัตวาศก.

ท่านผู้อ่านอาจสงสัยว่า การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงออกกฎพระสงฆ์พระองค์ท่านจะทรงลงโทษผู้ขัดขืนหนักเบาแค่ไหนก็ทรงทำได้ ทำไมจะต้องนำ**พระศรีอารยเมตไตร**เข้ามาอ้างด้วยเล่า? เพื่อความกระจ่างของท่านผู้อ่าน ขอนำข้อความจากสมุดมาลัยกลอนสวดที่เขียนลงในสมุดข่อยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

“ถ้าผู้ใดจะใคร่ชม สมเด็จองค์พระศรีอารย์
ให้ตั้งใจชื่นบาน ฟังนิทานพระเวสสันดร
ถ้าผู้ใดจะใคร่ไหว้ เมื่อท่านได้เป็นพระบวร
ให้ฟังนิทานพระเวสสันดร ในวันเดียวจบทั้งพัน
พระบาลีเทศนา ฟังคาถาถ้วนทั้งพัน
ข้าวบิณฑ์ขนมนั้น ทุกสิ่งพันจงมากมาย
ฉัตร์ธงเพดานกั้น รูปภาพนั้นผูกแขวนสาย
ประทีปธูปเทียนถวาย ดอกไม้เพลิงเริงรัศมี
ดอกบัวหลวงดอกบัวขาว ดอกสามหาวจงกลนี
ดอกอุบลอันมีสี นิลุบลดอกมณฑา
ดอกไม้ขาวใสสุด ดอกสัตบุศอันรจนา
สิ่งละพันถวายบูชา มหาชาติพระเวสสันดร
ฟังแล้วปรนนิบัติ ทำตามอรรถพระสั่งสอน
มหาชาติพระเวสสันดร ถ้วนคาถาแลบาลี
ผู้ใดฟังดังนี้จบ จึงจะพบท่านด้วยดี
จึงจะพบพระไมตรี เมื่อเป็นพระพ้นประมาณ”

ท่านผู้อ่านได้ทราบอิทธิพลของพระศรีอารยเมตไตรจากข้อความในสมุดมาลัยกลอนสวดแล้ว ยังมีเรื่องน่ารู้เกี่ยวกับมาลัยกลอนสวดอีกบ้าง คือเมื่อสัก ๔๐-๕๐ ปีที่ผ่านมาแล้วนี้ชาวไทย

ภาคกลางใช้มาลัยกลอนสวด สวดเพื่อเป็นสวัสดิมงคลในงานแต่งงาน และสวดมาลัยกลอนสวดในพิธีสวดหน้าศพ บัดนี้บ้านเมืองพัฒนามากขึ้น การสวดมาลัยกลอนสวดในงานแต่งงานจึงไม่มี คงมีการสวดมาลัยกลอนสวดเฉพาะในงานศพเท่านั้น ท่านที่ไปร่วมในพิธีสวดหน้าศพจะเห็นหีบพระธรรมลงรักปิดทองสวยงามวางไว้บนโต๊ะหรือบนเตียงใกล้ ๆ กับพระสงฆ์ผู้มาสวดพระมาลัย สมุดมาลัยกลอนสวดนี้เรียกสั้น ๆ ว่า **สมุดมาลัย**

การสวดมาลัยกลอนสวดบางท้องถิ่นของภาคกลางเรียกว่า**สวดสำรวจ** การสวดมาลัยนี้ใช้ทำนอง เล่นลูกคอ นักสวดมาลัย (มีทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ต้องมีน้ำเสียงดีก้องกังวานทำเสียงสั่น เสียงครั่นได้ มีลีลาท่วงทำนองในการสวดที่เต็มไปด้วยศิลปทางสังคีตอย่างสูง นักสวดมาลัยชั้นเยี่ยมต่างก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักสวด**มาลัยหวาน** ซึ่งปัจจุบันนี้หานักสวด**มาลัยหวาน**ได้ยากเสียแล้ว ขอสรุปสั้น ๆ อีกครั้งหนึ่งว่า การที่พระศรีอารย์มีอิทธิพลเป็นอย่างสูงต่อการเทศน์มหาชาติเกิดจากความเชื่อสืบต่อกันมาว่า พุทธศาสนาจะเสื่อมเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี **พระไตรปิฎก**จะเสื่อมเป็นอันดับแรก อันดับรองต่อมาคือ **พระสูตร** อันดับสุดท้ายคือ **ชาดกต่าง ๆ** เชื่อกันว่า **เวสสันดรชาดก**ยอดเยี่ยมและสำคัญที่สุด จากความเชื่อที่ว่าชาดกจะสูญนี้ จึงทำให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาชาติคือเวสสันดรชาดกนี่เอง ต่อมาในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จึงมี**สมุดพระมาลัยสูตร**เกิดขึ้นทั้งนี้ก็เพื่ออนุรักษ์และสนับสนุนให้มีการเทศน์มหาชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้นนั่นเอง ความเชื่อถือดังกล่าวมีมาแล้วอย่างแน่นแฟ้นครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ขออ้างอิงถึงศิลาจารึกหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) ซึ่งเชื่อว่าเป็นจารึกของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไท) ดังนี้

"แต่ปีอันสถาปนาพระมหาธาตุนี้ (พ.ศ. ๑๙๔๐) เมื่อหน้าได้สามพันเก้าสิบเก้าปี (พ.ศ. ๕๐๓๙) จึงจักสิ้นศาสนาพระเป็นเจ้า อันหนึ่งโสดนับแต่ปีสถาปนาพระธาตุนี้ไป เมื่อหน้าได้เก้าสิบเก้าปี (พ.ศ. ๒๐๓๙) ถึงในปีกุนอันว่าพระปิฎกไตรนี้จักหายแลหาคนรู้จักแลมิได้เลย ยังมีคนรู้ค้นสเล็กสน้อยไซร้ ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติหาคนสวดมิได้เลย ธรรมชาดกอันอื่นไซร้มีต้นหาปลายมิได้ มีปลายหาต้นมิได้เลย..... แต่นั้นเมื่อหน้าได้พันปีโสด (พ.ศ. ๒๙๔๐) ฝูงสงฆ์อันจำศีลคงสิกขาบทสี่อัน ยังมีสิกขาบทอันหนักหนาหามิได้เลย แต่นั้นเมื่อหน้าได้พันปีโสด (พ.ศ. ๓๙๔๐) อันว่าฝูงชีจักทรงผ้าจีวรหามิได้เลย เท่ายังมีผ้าเหลืองน้อยหนึ่งเหน็บใบหู.....แต่นั้นเมื่อพันปีโสด (พ.ศ. ๔๙๔๐) อันว่ารู้จักผ้าจีวรจักรู้จักสมณะน้อยหนึ่งหามิได้เลย"

ความเชื่อที่ว่าพุทธศาสนาจะเสื่อมเมื่อมีอายุครบ ๕,๐๐๐ ปีนี้ คงจะเป็นสาเหตุอันสำคัญที่ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนารถได้ทรงให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕* สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมก็ทรงให้มีการแต่งกาพย์มหาชาติคำหลวงขึ้นมาอีกคราวหนึ่ง ปรากฏในคำให้การของขุนหลวงหาวัดกล่าวถึงพระเจ้าทรงธรรมเรื่องการแต่งกาพย์มหาชาติคำหลวงว่า

*พระองค์บอกหนังสือพระสงฆ์อยู่อัตรา พระองค์ทรงแต่งมหาเวสสันดรชาดกมาแต่ครั้งนั้นแล้ว จึงทรงกาพย์โคลงฉันท์และคำพากย์ก็ได้ ปลาดต่าง ๆ ทั้งสวดสำรวจ***ประสานเสียง***โอดพันครำ่ครวญต่าง ๆ ก็มีมาแต่ครั้งนั้น พระองค์ก็แต่งเป็นศัพท์แสงเป็นคำหลวง และพระราชนิพนธ์ก็มีมาในครั้งนั้น*

อันคำให้การของขุนหลวงหาวัดก็ดีหรือคำให้การของชาวกรุงเก่าที่ถูกพม่าจับต้อนไปเป็นเชลยเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น พอจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยาและเล่าสืบต่อกันมาได้ จึงเชื่อได้ว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงให้มีการแต่งกาพย์มหาชาติเป็นทำนองแน่ ๆ แต่จะให้จำพระนามของพระเจ้าแผ่นดินได้ถูกต้องทุกองค์จึงมีทางคลาดเคลื่อนได้บ้าง เรื่องพระเจ้าทรงธรรมทรงให้มีการแต่งกาพย์มหาชาติเวสสันดรชาดก**.....ทั้งสวดสำรวจประสานเสียงโอดพันครำ่ครวญต่าง ๆ นี้** เป็นอันเชื่อได้ว่าการสวดมหาชาติคำหลวง**เป็นทำนองนั้น มีมาแล้วตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ และสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม** ประเพณีการสวดมหาชาติ**เป็นทำนอง**จึงสืบทอดมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในพระราชพิธีเข้าพรรษาจึงมีการสวดมหาชาติคำหลวงเป็นทำนองเสนาะโดย**ขุนทินบรรณาการ** กับ**ขุนธารกำนัล** พร้อมด้วยผู้ช่วยอีกสองคนสวดกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อมาจนถึงสมัยปัจจุบัน คือ ในพระราชพิธีเข้าพรรษาในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามมี**ข้าราชการจากกรมการศาสนา**อย่างน้อยสองคนมาสวดมหาชาติคำหลวงเป็นทำนองกันอยู่ (การเทศน์มหาชาติกับการสวดมหาชาติคำหลวงมีลีลา ทำนองไม่เหมือนกันแต่การนำคาถาใน

---

* จากตำนานเทศน์มหาชาติ ธนิต อยู่โพธิ์ วารสารศิลปากร ปีที่ ๖ เล่ม ๕ พ.ศ. ๒๔๙๕ วินิจฉัยและขยายความการแต่งมหาชาติคำหลวงในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถไว้อย่างน่ารับฟังเป็นอย่างยิ่งดังนี้

การแต่งมหาชาติคำหลวงในครั้งนั้นนอกจากประกวดประชันกันแล้ว น่าจะมีพิธีรีตองในการแต่งการสวดกันอยู่ไม่น้อย เข้าใจว่าเมื่อแต่งเสร็จแล้วก็คงจะนำมาอ่านถวายให้ทรงสดับต่อหน้าพระที่นั่ง ครั้นทรงต่อเติมแก้ไขยุติกันแล้ว ก็น่าจะมีบุคคลหรือคณะนักสวดซึ่งบางทีจะเป็นพวกราชบัณฑิตนั่นเอง ร่วมกันประดิษฐ์ทำนองขึ้นสวดถวาย ให้ทรงสดับทำนองสวดนั้น แล้วทรงแก้ไขทำนองสวดบ้างหรือทรงประดิษฐ์ทำนองพระราชทานบ้าง เพราะสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถเองก็ทรงมีพระสุรเสียงในทำนองสวดไพเราะ ดังมีคำกล่าวยอพระเกียรติไว้ใน "ลิลิตยวนพ่าย" (หน้า ๑๙) ว่า

สำนยงสำนวดแม้น มฤธุรา รอยแฮ
ทำนยบทำนองการ เลอศล้วน
ทำนองทำนุกภา– รตรองตรยบ รยบแฮ
ดำนอกดำนานถ้วน ถ่องกล ฯ

ภาษาบาลีมาเขียน-ตีพิมพ์ไว้ก่อนแล้วขยายความเป็นภาษาไทยเหมือน ๆ กัน) การที่มีเด็กนักเรียนมาอ่านหนังสือต่าง ๆ เป็นทำนอง**โอ้เอ้ศาลาราย** ในศาลารอบ ๆ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็สืบเนื่องมาจากประเพณีเก่าอย่างเดียวกันนี้*

เพื่อสนับสนุนความเชื่อของข้าพเจ้า เรื่องที่**มีเสียงดนตรีในการสวดมหาชาติคำหลวง** ดังกล่าวแล้วข้างต้น ข้าพเจ้าขออัญเชิญพระวินิจฉัยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

*การที่พระเทศน์มหาชาติ***เป็นทำนอง***ต่าง ๆ ก็เห็นจะมาจากเทศน์กาพย์มหาชาตินี้โดยอนุโลมจากลักษณะสวดมหาชาติคำหลวง เลยเกิดมีการเทศน์***เป็นทำนองต่าง ๆ** *ตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมา*

คำว่าการเทศน์มหาชาติเป็นทำนองต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระวินิจฉัยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพดังกล่าวแล้วย่อมสรุปได้ว่า การเทศน์มหาชาติ**เป็นทำนองมีมาแต่ครั้ง**

---

* ประเพณีการสวดมหาชาติคำหลวงและโอ้เอ้วิหารรายในเทศกาลเข้าพรรษาได้ตกทอดสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีประเพณีแต่เดิมที่ถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน คือสวดวันเข้าพรรษา ๓ วัน กลางพรรษา ๓ วัน และออกพรรษา ๓ วัน การสวดโอ้เอ้นั้นเดิมใช้หนังสือมหาชาติคำหลวง ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้หนังสือพระไชยสุริยาคำกาพย์ของท่านสุนทรภู่ที่มีบทอัศจรรย์น่าสนใจกว่าคำเก่าโบราณในหนังสือมหาชาติคำหลวง หนังสือพระไชยสุริยาคำกาพย์นี้ เป็นการอ่านออกเสียงทำนองเสนาะใช้เสียงดนตรีมากกว่าการอ่านบทร้อยกรองใด ๆ จึงเป็นที่นิยมชมชอบของปวงชนสืบต่อมาอย่างกว้างขวางเมื่อพระบาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูล) แต่งหนังสือตำราเรียนภาษาไทยก็นำกาพย์พระไชยสุริยามาเป็นส่วนประกอบการเรียนภาษาไทยด้วย

ครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ผู้ที่ยังไม่ชำนาญการสวดมหาชาติคำหลวง ให้มาสวดที่วิหารรายรอบพระอุโบสถวัดพระศรีสรรเพ็ชร์ จึงเรียกว่า **สวดโอ้เอ้วิหารราย** ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์สร้างเพียงศาลารายรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผู้ที่ยังไม่ชำนาญมาสวยในศาลาบางท่านก็เรียกว่า **สวดโอ้เอ้ศาลาราย** เหตุที่มีการสวดโอ้เอ้ศาลารายปรากฏในปัจจุบันนี้ เป็นการริเริ่มของสำนักพระราชวังกับกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนที่สังกัดในสำนักงานการประถมศึกษา, กรุงเทพมหานคร (สปก.) ที่ขึ้นตรงต่อกรมสามัญศึกษา ได้รับคำสั่งให้ฝึกนักเรียนและให้มีอย่างน้อย ๖ โรงเรียนมาสวดโอ้เอ้ทุกปี โรงเรียนอันควรได้รับการยกย่อง ๖ โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนมหาวีรานุวัตร์ (วัดไตรมิตร), โรงเรียนวุ้ดประยูรวงศ์, โรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม, โรงเรียนวัดพลับพลาชัย, โรงเรียนราชวินิต และโรงเรียนวัดอัมรินทร์

อนึ่งข้าพเจ้าได้ทราบรายชื่อโรงเรียนทั้ง ๖ นี้จากอาจารย์สวลี พลายงาม แห่งโรงเรียนมหาวีรานุวัตร์ ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอย่างแน่นอน ที่ข้าพเจ้าเขียนมาแล้วแต่ต้นยังไม่ได้เขียนถึงแหล่เลย จึงขอเขียนถึงเรื่องแหล่เข้ามามีความเกี่ยวข้องกับการเทศน์มหาชาติอย่างไร การเทศน์มหาชาติที่จบแต่ละตอน หรือจบแต่ละกัณฑ์ มักจะมีคำลงท้ายถ้อยคำว่า **นั้นแล** เช่นจบตอนหนึ่งของกัณฑ์ชูชกวรรคสุดท้าย**ที่ว่าด้วยว่ามักจะใคร่ได้ให้จงนักหนาโดยโลภเจตนา นั้นแล** หรือตอนจบวรรคสุดท้ายในกัณฑ์เดียวกันนี้ว่า **เพราะเข้าใจจิตมันคิดเบาจึงเป็นหนี้ออเฒ่า นั้นแล** เป็นตัวอย่าง การทำสารบัญค้นเรื่องเทศน์มหาชาติฉบับหอพระสมุดวิชรญาณ เรียกขึ้นต้นกัณฑ์ว่า**แลต้น** เรียกลงท้ายกัณฑ์ว่า **แลส่ง** ดังที่ปรากฏในกัณฑ์จุลพน เรียงลำดับสารบัญ ดังนี้*

๑. **แลต้น**
๒. **พรานเจตบุตรพรรณนาเขา**
๓. **พรานเจตบุตรพรรณนาไม้**
๔. **พรานเจตบุตรพรรณนาสระ**
๕. **ชูชกขอบใจพรานเจตบุตร**
๖. **แลส่ง**

คำว่า "แล" เป็นภาษาที่ใช้เฉพาะในหนังสือเทศน์มหาชาติ ส่วนคำ "แหล่" เดิมเพี้ยนมาจากคำว่า "แล" สมัยก่อนยังเคยเอามาใช้พูดกันเป็นภาษาตลาดแทนคำว่า กัณฑ์ก็มี เช่น กัณฑ์ชูชกพูดกันว่า "แหล่ชูชก" ต่อมาคำว่า "แหล่" ใช้แปรความหมายไปกลายเป็นคำซึ่งมีความหมายแยกออกต่างหากจากคำ "แล" เดิม คือมาใช้เป็นชื่อของคำร้อยกรองที่มีลักษณะเป็นกลอน กล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งสั้น ๆ สำหรับว่าเป็นทำนองอยู่ในเทศน์กัณฑ์นั้น ๆ เพื่อเสริมสร้างความครึกครื้นทั้งของพระสงฆ์ผู้เทศน์และผู้ฟัง ทุกแหล่จึงมีชื่อเรียกตามเนื้อเรื่องที่พัวพันอยู่ในกัณฑ์นั้น ๆ กัณฑ์ชูชกมีแหล่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **แหล่ชูชก; แหล่ชูชกเมื่อเกิด; แหล่ชูชกรำพึงขึ้นต้นไม้; แหล่ชูชกพานาง** ฯลฯ กัณฑ์มหาพนก็มี**แหล่พรรณนาเขา; แหล่พรรณนาหิน; แหล่นารีผล**. กัณฑ์มัทรีมี **แหล่พิมพาพิลาป** ฯลฯ เรียกว่า**แหล่นอก** คือเป็นการแหล่นอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการเทศน์ของแต่ละกัณฑ์นั่นเอง

การเทศน์มหาชาติจบแต่ละกัณฑ์มีการบรรเลงปี่พาทย์เพื่อเป็นการคั่นรายการและเพื่อความครึกครื้นของการเทศน์มหาชาติ มีเพลงประจำแต่ละกัณฑ์ดังนี้

๑. **กัณฑ์ทศพร**	**เพลง**	**สาธุการ**
๒. **กัณฑ์หิมพานต์**	**เพลง**	**ตวงพระธาตุ**
๓. **กัณฑ์ทานกัณฑ์**	**เพลง**	**พญาโศก**
๔. **กัณฑ์วนปเวสน์**	**เพลง**	**พญาเดิน**
๕. **กัณฑ์ชูชก**	**เพลง**	**เซ่นเหล้า**

* จากศิลปากร ปีที่ ๒๒ เล่ม ๒ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ เรื่อง แหล่เครื่องเล่นมหาชาติ ของ ทิพวิน บุญวีระ หน้า ๖๔

๖. กัณฑ์จุลพน	เพลง	คุกพาทย์
๗. กัณฑ์มหาพน	เพลง	เชิดกลอง
๘. กัณฑ์กุมาร	เพลง	โอดเชิดฉิ่ง
๙. กัณฑ์มัทรี	เพลง	ทะยอยโอด
๑๐. กัณฑ์สักรบรรพ	เพลง	กลม
๑๑. กัณฑ์มหาราช	เพลง	กราวนอก
๑๒. กัณฑ์ฉกษัตริย์	เพลง	ตระนอน
๑๓. กัณฑ์นครกัณฑ์	เพลง	กลองโยน

การใช้ดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนานั้น ทางพุทธศาสนาที่ปฏิบัติกันในประเทศไทยใช้พิณพาทย์บรรเลงเมื่อจบการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ตั้งวงบรรเลงได้เฉพาะในศาลาวัดเท่านั้น แต่ทางฝ่ายคริสตศาสนาใช้ดนตรีประกอบตั้งแต่คำสวดและคำสวดในภาษาอังกฤษไม่มีวรรณยุกต์บังคับให้เสียงสูงต่ำเหมือนที่มีในภาษาไทยของเรา เขาก็แต่งเติมคำสวดแต่ละคำให้มีเสียงดนตรี และมีเสียงประสานใช้ดนตรีทั้งการสวด การร้องประสานเสียงและเครื่องดนตรี มีออแกนเป็นหลักอยู่ในโบสถ์ได้เลยทีเดียว*

---

* ปรากฏใน THE COMPANION TO MUSIC BY PERCY A. SCHOLES,OXFORD UNIVERSITY PRESS 1967 หน้า ๓๓ มีคำสวดภาษาอังกฤษชื่อว่า ANGLICAN CHANT. เรียกการสวดมีทำนองง่าย ๆ นี้ว่า PLAINSONG (หมายเลข ๑) พุทธศาสนาในประเทศไทยใช้ภาษาบาลีซึ่งแต่เดิมไม่มีทำนอง ยุคต่อมาใส่ทำนองประกอบคำจังหวะช้า เร็ว แต่ไม่มีการประสานเสียงเหมือน ANGLICAN CHANT. (หมายเลข ๒)

๑

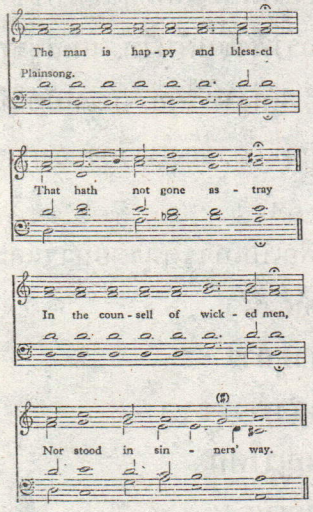

๒

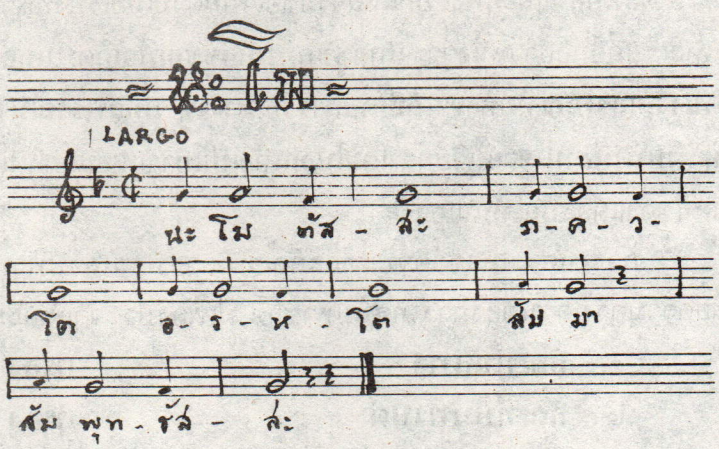

พระสงฆ์องค์เจ้านั้นโดยแท้แล้วท่านก็เป็นปุถุชนเหมือนกับเรา ๆ นี่เอง นอกเหนือไปจากความเป็นปุถุชนคือ ท่านต้องอยู่ในระเบียบวินัยของสงฆ์ผู้ทรงศีล ท่านต้องสำรวม พระสงฆ์เทศน์เป็นทำนองอันไพเราะ ผู้ฟังแสดงออกถึงความพอใจ สนใจที่จะฟังมากเท่าใด ผู้เทศน์ย่อมเทศน์ให้ดีที่สุดที่จะดีได้ เสมือนนักกีฬาที่กำลังเป็นต่อแล้วมีกองเชียร์ร้องตะโกนเชียร์ให้กำลังใจอย่างกึกก้อง เมื่อจบจากการเทศน์มหาชาติก็ถึงตอนที่ **แหล่นอก แหล่กลอนสด** เป็นคำกลอนด้น มีความหมายสองแง่สองง่าม ตามแบบฉบับของแหล่ (และเพลงพื้นเมืองของไทยด้วย) ผู้ฟังต่างก็หัวเราะชอบใจเสียงดังลั่นวิหารหรือศาลาวัด ถึงขั้นนี้เรียกได้ว่าสนุกกันเต็มที่ พระสงฆ์ผู้ทรงศีลกลายเป็นศิลปิน กลายเป็นนักแสดงเปรียบได้กับตัวตลก สภาพเช่นนี้หากจะว่ากันตรงไปตรงมาแล้วเป็นการผิดวินัยสงฆ์อยู่มาก การที่พระสงฆ์ปูชนียบุคคล ต้องกลายเป็นนักแสดงเช่นนี้ ก็เพราะธาตุแท้แก่นแท้จากสายเลือดที่ถูกกฎเกณฑ์ พระวินัยบังคับให้อยู่ในสภาพจิตใต้สำนึกต้องซ่อนเร้นฝืนใจ ระงับใจไว้เมื่อยามปกติ ได้แปรสภาพเป็นจิตมีความรู้สึกอันสุนทรและเสรีตามวิสัยของปุถุชนที่ซ่อนเร้นต่อไปไม่ไหวแล้ว เปรียบอีกอย่างหนึ่งก็เสมือนนักแข่งรถที่กำลังนำหน้าคู่แข่ง เหยียบคันเร่งให้ความเร็วสูงขึ้นจนถึงเส้นชัย เมื่อถึงเส้นชัยอันถือได้ว่าชนะคู่แข่งแล้ว นักแข่งรถผู้นี้ก็พลันนึกได้ว่าขับรถแข่งพายุมาถึงเส้นชัยได้อย่างไร! นักเทศน์มหาชาติและว่าแหล่ที่ผู้ฟังแสดงออกถึงความพอใจอย่างล้นหลาม เทศน์แหล่ด้วยความคึกคะนองไปจนจบสิ้น ก็เสมือนนักแข่งรถเร่งความเร็วจนชนะโดยไม่ได้**แตะเบรค**เลย พระสงฆ์ผู้ทรงศีลมีพฤติกรรมเช่นนี้ ผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และพระเจ้าแผ่นดิน เห็นว่าชักจะเกินเลยไปกันใหญ่เสียแล้ว ได้ออกกฎพระสงฆ์ครั้งรัชกาลที่ ๑ คาดโทษผู้ฝ่าฝืนก็ยังมีผู้เทศน์ และมี **แหล่ใน แหล่นอก** สืบต่อกันมา พระเจ้าแผ่นดินทรงปกครองพสกนิกรของพระองค์เหมือนพ่อปกครองลูก ไม่อยากทำอะไรรุนแรงต่อลูก ๆ จึงมีการตั้งกฎเกณฑ์แกมขอร้องกันอีก คราวนี้อยู่ในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้ทรงออกประกาศเมื่อวันศุกร์ เดือนสิบสอง แรมสิบสี่ค่ำ ปีฉลู สัปตศก มีข้อความดังนี้*

มีพระบรมราชโองการดำรัสแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวยราษฎรชาวสยามทุกหมู่ทุกเหล่าในกรุงแลหัวเมืองให้ทราบกระแสพระราชดำริว่า เมืองไทยเป็นที่ประชุมชาวต่างเพศต่างภาษาใกล้ไกลมากด้วยกันมานานแล้ว การเล่นฟ้อนรำ ขับร้องของภาษาต่าง ๆ เคยมีมาปะปนเป็นที่ดูเล่นฟังเล่นต่าง ๆ สำราญ เป็นเกียรติยศบ้านเมืองก็ดีอยู่ แต่ถ้าของเหล่านั้นคงอยู่ตามเพศตามภาษาของคนนั้น ๆ ก็สมควร หรือไทยจะเลียนเอามาเล่นได้บ้าง ก็เป็นดีอยู่ว่าไทยเลียน ใครเลียนได้เหมือนหนึ่งพระเทศน์มหาชาติว่าอย่างลาวได้ ว่าอย่างมอญก็ได้ ว่าอย่างพม่าก็ได้ ว่าอย่างเขมรก็ได้เป็นดี แต่จะเอามาเป็นพื้นไม่ควร ต้องเอาอย่างไทยเป็นพื้น อย่างอื่น ๆ ว่าเล่นได้แต่แหล่หนึ่งสองแหล่

---

* จากประกาศรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๒

ก็การบัดนี้เห็นแปลกไปนัก ชาวไทยทั้งปวงละทิ้งการเล่นสำหรับเมืองตัวคือปี่พาทย์มโหรีเสภาครึ่งท่อน ปรบไก่สักรวาเพลงไก่ป่าเกี่ยวข้าวแลละครร้องเสียหมด พากันเล่นแต่ลาวแคนไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบลทั้งผู้ชายผู้หญิง จนท่านที่มีปี่พาทย์มโหรีไม่มีผู้ใดหา ต้องบอกขายเครื่องปี่พาทย์เครื่องมโหรี ในที่มีงานโกนจุกบวชนาคก็หาลาวแคนเล่นเสียหมดทุกแห่ง ราคาหางานหนึ่งแรงถึงสิบตำลึง สิบสองตำลึง การที่เป็นอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าไม่สู้งามไม่สู้ควรที่การเล่นอย่างลาวจะมาเป็นพื้นเมืองไทย ลาวแคนเป็นข้าของไทย ๆ ไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอาอย่างลาวมาเป็นพื้นเมืองไทยไม่สมควร ตั้งแต่พากันเล่นลาวแคนมาอย่างเดียวก็กว่าสิบปีมาแล้ว จนการตกเป็นพื้นเมือง แลสังเกตดูการเล่นลาวแคนชุกชุมที่ไหน ฝนก็ตกน้อยร่วงโรยไป ถึงปีนี้ข้าวในนารอดตัวก็เพราะน้ำป่ามาช่วย

เมืองที่เล่นลาวแคนมาก เมื่อฤดูฝน ๆ ก็น้อยทำนาก็เสียไม่งอกงาม ทำขึ้นได้บ้างเมื่อปลายฝน น้ำป่ากระโชกมาก็เสียหมด เพราะฉะนั้นทรงพระราชวิตกอยู่ โปรดให้ขออ้อนวอนแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ที่คิดถึงพระเดชพระคุณจริง ๆ ให้งดการเล่นลาวแคนเสีย อย่าหามาดูแลฟังแลอย่าให้เล่นเองเลย ลองดูสักปีหนึ่งสองปี การเล่นต่าง ๆ อย่างเก่าของไทยคือ ละครร้องรำปี่พาทย์มโหรีเสภาครึ่งท่อน ปรบไก่ สักวา เพลงไก่ป่าเกี่ยวข้าวและอะไร ๆ ที่เคยเล่นมาแต่ก่อนหามาเล่นเอากู้ขึ้นบ้างอย่าให้สูญ เล่นลาวแคนขอให้งดเสียเลิกเสียสักปีหนึ่งสองปีลองดู ฟ้าฝนจะงามไม่งามอย่างไรต่อไปข้างหน้า

ท่านผู้อ่านลองใช้ดุลย์พินิจในประกาศ ร.๔ ซึ่งก็เสมือนกฎหมาย แต่พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงแสดงพระ**เมตตาอารี**ต่อพสกนิกรของพระองค์เหมือน**พ่อที่เมตตาลูก** พระองค์ไม่ทรงบังคับแต่ทรงวิงวอนประชาชนเพียงประกาศว่า หากผู้ใดทำตามคำวิงวอนของพระองค์ผลดีก็จะตกอยู่กับราษฎรเองดังความหมายในคำประกาศ ร.๔ ดังกล่าวแล้ว เมื่อร้อยกว่าปีพระเจ้าแผ่นดินทรงวิงวอน ราษฎรก็ให้ความร่วมมือพอสมควร แต่การว่ากลอนสดในเหล่านี้ ทั้งผู้ว่าและผู้ฟังพอใจกันทั้งสองฝ่าย เพียงอ้อนวอนให้เลิกคงทำได้ยากเพราะเป็นเรื่องของคตินิยมของคนไทยสืบต่อกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์แล้วว่า **การว่ากลอนสดนั้น ว่ากันด้วยความสามารถอันเป็นธาตุแท้แก่นแท้ของคนไทย** เมื่อความรู้สึกอันผสมอยู่ในสายเลือดที่ซ่อนเร้นอยู่นานมีโอกาสแสดงออกมาก็ยากที่จะระงับธาตุแท้แก่นแท้นั้นไว้ได้ พฤติกรรมดังกล่าวนี้ไม่บังควรจะมีในปูชนียบุคคล เช่นพระสงฆ์ในยุคสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นจึงมีกฎเกณฑ์ใหม่คราวนี้มีบทลงโทษด้วยดังที่ปรากฏในแถลงการคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๗๙ ว่า

"ประกาศห้ามไม่ให้ภิกษุสามเณร เทศนามหาชาติตลกคะนองเสียสมณสารูป"

เรื่องการเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมกันแพร่หลายว่าเป็นเรื่องมีคติมากจับใจผู้อ่านผู้ฟังแม้ในเมืองไทยครั้งโบราณก็นิยม...ภายหลังปรากฏว่า การเทศน์มหาชาติกลายเป็นเรื่องสนุกเฮฮาขบขันเพราะผู้เทศน์นำเรื่องไม่เป็นสาระมาแทรกแซงคลุกเคล้ายักย้ายทำนองโลดโผนไปต่าง ๆ ตามใจของตน บางทีก็ยกเอามหาชาติขึ้นนำตอนต้นเพียงเล็กน้อย ตอนปลายกลายเป็นเล่นแหล่ต่าง ๆ แสดงอาการตลกคะนองจนเสียสมณสารูปไม่ควรแก่วิสัยของบรรพชิต เป็นเหตุให้วิญญูชนติเตียน ตลอดจนชาวต่างประเทศก็ดูหมิ่น

อาศัยเหตุนี้ มหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วลงมติเห็นพร้อมกันให้ประกาศว่า

๑. ห้ามเทศน์แหล่ต่าง ๆ นอกเรื่องมหาชาติที่สำรากหยาบโลน ทำนองโลดโผนและทำตลกคะนองต่าง ๆ จนเสียสมณสารูป

๒. ภิกษุสามเณรประพฤติฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ในวัดใดแขวงใดให้เจ้าอาวาสวัดนั้นเสนอเรื่องให้เจ้าคณะแขวงนั้นบังคับให้สึกเสีย แล้วรายงานให้เจ้าคณะเหนือตนทราบ ถ้าภิกษุสามเณรรูปนั้นเป็นเปรียญ หรือมีสมณศักดิ์ ให้เจ้าคณะแขวงแจ้งการกระทำพร้อมทั้งหลักฐานให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งผู้เทศน์นั้นอยู่ทราบ แล้วให้เจ้าอาวาสนั้นขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สึกเสีย

๓. ถ้าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะสนับสนุนยินยอมให้ภิกษุสามเณรกระทำฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ ให้เจ้าคณะผู้มีอำนาจเหนือถอดเสียจากตำแหน่ง ถ้ามีสัญญาบัตรให้นำเรื่องเสนอขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถอดเสียจากสมณศักดิ์ และให้ออกเสียจากวัดนั้น

๔. ให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะ เป็นผู้ควบคุมและปฏิบัติการให้เป็นไปตามประกาศนี้ทุกประการ

เมื่อพระสงฆ์ถูกห้ามไม่ให้ว่าแหล่ ฆราวาสก็ยังว่าแหล่กันได้อย่างเสรี การบรรยายเหตุการณ์ด้วยคำกลอนคละเคล้าด้วยเสียงดนตรีนี้มีในทุกภาคของประเทศไทย ในภาคเหนือเรียกว่า **จ๊อย** นอกจากนี้ยังมีอยู่ในการขับร้องประกอบดนตรีพื้นเมืองอย่างที่เรียกว่า **ซอคำเมือง** ในภาคอีสานก็มีอยู่เป็นอันมากใน**เพลงโคราช** การ**จำเรียง**หรือ**เจรียง**ของชาวสุรินทร์ ยังมีผสมอยู่ในการขับร้องประกอบการเป่าแคนของชาวอีสานโดยทั่วไปอย่างที่เรียกกันว่า**หมอลำ** และก็มีอยู่เป็นอันมากในคำปรัชญาชาวอีสานอย่างที่เรียกว่า **ผะหญา** ในภาคใต้ก็มีอยู่ใน**เพลงบอก** มีคละเคล้าอยู่ใน**บทพากย์หนังตลุง**และ**คำร้องของโนรา** การบรรยายเหตุการณ์เป็นคำกลอนคละเคล้าด้วยเสียงดนตรีอันไพเราะยิ่ง ถือได้ว่าเป็นการขับขานวรรณคดีออกเสียงเป็นทำนองเสนาะประเภทหนึ่ง เมื่อแหล่ถูกทางการบ้านเมืองกีดกันไม่ให้พระสงฆ์นักเทศน์มหาชาตินำมาเป็นเครื่องเล่นอีกต่อไป ข้าพเจ้าจึงขอนำบทแหล่ต่าง ๆ มาแยกประเภทเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

แหล่ที่ใช้บรรยายเหตุการณ์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีบทแหล่ที่จัดเข้าอยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่าบรรยายเหตุการณ์มีอยู่หลายบท

ขอนำตัวอย่างแหล่ประวัติการสร้างสวนดุสิต คือเตรียมการสร้างวัดเบญจมบพิตรและอาณาบริเวณอันกว้างขวางอย่างที่เรียกว่าสวนดุสิตและกลายมาเป็นเขตหรือเมื่อก่อนเรียกว่า อำเภอดุสิต ขอยกตัวอย่างต้นตาลหน้าพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรเป็นบทแหล่สั้น ๆ เสนอท่านดังนี้

มาถึงวัดรวบลัดเอาละ ชื่อเบญจมบพิตร
เป็นเขตส่วนสวนดุสิต แลวิจิตรดูสวยจริง
เป็นวัดเก่าแต่เค้าหมด ไม่ปรากฏเลยสักสิ่ง
ที่รกร้างให้ถางทิ้ง อยู่อีกสิ่งคือต้นตาล

ฯลฯ

สามารถใช้โน้ตสากลมาเขียนประกอบแสดงให้ท่านผู้อ่านเห็นว่าแหล่นี้เป็นการขับขานวรรณคดีเป็นทำนองเสนาะมีเสียงดนตรีมากเพียงใด

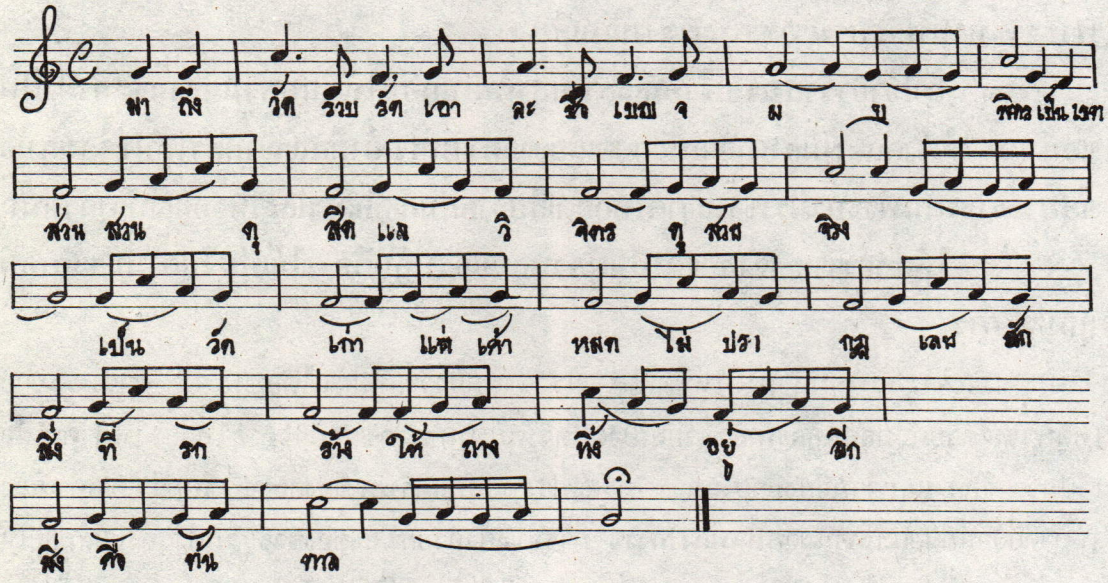

ต้นตาลที่เกิดขึ้นเองปรากฏในคำแหล่
การสร้างสวนดุสิต หน้าพระอุโบสถวัดเบญจม
บพิตรปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะถูกพายุพัดล้ม
ลงเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่ต้นตาลที่เกิดเองพร้อมกัน
มีความสูงเท่ากันยังเหลืออยู่อีกต้นหนึ่งในบริ
เวณสนามเสือป่า หลังตึกบัญชาการ กรป.
กลาง ปัจจุบัน

๒.๔.ง. เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองประพันธ์โดยนักปราชญ์ราชบัณฑิตขับขานในหมู่นักศึกษาและในกลุ่มผู้บริหารประเทศ

งานพระราชพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบสองร้อยปี มีการแสดงออกให้ประชาชนในชาติได้เห็นเอกลักษณ์ของชาติทุกสาขา งานด้านวรรณกรรมก็มีโอกาสแสดงออกอย่างเด่นชัดอย่างกว้างขวางยิ่งด้วย ที่ข้าพเจ้าตั้งหัวข้อเรื่องนี้ว่าเสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองประพันธ์โดยนักปราชญ์ราชบัณฑิตนั้นในสมัยที่กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี เป็นราชธานี คำว่านักปราชญ์ราชบัณฑิตส่วนมากเป็นข้าราชการ, สามัญชน ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คำว่านักปราชญ์ราชบัณฑิต มีตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการและสามัญชน งานด้านวรรณกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงกล่าวได้ว่ามีความเจริญยิ่งกว่ายุคใดนับแต่คนไทยมีประเทศเป็นปึกแผ่นเป็นต้นมา ก่อนที่จะกล่าวถึงวิวัฒนาการของภาษาไทยโดยทั่วไปตามลำดับขั้นตอน ขอนำวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ของ วนิดา สถิตานนท์ จากอนุสาร อสท. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๙ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ เสนอท่านผู้อ่านก่อนดังนี้

วรรณกรรม เป็นทรัพย์สินทางสติปัญญา วิชาความรู้ อารมณ์ และจิตใจ เป็นงานสร้างสรรค์ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองแห่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ เมื่อสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานีนั้น แม้พระองค์จะทรงเป็นนักรบ แม้จะต้องเผด็จศึกอีกหลายด้าน แต่พระองค์ก็มิได้ทรงละเลยวรรณกรรมของชาติ ได้ทรงรวบรวม ฟื้นฟู และสร้างเสริมวรรณกรรมโดยทันที ประการหนึ่งก็เพื่อปลอบประโลมจิตใจอาณาประชาราษฎรที่ผ่านเหตุการณ์บ้านแตกสาแหรกขาด ตื่นตระหนกอกสั่นขวัญแขวนมาให้กลับมีขวัญ สันติสุข และเสถียรภาพ และอีกประการหนึ่งก็เพื่อรวบรวมวรรณคดีของชาติมิให้กระจัดกระจายหายสูญ ทั้งเสริมสร้างให้เป็นวรรณกรรมคู่บ้านคู่เมืองต่อไป

จำเนียรกาลผ่านมา ๒๐๐ ปี **วรรณกรรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์**ที่ได้ "เกิด" ได้ "ก้าว" มาเป็นลำดับ ตรงบ้าง เลี้ยวบ้าง มีผู้วิเคราะห์วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ไว้ว่าวรรณกรรมในรัชสมัยที่ ๑-๓ เป็นงานรวบรวม ฟื้นฟู สร้างเสริม วรรณกรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา และยังคงแนววรรณกรรมตะวันออก วรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นหัวเลี้ยวของวรรณกรรมไทยจากแนวเดิมเข้ารับอิทธิพลตะวันตก รัชกาลที่ ๕-๗ เป็นช่วงเวลาที่วรรณกรรมไทยได้เบี่ยงเบนเข้ารับอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกมากที่สุด และรัชกาลที่ ๘-๙ เป็นเรื่องของวรรณกรรมไทยในปัจจุบันซึ่งได้เปิดกว้างทุกทิศทาง ทั้งแนวคิด รูปแบบ เนื้อหา และอารมณ์ ซึ่งมีทั้งผันผวนปรวนแปรบางกระแสลึกซึ้งซับซ้อนคลุมเครือช่วยให้คิดคำนึง บางแนวก็ตื้นเขินเรียบง่าย และในบางแนวเนิบนาบถึงหยุดนิ่ง

วรรณกรรมที่เป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอีกเล่มหนึ่ง คือ **กลอนนิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง** ทรงพระราชนิพนธ์ในระหว่างเดินทางไปรบพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ นับเป็นกลอนนิราศเรื่องแรกของไทย พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ก็เหมือนกับรามเกียรติ์ คือแสดงให้เห็นว่ากวีผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงคำนึงถึงชาติบ้านเมืองเหนือสิ่งใดเสมอ เช่น

"แสนทุเรศเวทนานิจาเอ๋ย นี่ใครเลยจะเล็งเห็นในอก
ได้ระกำช้ำใจมาหลายยก หวังจะป้องปิดปกให้พ้นภัย
มิให้หมู่พาลาอาธรรม์ มาย่ำยีเขตขัณฑ์บุรีได้
จึงสู้สละรักหักใจ มาทนเทวษอยู่ไกลเอกา"

ในเรื่องของความรักห่วงหาอาลัย แทนที่จะทรงรำลึกถึงสตรีคนใดคนหนึ่ง กลับทรงแสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยอันกว้างขวางว่าทรงนึกถึงนางในทุกคนคือ

"บ้างเป็นท่อแถวทางหว่างบรรพต เลี้ยวลดไหลมาไม่รู้สิ้น
น้ำใสไหลซอกสิขรินทร์ แสนถวิลถึงสวาทไม่คลาดคลา
เกษมสุขสรงสนานสำราญเริง บรรเทิงจิตพิศวงหรรษา
ชลอได้ก็จะใคร่ชลอมา ให้เป็นที่ผาสุกทุกนางใน"

รัชกาลที่ ๒ **พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** บ้านเมืองเข้าสู่สภาวะปกติ การรวบรวมวรรณกรรมเก่าลุล่วงไปแล้ว ราชสำนักและราษฎรมีเวลาและอารมณ์ที่จะชื่นชมกับสิ่งบันเทิงเริงรมย์ ดอกสร้อย สักวา มโหรี เสภา ละคร จึงเป็นที่นิยม การรจนาบทกลอนเพื่อการแสดงมีมากในรัชสมัยนี้ ละครนั้นรุ่งเรืองทั้งกระบวนกลอนและกระบวนรำยิ่งกว่ารัชสมัยใด รัชกาลนี้เป็นสมัยของการปรับปรุงวรรณกรรมเก่าให้ดียิ่งขึ้น ทรงนำเรื่อง**รามเกียรติ์** พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ตัดตอนที่เหมาะจะนำมาแสดงมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะแก่การแสดงยิ่งขึ้น ทรงพระราชนิพนธ์บทเสภาเรื่อง**ขุนช้างขุนแผน**หลายตอน บทละครเรื่อง**อิเหนา**ซึ่งวรรณคดีสโมสรยกย่องเป็นยอดบทละครรำ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระองค์ บทละครนอก ๕ เรื่องได้แก่ **สังข์ทอง ไกรทอง ไชยเชษฐ์ มณีพิชัย** และ**คาวี** บทละครจับระบำเรื่อง**รามเกียรติ์ ตอนพิราพ บทเห่เรือหลายบท** ล้วนเป็นพระราชนิพนธ์ชั้นยอดเยี่ยมทั้งสิ้น

ขออัญเชิญพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย บางบทที่มีการนำมาเป็นคำร้องส่งวงดนตรีไทยเดิมบางเพลง เช่น เพลงบุหลันเถา เนื้อที่ ๑ ดังนี้

ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล จึงเผยม่านออกชมแสงบุหลัน
ทรงกลดหมดเมฆอยู่พรายพรรณ แสงจันทร์จับแสงรถทรง
แสงโคมประทีปทองส่องสว่าง กระจ่างจับพุ่มไม้ไพรระหง
พวงพยอมหอมหวนลำดวนดง สายหยุดประยงค์โยทะกา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง ตรัสบอกบาหยันพลางแล้วแลหา

ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา ระคนกลิ่นบุหงารำไป
เรไรจักจั่นสนั่นเสียง เพราะเพียงดนตรีปี่ไฉน
บุหรงร้องพร้องเพรียกพงไพร ฟังเพลินเจริญใจไปมา
เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เป็นทัพหลังรั้งพลไคลคลา เวลาค่ำคำนึงถึงเทวี
จึงปลอมแปลงแต่งองค์เป็นอำมาตย์ ชวนพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ทรงสินธพชาติพาชี ฝ่าพลมนตรีขึ้นมา

พระราชนิพนธ์วรรณกรรมแบบร้อยกรอง เรื่องอิเหนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อีกบทหนึ่ง ที่ศิลปินทางดนตรีไทยเดิมยุคปัจจุบันได้อัญเชิญมาเป็นคำร้องส่งเพลงบุหลันลอยเลื่อน อันไพเราะสุดที่จะพรรณนาดังนี้

บุหลันลอยเลื่อน

กิดาหยันหมอบกรานอยู่งานพัด พระบรรทมโสมนัสอยู่ในที่
บุหลันเลื่อนลอยฟ้าไม่ราคี รัศมีส่องสว่างดังกลางวัน
พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา ที่จะแต่งดูหาสตาหมัน
ป่านนี้พระองค์ทรงธรรม์ จะนับวันเคร่าคอยทุกเวลา ฯ

บทร้อยกรองอันเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยบางบทที่ข้าพเจ้านำมาเสนอท่านผู้อ่านแล้วนั้น เป็นบทร้อยกรองที่มีการแต่งเติมจากอักขระของเดิมให้เหมาะกับกาลสมัย และเพื่อสะดวกในการตีพิมพ์ รูปร่างตัวหนังสืออันดั้งเดิมเราจึงไม่ได้เห็น เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบถึงนักปราชญ์ทางภาษาไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านพิถีพิถันเรื่องเสียงดนตรีที่มีในภาษาไทยมากน้อยเพียงใด ข้าพเจ้าขอนำเรื่องบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอักษรของ ก่องแก้ว วีรประวัติ และ นิยดา ทาสุคนธ์ ที่พิมพ์รวมเล่มอยู่ในหนังสือชื่อ ภาษาและวรรณคดี กรุงรัตนโกสินทร์ คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ปรากฏในหน้า ๓๓ ดังนี้

อักขรวิธีหรือวิธีการเขียนหนังสือในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แม้ไม่มีกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐาน แต่ก็อาจสรุปข้อเสนอแนะไว้ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานของการศึกษาเรื่องเหล่านี้ดังนี้คือ

๑. คำศัพท์แต่ละคำ จะเขียนอย่างไรก็ได้ ขอแต่เพียงให้อ่านออกมาแล้วได้ความหมายตาม**เสียง**ที่ต้องการ ก็นับว่าถูกต้องแล้ว ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คำบางคำแม้จะเป็นคำเดียวกัน แต่ก็เขียนสะกดคำได้หลายแบบ ตัวอย่างเช่น

สวันขโลก	ฉบังง	กันละยา	กันลยา	
ปราสถะหนา	ปราดถะหน้า	ปาดหน้า	ฉไนย	ฉนัย

๒. คำศัพท์บางคำใช้รูปอักษร ๒ แบบปะปนกัน โดยเฉพาะคำที่เขียนมาถึงจุดที่สุดของแนวบรรทัด แต่ยังเขียนตัวสะกดไม่ครบ ท่านจะนำตัวสะกดตัวสุดท้ายนั้นมาเขียนเป็นเชิงพยัญชนะของรูปแบบอักษรขอม แล้วเขียนไว้ข้างใต้พยัญชนะตัวบน ตัวอย่างเช่น

เทยี = เทียน

เสยี = เสียง

เรยี = เรียม

๓. คำศัพท์บางคำ**อาศัยเสียง**ในภาษาเป็นเกณฑ์ แต่ใช้อักษรประกอบเสียงซ้อนตัวเองเพื่อการอ่านออกเสียงได้ ตัวอย่างเช่น

= พระ

= พระยา

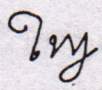
= ใหญ่

= ฎีกา

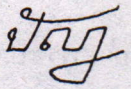
= ปัญญา

๔. คำศัพท์บางคำใช้พยัญชนะตัวเดียวผสมสระมากกว่า ๑ ตัว เพื่อให้**อ่านออกเสียง**เท่าจำนวนสระนั้นได้ ตัวอย่างเช่น

ไนีย, ในีย	อ่านว่า	ในนี้
กิม	”	ก็มี

๕. คำศัพท์บางคำมีเครื่องหมายฟันหนู “ ״ ” กำกับอยู่บนพยัญชนะตัวต้น เพื่อ**บังคับให้ออกเสียงสั้น** ตัวอย่างเช่น

สุ״กรม	อ่านว่า	สุกรม
ก״ฎ	”	กด
ศ״ก	”	ศก

ตามที่ข้าพเจ้าได้นำเรื่องวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ของ วนิดา สถิตานนท์ ที่เขียนในอนุสาร อสท. ฉบับดังกล่าวมาอ้างนั้น ผู้เขียนได้เขียนเป็นเชิงวิเคราะห์ตอนหนึ่งความว่า วรรณกรรมในรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ เป็นวรรณกรรมรวมฟื้นฟู เสริมสร้างวรรณกรรมแห่งกรุงศรีอยุธยานั้นข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างยิ่ง ขอขยายความคิดเห็นของข้าพเจ้าต่อไปอีกว่า ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ นั้นมีการฟื้นฟูวรรณกรรมจากกรุงศรีอยุธยาด้วยการนำแบบอย่างตำราเรียน

ภาษาไทยยุคปลายแห่งกรุงศรีอยุธยามาประยุกต์ใหม่ให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ของคนไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อให้เป็นจุดเริ่มต้นที่ข้าพเจ้าจะเขียนมุ่งเข้าสู่การอ่านทำนองเสนาะชั้นเยี่ยมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน อันเป็นบทสุดท้ายของ เสียงดนตรีในภาษาไทย เล่มหนึ่งนี้ จึงขอนำประวัติความเป็นมาของตำราเรียนภาษาไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีกฎเกณฑ์เป็นพื้นฐานของการอ่านทำนองเสนาะ ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตำราเรียนภาษาไทย

ปรากฏในคำนำของกรมศิลปากร แถลงไว้ในคราวที่อนุญาตให้สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคารจัดพิมพ์ตำราเรียนภาษาไทย ปถม ก กา ลงวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ อธิบายความว่า ปถม ก กา นี้ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าใครเป็นผู้แต่ง เมื่อพิจารณาข้อความแล้วเห็นว่าไม่เก่ากว่าหนังสือปฐมมาลาซึ่งพระเทพโมลีวัดราชบูรณะเป็นผู้แต่ง และกาพย์พระไชยสุริยา ซึ่งสุนทรภู่เป็นผู้แต่ง หนังสือดังกล่าวเป็นหนังสือในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ อันเป็นสมัยที่กวีรุ่งเรืองมาก กรมศิลปากรวินิจฉัยว่าคงนำแบบอย่างจากหนังสือจินดามณีซึ่งเชื่อกันว่าแต่งโดยพระยาโหราธิบดี ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้อ่านง่ายเข้า และแต่งบทประพันธ์ประกอบเรื่องเพื่อช่วยให้จำง่ายขึ้น จะอย่างไรก็ตามหนังสือสองเล่มนี้ยังไม่จัดเข้าอยู่ในมาตรฐาน เพราะสมัยก่อนเรียนกันตามวัดใครมีตำราอย่างไรก็สอนกันไปตามนั้น

ตำราเรียนภาษาไทยที่จัดไว้ว่ามีมาตรฐานเป็นครั้งแรกมีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ครั้งที่พระองค์ทรงปฏิรูปการศึกษาของชาติและทรงจัดให้ตั้งโรงเรียนหลวงเพื่อเป็นแนวทางที่รัฐจะรับหน้าที่จัดการศึกษาแก่เยาวชนในชาติอย่างที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสารประเสริฐ เป็นผู้เรียบเรียง เล่มแรกมีชื่อว่า มูลบทบรรพกิจ มีหนังสือสืบเนื่องต่ออีก ๔ เล่ม มีชื่อสัมผัสคล้องจองกันโดยตลอด เฉพาะเล่มแรกที่มีชื่อว่ามูลบทบรรพกิจ ตอนที่เป็นคำนำเป็นคำร้อยแก้วเพียง ๑๓ บรรทัด นอกนั้นเป็นคำนำและเนื้อหาของหนังสือเป็นบทร้อยกรองเกือบตลอดทั้งเล่ม ตำราเรียนภาษาไทยชุดมาตรฐานนี้ มีชื่อสัมผัสคล้องจองกันดังนี้คือ

มูลบทบรรพกิจ วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังคโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และ **พิศาลการันต์ (ไวพจน์วิจารณ์กับสังคโยคพิธาน** มีข้อความเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับรวมเป็นเล่มเดียวกัน)

จะเห็นได้ว่า คนไทยนิยมชมชื่นในคำสัมผัส คำร้อยกรอง อันเต็มไปด้วยเสียงดนตรีมาแต่โบราณกาลแล้ว แม้ตำราเรียนภาษาไทยดังยกตัวอย่างแล้วก็เต็มไปด้วยบทร้อยกรองล้วนอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะแทบทั้งสิ้น

ขอนำแบบอย่างตำราภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์รุ่นแรก ๆ ที่ผู้ประพันธ์ได้อธิบายหลักเกณฑ์การใช้ภาษาไทยบางลักษณะเป็นบทร้อยกรอง มีการเอื้อน **เออ เอิงเอย** อยู่ในลักษณะ

เดียวกับการขับร้องเพลงที่มีทำนองไพเราะในขอบข่ายของดนตรีดุริยางค์ แต่การเอื้อนในปถม ก กา เป็นการออกเสียงดนตรีเชิงทำนองเสนาะเท่านั้น ขอนำตัวอย่างตอนต้นที่ว่า ก ข แล ก กา ให้อุส่าห์จำไว้ดี ทำแต่ ก กา นี้ มิได้มีอะไรคละ เขียนประกอบโน้ตสากลแสดงเสียงสูงต่ำและจังหวะพอสังเขปดังนี้

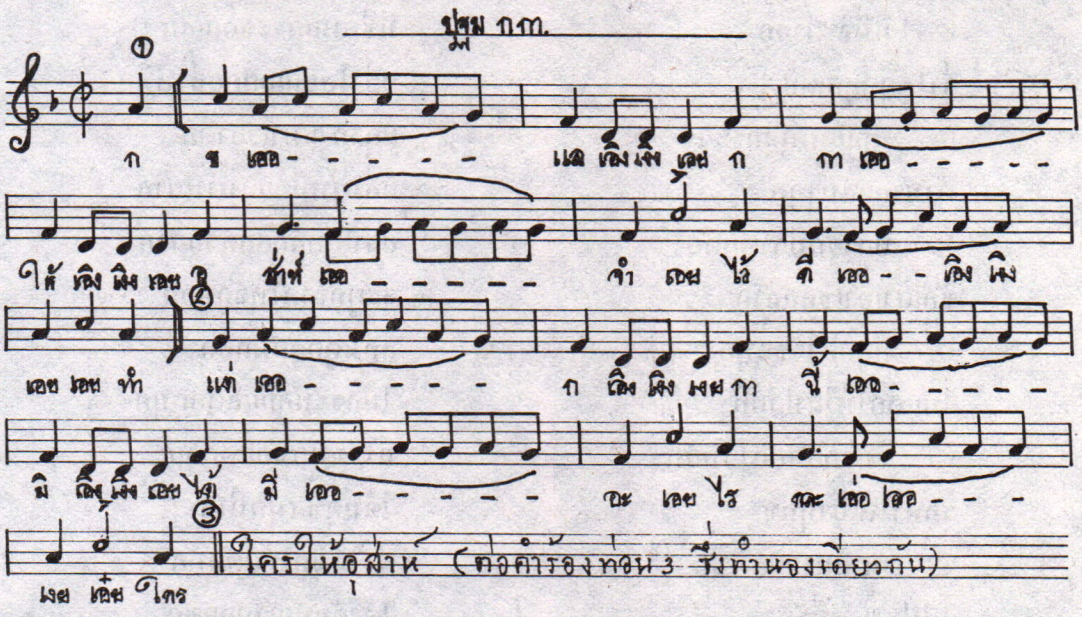

ต่อไปนี้เป็นเรื่อง กข กกา แม่กก แม่กง และ แม่เกย จากแบบเรียนภาษาไทย ปถม กกา

เรื่อง กข กกา

© กข แล กกา
ทำแต่กกานี้
© ใคร ๆ ให้อุส่าห์
ให้ดีมีมานะ
© แม่ไก่อยู่ในตะกร้า
อีแม่กาก็มาไล่
© หมาใหญ่ก็ไล่เห่า
ปูแสมแลปูนา

ให้อุส่าห์จำไว้ดี
มิได้มีอะไรคละ
เล่า กกา จำไว้นะ
จำได้จะให้ต่อไป
ไข่ ๆ มาสี่ห้าใบ
อีแม่ไก่ไล่ตีกา
หมูในเล้าแลดูหมา
กะปูม้าปูทะเล

© เต่านาแลเต่าดำ อยู่ในน้ำกะจระเข้
ปลาทูอยู่ทะเล ปลาขี้เหร่ไม่สู้ดี
© ซื้อเขาเบาราคา ปลาขี้ข้าใช่ผู้ดี
กกา ว่าเท่านี้ ดูต่อไปมีใน กก

แม่กก

© ทีนี้จะว่ากก มีชื่อนกกระจอกเล็ก
ว่าให้ถูกลูกเด็ก ๆ อย่าโอยกเอยกอุส่าห์นึก
© นกแสกนกกระสา แกรก ๆ มาเวลาดึก
น้ำมากแลน้ำภุก แลน้ำหมึกแลน้ำหมาก
© ปลาอุกปลาดุกดัก แลปักหลักแลครกสาก
ชักเสาเอาเชือกลาก จะผูกจากให้จักตอก
© ปลูกกี่ไว้ธอหูก ลูกมดูกลูกมกอก
ไม้แตกให้ใส่ปลอก ไม้กระบอกแลดอกบุก
© ขี้ครอกดอกโสกสัก มีโรคนักมักแดกจุก
รักษาให้เบาทุกข ได้มีศุขสนุกนี้นัก
© นกมีปากแลมีปีก ผ่าไม้ซีกให้แตกหัก
ไปปะพวกที่รัก ได้รู้จักทักเรียกแขก
© เด็ก ๆ ดูกระจก อย่าให้ตกมักจักแตก
ปลูกเผือกผักถากหญ้าแพรก หญ้าคาแฝกอย่าให้รก
© เข้าเปลือกแลเข้าสุก เลือกปลาดุกทำห่อหมก
ด่าธอต่อตีชก ถูกสอกอกหกถลา
© ดูราลูกทารก นี่แลกกะกกา
จำไว้ให้อุส่าห์ ทีนี้หนาจะว่ากง

จบเรื่องกกแล.

แม่กง

● เรื่องกงดูจงแจ้ง ลูกมะแว้งแตงฟักทอง
ลูกตำลึงแลหนึ่งสอง ไม้กระบองแลกระบุง
● กระถางโอ่งอ่างไห ทองแท่งใหญ่ใส่ไถ้ถุง
ยุงหนักต้องกางมุ้ง ไปเมืองกรุงรุ่งพรุ่งนี้
● หลังโกงนั่งหย่องยอง เรียกพวกพ้องแลน้องพี่

บึงบางคลองกว้างรี เรียกว่าปีมโรงมเสง
● ชาววังนั่งในห้อง ชักจ้องหน่องดังโหนงเหน่ง
ตาชั่งแลตาเต็ง ทั้งกังเกงแลกระทง
● แมงป่องแมลงผึ้ง ปลาทูนึ่งปลากระสง
กุ้งกั้งทุกังกง ปลาตะพงซื้อแพงจริง
● อึ่งอ่างแลคางคก ทั้งจิ้งจกแลแง่งชิง
นกยางย่องจิกปลิง ฝูงค่างลิงวิ่งร้องอึง
● ระฆังดังหง่าง ๆ ฆ้องใหญ่กว้างคราง หึ่ง ๆ
กลองหนังดังตึง ๆ ตีกระดึงดังกริ่ง ๆ
● นักเลงร้องเพลงพลาง ตรงหน้าต่างไขว่ห้างหยิ่ง
เอาหลังนั่งเอียงอิง มือถือฉิ่งตีดัง ๆ
● เด็ก ๆ อย่าใหลหลง ดูเรื่องกงกกาบ้าง
ดูไปตั้งใจฟัง เบื้องน่ายังจะว่ากด

จบเรื่องกงแล

บทสุรางคนาง ๒๘

● อ่านจำคำเกย เด็กทั้งหลายเอ๋ย ดูให้ทั่วน่า นกแก้วขนเขียว ตัวเดียวเอกา หัดเจรจาคล้ายคนพูดกัน

● สัตว์เนื้อเสือร้าย สัตว์วัวสัตว์ควาย มากมายหลายพรรค์ ต้นกล้วยแพงพวย อ้อยบุกกลอยกล้วยสั้น ดอกบัวหัวมัน พืชพรรณ์เขาเภาะ

● ถั่วดำฝักยาว ถั่วเขียวฝักขาว ถั่วแระถั่วเราะ ดินอยู่กลางน้ำ จงจำเรียกเกาะ เรื่องน่าหัวเราะเย้ยเยาะกุ๋ย ๆ

● ปลาซิวปลาสร้อย เรือยาวใหญ่น้อย พายคิ้วพายทุ้ย ปลาค้าวสวาย ปลากลายดูกอุย คนใส่เสื้อครุย คนถุยน้ำลาย

● คนถ่อยคนชั่ว ทำเงินตะกั่ว ไปเที่ยวซื้อขาย แล้วเปนขโมย เขาโบยด้วยหวาย เพราะเปนผู้ร้าย ฉิบหายหลายร้อย

● นกกระตั้วกระต่าย แมวขาวแมวลาย กัดหนูบ่อย ๆ จะกวดแลเหี้ย ไก่เตี้ยไก่ต้อย คนป่วยตะมอย นิ้วก้อยปวดติ้ว

● ลางคนเปนง่อย เขาเอาไปปล่อย อดเข้าจนหิว ไม่มีเสื้อใส่ หนาวใจหน้านิ่ว คนเปนผดสิว ตะคริวชักเมื่อย

● ไปเที่ยวประเดี๋ยว เรือน้อยคนเดียว น้ำเชี่ยวพายเหนื่อย หลายเลี้ยวเปลี่ยวใจ เหื่อไหลเสื้อเปื่อย ไปซื้อสิ่วเลื่อย มาทำเรือรั่ว

● เข้าสวยเข้าเหนียว กินกับของเปรี้ยว มะนาวมะงั่ว งูเขียวเลื้อยไป บนไม้ขอบรั้ว แล้วเลื้อยออกจั่ว ห้อยหัวลงมา

● ฟั่นเชือกตีเกลียว หมั่นขึงต้นเหนี่ยว จึ่งเหนียวหนักหนา มะเดื่อมะเขือ มะเกลือย้อมผ้า ต้นฝ้ายหวายตะค้า ถ้วยชาผ้าลาย

กำหนดกฎเกณฑ์การใช้วรรณยุกต์ควบคุมเสียงสำหรับอักษรสามหมู่ ท่านก็ประพันธ์เป็นบทร้อยกรองให้นักเรียนอ่านเข้าใจง่าย ขอนำตัวอย่างเฉพาะกฎเกณฑ์การใช้วรรณยุกต์สำหรับอักษรกลางเสนอท่านผู้อ่านดังนี้ *

อันว่าลักษณะแห่งอักษรกลางเบามีห้าประการดั่งนี้แล

● อักษรตัวต้นนั้น คำตรง กา
สองจึ่งมีเอกลง อย่างค้อน ก่า
สามลงไม้โททรง ถานเล่ห์ ขอนา ก้า ๓
สี่ลักษณะไม้ตรีซร้อน อยู่ไซร้จักแสดง ฯ
● เลขเจ็ดคือรูปไม้ ตรีหมาย ก๊า ๔
ห้าจัตวากาปลาย ที่เท้า ก๋า ๕
อักษรกลางเบาราย เป็นฮ่ำ คำนา
นักปราชจงรู้เค้า ดั่งนี้อักษรไทย ฯ

มีบทร้อยกรองให้อ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะอีกบทหนึ่งเป็นบทที่สอนให้นักเรียนรู้จักการใช้ไม้ม้วน ปัจจุบันนี้ปรากฏว่าแพร่หลายมาก ข้าพเจ้าเคยได้ยินนักเรียนอนุบาลหลายโรงเรียนท่องบทร้อยกรองนี้ได้อย่างขึ้นใจและถูกต้อง ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่า เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองซึ่งครั้งหนึ่งซบเซาไปบ้างนั้นบัดนี้เริ่มมีการเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทยทางภาษากันอย่างจริงจังแล้ว บทร้อยกรองดังกล่าวคือ

โคลงให้จำคำใช้ไม้ม้วน **

●ใฝ่ใจใครใคร่ให้ ใหลหลง
ในใหม่ใสใหญ่ยง ต่ำใต้

---

* จินดามณี เล่ม ๑ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร พ.ศ. ๒๕๑๒ หน้า ๒๖-๒๗

** จากอักษรนิติฯของพระอมราภิรักขิต (เกิด) วัดบรมนิวาส หนังสือเล่มนี้รวมอยู่เล่มเดียวกับปถมกกาและปฐมมาลา สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๑๖๒

ใดใช้ใช่ใบบง ใยยืด
ใกล้ใส่สใพ้ใบ้ สิบม้วนสองหน ฯะ

ตัวอย่างคำกลอนในแม่ ก กา แต่งโดยพระเทพโมลีวัดราชบูรณะ

ปฐมมาลา

คำกลอนในแม่ ก กา

๑๑ ยานี

● ข้า ฃ ยชะลี พระมุนีมีมะหา
คุณะกะรุณา แลปฤชาล้ำโลไกย
● ปรานีมานำหมู่ ประชาสู่ศิวาไลย
ไหว้ธำม์ที่อำไพ นำเวไนยละโลกีย์
● ข้าไซ้ก็ไหว้พระ อะริยะเจ้ากูชี
ร้าฆ่าหมู่ราดี บบาบีก่ทำกำม์
● ใครยภ้ด่าว่า บนำพาภใจจำ
กระลีและกระลำ ภระนำนิราคลา
● ข้า ฃ เดโชไชย วระไตรยใส่เกษา
ข้าผู้ระจะนา ไภยพาธาอย่ายายี
● ข้า ฃ คาระวะ บิตุระชะนะนี
ไหว้ครูผู้กระวี ฃ ข้ามีเดโชไชย
● เดชะพระเดชา พระจุธาธิปะไตย
ฃ ข้านิราไกล ทระไภยอย่าพาธา
● ฃ เดชะศิริ พระอาทิไทธาดา
หะริมะหิมา เจ้าสุราไลยศุลี
● สุราสุระไกร เทพะไทในราษี
มะเหศระมี ให้ข้านี้นะฤไภย

เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้เห็นโฉมหน้าอันแท้จริงของตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรก (ในชุดแรกนี่มีรวมกัน ๕ เล่ม) ข้าพเจ้าจึงอัดสำเนามาตีพิมพ์เสนอท่านผู้อ่านดังนี้

หนังสือ

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL

มูลบท บรรพกิจ

ว่าด้วย อักษร ทั้ง ๔๔ อักษร

แบ่ง ออก เปน ๓ อย่าง

คือ สูง กลาง ต่ำ แล้ว แจก ออกไป เปน หมู่ ๆ

ตั้ง แต่ ก กา, กน, กง, กก, กด, กบ, กม, เกย.

และ ผัน สำเนียง ตามไม้ เอก โท ตรี จัตวา

ดัง กล่าว มา นี้

พระยา ศรีสุนทร โวหาร (น้อย)

เจ้า กรม พระ อา ลักษณ์ เรียบ เรียง

ราคา ๑ บาท

โรง พิมพ์ พิศาล บรรณ นิติ

ร,ศ, ๑๒๗

ตำราเรียนภาษาไทยยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีคำอธิบายเป็นบทร้อยกรองเพื่อใช้ในการอ่านทำนองเสนาะให้จำง่าย ในสมัยต่อมาคือในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยุคต้น ๆ ก็ยังมีตำราเรียนภาษาไทยที่มีคำอธิบายเป็นบทร้อยกรองอยู่ ครั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพยังทรงพระเยาว์ ทรงเริ่มเรียนภาษาไทยนั้นก็อยู่ในระบบเดียวกันกับการเรียนภาษาไทยของยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ดังที่ปรากฏภาพหนังสือและบทร้อยกรองอธิบายกฎเกณฑ์ของการเรียนภาษาไทย ต่อไปนี้

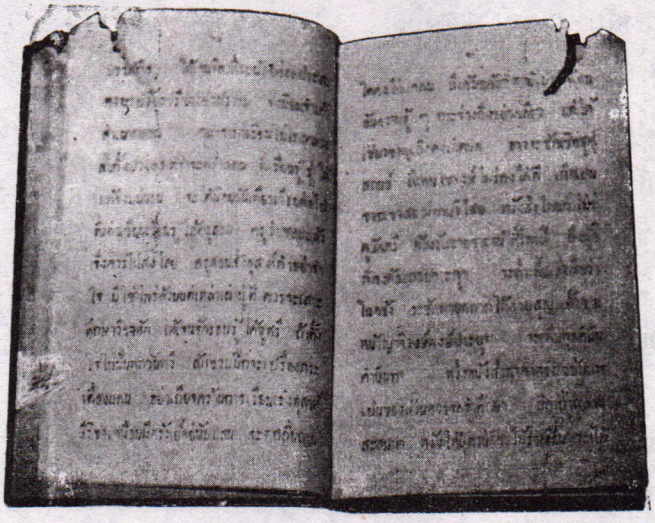

□ **หนังสือนิติสารสาธก เล่ม ๑ หน้า ๖-๗** □

(ข้อความบางตอนในหน้า ๖)

"บรรพกิจ ให้เจนจิตรทีละน้อยค่อยประสม คงจะเปรื่องปรีชาอย่าปรารม จงนิยมจำเค้าสำเนากลอน กุมารามาเรียนในโรงหลวง สิ้นทั้งปวงอุตส่าห์จำจะพร่ำสอน ที่เรียนรู้รู้ให้แท้จงแน่นอน จะได้ผ่อนผันเพียรเรียนต่อไป ที่เล่าเขียนเรียนรู้ให้ครูสอบ ครูว่าชอบแล้วจึงควรไม่สงไสย ครูสั่งสอนอุตส่าห์ทำอย่าจำใจ มิใช่ไพร่ล้วนแต่เหล่าเผ่าผู้ดี....."

จาก

อนุสรณ์ พระประวัติสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เรียบเรียงโดย

วิทย์ พิณคันเงิน

ขอนำการเสริมสร้างกิจกรรมอันเกี่ยวข้องอยู่ในวงวรรณคดีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มาเสนอท่านผู้อ่านอีกบ้าง กล่าวคือในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงเอาพระทัยใส่ในผลงานทางวรรณกรรมให้เจริญกว้างขวางยิ่งขึ้นได้ทรงจัดให้มีสโมสรวรรณคดีขึ้นเป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชบัญญัติตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ วัตถุประสงค์ก็เพื่อจัดให้มีการสังสรรค์กันระหว่างนักปราชญ์ทางวรรณคดี ตลอดถึงบรรดากวีไทยทั้งหลาย ได้โปรดเกล้าฯแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาคัดเลือกหนังสือไทยที่แต่งดีถึงขั้นวรรณกรรม ปรากฏว่ามีหนังสือที่ได้รับการยกย่องพร้อมกันว่าเป็นยอดแห่งลักษณะการแต่งคือ

ลิลิตพระลอ เป็นยอดของการแต่งลิลิต
สมุทโฆษคำฉันท์ เป็นยอดของการแต่งฉันท์
มหาชาติคำเทศน์ เป็นยอดของการแต่งกาพย์
เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นยอดของการแต่งกลอนสุภาพ
บทละครเรื่องอิเหนา เป็นยอดของการแต่งบทละครร้อง (ร. ๒)
บทละครเรื่องหัวใจนักรบ เป็นยอดของการแต่งบทละครพูด (ร. ๖)
สามก๊ก เป็นยอดของการแต่งความเรียงเรื่องนิทาน (เจ้าพระยาพระคลังหน)
พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นยอดของการแต่งความเรื่องอธิบาย (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ)

เมื่อลงมติเป็นเอกฉันท์แล้ว จึงประทับตรารูปพระคเณศร์สำหรับวรรณคดีสโมสรไว้เป็นสำคัญแล้วยกย่องเป็นหนังสือเอก.....

การคิดปฏิรูปภาษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำริจะแก้ไขวิธีการเขียนหนังสือไทยให้รัดกุมตามสากลนิยม คือวางสระไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ พระองค์ปรารภว่าหนังสือไทยยังมีข้อบกพร่อง ทั้งการอ่านและการเขียนหลายประการ ดังนี้

๑. การประสมอักษรวางสระไว้รอบด้านพยัญชนะนั้น ทำให้อ่านยาก เช่น เสมียน จะอ่านว่า เส-มี-ยน ก็ได้

๒. สระประสมก็เขียนไม่ตรงกับเสียงที่แท้จริง เช่น สระเอีย (อีกับอา) ถ้าออกเสียงกล้ำกัน

---

* จากแง่คิดและค่านิยมในการใช้ภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ และวรรณคดีรัตนโกสินทร์ของประภาส สุรเสน และวิรัตน์ อุนนาทรรางกูร

ดูก็ไม่เป็นสระเอีย เพราะเป็นเสียงเดียว และรูปสระที่ประสมกันนั้นก็แยกอยู่ทั้งข้างบนและข้างหน้า ทำให้อ่านยาก เขียนยาก

๓. พยัญชนะบางตัวไม่มีสระกำกับก็อาจจะอ่านได้หลายอย่าง บางทีเป็น อะ เช่น คณะ ปฐม ปฏิวัติ บางทีอ่านออกเสียงเป็น ออ เช่น บดี มรณา ทำให้ยุ่งยากในการอ่าน

๔. การใช้อักษรนำและอักษรกล้ำ เป็นเรื่องยุ่งยากมาก เพราะพยัญชนะตัวหน้าที่ไม่มีสระกำกับอยู่ ก็ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะอ่านกล้ำ เมื่อไรจะอ่านอย่างอักษรนำ เช่น สระน้ำ กับสระและพยัญชนะ นอกจากนั้น การวางสระไว้ข้างหน้าพยัญชนะก็ทำให้อ่านยาก เพราะไม่รู้ว่าพยัญชนะตัวแรกกับตัวต่อไปเป็นอักษรกล้ำหรืออักษรนำหรือเป็นตัวสะกดเช่น โสน เหม เหว่ ยิ่งเป็นสระประสมก็ยิ่งอ่านยากขึ้นอีก เช่น แชม เพลา เสมา เสลา แสม เป็นต้น ต้องอาศัยสังเกตจากข้อความ จึงเข้าใจได้

๕. ลักษณะการเขียนหนังสือติดกัน ไม่เว้นระยะในระหว่างคำแบบภาษาฝรั่ง ทำให้อ่านผิดได้ง่าย เช่น ตากลม อาจอง กอดอก เป็นต้น ซึ่งสามารถอ่านได้ทั้งสองอย่าง

เมื่อพระองค์ทรงปรารภถึงข้อบกพร่องของหนังสือไทยดังกล่าวมาแล้ว จึงทรงคิดแก้ไขรูปสระของไทยเสียใหม่เพื่อให้เขียนอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะได้สะดวก ส่วนพยัญชนะมิได้ทรงดำริแก้ไขอย่างไร แต่ดัดแปลงวิธีการเขียนตามแบบฝรั่งบ้าง ตามอย่างของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชบ้าง และตามอย่างหนังสือขอมบ้าง แต่ยังไม่ทันใช้ให้บรรลุผลตามพระราชประสงค์ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อนซึ่งเป็นที่น่าเสียดายและเป็นการสูญเสียที่สำคัญยิ่งสำหรับภาษาไทย

ลักษณะรูปสระซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดขึ้น พ.ศ. ๒๔๖๐

สระ

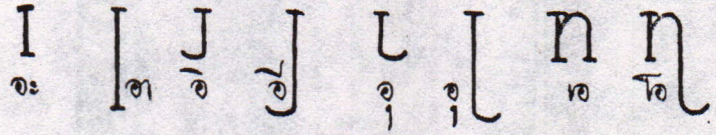

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้รับการยกย่องจากปวงชนชาวไทยว่าพระองค์คือพระบิดาวิชาประวัติศาสตร์โบราณคดีของประเทศไทยแล้วนั้น ในด้านการประพันธ์พระองค์ก็ได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นกวีชั้นยอดเยี่ยมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์หนึ่งเหมือนกัน ทรงนิพนธ์บทดอกสร้อย วรรณกรรมที่ใช้ได้ทั้งการอ่านทำนองเสนาะและนำไปใช้เป็นบทขับร้องเพลงอบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดาได้ผลอย่างดียิ่ง นอกนั้นพระองค์ยังได้ทรงประพันธ์ วรรณกรรมบทร้อยกรองอีกบางเรื่องเช่น บทวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์หลายตอน ภาพที่ไม่ค่อยชัดข้างล่างนี้คือตอนหนึ่งของโคลงเรื่องรามเกียรติ์ พระนิพนธ์ของพระ

องค์ท่านจารึกในแผ่นหินอ่อนรอบพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดารามแผ่นหมายเลข ๒๐๔

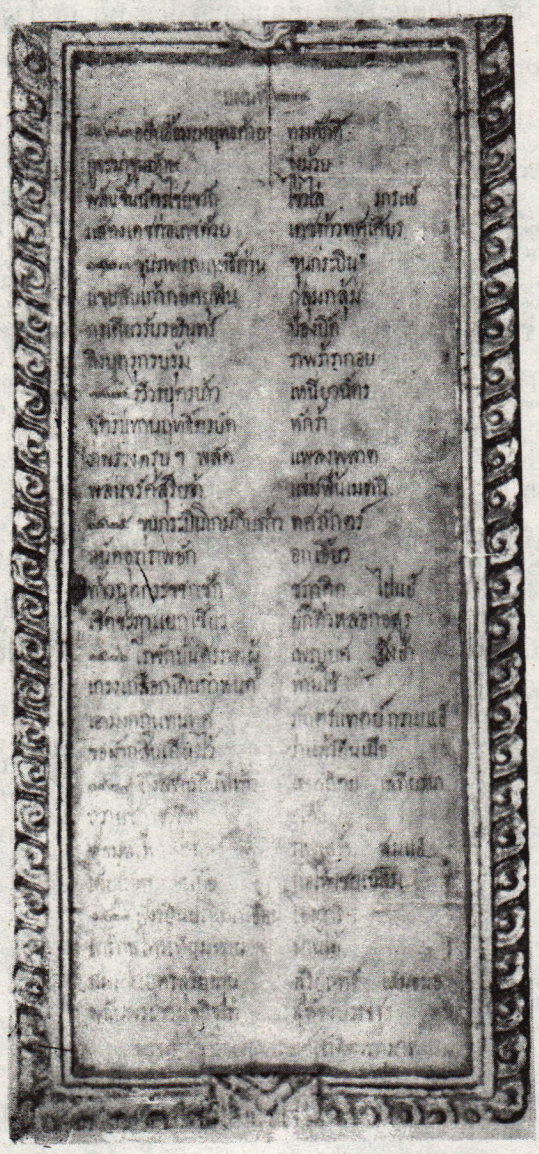

(จากหนังสืออนุสรณ์พระประวัติสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเรียบเรียงโดยวิทย์ พิณคันเงิน)

คนไทยมีนิสัยรักบทรักกลอนแค่ไหนอย่างไรขอนำตัวอย่างที่เด่นที่สุดปรากฏในประวัติศาสตร์ไทย เสนอท่านผู้อ่านคือครั้งที่ฝรั่งเศสรุกรานไทย เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๙) เหตุการณ์ครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงโทมนัสพระราชหฤทัยจนประชวรหนักได้ทรงพระราชนิพนธ์โคลงฉันท์ส่งไปลาเจ้านายบางองค์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้รับพระราชทานมาก็ทรงเขียนตอบถวายโดยไม่ได้ร่าง ทรงเขียนด้วย

พระหทัยอันเปี่ยมล้นด้วยความจงรักภักดี จึงไม่มีสำเนาเก็บไว้ ภายหลังมีคนมาบอกให้ทรงทราบว่า "พอทรงจบก็กลับเสวยพระโอสถต่อไป"

พระราชนิพนธ์เป็นฉันท์ตอนท้าย ความว่า

"เจ็บนานนึกหน่ายนิตย์ มะนะเรื่องบำรุงกาย
ส่วนจิตต์บมีสบาย ศิระกลุ้มอุราตรึง
แม้หายก็พลันยาก จะลำบากฤทัยพึง
ตริแต่จะถูกรึง อุระรัดและอัตรา
กลัวเป็นทวิราช บตริป้องอยุธยา
เสียเมืองจึงนินทา บละเว้น ฤ ว่างวาย
คิดใดจะเที่ยงแท้ ก็ บ พบซึ่งเงื่อนสาย
สบหน้ามนุษย์อาย จึงจะรุดแลเลยสูญ."

พระนิพนธ์ของสมเด็จฯ ที่ส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายตอนหนึ่งว่า

"ธรรมดามหาสมุทร มีคราวหยุดพายุผัน
มีคราวสลาตัน ตั้งละลอกกระฉอกฉาน
ผิวพอกำลังเรือ ก็แล่นรอดไม่ร้าวราน
หากกรรมจะบรรดาล ก็คงล่มทุกลำไป
ชาวเรือก็ย่อมรู้ ฉนี้อยู่ทุกจิตต์ใจ
แต่ลอยอยู่ตราบใด ต้องจำแก้ด้วยแรงระดม
แก้รอดตลอดฝั่ง จะรอดทั้งจะชื่นชม
เหลือแก้ก็จำจม ให้ปรากฏว่าถึงกรรม
ผิวทอดธุระนิ่ง บ วุ่นวิ่งเยียวยาทำ
ที่สูญก็สิ้นลำ เหมือนที่แก้ไม่หวาดไหว
ผิดกันแต่ถ้าแก้ ให้เต็มแย่จึงจมไป
ใครห่อนประมาทใจ ว่าขลาดเขลาและเมาเมิน
เสียทีก็เสียชื่อ ได้เลื่องลือสรรเสริญ
สงสารว่ากรรมเกิน กำลังดอกจึงจมสูญ...." *

---

* จากหนังสืออนุสรณ์พระประวัติสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรียบเรียงโดยวิทย์ พิณคันเงิน หน้า ๑๐๘-๑๐๙ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างเดียวกับชาวบ้านว่า เพลงพื้นเมืองระบายความรู้สึกออกมาอย่างเสรีและเป็นเรื่องของนิสัยเหมือนกันในคนไทยทุกระดับชั้น

ลักษณะรูปสระสมัยรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๖๐

สระ

สระ	บรรจง	หวัด		สระ	บรรจง	หวัด
ะ	I	ใ		เ-า	[illegible]	[illegible]
า	ๅ	ๅ		-ำ	[illegible]	[illegible]
ิ	๐	๐		เ-ีย	[illegible]	[illegible]
ี	๑	๑		เ-ือ	[illegible]	[illegible]
ึ	๏	๏		เอา	[illegible]	[illegible]
ื	๒	๒		ออ	[illegible]	[illegible]
ุ	๓	๓		เ-าะ	[illegible]	[illegible]
ู	๔	๔		-ัว	[illegible]	[illegible]
เ	๕	๕		-ัวะ	[illegible]	[illegible]
แ	๖	๖		ร	[illegible]	[illegible]
ฯ	๗	๗				

พ.ศ. ๒๔๘๕ จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยเป็นการใหญ่ รวมทั้งให้แก้ไขวิธีการใช้ภาษาไทยด้วย โดยออกประกาศให้ประชาชนใช้ภาษาไทยตามแบบของไทยอย่างแท้จริง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่นำมาจากภาษาอื่นให้ยกเลิกใช้เสีย ทั้งนี้คำนึงถึงความสะดวกในการใช้เขียนหนังสือเป็นสำคัญ ลักษณะการปรับปรุงวิธีเขียนหนังสือไทยสมัยนั้นมีหลายประการ แต่พอสรุปเป็นข้อสำคัญ ดังนี้

๑. ให้ตัดพยัญชนะที่ออกเสียงซ้ำกับตัวอื่นออก เลือกใช้ตัวที่เขียนง่ายเพียงตัวเดียวหรือสองตัวเท่านั้น พยัญชนะที่ถูกตัดออกไปก็มี ฆ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ศ ษ และ ฬ

๒. ให้ตัดสระที่มีเสียงซ้ำกับตัวอื่นออก เช่นเดียวกัน สระที่ถูกตัดออกไปก็มี ใ ฤ ฤา ภ ภา

๓. คำภาษาไทยที่ใช้ ญ ให้ใช้ ย แทน ถ้าเป็นคำบาลีหรือสันสกฤต ให้ตัดเชิงที่ตัว ญ ออกไป เหลือ ญ เท่านั้น

๔. คำที่ใช้ ร. หัน ให้ใช้ไม้ผัด แทน ตัวอย่าง เช่น

ธรรม	เป็น	ธัม	กรรม	เป็น	กัม
บรรจุ	”	บันจุ			

แต่คำ วรรณ ยังคงใช้อยู่ เช่น วรรณกัม วรรณคดี เป็นต้น

๕. ตัว ท.ร. ที่ออกเสียงควบไม่แท้ เป็น ซ ให้ใช้ ซ แทนตามเสียงที่ออก ตัวอย่างเช่น

ทราบ	เป็น	ซาบ	โทรม	เป็น	โซม
ทรุด	”	ซุด	ทรัพย์	”	ซับ
ทราย	”	ซาย	ทรวง	”	ซวง

แต่ได้มีผู้คัดค้านไม่เห็นด้วยมากมาย เพราะถ้าปฏิบัติตามเช่นนี้แล้วจะทำให้ภาษาไทยวิปริตไปจากธรรมชาติของภาษาและไม่สะดวกในการศึกษาเล่าเรียนในวิชานิรุกติศาสตร์ด้วย ในที่สุดภาษาที่ปรับปรุงนี้ก็ยกเลิกไปในปี พ.ศ. ๒๔๘๗

ขอแสดงตัวอย่างพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องสังข์ทอง ที่นักปราชญ์ทางดนตรีไทยเดิมได้อัญเชิญบางตอนมาเป็นคำร้องเพลงประกอบการร่ายรำละครรำเรื่องสังข์ทอง ดังนี้

เพลงทยอยญวนเถา

ครั้นออกมานอกทวารวัง
เคยอยู่สุขเกษมเปรมปรีดิ์
แสนวิตกอกเอ๋ยไม่เคยยาก
ยิ่งคิดยิ่งทุกข์ฉุกใจ
นางสะอื้นยืนเช็ดชลนา
คิดแล้วหักใจจรลี
เหลียวหลังแลดูปราสาทศรี
อนิจจาครานี้จะจำไกล
จะลำบากเคืองเข็ญเป็นไฉน
จะตามไปไม่รู้ว่าร้ายดี
ครั้นเจ้าเงาะเหลียวมาก็เบือนหนี
ตรงไปยังที่ปลายนา

ณ ที่นี้ข้าพเจ้าขอนำบทพระราชนิพนธ์นี้มาเขียนประกอบโน้ตสากล อ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะโดยพยายามดึงเสียงโน้ตสากลให้เข้ามาอยู่ในขอบข่ายเสียงดนตรีในภาษาไทยเชิงฉันทลักษณ์มากกว่าเชิงดนตรีดุริยางคศาสตร์ ดังนี้

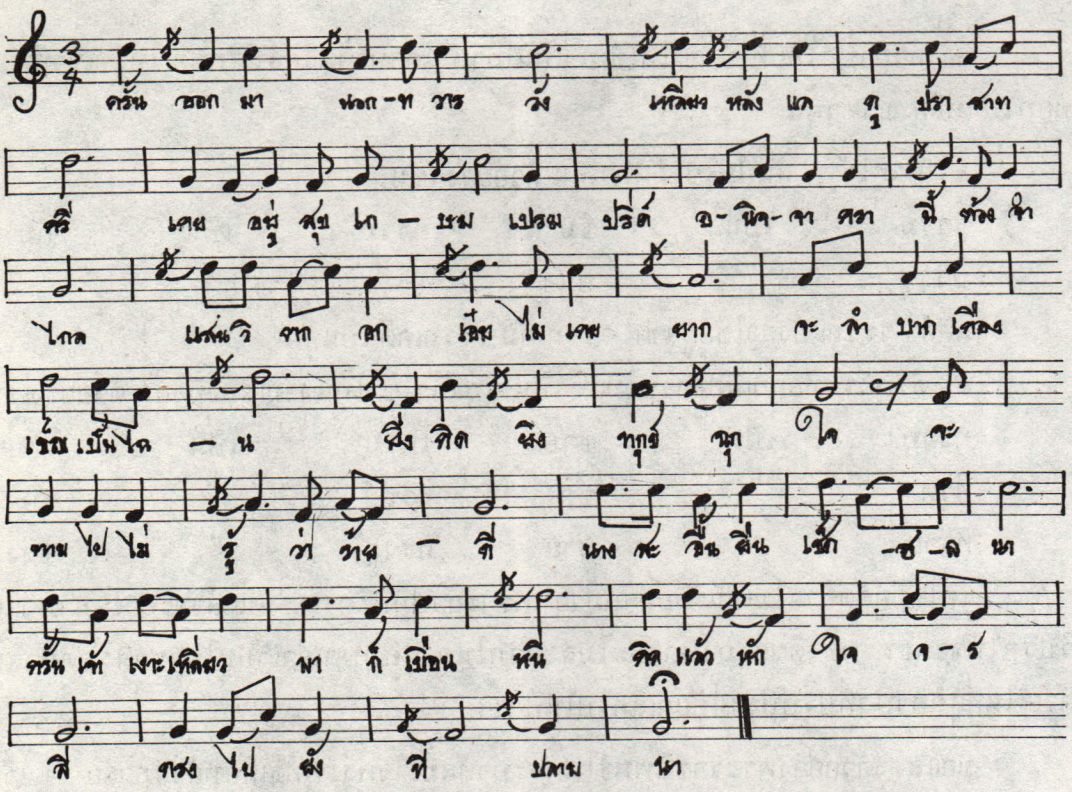

การขับขานบทร้อยกรอง ออกเสียงเป็นทำนองเสนาะทุกรูปแบบมีกำหนดกฎเกณฑ์เป็นหลักวิชานำมาสอนเป็นวิทยาการสืบต่อกันมาได้ ขอนำแบบแผนบทเห่เรือพระราชพิธีครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พระนิพนธ์ของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ประกอบแผนผังเสนอท่านผู้อ่าน ดังนี้

กาพย์เห่เรือ ขึ้นต้นด้วยโคลงสี่สุภาพ ๑ บท แล้วตามด้วยกาพย์ยานี ๑๑ บรรยายความในโคลงสี่สุภาพอีก สลับกันไปเช่นนี้จนจบ

แผนผังโคลงสี่สุภาพ

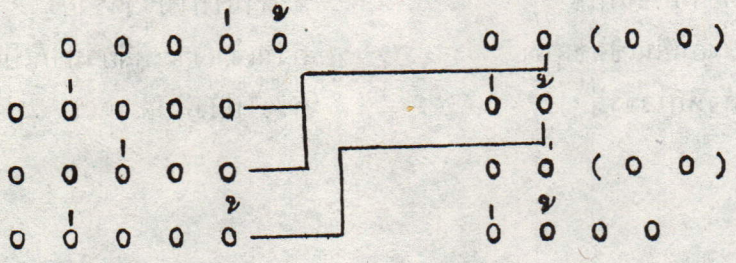

โปรดอ่านโคลงสี่สุภาพตามที่ปรากฏข้างล่างนี้ประกอบด้วย

โคลง

● **ปางเสด็จประเวศด้าว**	**ขลาลัย**
ทรงรัตนพิมานชัย	**กิ่งแก้ว**
พรั่งพร้อมพวกพลไกร	**แหนแห่**
เรือกระบวนต้นแพร้ว	**เพริศพริ้งพายทอง**

แผนผังกาพย์ยานี ๑๑

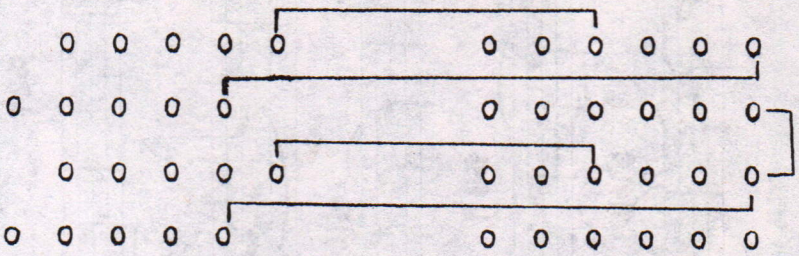

โปรดอ่านกาพย์ยานี ๑๑ ตามที่ปรากฏข้างล่างนี้ประกอบด้วย

กาพย์

● **พระเสด็จโดยแดนชล**	**ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย**
กิ่งแก้วแพร้วพรรณราย	**พายอ่อนหยับจับงามงอน**
นาวาแน่นเป็นขนัด	**ล้วนรูปสัตว์แสนยากร**
เรือริ้วทิวธงสลอน	**สาครลั่นครั่นครื้นฟอง**
----------	----------
----------	----------

การเห่เรือพระราชพิธีออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ มีจังหวะแน่นอน มีท่วงทำนองใกล้เคียงกับการขับร้องเพลงอันไพเราะเป็นอันมาก การเห่เรือมีเอื้อนหรือสร้อยว่า **เห่, เอย, เออ** ค่อนข้างยืดยาว แต่มีความไพเราะเป็นสังคีตศิลปะชั้นเยี่ยมอย่างหนึ่ง ที่ว่าเห่เรือเต็มไปด้วยสังคีตศิลปะชั้นเยี่ยมและค่อนข้างยืดยาวนั้น ขอยกตัวอย่างบทช้าลวะเห่ที่มีข้อความว่า **พระเสด็จโดยแดนชล ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย** เมื่อนำไปเป็นบทเห่เรือแล้วเขียนโน้ตสากลประกอบจะมีความยาวถึง ๖ บรรทัด ดังนี้

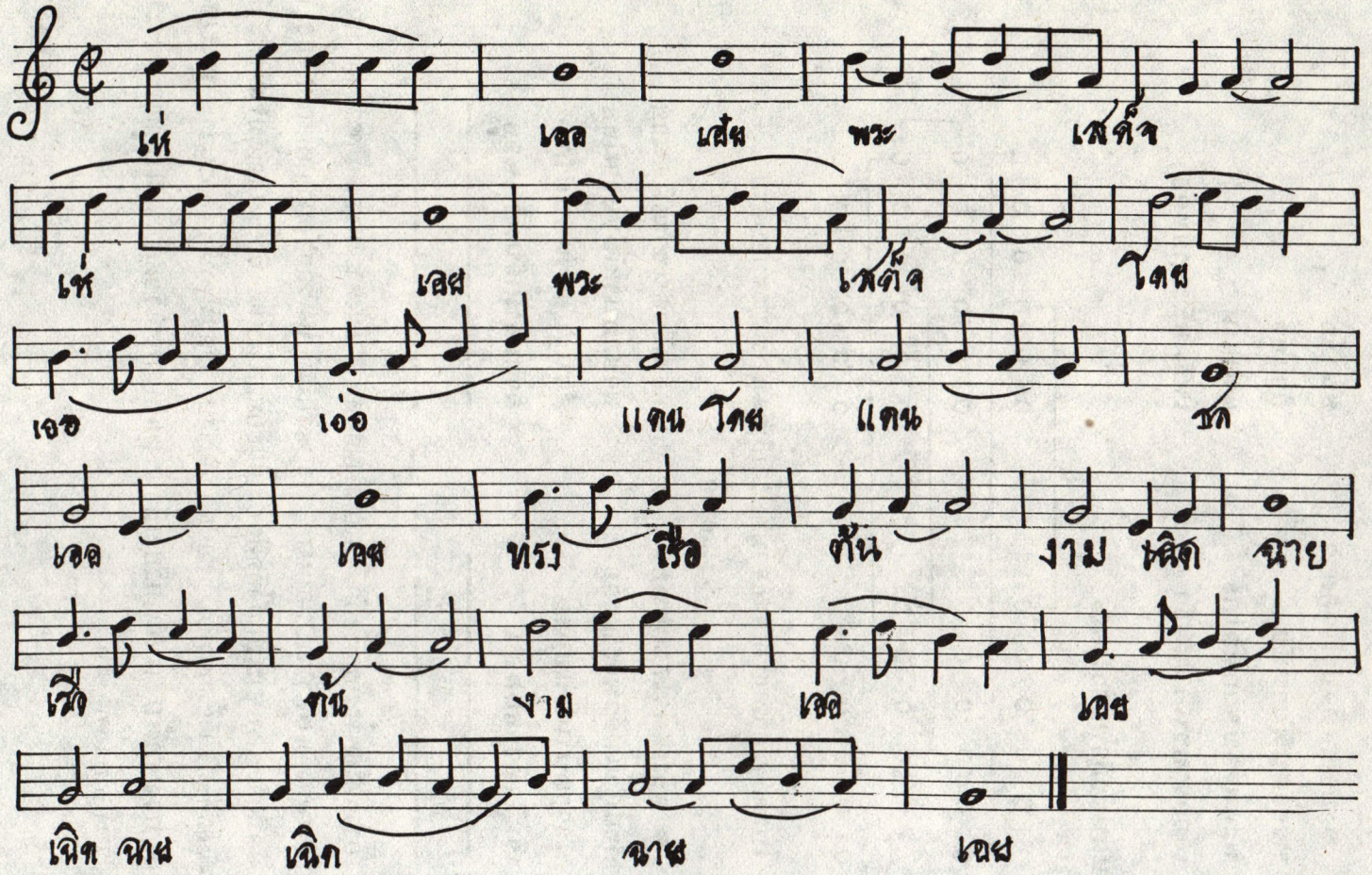
เห่ เรอ เสีย พระ เสด็จ
เห่ เรอ พระ เสด็จ โดย
เธอ เอ่อ แดน โดย แดน ชล
เรอ เรอ ทรง เรือ ต้น งาม เหิด ฉาย
เรือ ต้น งาม เรอ เรอ
เหิด ฉาย เหิด ฉาย เรอ

ช้าลวะเห่อีกบทหนึ่ง คือ บทที่ว่า :-

เรือครุฑยุดนาคหิ้ว ลิ่วลอยมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง ร้องโห่เห่โอ้เห่มา

บทเห่ ๔ วรรค ๒ บรรทัดนี้มีลีลาใช้คำเอื้อน และเห่ค่อนข้างสั้นจึงเขียนประกอบโน้ตสากลได้เพียง ๕ บรรทัดเท่านั้น ดังนี้

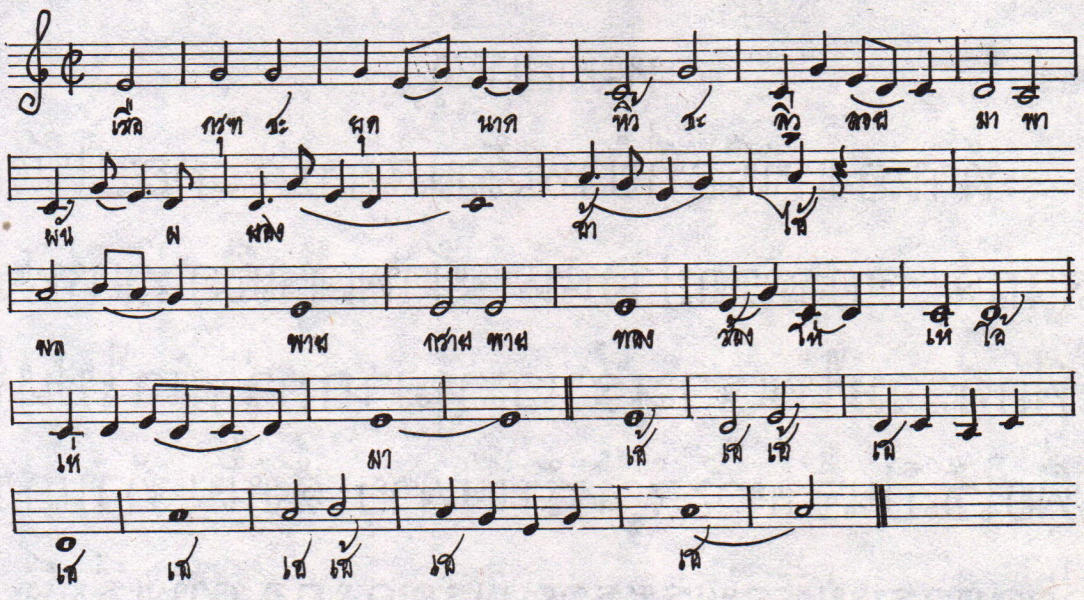

หมายเหตุ

ทำนองเห่เรือที่ข้าพเจ้าแสดงประกอบโน้ตสากล สองตัวอย่างนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเห่ฟังเพื่อความไพเราะเสนาะหูมากกว่านำไปเห่เพื่อใช้เป็นจังหวะสำหรับฝีพาย ดังนั้น ทำนองลีลาการเห่เรือพระราชพิธีของกองทัพเรือจึงเป็นอีกอย่างหนึ่ง ท่านผู้อ่านโปรดเข้าใจตามข้อชี้แจงนี้ด้วย

๒.๔ จ. การอ่านทำนองเสนาะ

ความหมายของคำว่าการอ่านทำนองเสนาะ และการประกวดอ่านทำนองเสนาะของกรมศิลปากรมีข้อความ ดังนี้

การอ่านทำนองเสนาะ หมายถึง การอ่านบทกวีนิพนธ์ให้น่าฟัง หรือการอ่านวรรณคดีให้เกิดความไพเราะ โดยมิใช่การขับหรือการร้องอย่างทำนองเพลง แต่การอ่านทำนองเสนาะเป็นศิลปะที่จะช่วยให้เยาวชนไทยหันมาศึกษาวรรณคดีกวีนิพนธ์โดยอาศัยโสตประสาทในการรับรสแห่งความไพเราะและความงามทางกวีนิพนธ์

กรมศิลปากรตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านทำนองเสนาะ จึงได้ริเริ่มฟื้นฟูส่งเสริมการอ่านทำนองเสนาะโดยมอบให้กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ดำเนินการประกวดเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ จนถึงปัจจุบันนับเป็นปีที่ ๑๐ ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากบรรดาครูอาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และสื่อมวลชน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

จะเห็นได้ว่าการอ่านทำนองเสนาะย่อมแสดงถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย และสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของมนุษย์นับแต่เยาว์วัย อาทิเช่น การถ่ายทอดและรับความรู้สึกนึกคิดจากเสียงเห่กล่อม การเล่า การบอก การสวด ตลอดจนการแสดงพากย์โขน เป็นต้น

วรรณคดีกวีนิพนธ์ที่นิยมใช้อ่านแบบทำนองเสนาะ ส่วนมากจะเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต เพราะแสดงออกถึงลีลา จังหวะ ท่วงทำนองความไพเราะของคำประพันธ์ ตลอดจนให้ความรู้สึกและอารมณ์ในวรรณคดีกวีนิพนธ์นั้น ๆ แต่คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วก็สามารถอ่านแบบทำนองเสนาะได้ โดยการอ่านใส่ความรู้สึกในลีลาของคำประพันธ์หรือเรื่องราวนั้น ๆ ผู้ฟังจะได้รับรสแห่งความไพเราะของวรรณคดีหรือกวีนิพนธ์เช่นเดียวกัน

ขณะที่ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเล่มนี้ ตรงกับมีงานพระราชพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบสองร้อยปี ประกาศเปิดงาน โดยวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของพลเอกเปรมติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ในนามของรัฐบาลและประชาชนชาวไทย เป็นบทร้อยแก้วที่ประพันธ์โดยความประณีตยิ่งจากนักปราชญ์ภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ มหกรรมนานาชนิดอันสืบเนื่องในพระราชพิธีเฉลิมฉลองนี้มีการแสดงออกถึงเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกรูปแบบอย่างกว้างขวางที่สุด พระราชพิธีอันสำคัญยิ่งทางพุทธศาสนา เสียงดนตรีในภาษาไทยแบบร้อยกรองชั้นเยี่ยมยอดที่มีการนำเครื่องดนตรีชั้นสูงมาคลอการอ่านทำนองเสนาะ โอกาสที่คนไทยจะได้ยินได้ฟังเป็นการยากอย่างยิ่ง ก็มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในพระราชพิธีนี้ด้วย เพื่อดำเนินเรื่องไปถึงการอ่านทำนองเสนาะชั้นเยี่ยมยอด อันเป็นตอนจบของหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอเขียนเรื่องทำนองเสนาะตามขั้นตอน โดยขอนำบทร้อยแก้วชั้นเยี่ยมที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กรมศิลปากรเลือกมาใช้ประกอบการประกวดการอ่านทำนองเสนาะ และกรุณาส่งมาให้ข้าพเจ้า

นำมาประกอบการเขียนของตอนนี้ ขอนำบทร้อยแก้วที่คัดเลือกแล้วว่าดีเลิศเสนอท่านผู้อ่านสักสามตัวอย่าง ดังนี้

ร้อยแก้ว

ตัวข้าพเจ้าอุปมาเหมือนหนึ่งกา จะมาเปรียบพระยาหงส์นั้นไม่ควร อนึ่ง ม้าอาชามีกำลังอันน้อย หรือจะมาเปรียบพระยาราชสีห์ได้ อันคน ๆ นี้มีปัญญาลึกซึ้งกว้างขวางนักอาจสามารถที่จะหยั่งรู้การในแผ่นดินแลอากาศเป็นเอกอยู่แต่ผู้เดียว ซึ่งจะหาผู้ใดเปรียบเสมอถึงสองนั้นมิได้ เล่าปี่แจ้งดังนั้นก็มีความยินดี จึงถามว่าผู้นั้นชื่อใด ชีซีจึงบอกว่าชื่อขงเบ้ง แซ่จูกัด บัดนี้หาบิดามารดาไม่ อยู่กับจูกัดกิ๋นซึ่งเป็นน้องชาย ทำไร่ไถนาเลี้ยงชีวิตอยู่บนเขาโงลังกั๋ง ณ ตำบลลงเสีย ชาวบ้านทั้งปวงเรียกชื่อขงเบ้งนั้นว่าอาจารย์ฮกหลง แม้ท่านอุตส่าห์ไปเชิญขงเบ้งมาไว้ช่วยคิดอ่านทำการ ท่านจะปราบปรามบ้านเมืองทั้งปวงให้ราบคาบเป็นสุขได้

(สามก๊ก ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๑, หน้า ๖๖๙)

ร้อยแก้ว

อันว่าพระอาทิตย์จะอัสดงลงฉันใด สำหรับพระตถาคตในขณะนี้ก็มีฉันนั้น พระองค์ได้ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้เห็นแจ้งซึ่งกองทุกข์ ทรงแสดงพระธรรมอันแท้จริงให้แจ้งประจักษ์ และประทานหลักความหลุดพ้นจากทุกข์แก่มนุษยนิกรทั่วโลกธาตุ มีบริษัทสี่เป็นผู้สืบศาสโนวาท เผยแผ่พระธรรมของพระองค์ให้แพร่หลาย และประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจาใจ รักษาไว้ตลอดจิรกาลาวสาน

แม้เมื่อพระองค์เสด็จประทับยืนอยู่ขณะนั้น ก็ได้ทรงจินตนาการอันเกิดขึ้นด้วยพระปริวิตกถึงที่ได้เสด็จมาโดดเดี่ยวตลอดวันว่า “ถึงเวลาแล้วในไม่ช้าเราก็จะละสังสารนี้ไป คือ สังสาระซึ่งเราได้ถ่ายถอนตนหลุดพ้นแล้ว ตลอดจนยังผู้ที่มาในภายหลังให้หลุดพ้นด้วย แล้วเข้ามาสู่ความดับสนิทด้วยอำนาจแห่งปรินิพพานธาตุ”

(กามนิต ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๑, หน้า ๓-๔)

ร้อยแก้ว

ในบริเวณนาลีก็แสนสุขสนุกสำราญ ดุจทิพยนันทวันอุทยานสวนสวรรค์อันวิจิตรด้วยวิวิธนานาทุมาชาติ ล้วนทรงกุสุมเสาวคนธ์สะอาดควรอภิรมย์ มีทั้งสระโบกขรณีอันอุดมเดียรดาษด้วยบงกชชาติบุณฑริกปทุมชุมช่อชูไสว กระแสสินธุ์ก็เย็นใสบริสุทธิ์เต็มเปี่ยมอันบริบูรณ์มิได้บกพร่อง ละอองเกสรโกมลสุคนธขจร บหายหอม เป็นที่หรรษาปราโมทย์แก่หมู่ศิษย์นิกรอมรบรรพษัทอันได้ทัศนา ฝูงสกุณาปักษาก็ร่าร่อนลงจับอาศัยในอุบลบุปผาชาติอันเบิกบาน ต่างไขขานศัพท์สารภิรมย์ชมเชยคู่อยู่สะพรั่งเพรียกพร้องจำนรรจา ตามพิหสิตภาษาแซ่เสียงสุนทรสำนวน บ้างก็คาบเอาเกสรปทุมมาลัยแล้ว

บินโบยไปโดยทิศต่าง ๆ พลางร้องถ้อถ้อยแก่กัน กลิ่นโกสุมบุปผาชาตินั้นก็หอมเฟื่องฟุ้งไปในทศทิศาดล

(พระปฐมสมโพธิกถา, ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕, หน้า ๒๕๓)

บทร้อยแก้วที่ท่านผู้ประพันธ์ได้ใช้ความรู้ ความสามารถในภาษาไทยอย่างแตกฉาน ประพันธ์ขึ้นมาด้วยความประณีตเป็นอย่างยิ่ง ถือได้ว่าเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือ คำประกาศงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปีในนามของรัฐบาล ในคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย มีข้อความดังนี้

ประกาศ
งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนายุกาล จำเดิมแต่พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดีศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนากาศภาสกรวงศ์องค์ปรมาธิเบศรตรีภูวเนตรวรนารถนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวศรัยสมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร์ สุริเยนทราธิบดินทร์หริหรินทรธาดาธิบดี ศรีสุวิบุลยคุณอขนิษฐ์ ฤทธิราเมศวรมหันต์ บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชไชย พรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร์ภูมินทรปรมาธิเบศร โลกเชฏฐวิสุทธิ์รัตนมงกุฎประเทศคตามหาพุทธางกูร บรมบพิตร พระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระพุทธยอดฟ้ามหาราชองค์ปฐมบรมกษัตริย์ ในพระบรมราชวงศ์จักรีทรงรับอัญเชิญจากสมณชีพราหมณ์ เสนามาตย์ และทวยราษฎร์เสด็จเสวยไอศวรรยาธิบัติถวัลยราชดำรงแผ่นดินสยาม ณ วันที่ ๖ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๓๒๕ แล้วมีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ให้ย้ายราชธานีจากฝั่งตะวันตกมาสถาปนาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ ณ ฝั่งฟากตะวันออก ได้ฝังหลักเมืองในวันอาทิตย์ เดือนหก ขึ้นสิบค่ำ ปีขาลจัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่งจะเวียนมาบรรจบรอบ ๒๐๐ ปี ในพระพุทธศักราช ๒๕๒๕ นี้

รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งสมเด็จพระพุทธยอดฟ้ามหาราช พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี และสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ทรงสืบพระราชสันตติวงศ์เนื่องมาถึง ๙ พระองค์ ล้วนทรงปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขสงบเรียบร้อยมาช้านาน เกือบจะไม่มีกาลใดกาลหนึ่ง ซึ่งมีในพระราชพงศาวดาร ว่ามีความยั่งยืนนานมาได้ถึงเพียงนี้ และรำลึกถึงพระราชประเพณีที่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการสมโภชพระนครอันยั่งยืนถาวรมาโดยลำดับ นับเป็นพระราชประเพณีที่รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะต้องดำรงรักษาไว้ จึงกำหนดให้มีการสมโภชเป็นการ

ใหญ่เมื่อถึงกาลกำหนดครบ ๒๐๐ ปี โดยมีคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งมีชื่อว่า คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ดำเนินการให้เป็นที่ชื่นชมยินดีทั่วกันทั้งพระราชอาณาจักรสืบไป

อนึ่ง รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มาอนุสรณ์ถึงว่า การสมโภชครั้งนี้จะต้องประพฤติตามแบบอย่างในสมเด็จพระพุทธยอดฟ้ามหาราช คือ เมื่อแรกจะสร้างพระบรมมหาราชวังและพระนครในฝั่งตะวันออกนี้นั้น ได้ทรงสร้างวัดสำคัญ คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ลงเป็นหลักก่อน ครั้นสร้างเสร็จแล้ว จึงได้มีการสมโภชฉลองเป็นการใหญ่ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามก็มีการสมโภชเมื่อแล้วเสร็จ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วทรงประกาศการสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี เป็นครั้งแรกขึ้นพร้อมกัน และในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ นั้น ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วสมโภชพระนครครบ ๑๕๐ ปี ตามแบบอย่างพระราชประเพณีซึ่งสมเด็จพระปิยมหาราชพระบรมชนกนาถได้ทรงปฏิบัติมา ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เป็นสวัสดิมงคลอันยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

ในการสมโภชครั้งนี้ รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเจริญรอยพระยุคลบาทในการสมโภชของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ได้เคยทรงบำเพ็ญมา คือ กำหนดปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นหลัก ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ทรงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยให้งานบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง สำเร็จบริบูรณ์ทันกาลจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

พร้อมกันนี้ รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ประกาศตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการที่ปรึกษาขึ้นดังนี้

๑. คณะอนุกรรมการด้านชาติ พิจารณากำหนดโครงการของหน่วยงานของรัฐและองค์การบริหาร ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ที่จะพึงกระทำให้เป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี แล้วลำดับความสำคัญของโครงการนั้น ๆ ตลอดวางมาตรการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและทันตามกำหนดเวลา เช่น การบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุอันเป็นโบราณสถานปูชนียสถาน อันเป็นผลงานที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การสร้างถาวรวัตถุอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จัดให้มีการแสดงแสนยานุภาพทางทหารและพลังแห่งประชาชน ตลอดจัดนิทรรศการแสดงความก้าวหน้าของหน่วยราชการและเอกชน จัดนิทรรศการแสดงอาวุธ จัดทำเหรียญที่ระลึก จัดทำดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก การอภัยโทษ และจัดมหรสพสมโภชทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการ องค์การบริหาร และเอกชนรับผิดชอบตาม

อำนาจหน้าที่ และจัดทำปฏิทินการจัดกิจกรรมสมโภชตลอดปีพระพุทธศักราช ๒๕๒๕ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคด้วย

๒. คณะอนุกรรมการด้านศาสนา พิจารณาและกำหนดโครงการอันควรแก่การก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นอนุสรณ์ ตลอดบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุทางพระศาสนาที่สร้างขึ้นมาในสมัยรัตนโกสินทร์ จัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น แสดงถึงวิวัฒนาการแห่งศาสนานั้น ๆ อันได้เจริญรุ่งเรืองมาแล้ว ลำดับความสำคัญของโครงการ วางมาตรการเพื่อให้ด้านพระศาสนาบรรลุผลตามเป้าหมาย เช่น การดำเนินงานโครงการสร้างพุทธมณฑลในส่วนที่สำคัญให้แล้วเสร็จ มีการหล่อพระพุทธรูปใหญ่ สร้างศูนย์การปฏิบัติงานคณะสงฆ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมทางศาสนา บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงสำคัญประจำรัชกาล ตลอดจนพระอารามที่เป็นที่รวมแห่งศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ จัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยให้เห็นวิวัฒนาการของศาสนานั้น ๆ ตลอดจนจัดให้มีพิธีการของศาสนิกชนแห่งศาสนานั้น ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองร่วมกัน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และร่วมกับทางคณะอนุกรรมการด้านพระมหากษัตริย์ อันเนื่องด้วยพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์ และพิธีกรรมของศาสนาอื่นตามควรแก่กรณี

๓. คณะอนุกรรมการด้านพระมหากษัตริย์ พิจารณากำหนดโครงการ พระราชพิธีสำคัญของพระมหากษัตริย์ตามพระราชประเพณีที่ได้มีมา เช่น การบำเพ็ญพระราชกุศล ทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิและพระอัฐิของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระอัครมเหสี สมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และพระบรมราชวงศ์ชั้นปฐมวงศ์เป็นต้น และการบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า การยกช่อฟ้าและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การเสด็จพระราชดำเนินถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระพุทธยอดฟ้ามหาราช ณ พระปฐมบรมราชานุสรณ์ การบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช การจัดกระบวนเสด็จพยุหยาตราทางชลมารคและการแห่พระพุทธสิหิงค์โดยพระบวนเรือพระราชพิธี กระบวนรถยนต์ และกระบวนราบตามโบราณประเพณี แล้วเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ ปะรำพิธีท้องสนามหลวง และจัดทำคำแนะนำในการจัดทำพระราชพิธีในจังหวัดต่าง ๆ ให้เป็นไปในแนวเดียวกันกับในส่วนกลาง จัดงานมหามงคลสโมสรสันนิบาต จัดแสดงภาพจิตรกรรมเฉลิมพระเกียรติในสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทุกรัชกาล และดำเนินการเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๔. คณะอนุกรรมการประมวลเอกสาร พิจารณาจัดทำเกี่ยวกับเอกสารหมายรับสั่ง ข้อราชการ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณีวัฒนธรรม แสดงความเป็นชาติของไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จัดให้มีการประกวดวรรณกรรม และพิมพ์สมุดภาพจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม และทำจดหมายเหตุการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งนี้โดยละเอียดถี่ถ้วนเพื่อเป็นหลักในการศึกษาต่อไป

๕. คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เผยแพร่ข่าวสารเรื่องราวเกี่ยวกับงานสมโภชและวัตถุประสงค์ของการจัดงานให้ประชาชนทราบ รวมทั้งเผยแพร่ในต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ โดยให้เน้นถึงความสำคัญ คุณค่าของการจัดงาน และชักชวนให้เกิดความร่วมมือจากทุกฝ่าย และให้เกิดความสำนึกความภาคภูมิใจในการที่กรุงรัตนโกสินทร์เจริญรุ่งเรืองผ่านพ้นภัยพิบัติมาจนบรรจบ ๒๐๐ ปี ด้วยพระบารมีและพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ ตลอดจนร่วมประสานงานกับคณะอนุกรรมการทุกด้านและสื่อมวลชนทั้งหลายทั้งปวง เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบ

๖. คณะอนุกรรมการประสานงานการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาคเอกชน มีหน้าที่ประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ภาคเอกชนเสนอเข้าร่วม โดยอำนวยความสะดวกช่วยเหลือ และสนับสนุนคณะอนุกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาคเอกชนฝ่ายไทยและภาคเอกชนฝ่ายต่างประเทศ ตลอดจนติดต่อประสานงานกับคณะอนุกรรมการด้านอื่น ๆ ที่ฝ่ายเอกชนต้องการตามควรแก่กรณี นอกจากนี้ยังมีคณะอนุกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาคเอกชนทุกจังหวัดด้วย

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายเลขานุการและประสานงาน มีหน้าที่ช่วยการปฏิบัติงานของคณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ตลอดจนคณะอนุกรรมการด้านต่าง ๆ และช่วยประสานงานกับกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบงานนี้ไว้แล้ว กับเพื่อติดตามประเมินผลต่าง ๆ ด้วย

๘. คณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี รับผิดชอบดำเนินงานและประสานงานตามโครงการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ให้บรรลุเป้าหมาย และดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ทั้งนี้ ให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการและกรุงเทพมหานคร ร่วมกันพิจารณา

๙. คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี รับผิดชอบเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

งานทั้งหลายทั้งปวงที่ได้กำหนดขอบเขตให้คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการที่รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งที่ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน และรัฐบาลได้แต่งตั้งขึ้นได้ดำเนินงานเป็นผลมาด้วยดีมาแต่ต้น เป็นที่น่าชื่นชมเป็นอย่างยิ่ง สิ่งต่าง ๆ ที่ได้สร้างสรรค์สร้างเสริมเพิ่มเติมบูรณะปฏิสังขรณ์ ก็จะได้อยู่เป็นอนุสรณ์แห่งการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยสืบไป

และในวาระนี้ ปีแห่งการสมโภชเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ได้มาถึงแล้ว และจะได้เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๕๒๕ นี้เป็นต้นไป งานใดเป็นพระราชพิธี รัฐพิธี ศาสนพิธี และงานประเพณี ทั้งส่วนที่เป็นของราชการและเอกชน ก็จะได้เริ่มต้นจัดกันเป็นลำดับตั้งแต่วาระนี้เป็นต้นไป ตามปฏิทินซึ่งประกาศให้ทราบแล้ว

จึงขอประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๕๒๔

พลเอก

(เปรม ติณสูลานนท์)
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ มีแถบบันทึกเสียงคำประกาศนี้ที่ห้องสมุดดนตรี หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร

กรมศิลปากรได้นิยามการอ่านทำนองเสนาะไว้กว้าง ๆ ว่า การอ่านทำนองเสนาะย่อมแสดงถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยและสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของมนุษย์นับแต่เยาว์วัย อาทิเช่น การถ่ายทอดและรับความรู้สึกนึกคิดจากเสียงเห่กล่อม การเล่า การบอก การสวด ตลอดจนการแสดงพากย์โขน เป็นต้น เพื่อขยายคำนิยามของกรมศิลปากรให้คล้องจองกับแนวการเขียนหนังสือเล่มนี้ของข้าพเจ้า จึงขอเน้นเพิ่มเติมอีกบางประการ คือที่เราเรียกกันว่า เพลงพื้นเมืองของทุกภาค ภาคกลางมี เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ ในภาคเหนือมีคำว่า ซอ, ซอ คำนี้แปลว่าการร้องเพลง แต่มีการ ซอ ประกอบวรรณกรรมของถิ่นเหนือ ที่เรียกว่า ค่าว โดยการนำเครื่องดนตรีประจำถิ่นมาบรรเลงให้มีเสียงสูงต่ำตามเสียงสูงต่ำอันเป็นเสียงดนตรีที่มีอยู่ในภาษาถิ่น (เป็นอย่างเดียวกันดังมีการคลอซอสามสายประกอบการอ่านฉันท์สดุดีสังเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ครั้งที่มีการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบสองร้อยปี เป็นตัวอย่าง) ในภาคใต้มีการขับเพลงบอก ขับเพลงนา แม้บทพากย์หนังตลุง ภาคอีสาน ก็มีเพลงโคราช หมอลำประกอบแคน ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นการขับขานบทวรรณคดีของชาวท้องถิ่นเป็นทำนองเสนาะเท่านั้น คำว่าเพลงพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ ดังที่ข้าพเจ้านำมาอ้างบ้างแล้วนั้น จึงยังไม่อยู่ในขอบข่ายของการขับร้องเพลงไพเราะเชิงดนตรีดุริยางคศาสตร์เลย เพราะฉะนั้น คำว่า การขับร้อง (เพลงเชิงดนตรีดุริยางคศาสตร์) กับคำว่า การอ่านทำนองเสนาะจึงมีความใกล้ชิดกันมาก แต่ก็พอแยกข้อแตกต่างกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ระหว่างคำว่า **ทำนองเสนาะ** กับ **ทำนองเพลง** ตามทัศนะของข้าพเจ้า ๕ ประการดังนี้

๑. **การใช้เสียงในการขับขานวรรณคดีเป็นทำนองเสนาะ ส่วนมากใช้เสียงสูงต่ำบนพื้นฐานของพยัญชนะ ; สระ ที่ควบคุมการออกเสียงด้วยวรรณยุกต์ที่กำกับแต่ละคำ มีการใช้เสียงเกินขอบเขตข้อบังคับของวรรณยุกต์ไปบ้างแต่ก็ไม่มากมายนัก มีเสียงเอื้อนแผ่วเบา เสียงครวญ เสียงครั่นสะอื้นโหยหวน ถึงเสียงดังดุดันแสดงความไม่พอใจหรือโกรธจัด เมื่อนำมาเทียบกันแล้ว มีลีลาการออกเสียงไม่สลับซับซ้อนเหมือนการขับร้องเพลงอันไพเราะ**

๒. ทำนองของการอ่านทำนองเสนาะ แม้เต็มไปด้วยลีลาการออกเสียงที่เต็มไปด้วยศิลปะแต่ก็อยู่ในกฎเกณฑ์ของฉันทลักษณ์ การอ่านทำนองเสนาะจบแต่ละบทและเมื่อเริ่มอ่านบทใหม่ก็อ่านออกเสียงทำนองเดิมหมุนเวียนกันไป การร้องเพลงนั้นมีขอบข่ายเสรีภาพกว้างขวางกว่าการขับร้องเพลงอันไพเราะนั้น ผู้ประพันธ์เพลงระบุไว้ชัดเจนว่าให้ใช้ทำนองเพลงประเภทใดเป็นทำนองแบบไทย ๆ แบบมอญ เขมร ทำนองจีน แขกลาวได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

๓. จังหวะของการอ่านทำนองเสนาะ มีลีลาเป็นอย่างเดียวกันกับการขับร้องเพลง คือมีจังหวะช้า เร็ว เร็วสลับช้า ช้าสลับเร็ว ขึ้นอยู่กับความเคยชิน การใช้คำสมาส คำสัมผัส ที่คนรุ่นก่อนถือปฏิบัติสืบต่อกันมา การอ่านทำนองเสนาะต้องการเฉพาะจังหวะที่ให้ความพร้อมเพรียงเมื่อขับขานวรรณคดีเป็นหมู่คณะ เช่น การเห่เรือ ลูกคู่เพลงพื้นเมืองหลาย ๆ คนร้องพร้อม ๆ กัน

ต้องมีจังหวะควบคุมเพื่อความเรียบร้อย ส่วนจังหวะของการร้องเพลงนั้น มีกฎเกณฑ์เป็นอย่างเดียวกับการใช้จังหวะเพลงของวงดนตรี เพลงที่เรียกว่า สามชั้น สองชั้น เพลงชั้นเดียว มีกฎเกณฑ์การใช้จังหวะของเครื่องให้จังหวะโดยเฉพาะ การอ่านทำนองเสนาะต้องการเพียงความมีระเบียบความพร้อมเพรียงให้สอดคล้องกับการอ่านออกเสียงดนตรี เพื่อความเสนาะหู เท่านั้น

๔. ลำนำของการขับร้องเพลงมีลีลาท่วงทำนองมากกว่าลำนำการใช้เสียงการอ่านทำนองเสนาะ

๕. การใช้คำ ถ้านำไปใช้กับการร้องเพลงอาจเรียกกว้าง ๆ ว่าคำร้อง แต่เมื่อนำคำไปใช้ในการอ่านทำนองเสนาะอาจเรียกเพื่อความเข้าใจง่าย ๆ ว่า คำขับขานวรรณคดี หรือคำขับขานบทกวี คำในบทร้อยกรอง ซึ่งถือกันว่าเป็นบทวรรณกรรมชั้นเลิศ เช่น อิเหนา ขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง ฯลฯ อ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะธรรมดา ก็มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่งอยู่แล้ว เมื่อนำคำจากบทร้อยกรองไปเป็นคำร้องเพลงในขอบข่ายของดนตรีดุริยางคศาสตร์ จึงมีความไพเราะเสนาะโสตเป็นทวีคูณ

วรรณกรรมที่นำมาอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ ยังมีขอบข่ายขยายตัวไปสู่ศิลปศาสตร์แขนงอื่นอีกด้วย เช่น ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ ขอนำเรื่อง วรรณคดีไทยกับการอ่านทำนองเสนาะเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เขียนโดย ภิญโญ ศรีจำลอง จากหนังสืออนุสรณ์กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๒๔ จากหน้า ๘๗-๙๑ ดังนี้

หนังสือคำฉันท์สมุทรโฆษซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดีไทยยอดเยี่ยมประเภทคำฉันท์ เพราะแต่งโดยกวีเอกถึงสามท่าน และใช้เวลาแต่งกว่าร้อยปีจึงจะจบบริบูรณ์ ได้มีข้อชี้บ่งว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นด้วยจุดประสงค์จะให้อ่านออกเสียงเป็นการอ่านทำนองเสนาะ คือ เป็น “บทพากย์หนัง” ตรงบทท้ายของคำนมัสการว่า

● พระให้กล่าวกาพย์นิพนธ์ จำนองโดยกล
ตระการเพลงยศพระ
● ให้สลักแสบกภาพอันชระ เป็นบรรพบูรณะ
นเรนทรราชบรรหาร
● ให้ทวยนักคนผู้ชาญ กลเล่นโดยการ
ยเป็นบำเทิงธรณี

ในเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ได้พูดถึงเรื่องการอ่านทำนองเสนาะรวมอยู่กับการขับร้องฟ้อนรำว่า

● จำเรียงสานเสียง ประอรประเอียง กรกรีดเพยียทอง
เต่งเติงเพลงพิณ ปี่แคนทรลอง สำหรับลบอง
ลเบงเฉ่งฉันท์
● ระงมดนตรี คือเสียงกระวี สำเนียงนิรันดร์
บรรสานเสียงถวาย เยียผลัดเปลี่ยนกัน แลพวกแลพรรค์
บรรสานเสียงดูริย์

เนื้อความตอนนี้บ่งบอกไว้ชัดเจนว่า กวีวรรณศิลป์ได้รวมอยู่กับดุริยางคศิลป์ การขับร้องเอื้อนอ่านคำร้อยกรองของกวีเป็นสำเนียงอันเสนาะอยู่ไม่รู้จักสิ้นสุด

ในลิลิตพระลอท่านผู้แต่งอ้างว่านอกจากจุดประสงค์สำคัญอื่น ๆ แล้ว ลิลิตเรื่องนี้ยังแต่งขึ้นเพื่อการขับอ่านเป็นทำนองเสนาะ

● รู้มลักสรพศาสตร์ถ้วน หญิงชาย
จักกล่าวกลอนพระลอ เลิศผู้
ไพเราะเรียบบรรยาย เพราะยิ่ง เพราะนา
สมปี่ลู้เสียงลู้ ล่อเล้าโลมใจ
● สรวลเสียงขับอ่านอ้าง ใดปาน
ฟังเสนาะใดปูน เปรียบได้
เกลากลอนกล่าวกลกานท์ กลกล่อม ใจนา
ถวายบำเรอท้าวไท้ ธิราชผู้มีบุญ

นอกจากจะกล่าวเป็นความนำแสดงจุดประสงค์ไว้ในบทสดุดีว่า แต่งลิลิตพระลอขึ้นเพื่อ "ขับอ่านอ้าง ใดปาน" ให้ "ฟังเสนาะใดปูน เปรียบได้" แล้ว แม้แต่ในตัวเรื่อง ก็ยังมีพูดถึงการขับร้องชมโฉมตัวเอก "ขับซอยอราชเที้ยร ทุกเมือง"

วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย นอกจากที่เป็นบทละครซึ่งไม่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงว่าแต่งขึ้นเพื่อขับร้องให้ไพเราะโดยเฉพาะแล้ว วรรณคดีสำคัญของกวีสำคัญที่สุดในยุคนี้ คือ กาพย์เห่เรือ กาพย์ห่อโคลง พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ก็ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่ออ่านทำนองเสนาะอย่างเด่นชัด มีคำกล่าวระบุถึงเรื่องการอ่านทำนองเสนาะเอาไว้ว่า

● อักษรเรียบร้อยถ้อย คำเพราะ
ผู้รู้อ่านสารเสนาะ เรื่อยหรี้
ไม่รู้อ่านไม่เหมาะ ตรงเทิ่ง ไปนา
ทำให้โคลงทั้งนี้ ชั่วช้าเสียไป

วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเน้นเรื่องการอ่านทำนองเสนาะมากยิ่งขึ้น เพราะบทพระราชนิพนธ์ส่วนใหญ่ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ เป็นกลอนบทละคร เสภา และบทพากย์โขน แม้เรื่องกากี ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็บ่งบอกชัดว่าเป็นบทมโหรี

มีหลักฐานที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับเรื่องการอ่านทำนองเสนาะ คือ ในโคลงนิราศสุพรรณ บ่งบอกไว้ว่า ท่านสุนทรภู่เป็นนักอ่านทำนองเสนาะ และนักขับลำนำที่มีชื่อเสียงเลื่องลืออีกอย่างหนึ่งนอกเหนือไปจากอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศด้านการแต่งกลอนสุภาพของท่าน คือตอนที่ท่านหลับฝันเห็นกษัตริย์โบราณ มาทรงขอร้องให้ท่านสุนทรภู่ขับร้อง

● ท้าทับจับปี่จ้อง ลองซอ
พร้อมพรั่งนั่งเรียงรอ เรียบร้อย
กระษัตริย์หัตถ์จบขอ คำขับ สดับแฮ
ยินชื่อลือเลื่องถ้อย เทพท้าวกล่าวยอ
● จำรับขับกล่อมท้าว กล่าวกลอน
ชมพระศศิธร ถ่องฟ้า
ดาวประดับกับจันทร์จร แจ่มเมฆ วิเวกเอย
เพียงราชนาฏนวลหน้า นอบน้อมล้อมสลอน

การอ่านทำนองเสนาะไม่ว่าจะเป็นการอ่านโดยตรงหรือโดยอ้อม เป็นการเล่นเพลงการขับร้องหรือพากย์ในการมหรสพต่าง ๆ ได้อยู่ควบคู่กับวรรณกรรมและวรรณคดีร้อยกรองทุกประเภทตลอดมา จนทำให้ถือกันว่าผู้มีน้ำเสียงดีเป็นคุณสมบัติเลิศเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากข้อตำหนิจรกาด้านน้ำเสียงว่า

● บ้างว่าเสียงเพราะเสนาะเหลือ แหบเครือเบื่อฟังรำคาญหู"

การสวดการอ่านทำนองเสนาะของหนังสือร้อยกรองทั้งหลายได้คงความสำคัญเรื่อยมา แม้เมื่อมีการพิมพ์หนังสือแพร่หลายแล้ว คำประกาศของหน้าปกหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยสำนักพิมพ์ "วัดเกาะ" ยังเน้นเรื่องการอ่านทำนองเสนาะอยู่

"เล่มสลึงพึงรู้ท่านผู้ซื้อ ร้านหนังสือวัดเกาะเพราะนักหนา
ราษฎร์เจริญโรงพิมพ์ริมมรรคา ท่านซื้อมาอ่านดูคงรู้ดี"

และยังมีคำกล่าวเน้นว่าให้หาสาระของเรื่องไปใช้ประโยชน์ อย่ามัวเพ่งเล็งแต่การอ่านฟังเพราะอย่างเดียว

"อย่าอ่านเปล่าเอาแต่กลอนสุนทรเพราะ พึงพิเคราะห์คำเลิศประเสริฐศรี"

แต่เมื่อการพิมพ์ทวีความเจริญมากขึ้น และมีการเปลี่ยนระบบวิธีการการศึกษาในสมัยใหม่ การอ่านทำนองเสนาะได้เสื่อมหายไป.....

สุดท้ายนี้ขอนำบทวรรณกรรมชั้นเยี่ยมยอดที่มีทั้งการอ่านทำนองเสนาะและนำเครื่องดนตรีชั้นเยี่ยมของไทยอันได้แก่ซอสามสายมาบรรเลงคลอ คือ ฉันท์ดุษฎีสังเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ใช้ประกอบพระราชพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี ขออัญเชิญบทวรรณกรรมชั้นยอดเยี่ยมดังกล่าวเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ฉันท์ดุษฎีสังเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระราชนิพนธ์

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พิมพ์พระราชทานในการพระราชพิธียกช่อฟ้า

ฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เนื่องในการพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

๕-๖ เมษายน ๒๕๒๕

ลา ๑
๑๖

● อภิวาทอ้างสิทธิ์กฤษฎา พระพุทธมหา-
มณีรัตนปฏิมากร

● อันองค์เทเวศร์อดิศร รังสฤษฎิ์บวร
บันดาลดลด้วยสวัสดี

● ก่อเกิดคุณาบารมี คู่ไทยธานี
อำนวยสิริสรรพบุญญา

● จำเดิมพระบรมราชา องค์ปฐมกษัตรา-
ธิราชเจ้าจักรีวงศ์

● เสด็จปราบดาภิเษกทรง สถาปนานครมง-
คลนามรัตนโกสินทร์

● สร้างพระราชวังบดินทร์ แล้วเสด็จดังจินตน์
พร้อมอารามพระศรีรัตน์ชัชวาล

● อัญเชิญพระพุทธรัตน์ประดิษฐาน บุษบกพิมาน
พิสุทธิพิเศษไพบูลย์

● ประดิษฐ์เครื่องทรงจำรูญ น้อมนำทำนูล
ประกอบเป็นสามฤดู

● เนาอุโบสถสถานตระการตรู บรรเจิดเชิดชู
จิตรกรรมเชิงช่างเชี่ยวชาญ

● อันองค์พิมพ์พุทธพิชิตมาร มละโอฆกันดาร
พาชนพ้นทุกข์บรรเทา

● อาจนำสำสัตบุรุษเนา ในธรรมนำเชาวน์
เอมอิ่มในกองกุศล

● ทรงคุ้มเขตขัณฑมณฑล ดับร้อนผ่อนปรน
ปราศทุกข์ทำงบบีฑา

● บันดลมัจฉมังสา พืชพันธุ์ธัญญา
บังเกิดทั่วทั้งแผ่นไผท

● ทรงบริรักษ์ภูวไนย ผู้ผ่านราชัย
นับเนื่องถ้วนเก้ารัชกาล

● บริรักษ์ปวงนิกรบันดาล บันเทิงเกษมศานต์
ประกอบแต่กิจอันควร

● ราชะประชาชักชวน ตามแบบกระบวน
ให้รัฐพัฒนาธำรง

● สบสิ่งสมบูรณ์ประสงค์ ด้วยฤทธิองค์
อุดมรัตนพิมพ์อำไพ

ลา ๒
๑๔

สรวมชีพประณต ณ บทมาศ อธินาถเกรียงไกร
ปกหล้านิกรพสกไทย ทะนุรัฐทรงธรรม
ถิ่นทเหลทุรสถล ธก็ดลเสด็จดำ-
เนินแน่วแนะการกสิกรรม นรผู้ประกอบงาน
อุตสาหกิจวณิชกร อนุสรเจือจาน
ข้าราชย์ประกฤตธุรการ อนุกูลเสมอมา
เหล่าสงฆทรงคุณพิมล สุกุศลศีลา
สืบสร้างพระศาสนสุธา มนน้อมผดุงบุณย์
สมเด็จพระปิ่นสุริยฉัตร พิธทัศทรงคุณ
จอมปราชญ์ประเสริฐคติอดุลย์ วิศรุตวิศิษฐ์พูน
ทรงเจนประจักษยุธศาสตร์ สุรราษฎร์พหลมูน
พร้อมรานริปูพยุหปูน ชลเนื่องกระแสสินธุ์
จึ่งมีประชาวิรชเขต มละเทศแดนดิน
พึ่งโพธิสมภรนริน -ทรไท้สยามแดน
ด้วยเดชศักดิธรณิศ วรสิทธิล่ำแสนย์
ขอไทยประดุจนครแมน อติวัฒนารมย์

ลา ๓
๑๑

กรุงเทพบุรีรัตน์ ลุสวัสดิสรวงสม
งามเรียบระเบียบชม รุจิเรขตรูตา
กรุงเทพบุรีรัตน์ ทวิศัตวรรษา
เคยทุกขบีฑา สุขเคยประดุจกัน
เป็นธรรมประจำโลกย์ สุขโศกสลับสรรพ์
การบุณย์จะผูกพัน นรให้ประสบดี

ไทยเราสมัตชำ -นะมรัมมะไพรี
ผ่านพ้นก็ยังมี อริอัศดงเนือง
เจียนแทบจะเสียรัฐ อธิปัตยาเปลือง
ยังอาจถนอมเมือง พสุธาไผทเย็น
ด้วยคุณพระพิมพ์พุท -ธวิสุทธิเสื่อมเข็ญ
ป้องภัยลำเค็ญ สุขทั่ว ณ แดนไทย
จวบวัสสะร้อยสอง จะฉลองพิธีไกร
เทิดบรรพชนชัย บริรักษมณฑล
สมโภชพระพุทธา ปฏิมาสุมงคล
พูนเสริมเฉลิมผล วรบุณยกำจร
สิ่งสรรพขวัญชาติ ศุภศาสน์สุภาพร
ราชัยประภัสสร มหชนปิตีปรีดิ์
ขอคุณพระพุทธิน -ทรนิลมณีศรี
โปรดแผ่ผดุงกี -รตินามสยามชน

ลา ๔

๑๖

ถึงวาระประลุฤกษ์มงคล สบดิถีดล
คือ วันพระราชพิธี
ปวงเหล่าข้าบาทบทศรี มานมุ่งภักดี
จิตตั้งกตเวทิตาคง
ถวายสักการะพระพุทธองค์ พระธรรมพระสงฆ์
ธูปเทียนพุ่มทองวันทนา
พระสงฆ์ถวายชัยมังคลา เสร็จฉันภัตตา
รับจตุปัจจัยไทยธรรม์
เสร็จสำศิลปินอ่านฉันท์ โคลงขับไม้อัน
ไพเราะเสนาะชวนฟัง
ประกอบซอกังวาลดัง ทวยเทพมายัง
ก่อเกิดสำเนียงทำนอง
มวลเหล่าพนักงานผอง ตั้งบายศรีทอง
ทั้งแก้วแลเงินพร้อมมวล
ธชีเบิกแว่นตามควร โหรหลวงชักชวน
พระวงศ์แลข้าราชการ

รับแว่นเวียนเทียนสมัครสมาน ตามนิยมบูราณ
ถวายองค์พระปฏิมากร
โหรหลวงลั่นฆ้องชัยบวร เพิ่มพูนพระพร
พร้อมพราหมณ์เป่าสังข์ดังครัน
มโหระทึกคึกเสียงนี่นัน เสียงแตรแลบัณ-
ฑะก้องบันเทิงดุริยางค์
สามรอบตามระบอบเวทางค์ พราหมณ์ดับเทียนพลาง
จุณเจิมพระพุทธบัลลังก์
พิธีมีมาแต่หลัง เฉลิมคุณพุทธังค์
เพื่อศรีสวัสดิ์เรืองชัย
ขอคุณพระศรีรัตนตรัย ขอคุณเทพไท
เสริมสฤษฎ์สิทธิวรศานต์
ขอสยามเทวะภิบาล ขจัดปวงภัยพาล
พาชาติผ่านพ้นไพรี
เทพผู้ทรงฤทธิสิทธี สถิตเสตฉัตรศรี
ถวายพรเพ็ญพระยศสยามมินทร์
พระเดชพิสุทธิ์ดุจจินตน์ ตราบสิ้นฟ้าดิน
ไปรู้สื่อมศักดิกษัย
เรียบเรียงฉันทพากยนัย ถวายบาททรงชัย
เฉลิมพระคุณบุณย์บูรณ์

กาพย์ขับไม้สมโภช

โคลง
๔

สรวมชีพประณตเบื้อง บทมาลย์
โพธิราชสมภาร ผ่านเผ้า
ทรงราชยิ่งสุริยดาล ดลโศก สว่างนา
พระจอมจักรีที่เก้า เกริกแกล้วกฤษฎา

กาพย์
๓๖

อัญชลีบัวบาท พระภูมิราช รุ่งเรืองบุญญา
บริรักษ์ชาติ บำรุงพระศาสน์ อวยเอื้อประชา
ครองเศวตฉัตรา กรุงเทพทวารา จิรัฏฐิติกาล

ทรงพระอนุสร พระปฏิมากร นิลรัตน์ชัชวาล
พาชนพ้นทุกข์ ครองธรรมนำสุข โสตถิสืบศานต์
พุทธคุณบันดาล ดลมงคลการ พ้นข้องผองภัย
ถึงสองร้อยปี ขุกเข็ญไพรี ก็ผ่านพ้นไป
ด้วยอานิสงส์ พิมพ์พุทธองค์ คุ้มแคว้นแดนไทย
จึ่งองค์ภูวนัย โปรดสมโภชชัย พระพุทธมณี
ถวายเครื่องสักการ ประทีปมวลมาลย์ กำหนดพิธี
ให้ไกวบัณเฑาะว์ อ่านฉันท์เสนาะ เวียนเทียนอวยศรี
เพื่อความสวัสดี แก่ไทยธาตรี เกียรติก้องกำจาย
โคลง

๔

อาราธน์ไตรรัตน์เรื้อง เรืองคุณ
พระพุทธมณีหนุน เนื่องกล้า
เชิญทวยเทพฤทธิอดุลย์ อเนกพ่าง ฤทธิแฮ
มานมุ่งมาอย่าช้า ช่วยคุ้มครองไทย
กาพย์

๓๖

ขอรัตนตรัย พระพุทธเกริกไกร พระธรรมพระสงฆ์
พระแก้วมรกต คุณาอ่ายศ สยามเทพยิ่งยง
เสื้อเมืองดำรง พระทรงเมืองคง คู่พระหลักเมือง
ขอพระวิญญาณ บูรพ์กษัตริย์เพรงกาล บรรพชนผู้เรือง
บริรักษ์ทวยราษฎร์ ทั้งผองป้องชาติ เชิดชูประเทือง
จุ่งมุ่งหนุนเนื่อง ล้างข้อเข็ญเคือง คุ้มไทยนิกร
ทั้งพระศาสนา อย่าได้ร้างรา สิ้นพุทธันดร
คุ้มพระมหากษัตริย์ คุ้มเทศเขตรัฐ แว่นแคว้นนาคร
อันตรายภัยบร อย่ามารานรอน ไทยสุขสวัสดี
กุศลบุญกิจ อันปวงข้าคิด เลิศล้ำนำศรี
ขออุทิศบุญผล แต่บรรพชน จงทราบคดี
มารับบัตรพลี อนุโมทนีย์ บัตติทานเทอญ.

มีแถบบันทึกเสียงที่ห้องสมุดดนตรี หอสมุดแห่งชาติ
อ่านทำนองเสนาะ โดย.....
สีซอสามสายคลอ โดย.....
บัณเฑาะว์ โดย .....

๓

ผนวก

๓.๑ ภาษาไทยเดิมที่น่าเชื่อว่าชนชาติอื่นรับเอาแบบอย่างไป

ข้าพเจ้าอ่านพบในหนังสือสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหนของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม หน้า ๔๔ ที่ได้อ้างถึงการรวบรวมภาษาท้องถิ่นในหมู่เกาะทะเลใต้ ของนายเยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร นักค้นคว้าโบราณคดีและภาษาศาสตร์คนสำคัญของเมืองไทย น่าสนใจเป็นอันมาก ขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านดังต่อไปนี้

คำไทปักษ์ใต้	**คำมลายู**
เถ้า	โต๊ะ โถ๊ะ (ผู้เฒ่า มีแก่)
แม่	มะ
แม่แก	มะแก (แม่แก่)
ยาม	ย๊าม (เวลา)
ถุ้ง	ถุ้ง (ภาชนะใส่น้ำ)
ชันชี	ซันชี (สัญญา ตกลง)
คลอง	คะล็อง (ทางน้ำ)
แพร	พรั๊ (ผ้าแพร)
ความ	ควม (คดี)
เก๊ราะ	เกร๊าะ (เหลาะ)
ปาท่ง	ปาดัง (ทุ้ง)
โต๊ระ โสระ	ตะโระ (ตั้ง วาง)
พ่อ	ปะ
พ่อแก	ปะแก (พ่อแก่)
ยาว	ย๊าว (ระยะ)
กู	กู (ฉัน ข้า ผม)
กวด	ก๊วด (ดึง ทำให้ตึง)
เสงี่ยม	สะงิม
แคร่	ไครั๊ (ร้านที่นั่ง)
กาย	ก๊าย (พาดก่าย)
วางกัด	ปูกัด (อวนจับปลา)
มูสัง	มูษัง (ชะมด อีเห็น)
มากิน	มากัน
กระบือ	กระเบา (ควาย)

คำไทปักษ์ใต้	คำตากาล็อก
หลังคาบ้าน	บาลลังคาส์
ตา	แม่ตา
ซะบุ๋น	ซะบุ๋น (สบู่)
ข้อมือ	ข้อมือ
บาหวัง	บาหวัง (หัวหอมใหญ่)
มุสัง มูสัง	มูสัง (อีเห็น ชะมด)
เรือด	สุรอด (สัตว์กินเลือดคน)
ออก อุค	ออกกิละ (นกออก)
คุลา สี่สิบ	คุลาสิสิ (นกสี่สิบ นกหกก็เรียก)
อ้ายกู	อากู (ฉัน ข้า)
กบ	ลู่กบ (เครื่องมือไสไม้)
หน้า	ปะนาฮอน (ฤดู)
งานเนิ้ งายนี้	งายอน
เจ้าสาว	อะสาว (หญิงที่เข้าพิธีแต่งงาน)
ฮานงาน	ฮานนับฮูไฮ (การงาน)
แม่	อีน้า
บาไหล	บาไหลกัด (บ่า ไหล่)
เมือฮกตา	มูตา (ขี้ตา)
ดาน	ดาน (ทางเดินเก่าแก่)
ขี้ตัง	ขี้ตัง (โรคขี้เรื้อนกุฏฐัง)
โละ	โละ (อ่าว)
ไข้หงัด ออกหงัด	ละหงัด
ควายลำบอ	กะลาบอ (ควายหนุ่ม)
ปลาไหล	ปาโลศ
แลง แมง	แลงงะ (แมลง)
แลงง่าม มองง่าม	แลงงำ
ตุ๊กแตนตีกลอง	ตีปากลอง (ตุ๊กแตนถิ้มข้าวก็ว่า)
ไก	อินาไก (ไก่)
ทับปา	ดำปา (ทับที่พักในป่า)

คำไทปักษ์ใต้	คำตาลาล็อก
หน้าหนาว	แท็กกิหนาว
วะ	วะวะ (คลอง น้ำ)
แม่ทาน หมอตำแย	แม่ทาดังแม่แบ (ผู้หญิงแก่ ๆ ด้วย)
แม่คุณ พ่อคุณ	แม่คุลลัง (พ่อแม่)
บาคู้ หลังคู้	คู้บา (บาโค้ หลังโค้ ก็ว่า)
ของกิน	ปากกิน
ลูกม่วง	มวงกา (มะม่วง)
เป็ด	เปโต
หุงข้าวเปียก	ลีนุข้าว (ต้มข้าวต้ม)
ส้มท้อน	สันท้อน
ถึงที่ตาย	มามาตาย
คำไทปักษ์ใต้	**คำฮาวาย**
เออ	เออ (รับว่าถูกต้อง เห็นด้วย)
เอ้า	เอ้า (เราหมายถึงอบอ้าว เขาหมายถึงแสงแดดยามเช้า)
มืดมัว	เอ้ามัว (ค่ำคืน)
ฮาลา	ฮาลา (ชื่อบ้านในอำเภอเบตง ฮาวายเป็นชื่อต้นไม้)
ฮีบ ม่อย	ฮีม่อย (นอน)
ข้าว	ข้าวขาว (ข้าวสุก)
เกื้อกูล	กอกัว (การช่วยเหลือเจือจุน)
ไหล	ไหล (ไหล่)
หลัะหลัะ	ลั๊วะ (โล่ง ลิบลิ่ว)
มานี้	มาอิ
มุข	มะขะ (หน้า)
ไม่นุ้ย	ไม่นุ้ย (ใหญ่ เถ้า เติบ)
บัว	บัว (ดอกบัว)
อ้ายคอ	อ้ายคาน (เพื่อนเกลอ เพื่อนตาย)
อ้าย	อ้าว (หนึ่ง)
อูหวะ	อูวิ (การกินไม่ประหยัด ฮาวายหมายถึงความฉิบหายล่มจม)

คำไทปักษ์ใต้	คำฮาวาย
ฮาน งาน	ฮานา (การงาน)
ฮือฮือ	ฮูฮู (ความโกรธ)
กินข้าว	ข้าวข้าว
โกปี้	โกปี้ (กาแฟ)
ม้า (สีกะเลียว)	เลียว
เหละหละ	โละโละ (งุ่มง่าม เลอะเทอะ)
มานึก	มาเนา (คิด ไตร่ตรอง ใคร่ครวญ)
เน เหน	เน (นี้)
พอ	พอ (จบเท่าที่ ยุติ)
มาแต่ยังมัว ๆ	มามัว (มาก่อนยังไม่แจ้ง ฮาวายว่า มาก่อนเวลา)
หุ้น	หุ้ย (หุ้นส่วน)
อ้าย	อ้าย (ผู้ชาย)
ไวไว	อะไวไว (เร็ว ๆ)
เทือกเถาเหล่ากอ	พีลิ กอกอ
ขาว	เขวเขว (สีขาว)
ปืน	ปู
พา	พา (การนำเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป)
หัว	หัว (หัวพืช หัวมัน หัวกลอย)
ว่า เล่า	ว่าเล่า (การพูด)
ลูกไข นุ้ยไข	ไขขิ (เรียกเด็กที่ยังไม่หนุ่ม)
คำไทปักษ์ใต้	**คำซาราวัค**
โป (ปู่)	โป (เรียกปู่ย่าตายายรวมกัน)
อะหนู อะนุ้ย อะน้อย	อานัก (เรียกลูกหญิง)
เหลนสาว	สาว สาว (ลูกของหลานหญิง)
ไหล (ไหล่)	ไหล
ตับ	อะตับ
ลุง	ลุง (ผู้ชายทั่ว ๆ ไปที่อายุแก่กว่าพ่อแม่)
มีแก	มิวกู (ผู้เฒ่าสูงอายุ)
ปลิว	ปลิ-ไว (เช่นวิ่งตัวปลิว)

เน เหน นี้	อินี อะนี
อ้าย เอื้อย	อ้ายอะยะกะ
สะโอด สะอง	ไสโอะ (ความสวยงาม ดี)
อ้ายหนู อ้ายนุ้ย อ้ายไข	อ้ายน้อย อานัก อาชี (ลูกชาย)
หลานสาว	สาว (ลูกของลูกที่เป็นหญิง)
ลูกตา	แม่ตา
หลัง	โลง
เอา	เอา (หมายถึงการต่อสู้ การรบ)
หนุม หนุ่ม	นอม
ไตเต้า	ไต (หมายถึงการไป)
เขาหญิง	อีหา
นั่น นั้น หนัน หนาน	นาน ฮีอะนาน
ลดไหล (ลดหลั่น)	ไหล-วะ
ราสา	ราสา (ความเก่งมาก ดีมาก บรรชาญมาก)
คำไทปักษ์ใต้	**คำล็องกีปุต**
พ่อเก้า	โทะเพาะ (ปู่ตา)
พี่เขย น้องเขย	สะไบ (สะใภ้)
คำไทปักษ์ใต้	**คำซีบอบ**
พ่อ	อะแม
อ้ายหนู อ้ายนุ้ย อ้ายน้อย	อานก-อานก
พี่เขย น้องเขย พี่สะใภ้	
น้องสะใภ้	สะไบ (สะใภ้)
แม่	อีน้า
หลานไข ลูกไข	ลาเขะ
ชันชี	ชันชี (ตกลง สัญญา)

อาจารย์มานิต วัลลิโภดม ยังได้วิจารณ์ต่อไปในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ในหน้า ๙๒ อีกว่า

เมื่อได้เสนอการเปรียบเทียบคำพูดในภาคใต้ กับคำพูดของชาวเกาะบางเผ่าเพื่อพิจารณาแล้ว ก็อดที่จะกล่าวถึงผลการตรวจวิเคราะห์เลือดเสียมิได้ นายแพทย์สมศักดิ์ พันธสมบูรณ์ เขียนไว้ในวารสารของสยามสมาคม ประจำเดือนตุลาคม ค.ศ.1957 ซึ่งพอสรุปได้ว่า

"การตรวจวิเคราะห์เลือดของคนไทย เหมือนกันกับคนในเกาะชวามากทีเดียว จึงเข้าใจว่าบรรพบุรุษของคนไทยนี้เดิมอยู่ในเกาะชวา อพยพขึ้นมาสู่ประเทศไทยแล้วบางพวกอพยพต่อไปจนถึงน่านเจ้า ถูกพวกจีนรุกรานเอา อพยพกลับลงมาตั้งอาณาจักรสุโขทัย"

จะเห็นได้ว่า ภาษาไทยเดิมของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานนอกราชอาณาจักรไทย ทั้งที่อยู่ในอาณาบริเวณพื้นแผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลใต้ประเทศจีนลงมา ในอาณาจักรลานนาไทย อาณาจักรลานช้าง ชาวไทยในภาคอีสาน ชาวไทยในภาคกลาง ชาวไทยในภาคใต้ ตลอดจนถึงภาษาขั้นพื้นฐานที่ใช้พูดจากันในชีวิตประจำวันของชาวเกาะต่าง ๆ ในหมู่เกาะทะเลใต้ มีหลายคำใช้เหมือนหรือเกือบเหมือนกันอย่างน่าสังเกตเป็นอย่างยิ่ง หากจะมีการศึกษาค้นคว้าตามเชิงมนุษยวิทยา นิรุกติศาสตร์ผนวกกับการนำเสียงดนตรีที่มีอยู่ในภาษามาวิเคราะห์ร่วมกันให้สมบูรณ์กว่าวิเคราะห์เฉพาะเลือด เชื่อว่าเราน่าจะทราบความลับซ่อนเร้นอยู่นานนับพันปี กระจ่างชัดยิ่งกว่านี้ ณ ที่นี้จะยังไม่เขียนให้กว้างขวางจนเกินไปนัก ที่นำเรื่องภาษาไทยเดิมที่น่าเชื่อว่าชนชาติอื่นรับเอาแบบอย่างไปมาเขียนและจัดอยู่ในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นส่วนประกอบเล็กๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับเสียงดนตรีในภาษาไทยทุกกลุ่มเท่านั้น

๓.๒ ความเชื่อของชาวพายัพว่าผู้ใดต้องนมัสการพระธาตุแห่งใด

มีความเชื่อสืบต่อกันมานานหลายชัวอายุคนว่า คนไทยภาคพายัพทีเกิดปีสัน (ปีวอก) เมื่อปีสันวนเวียนมาบรรจบครบรอบอีกวาระหนึ่ง เขาจะต้องพยายามเดินทางมานมัสการพระธาตุพนมด้วยตัวเขาเองให้จงได้ หากมีเหตุสุดวิสัยจะเดินทางมานมัสการพระธาตุพนมด้วยตนเองไม่ได้ เขาก็จะอธิษฐานที่บ้านของเขา น้อมจิตใจรำลึก แล้วทำการบูชาพระธาตุพนม เชื่อกันว่าหากผู้ใดปฏิบัติได้ตามที่กล่าวแล้วนี้ ผู้นั้นจะประสบแต่ความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดชีวิต นี่คือความผูกพันระหว่างคนไทยพายัพกับคนไทยภาคอีสานที่ยังคงเชื่อถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

คนไทยภาคพายัพที่เกิดปีสัน ต้องเคารพสักการะพระธาตุพนมนี้คล้ายคลึงกับชาวไทยลานช้าง หรือ ศรีสัตนาคนหุตที่มีความเคารพบูชาพระธาตุพนม เพราะเขาถือว่า บรรพบุรุษของเขาก็มีส่วนในการเสริมสร้างสถาปนาพระธาตุพนมสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เมื่อเขาอยากกราบไหว้บูชา เขาก็หันหน้ามาทางที่พระธาตุพนมตั้งอยู่ แล้วก็ทำการสักการะ เขาก็มีความรู้สึกเสมือนว่าเขาได้ข้ามแม่น้ำโขงมานมัสการถึงฐานเจดีย์พระธาตุพนมด้วยตัวเขาเอง แม่น้ำโขงหาได้สกัดกั้นข้อผูกพันทางจิตใจระหว่างคนไทยที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ กับคนไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่มีศูนย์กลางอยู่ที่นครเวียงจันทน์ได้เลย

อนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับชาวไทยภาคพายัพที่มีประเพณีนมัสการพระธาตุตามสถานที่ต่าง ๆ เมื่อมีอายุครบปีที่ตนเกิดมาบรรจบกันแต่ละปีดังนี้

- คนที่เกิดปีไช้ คือ ปีชวด นมัสการพระธาตุจอมทอง เชียงใหม่
- คนที่เกิดปีเป้า คือ ปีฉลู นมัสการพระธาตุหลวง ลำปาง
- คนที่เกิดปียี คือ ปีขาล นมัสการพระธาตุช่อแฮ แพร่
- คนที่เกิดปีเมา คือ ปีเถาะ นมัสการพระธาตุแช่แห้ง น่าน
- คนที่เกิดปีสี คือ ปีมะโรง นมัสการพระธาตุวัดพระสิงห์ เชียงใหม่
- คนที่เกิดปีไส้ คือ ปีมะเส็ง นมัสการพระธาตุวัดสวนดอก เชียงใหม่
- คนที่เกิดปีสะง้า คือ ปีมะเมีย นมัสการพระธาตุเจดีย์ชะเวดากอง ในประเทศพม่า (เรียกตามภาษาไทยพายัพว่า ตะโก้ง หากเมื่อไปด้วยตนเองไม่ได้ ให้ปฏิบัติเหมือนคนที่เกิดปีสัน คือปีวอก ที่นมัสการ ณ บ้านของตัว แล้วรำลึกถึงเจดีย์พระธาตุพนม)
- คนที่เกิดปีเม็ด คือ ปีมะแม นมัสการพระธาตุสุเทพ เชียงใหม่
- คนที่เกิดปีสัน คือ ปีวอก นมัสการพระธาตุพนม
- คนที่เกิดปีเล้า คือ ปีระกา นมัสการพระธาตุลำพูนหริภุญชัย
- คนที่เกิดปีเส็ง คือ ปีจอ ให้อธิษฐานถึงพระธาตุชั้นดาวดึงส์ บนสรวงสวรรค์

- คนที่เกิดปีไก๊ คือ ปีกุน (ทางภาคพายัพหมายถึงช้าง ไม่ได้หมายถึงหมู เหมือนภาคกลาง)

ไปนมัสการพระธาตุดอยตุม เชียงราย (รายละเอียดเรื่องการไปนมัสการพระธาตุ ณ สถานที่ต่าง ๆ ตามวาระที่ครบรอบปีที่เกิดมาบรรจบกัน ดังกล่าวนี้ได้รับความกรุณาจากท่านมหาทองปันศิริ ชาวอำเภอดอยเต่า จ.เชียงใหม่ จำพรรษาที่วัดสังเวชวิศยาราม)

๓.๓ ปี่ซอ แคน

ปี่ซอของภาคพายัพทำด้วยไม้อ้อมีลิ้นเป็นอย่างเดียวกับแคน ปี่ซอเป่าโดยคนๆเดียว ที่เลาของปี่ซอมีรูนับนิ้วเหมือนขลุ่ย ทำเสียงได้เจ็ดเสียงชุดเดียว ไม่มีเสียงแหบ ที่ทำได้อีกเจ็ดเสียงเหมือนขลุ่ยตามภาษาดนตรีเรียกว่า **ไม่มีคู่แปด** แคนในภาคอีสานทำด้วยไม้อ้อ มีสภาพเหมือนนำปี่ซอหลายอันมัดรวมกัน มีที่เป่าสำหรับคนเดียว ไม้อ้ออันประกอบเป็นแคนแต่ละเลาเจาะรูไว้หนึ่งรู เมื่อใช้นิ้วปิดรูเมื่อเป่าแคนก็จะดังหนึ่งเสียง กรรมวิธีการเป่าแคนใช้นิ้วหลาย ๆ นิ้วกดรูพร้อม ๆ กันตามเชิงที่เรียกว่า **ประสานเสียง** คลอการ**แอ่ว** ปี่ซอมีชุดหนึ่งสามเลา คือ **ปี่ก้อย** เป็นปี่ที่เล็กที่สุด **ปี่กลาง** และ **ปี่แม่** หมายถึงปี่ขนาดใหญ่ที่สุด ลีลาการเป่าปี่ซอสามเลาสามคน เป่ากันคนละทำนอง แม้จะเป็นคนละเสียงแต่ก็อยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่า **ประสานเสียง** เหมือนแคนหนึ่งอันเป่าโดยคน ๆ เดียวที่นับนิ้วหลาย ๆ นิ้วเกือบพร้อมกัน ปี่ซอกับแคนจึงจัดเข้าอยู่ในเครื่องดนตรีพื้นเมือง แม้อยู่คนละภาคแต่ก็จัดอยู่ในเครื่องดนตรีตระกูลเดียวกัน

ปี่ซอสามเลาในวงดนตรีภาคพายัพเรียกรวมว่า ปี่จุม *

๑.

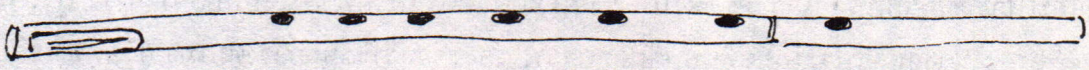

๒.

๓.

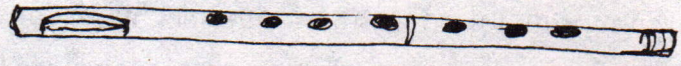

๑. ปี่แม่ **
๒. ปี่กลาง
๓. ปี่ก้อย

ปี่แม่อันเป็นปี่ที่ใหญ่ที่สุด มีเสียงต่ำที่สุด (หมายเลข ๑) นี้จะเป่าเฉพาะเสียงที่เด่น ๆ คละเคล้ากับทำนองของจังหวะตก ทำให้เกิดเสียงประสาน กรรมวิธีเช่นนี้เป็นแบบอย่างเด่นของดนตรีของชาวเอเชียอันเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ เสียงยืนอย่างที่ปี่แม่เป่าดังอยู่เกือบตลอดเวลาที่คละเคล้ากับทำนองเพลงที่ปี่ก้อยและปี่กลางบรรเลงพร้อม ๆ กันนี้ ทฤษฎีของดนตรีสากลเรียกว่า Drone มีทั้งในดนตรีพื้นเมืองและดนตรีไทยเดิมของไทย ในดนตรีพื้นเมือง ภาคอีสานมีหลายอย่าง เช่น แคน ใช้ขี้ผึ้งอุดเสียงสูงที่ทำขึ้นเป็นพิเศษเป็นเสียง Drone ดังประสานกับการเป่าเป็นทำนองเพลงตลอดเวลา

---

* คำว่า**จุม** ในภาษาถิ่นภาคพายัพหมายถึง **รวม ประชุม**หรือ **ชุมนุม** คำว่า**ปี่จุม** ณ ที่นี้จึงหมายถึงปี่ขนาดต่าง ๆ ที่ใช้ร่วมกันในการเป่าเพลงประจำถิ่น ในภาคอีสานออกเสียงว่า **จุ้ม** มีความหมายอย่างเดียวกัน

** **ปี่แม่**นี้บางท้องที่เรียกว่า **ปี่เก๊า** หมายถึง **เค้า** หรือ **ต้น** นั่นเอง บางท้องที่เรียกว่า **ปี่หลวง** หรือ **ปี่โหลง** ซึ่งแปลว่า **ปี่ใหญ่** นั่นเอง ส่วนปี่ก้อยที่มีขนาดเล็กที่สุดในกลุ่มปี่จุมนี้ บางท้องที่ก็เรียกตรง ๆ ว่า **ปี่น้อย**

เมื่อเขียนถึงเรื่องปี่ซอ, แคน มีวิธีการใช้เสียง Drone อันเป็นส่วนหนึ่งของการประสานเสียง จึงขอถือโอกาสนำเรื่องของปี่ที่สืบเนื่องอยู่ในขอบข่ายที่ใช้เสียง Drone และข้อเขียนบางอย่างจากทฤษฎีของข้าพเจ้าที่สันนิษฐานว่าคนไทในอดีตอันยาวนานเคยรู้จักเสียงประสานมานานแล้ว และคนไทยในสมัยปัจจุบันก็รู้จักและกำลังบรรเลงดนตรีเชิงประสานเสียงอยู่เหมือนกัน ดังเรื่องย่อ ๆ ต่อไปนี้

มนุษยชาติที่ถือกำเนิดในเอเชียน้อย (Asia Minor) ที่นักวิชาการทุกสาขายอมรับว่าเป็นย่านปฏิสนธิของมนุษยชาติที่มีอารยธรรมต่อเนื่องหลังจากยุคที่มนุษย์ถูกจัดให้อยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีปี่ชนิดสองเลาติดกัน เลาหนึ่ง ทำเสียง Drone อีกเลาหนึ่งเป่าเป็นทำนองเพลง มนุษยชาติในย่านเอเชียน้อยนี้เรียกปี่สองเลารวม ๆ ว่าสาระไน สุรเน หรือสุระไน เมื่อแบบอย่างของปี่นี้เข้าสู่ยุโรปผ่านกรีก มีชื่อเรียกใหม่ว่า Aulos เมื่อชาวสก๊อตรับไปก็เรียกปี่สองเลานี้ว่า Scotch Bag Pipe ข้าพเจ้าเคยพบปี่สองเลาใช้ผลน้ำเต้าแห้งเป็นถุงลมจากชาวปากีสถานถิ่นหนึ่ง ได้รับคำบอกเล่าว่า ปี่สองเลานี้ชื่อว่า**ตุมรี**(มีอีกหลายชื่อในหลายท้องถิ่น) ในอินเดียบางถิ่นตอนใต้ และเปอร์เซียเรียกปี่รวม ๆ ว่า **เซไน*** ภาษาวรรณคดีในภาคพายัพเรียกปี่รวม ๆ ว่า **สุระไน**

ในวงดนตรีประโคมศพแบบดึกดำบรรพ์ ของชาวสุรีที่เรียกว่าวงตุ้มโมง (เรียกตามเสียงกลองและเสียงฆ้องหุ่ย) มีปี่เล็ก ๆ เสียงแหลมเป่าร่วมด้วยเลาหนึ่งเรียกว่า **เน** หรือ **ไน** (เดี๋ยวนี้หายไป ใช้ปี่อ้อเป่าแทน) ออกเสียงใกล้เคียงกับคำว่า **ปี่ไฉน** ที่ใช้เป่าประโคมศพผู้สูงศักดิ์ในกรุงเทพมหานคร เมื่อนำความเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ที่พบในเครื่องดนตรีมาวิจัยเชิง Ethnomusicology แล้ว น่าเชื่อว่าคนไทน่าจะผ่านจากความเป็นมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่ยุคพัฒนาหรือที่เรียกว่ายุคประวัติศาสตร์ พร้อม ๆ กันกับมนุษย์ชาติต่าง ๆ ในย่านเอเชียน้อย เพราะคำว่า **ปี่สุระไน สรนัย ไน ไฉน เซไน** ออกเสียงใกล้เคียงกันมากเหลือเกิน ในอดีตอันยาวนานคนไทอาจมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ชาติที่ก้าวเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์รุ่นแรกไม่ทางตรงก็โดยทางอ้อม การนำอารยธรรมทางดนตรีของคนไทในอดีตมาวิจัยเชิง Ethnomusicology อีกทางหนึ่งคือเรื่องที่คนไทรู้จักเสียง Harmonics, Upperpartial แม่แบบของเสียงประสานในวงดนตรีสากล การพบของคนไทนี้ไม่มีการจดบันทึกมาก่อน แต่ข้าพเจ้าขอวิจัยจากหลักฐานทางฝ่ายตะวันตกระบุชัดว่าอันเสียง Harmonics หรือ Upperpartial นี้ นักปราชญ์ชาวกรีกค้นพบราว ๖๐๐ ปีก่อนค.ศ.

จากการพบในพิณน้ำเต้าสายเดียวที่เคยพบเล่นกันมากในหลายท้องที่ของจังหวัดสุรินทร์เมื่อหลายปีมาแล้ว และจากการพิสูจน์จากการเล่นพิณเปี๊ยะที่มีสายมากกว่าหนึ่งสายของชาวพายัพ การพบการเล่นดนตรีแบบที่มีวิธีผลิตให้เกิดเสียง Harmonics หรือ Upperpartial ใน **พิณไท** สองประเภทดังกล่าวก็น่าจะมีเหตุผลพอในการพิสูจน์อย่างตรงไปตรงมาว่าในเรื่องเสียงประสานนั้น คนไทยหาได้ด้อยกว่าชนชาติอื่นเลย การผลิตเสียงอันเป็นแม่แบบของเสียงประสานใน **พิณไท**

* จาก Indian Music โดย Peggy Holrayde หน้า ๒๖๑

เดิมทั้งสองดังกล่าวนี้ ทำยากมากมีเสียงแผ่วเบามาก เพื่อให้มีเสียงดังชัดเจนขึ้น ผู้เล่นจึงต้องถอดเสื้อเมื่อเล่น เพราะเสื้อผ้าเป็นสิ่งทอที่ดูดเสียงที่เบาอยู่แล้วให้แผ่วเบายิ่งขึ้น การถอดเสื้อเปลือยอกดีด **พิณไท** ทั้งสองประเภทดังกล่าว ถ้ามองกันในเชิงวิชาการแล้วก็ไม่มีความรู้สึกแปลกประหลาดแต่อย่างไร แต่ถ้ามองกันอย่างผิวเผินแล้วมักจะมีความเห็นกันง่าย ๆ ว่า การถอดเสื้อเล่น **พิณไท** ทั้งสองดังกล่าว เป็นวิธีการของ**ความป่าเถื่อน**ไป ขอเขียนเกี่ยวกับเรื่องของคนไทยก็มีความรู้เรื่องการประสานเสียงอีกดังนี้ เครื่องตีเราก็ยังใช้ระบบการประสานเสียงอยู่ เครื่องตีพื้นเมืองอันได้แก่ **โปงลาง**ของ**ชาวอีสาน** โปงลางชุดเดียวตีกันสองคน ผู้ตีหันหน้าเข้าหากัน คนหนึ่งตีเป็นทำนองเพลง อีกคนหนึ่งตีเสียงยืนถ้าเป็นเครื่องเป่าก็เข้าอยู่ในข่ายที่เรียกว่าเสียง Drone นั่นเอง เครื่องดนตรีประเภทตีของไทยเดิมเช่นระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวง มีหลายเพลงที่ผู้ตีใช้มือขวาตีเป็นทำนองเพลง ใช้มือซ้ายตีเป็นเสียงยืนนี่ก็เป็นระบบของการประสานเสียง ในเครื่องสาย เช่น **ซึง** ในภาคพายัพ การเล่น**พิณ**ในภาคอีสานส่วนมากขึ้นสายสองสายเทียบเสียงห่างกันเป็นคู่สี่ ดีดสายเอกเป็นทำนองเพลงแล้วก็ดีดเลยมากระทบสายทุ้มให้ดัง วิธีนี้ก็อยู่ในขอบข่ายของการเล่น**ประสานเสียง** เครื่องดีดในดนตรีไทยเดิมเช่นจะเข้เกือบทุกเพลงมีวิธีเล่นกระทบสายพร้อมกันทั้งสามสายเป็นคู่แปด คู่สาม คู่สี่ คู่ห้าตามความเหมาะสม การเล่นจะเข้เพลงเดี่ยวลาวแพนตอนออกซุ้มจะได้ยินเด่นชัดว่ามีการเล่นกระทบกันสองสาย กระทบกันสามสายอยู่เกือบตลอดเวลา ซอสามสายที่คันชักอยู่นอกการบังคับของสายซอ ก็มีการสีกระทบสายเป็นเสียงประสาน การเล่นดนตรีทุกประเภทของไทยนิยมเล่นเสียงที่เรียกว่า ทำนองเป็นอันดับแรก เสียงประสานเป็นอันดับรอง ส่วนดนตรีสากลนั้นรู้สึกว่าจะให้ความสำคัญทั้งการเล่นเป็นทำนองและการเล่นประสานเสียง มีความสำคัญควบคู่กันไป แม้คนไทยเล่นดนตรีไทยที่ไม่ค่อยนิยมประสานเสียงมากนัก แต่คนไทยก็รู้เรื่องการประสานเสียงมานานดังกล่าวแล้ว ดังนั้นการที่คนไทเดิมบางกลุ่มที่ร่วมแรงร่วมใจกันมาสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยได้เพียง ๒๖ ปี ก็ได้แสดงออกให้เห็นชัดว่าเป็นกลุ่มชนที่มีอารยธรรมสูงส่งเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว เช่นมีการประดิษฐ์อักษรไทยอันเป็นเอกลักษณ์เด่นของไทยเราโดยเฉพาะอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเมื่อพ.ศ. ๑๘๒๖ เป็นแบบอย่างของภาษาไทยที่เต็มไปด้วยคำสัมผัส มีเสียงดนตรีคละเคล้าอยู่ด้วยเป็นอันมาก ขอเขียนถึงเรื่องปี่ซอ, แคนตามประเด็นเดิมต่อไป

เครื่องดนตรีที่ประกอบด้วยไม้อ้อเหมือนปี่ซอและแคนนี้ หากจะนำกรรมวิธีฝ่ายตะวันตกที่เรียกว่า Ethnomusicology มาใช้โดยศึกษาเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ผู้ใช้เครื่องดนตรีที่ประกอบด้วยไม้อ้อเหมือนปี่ซอหรือแคนดูแล้ว มีสิ่งที่น่าสนใจพอสมควร ปรากฏในหนังสือเรื่องชาติไทยของพระยาอนุมานราชธน ตอนที่กล่าวถึง น่านเจ้าในหน้า ๔๑ ยกข้อความจากพงศาวดารจีนมาอธิบายว่า **"มีเครื่องเป่าทำด้วยแตงชนิดหนึ่ง (น้ำเต้าแห้ง) เรียกว่า**ผิ่วซั้ง **มี ๔ รู** (หมายถึงไม้อ้อ ๔ เลา) เวลาเลี้ยงแขกเอา**ผิ่วซั้ง**รองถ้วยรินเหล้าใส่แล้วให้แขกดื่ม" พิจารณาจากรูปร่างของ**ผิ่วซั้ง**ตามหลักวิชา

การแล้ว เห็นว่า**ผิ่วซั้ง** คือต้นแบบแคนของจีน เรียกว่า **เซ็ง** เกาหลีรับเอาแบบอย่างนี้ไปเรียกว่า **เซง** ญี่ปุ่นก็นำแบบอย่างเครื่องดนตรีชนิดนี้ไปใช้เหมือนกัน เรียกตามภาษาญี่ปุ่นว่า **โซ** ลักษณะเด่นของ**ผิ่วซั้ง** เครื่องดนตรีต้นแบบคือ ปลายไม้อ้อส่วนล่างสุด**อยู่ใน**เปลือกแข็งของลูกน้ำเต้าแห้ง (เวลาเป่าเปลือกแข็งลูกน้ำเต้าพันธุ์เล็กนี้อยู่ในอุ้งมือทั้งสองของผู้เป่า) เมื่อผู้เล่นเป่าลมผ่านไปในกระเปาะเก็บลมอันเป็นผลน้ำเต้าแห้งที่ใช้ขี้ผึ้งอุดกันไม่ให้ลมเล็ดลอดออกจากรอยต่ออื่น) ลมก็จะผ่านลิ้นที่ฝังอยู่ในเลาไม้อ้อผ่านไปตามลำไม้อ้อส่วนบนและลมก็ได้ผ่านไปตามรูที่เจาะไว้สำหรับใช้นิ้วมือกดลงไป เมื่อกดนิ้วมือลงไปที่รู ก็จะเกิดเสียงดัง ชาวเขาเรียก **ผิ่วซั้ง**ว่า **นอ** หรือ แคนน้ำเต้า (เครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นคนละอย่างกับอีกตระกูลหนึ่งของไทยพายัพในรูปแบบที่เรียกว่า **ปี่ซอ** เมื่อมัดปี่ซอหลาย ๆ เลามารวมกันแล้วแปรสภาพมาเป็นแคนของชาวอีสาน) ลักษณะเด่นของแคนคือปลายไม้อ้อส่วนล่างสุด**โผล่**ออกมาจากกระเปาะลมที่เจาะในไม้เป็นโพรง ชาวเขาหลายเผ่าได้รับแบบอย่างเครื่องเป่าดังกล่าวนี้มาใช้เป็นเครื่องดนตรีประจำเผ่าของตนเรียกว่า **เด้ง, เก้ง, หรือแคนไม้** จะอย่างไรก็ตาม **นอหรือเด้ง**ที่ชาวเขาหลายเผ่านำแบบอย่างไปเป็นเครื่องดนตรีประจำเผ่าของตนอย่างกว้างขวาง เพราะทำจากสิ่งที่มีในแต่ละท้องถิ่นของตน ที่สังเกตได้ชัดก็คือชาวเขาทุกเผ่าที่ใช้**นอหรือเด้ง**เป่ากันนั้น เป่าออกมาเพื่อเป็นเสียงเพื่อประกอบ**จังหวะ**ของการเต้นของชายหญิง หาใช่เน้นหนักไปในทาง**ทำนองดนตรี**เท่าที่ควรเลย จากการที่ข้าพเจ้าศึกษาค้นคว้าอย่างใกล้ชิดเมื่อครั้งไปประจำอยู่ในสหรัฐไทยเดิมและย่านที่เป็นเขาสูงใกล้แดนยูนนานของจีนในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาอันยาวนาน ปัจจุบันเห็นได้ว่าการเป่า**นอหรือเด้ง**ของชาวเขาพัฒนาขึ้นบ้าง คือมี**ทำนอง**มากกว่าเป่าเพื่อหวังเฉพาะ**จังหวะ** ยิ่งกว่านั้นปรากฏว่ามีชาวเขาหลายกลุ่มลงจากยอดเขามาซื้อกีตาร์นำไปบรรเลงแทน **นอ**กับ**เด้ง**หลายรายแล้ว

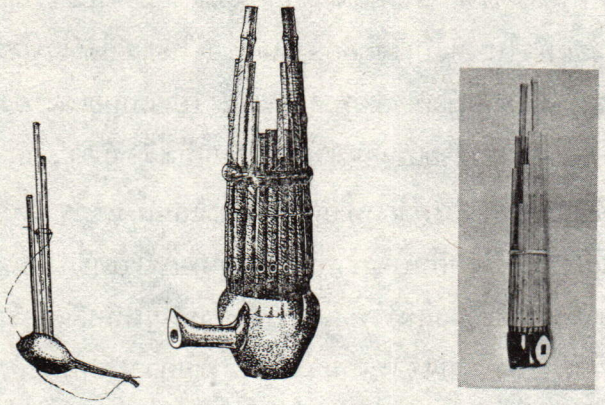

๑. ๒. ๓.

๑. ชาวเขาหลายเผ่านำไปใช้เรียกว่า นอหรือแคนน้ำเต้า จีนโบราณเรียกว่า ผิ่วซั้ง
๒. ผิ่วซั้งที่พัฒนามาเรียกว่า เซ็ง เกาหลีนำไปใช้เรียกว่า เซง
๓. ญี่ปุ่นนำไปใช้เรียกว่า โซ

หมายเหตุ ไม้รวกช่วงล่าง **ไม่โผล่**ออกมาจากกระเปาะลมที่ทำด้วยเปลือกแข็งของผลน้ำเต้า เครื่องดนตรีสองชิ้นนี้จึงอยู่ในตระกูลเดียวกัน

ผู้หญิงชาวเขาภาคเหนือของประเทศไทยกำลังเป่าแคนน้ำเต้า หรือที่จีนเรียกว่า ผิ่วซั้ง ชาวเขาทั่วไปเรียก นอ

เด้ง, เก้ง หรือที่เรียกว่าแคนไม้นี้ รูปร่างดั้งเดิมก่อนที่จะพัฒนามามีรูปร่างเหมือนแคนในยุคปัจจุบันนี้ ใช้ไม้อ้อเพียง ๔-๕ เลา สำหรับทำเสียงต่าง ๆ เมื่อกดนิ้วปิดที่รู ใช้ไม้อ้อขนาดใหญ่อีก ๑ เลาให้มีเสียงต่ำ มีเสียงดังตลอดเวลาที่มีการเป่าลมเข้าหรือดูดลมออกเกิดเสียง Drone ส่วนที่มีสภาพเป็นกระเปาะลมนั้นขูดเนื้อไม้ออกให้เป็นโพรงมีสภาพเหมือนนอหรือแคนน้ำเต้าหรือที่ภาษาจีนสมัยน่านจ้าวเรียกว่า**ผิ่วซั้ง** สำหรับ**เด้ง, เก้ง** หรือ**แคนไม้**นั้นเดิม ตรงที่ใช้ปากอมเพื่อเป่านั้นยาวขนาด ๑๒ นิ้ว ต่อมาก็พัฒนาให้ที่เป่าสั้นเพิ่มไม้อ้อให้มีเจ็ดเสียง มีไม้อ้อเจ็ดคู่ แต่ละคู่มีเสียงสูงต่ำห่างกัน ๘ เสียงอย่างที่เรียกว่าคู่แปดหรือในภาษาดนตรีสากลเรียกว่า Octave นั่นเอง การพบรูปสลัก หล่อเป็นลวดลายเป็นรูปคนเป่า**เด้ง** หรือ**เก้ง** ที่**มโหรทึกสำริดสมัยก่อนประวัติศาสตร์**ก็ดี การพบ**เด้ง แคนไม้**ทำด้วยสำริดรวมอยู่ในกลุ่มสิ่งของต่าง ๆ **ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง** * อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่นักโบราณคดีร่วมกับนักวิทยาศาสตร์ร่วมกันพิสูจน์อย่างระมัดระวังแล้วประมาณอายุได้ราว ๕๐๐๐ ปี และโครงกระดูกที่พบในแหล่งเดียวกันซึ่งยังไม่มีการหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยว่าเป็นโครงกระดูกของชนเผ่าใดนั้น จากทฤษฎีการนำมนุษยดนตรีวิทยามาร่วมพิสูจน์นี้ ข้าพเจ้าขอออกความเห็นจากสามัญสำนึกส่วนตัวว่า น่าจะวินิจฉัยได้ว่าเป็นโครงกระดูกของ**คนไทย**กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็อาจเป็นได้

---

* แคนสำริดที่พบปนอยู่กับโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์อื่น ๆ ที่บ้านเชียงนี้เป็นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล มีรูปร่างอย่างเดียวกับภาพเขียนปรากฏในหน้าต่อไป

จากหนังสือ The Thai Race ของหมอด็อดด์หน้า ๒๘ อธิบายว่า ครั้งที่ท่านได้เดินทางตระเวนสอนศาสนาในมณฑลยูนนานนั้น ได้เห็นและได้ยินคนเป่าเครื่องดนตรีประเภทออร์แกนที่เป่าด้วยปาก (แคนโบราณ) มีรูปร่างคล้าย Frieze ของกรีกโบราณ ออร์แกนแบบที่ว่านี้ทำกระเปาะลมด้วยไม้มีที่เป่า (กำพวด) ยาวออกมา (เหมือนในภาพ) สอบถามว่าเป็นคนเป่าชาวไทย Tung Chia (ไทยย้อยหรือไทยจุงเจีย) ที่เพิ่งกลับมาจากดูควายชนกัน ควายเป็นสัตว์ที่คนไทยใช้ไถนามาแต่ดึกดำบรรพ์สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ข้อเขียนนี้นิยามออกมาได้ว่า ชาวไทยย้อยหรือจุงเจียที่ยังมีอยู่ในตอนใต้ของประเทศจีน ยังจัดเข้าอยู่ในข่ายที่เรียกว่าด้อยพัฒนา คงจะมีชีวิตความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับชาวไทยที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดร ที่นักโบราณคดีเพิ่งขุดค้นพบเครื่องใช้นานาชนิดรวมทั้งแคนที่ทำด้วยโลหะ อันเป็นแคนแบบเดียวกันกับที่ปรากฏในภาพที่ ๒ ที่ข้าพเจ้าผู้เขียนได้นำภาพนี้มาเทียบกับแคนชาวอีสานที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ดังปรากฏในภาพหมายเลข ๑

อนึ่ง ท่านบาทหลวง Princeton Sung Shihttsu ผู้มีบิดาเป็นจีน มารดาเป็นไทชวงผู้เขียนเรื่อง The Origin of Chuang ได้รวมกลุ่มไทย้อยซึ่งจีนเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ตูเยน เข้าอยู่ในกลุ่มไทชวงนี้ด้วย คำว่า Chuang แต่ละถิ่นออกเสียงต่าง ๆ กันเช่น ฉ่วง ส่วง ชอง ช้อง ฯลฯ เมื่อเรียกกันหลายอย่างเช่นนี้ Chuang จะเรียกว่า เชียงบ้างไม่ได้เจียวหรือ ? เมื่อมีการขุดพบแคนที่บ้านเชียงเครื่องดนตรีที่แพร่หลายที่สุดในภาคอีสาน เราพอจะนิยามออกมาเป็นเชิงปุจฉาว่า ชาวบ้านเชียงยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีนิวาสสถานที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี คือคนไท ! ท่านนักค้นคว้าได้โปรดวิจัยออกมาเป็นเชิงวิสัชนาด้วยเถิด !

คำว่า เชียง เซียง เซี้ยง ในภาษาลานช้างหมายถึงผู้ชายที่ผ่านการบวชมาแล้ว คำว่าเชียง จึงเป็นคำในภาษาลานช้าง, อีสานโดยเฉพาะ

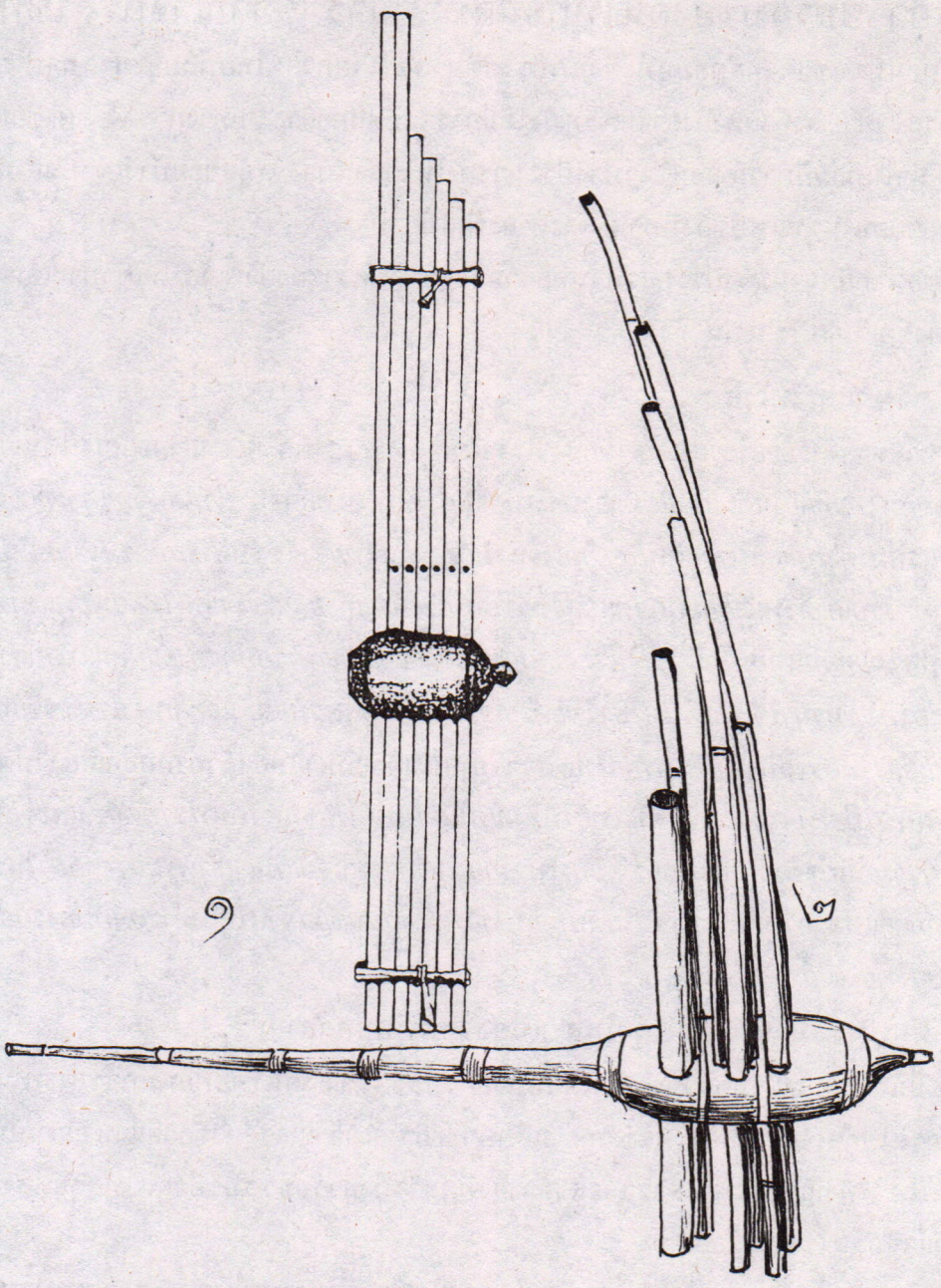

๑. แคนของชาวอีสานที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

๒. แคนของคนไทยสมัยดึกดำบรรพ์ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา

หมายเหตุ ไม้รวกช่วงล่าง **โผล่**ออกมาจากกระเปาะลมที่เจาะในเนื้อไม้เหมือนกัน เครื่องดนตรีสองชิ้นนี้จึงอยู่ในตระกูลเดียวกัน

3.4 อารยธรรมของคนไทก่อนสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย

ก่อนที่ชนชาติไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งนักประวัติศาสตร์เรียกว่า **ไทยน้อย**จะมาสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย สิ่งที่แสดงถึงความเจริญยังไม่มีการจดบันทึกอย่างเป็นทางการเพียงแต่เขียนเรื่องราวของผู้นำในกลุ่มมีการเคลื่อนไหวบางประการลงในใบลานบ้าง สมุดข่อยบ้าง จำกันสืบต่อมาหลายชั่วอายุคนในรูปแบบของนิทาน และเพลงพื้นเมืองบ้าง

ขอนำหลักฐานบางประการที่จะเอื้ออำนวยการค้นคว้าของข้าพเจ้า ให้เข้าประเด็นตามที่ข้าพเจ้าตั้งชื่อเรื่องไว้ข้างบน ดังนี้

ภาษาและหนังสือ

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เขียนไว้ในหนังสือตำนานภาษาไทย นิยามออกมาได้โดยสังเขปว่า....*พวกคนไทยที่อยู่ในดินแดนเดิมของประเทศจีนคงใช้ตัวหนังสือจีน ส่วนคนไทยที่อพยพจากถิ่นเดิมครั้งแรกมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ติดกับอาณาจักรมอญ คนไทยจึงได้รับอารยธรรมจากมอญหลายอย่าง รวมทั้งรับเอาตัวหนังสือมอญมาแปลงใช้เขียนภาษาไทยด้วย และเมื่อคนไทยอพยพลงมาข้างใต้คือประเทศไทยตอนเหนือบัดนี้ ซึ่งในระยะนั้นเขมรกำลังมีอำนาจครอบครองอยู่ คนไทยก็คงรับเอาตัวหนังสือของเขมรมาใช้เขียนในภาษาไทยด้วยเช่นกัน ตัวอักษรมอญ และอักษรเขมร เขียนภาษาไทยออกเสียงไม่ครบที่ใช้อยู่ในภาษาไทยและ***เขียนเป็นตัวอักษรไทยแล้วอ่านออกเสียงไม่ตรงกับสำเนียงพูด*** *เมื่อ พ.ศ.๑๘๐๐ คนไทยในดินแดนส่วนนี้มีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพ่อขุนผาเมือง ได้ร่วมกันกำจัดอิทธิพลเขมรให้สิ้นไปจากอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงทรงประดิษฐ์อักษรไทยเพื่อใช้เขียนอ่านให้เหมาะสมกับการออกเสียงของภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖.*

ศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากพุทธศาสนา

มีนักค้นคว้าฝ่ายตะวันตกได้เขียนถึงอารยธรรมของคนไทยก่อนมีการสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยไว้หลายท่าน หลังจากอ่านศึกษาดูอย่างละเอียดแล้ว หาข้อยุตินำมานิยามให้ได้แน่ชัดหาได้ไม่ ทั้งนี้เพราะเอกสารและสิ่งอ้างอิงที่กล่าวถึงอารยธรรมของคนไทยก่อนสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยมีน้อยมาก

ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าควรนำความคิดเห็นของนักค้นคว้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาประยุกต์เข้าด้วยกัน ใช้ดุลยพินิจด้วยความเที่ยงธรรมแล้วนิยามออกมา เชื่อว่าอาจจะพบข้อมูลบางประการที่ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้และยอมรับกันแพร่หลายนัก ให้มีสภาพใกล้ต่อความเป็นจริงอย่างน้อยก็เป็นพื้นฐานสำหรับนักค้นคว้ารุ่นต่อ ๆ ไปจะช่วยกันหาข้อมูลที่มีสภาพใกล้ต่อความเป็นจริงยิ่งขึ้นโดยลำดับ ขออ้างอิงข้อเขียนของนักค้นคว้าบางท่านมาเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ตอนหนึ่งในหนังสือชื่อ สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหนหน้า ๒๕ ของอาจารย์มานิต วัลลิโภดม นิยามออกมาได้ว่า....*คราวหนึ่งอาจารย์ศิลป พีระศรี แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร ขึ้นไปตรวจงานบูรณะ*

*พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน กลับมาแล้วได้ให้อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ มาถามข้าพเจ้าว่าเคยสังเกตพบอิทธิพลศิลปะศรีวิชัยในลำพูนหรือไม่ ท่านไปเห็นมาแล้ว***เกิดความแปลกใจที่ศิลปะทางทะเลใต้ขึ้นไปถึงภาคเหนือ** *ข้าพเจ้าจึงไปพบและเรียนให้ทราบว่า เคยพบหลายชิ้น แม้ในหมู่พระพิมพ์ก็มีร่องรอย ท่านเลยให้คำแนะนำควรร่วมมือกับอาจารย์เขียน ยิ้มศิริทำการค้นคว้าไว้เป็นแนวความรู้ ดังนั้นต่อมาเรา ๓ คน คือ อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ ม.จ.จันทรจิรายุ รัชนี กับข้าพเจ้าก็ร่วมมือกันทำการสอบค้น และเขียนผลงานไว้ในหนังสือพุทธานุสรณ์ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๐.....*

ข้าพเจ้าไม่ได้ติดตามผลการศึกษาค้นคว้าของคณะอาจารย์มานิต วัลลิโภดม แต่ได้อ่านพบในหนังสือพุทธานุสรณ์ที่อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ เขียนขึ้นมาเป็นเอกเทศ ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าคงต้องเป็นทฤษฎีเดียวกัน ในหน้า ๗๐ อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ ได้นิยามออกมาชัดเจนว่า...*พระพุทธรูปสมัยเชียงแสน (ปฏิมากรรมที่เด่นที่สุดในลานนาไทย) ได้อิทธิพลมาจากคุปตะผ่านศรีวิชัย.....*

มาถึงช่วงนี้แล้วเราควรจะหาข้อยุติที่คลุมเครือกันมานานแล้วว่าอาณาจักรศรีวิชัยมีศูนย์กลางอยู่ที่ไหนกันแน่ อิทธิพลและแบบอย่างอันสืบเนื่องในพุทธศาสนาลัทธิมหายานสมัยศรีวิชัยมีโอกาสขยายขึ้นไปถึงถิ่นฐานของคนไทยตอนเหนือสุดก่อนมีการสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยได้แค่ไหนอย่างไร ปัญหาดังกล่าวนี้ข้าพเจ้าสงสัยและอยากทราบมานานแล้ว เพิ่งจะมองเห็นค้าราง ๆ ก็เมื่อเริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้ จึงขอแสดงความคิดเห็น นำข้อเขียนที่เสาะค้นหาได้มาอ้างอิงนำเสนอท่านผู้อ่าน เพื่อท่านผู้อ่านจะได้กรุณาใช้ดุลยพินิจด้วยความเที่ยงธรรมแล้วนิยามออกมาว่าความคิดเห็นของข้าพเจ้ามีส่วนใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิงต่าง ๆ ปรากฏในหนังสือ**ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์-สุโขทัย**ของ**รองศาสตราจารย์สนั่น เมืองวงษ์** ได้นำมาเรียบเรียงเป็นขั้นตอนดียิ่งอยู่แล้ว ข้าพเจ้าจึงขอคัดทุกคำตั้งแต่หน้า ๘๔-๘๕ มาอ้างอิงเสนอท่านผู้อ่านดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย

เป็นที่ถกเถียงกันมานานเกี่ยวกับศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยว่าน่าจะอยู่ที่ใด ? ในชั้นแรก**ศาสตราจารย์เซเดส์** (Prof. G. Coedes) ลงความเห็นว่าศูนย์กลางของอาณาจักรนี้อยู่ทางตอนล่างของเกาะสุมาตรา อันได้แก่บริเวณเมืองปาเล็มบัง (Palembang) ในปัจจุบัน การที่เซเดส์ตีความว่าศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยอยู่ทางบริเวณเมืองปาเล็มบัง น่าจะเนื่องจากการตีความในศิลาจารึกสุมาตราหลักที่ ๑ *(จารึกภูเขาเคดูคาน)* เกี่ยวกับการยึดครองดินแดนส่วนนั้นของกษัตริย์ศรีวิชัยโดยใช้กำลังทหาร ๒๐,๐๐๐ คนเป็นสำคัญ ดังจะเห็นจากข้อความตอนหนึ่งที่เซเดส์แปลจารึกว่า.....พอพระทัยอย่างยิ่งนักวันที่ ๕ ของข้างขึ้นในเดือนอาษาฒ *(๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๑๒๒๕)* สบายใจรื่นเริงมาถึงเมื่อสร้างแผ่นดินศรีวิชัยขึ้น.....แต่นักโบราณคดีอื่น ๆ เช่น **เจ.แอล.โมนส์** (J.L. Moens) และ **ดร.โซคโมโน** (Dr. Soekmono) ให้ความเห็นว่าจารึกดังกล่าวแสดงถึงการเข้ายึดดินแดนส่วนนั้นไม่ใช่ปีที่เริ่มตั้งอาณาจักรศรีวิชัยดังที่เซเดส์ลงความเห็น

ม.จ. จันทร์จิรายุ รัชนี แสดงความเห็นเกี่ยวกับที่ตั้งของศรีวิชัยโดยพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องกับการเดินทางของหลวงจีนอี้ชิงใน พ.ศ. ๑๒๑๔ ว่าเรือที่หลวงจีนอี้ชิงเดินทางมายังศรีวิชัยนั้นมาโดยลมมรสุมตะวันตกเฉียงเหนือ *(เรือที่ใช้เดินทางสมัยนั้นเป็นเรือใบ)* ซึ่งพัดในทิศทางจากญี่ปุ่นมายังแถบศูนย์สูตร *(เส้นศูนย์สูตรจะพาดผ่านหมู่เกาะแถบ* **ตอนกลาง** *ของเกาะสุมาตรา บอร์เนียว)* ซึ่งในระยะที่อี้ชิงเดินทางนั้นตามสภาพทางภูมิศาสตร์ลมในเขตศูนย์สูตรจะสงบนิ่งนั่นคือดินแดนตั้งแต่ตอนล่างของแหลมมลายูลงไปทางแถบสุมาตรา ชวา จะไม่มีการเดินเรือเนื่องจากเป็นระยะรอลมมรสุมในฤดูถัดไป ดังนั้น ถ้าศูนย์กลางของศรีวิชัยอยู่ที่สุมาตราแล้วย่อมเป็นไปไม่ได้ที่หลวงจีนอี้ชิงจะเดินทางไปถึงได้ในเวลาเพียง ๒๐ วัน *(จากกวางตุ้ง-ศรีวิชัย)* ซึ่งนับว่าเร็วมากสำหรับการเดินทางสมัยนั้น ดังนั้นศูนย์กลางของศรีวิชัยจะต้องอยู่เหนือเขตศูนย์สูตรขึ้นมา

นักโบราณคดีที่สำคัญท่านหนึ่งคือ **ศาสตราจารย์ อาร์. ซี. มาจุมดาร์** (Prof. R. C. Majumdar)-ชาวอินเดียตั้งข้อสังเกตที่เป็นที่ยอมรับกันมากว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยไม่ได้อยู่ที่ปาเล็มบัง หรือบริเวณสุมาตราตอนล่าง เพราะอาณาบริเวณดังกล่าว**ไม่ปรากฏ**ซากโบราณสถานโบราณวัตถุที่แสดงให้เห็นว่าเคยเป็นราชธานีอันใหญ่โตในอดีตแต่อย่างใดเลย **มาจุมดาร์**เสนอว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยจะต้องอยู่บนจุดใดจุดหนึ่งบนแหลมมลายูอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพราะได้พบโบราณสถานและโบราณวัตถุอันเป็นของสมัยศรีวิชัยเป็นจำนวนมาก

ศาสตราจารย์ควอริชท์ เวลส์ (Prof. Dr. Quaritch Wales) ได้สรุปผลจากการศึกษาเรื่องของอาณาจักรศรีวิชัยด้วยการเดินทางสำรวจแหลมมลายู โดยเดินทางจากตะกั่วป่ามาออกยังบ้านดอนในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยคือ **เมืองไชยา** ฯลฯ.....

หลักฐานทางโบราณสถานก็บ่งชัดว่าแบบอย่างสถาปัตยกรรมของศรีวิชัย ก็ปรากฏว่ามีอยู่หลายแห่งในภาคพายัพ ขอนำหมายเหตุของศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ที่ทรงเขียนไว้ในหนังสือ **ตำนานพุทธเจดีย์ ว่า**

อนึ่ง งานสถาปัตยกรรมการสร้างเจดีย์ตามแบบของศรีวิชัย ปรากฏว่าได้ขึ้นไปแพร่หลายอยู่ทางตอนบนของประเทศไทยด้วย ดังจะพบจากมณฑปวัดเจดีย์เจ็ดแถว สวรรคโลก และเจดีย์ในวัดมหาธาตุ สุโขทัย เจดีย์องค์เล็กในวัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน เป็นต้น การแพร่ขึ้นไปของอิทธิพลศรีวิชัยอาจจะสืบเนื่องมาจากการรับเอาพระพุทธศาสนา และศิลปกรรมจากนครศรีธรรมราชขึ้นไปสู่อาณาจักรสุโขทัย เมื่อสมัยรัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ หรือพ่อขุนรามคำแหงก็เป็นได้

หมายเหตุของศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล นำมาอ้างแล้วข้างบนนี้ เชื่อได้แล้วว่าแบบอย่างโบราณสถานอย่างที่เคยมีในนครศรีธรรมราชอันเป็นสิ่งที่มีขึ้นสืบเนื่องอยู่ในพุทธศาสนาลัทธิหินยาน ซึ่งทางนครศรีธรรมราชเพิ่งรับมาจากลังกา มีโอกาสขึ้นไปแพร่หลายในภาคเหนือของประเทศไทยโดยเฉพาะในกรุงสุโขทัย ณ ที่นี้ข้าพเจ้ากำลังหาข้อมูลเกี่ยวกับอารยธรรมของ

คนไท ก่อนมีการสถาปนากรุงสุโขทัย จึงค้นหาสิ่งที่ตนต้องการต่อไป พบในหนังสือปรัชญามหาแสง (ศาสตราจารย์แสง มนวิทูร) หน้า ๑๕๒-๑๕๓ ได้ความว่า.....*ราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ตอนปลายราชวงศ์จิว พุทธศาสนาฝ่ายมหายานได้เริ่มหยั่งลงในประเทศจีน พระเจ้าฮั่น เม่ง เต้ ราชวงศ์ตั้งฮั่น ส่งทูตไปสืบศาสนาที่อินเดีย และนิมนต์พระภิกษุชาวอินเดีย ๒ รูป คือ พระกาศยปมาตังคะ (เกียเฮียะโม่เท้ง) กับพระธรรมรักษ์ (เต๊กฮอบลั้ง) มายังนครลกเอี๋ยง....พระกาศยปมาตังคะได้แปลพระพุทธวจนะจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน คือพระสูตร ๔๒ บท (สี่จั๊บยี่เจียงเก็ง) และพระธรรมรักษ์ แปลทศภูมิสังโชน์ภิณฑนสูตร (จั๊บตี่ต้วนกักเก็ง)*

เมื่อเขียนมาถึงตอนนี้ข้าพเจ้าก็อยากขอแสดงความเห็นส่วนตัวสักเล็กน้อยว่า เมื่อคนจีนโดยทั่วไปรับนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานที่ได้โดยตรงจากอินเดียดังกล่าวแล้ว ในฐานะที่คนไทกลุ่มต่าง ๆ อันดั้งเดิมที่เคยอยู่ใกล้ชิดกับคนจีนที่เลื่อมใสนับถือศาสนาพุทธ ลัทธิมหายาน คนไทหลายกลุ่มคงรับนับถือแบบอย่างพุทธศาสนาจากคนจีนที่อยู่ใกล้ชิดกันบ้าง

จากหนังสือเล่มเดียวกันนี้ในหน้า ๑๕๗ ยังบอกอีกว่า *มีผู้ขุดพบลานเงินได้ในท้องที่อำเภอเชียงแสน ใช้อักษรพื้นเมืองเป็นธรณีมนต์ตามคติมหายาน ธรณีมนต์นี้มีเฉพาะในคติฝ่ายมหายานในฝ่ายหินยานไม่มี ชาวไทยพายัพจำนวนมากสมัยปัจจุบัน นิยมงดบริโภคเนื้อสัตว์อันเป็นคติที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของฝ่ายมหายาน ที่เข้าข่ายในเรื่องเสียงดนตรีในภาษาไทยก็คือ พระสงฆ์ภาคพายัพที่ห่างไกลชุมนุมชน ยังคงสวดมนต์แบบมหายานกันอยู่คือ ออกเสียงสั้น ๆ สวดคำต่อคำตามตัวอักษรเป็นคำ ๆ ไปไม่เป็นทำนอง*

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่า เหตุที่พุทธศาสนาลัทธิมหายานได้ค่อย ๆ หมดไปจากกลุ่มคนไทหลาย ๆ กลุ่มก่อนที่จะมีการสถาปนากรุงสุโขทัย คงเนื่องด้วยเหตุสองประการคือ

ก. เมื่อพระเจ้าอนุรุท (อโนระทามังช่อ) ของพม่าเรืองอำนาจเหนืออาณาจักรลานนาครอบคลุมมาถึงเมืองละโว้ครั้งที่ยังไม่มีราชอาณาจักรสุโขทัยนั้น พระองค์ทรงเคยเลื่อมใสพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ครั้นต่อมาทรงพบเห็นการปฏิบัติของพระสงฆ์บางคณะไม่เหมาะสมหลายประการ จึงทรงเปลี่ยนมาเลื่อมใสพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน แล้วทรงทำลายล้างพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ถูกทำลายคงไม่หมดสิ้น ยังคงมีเหลืออยู่ในหมู่คนไทหลายกลุ่มทั้งในอาณาจักรไทใหญ่ และลานนาไท ดังอ้างอิงบางกรณียไว้แล้วนั้น

ข. พระเจ้าเม็งรายพระสหายของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมีความใกล้ชิดกับราชอาณาจักรสุโขทัยเป็นอันมาก เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมีพระบารมีเหนือนครศรีธรรมราช ซึ่งหลังจากอิทธิพลของฝ่ายมหายานของศรีวิชัยค่อย ๆ เลือนรางจากเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว มีแบบอย่างพุทธศาสนาฝ่ายหินยานจากลังกามาประดิษฐานแทน เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงต้อนรับพุทธศาสนาฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์ พระเจ้าเม็งราย ผู้ถือพระองค์ว่าทรงเป็นพระสหายผู้น้อง เลยทรงรับนับถือพุทธศาสนาฝ่ายหินยานของลังกาวงศ์ตามพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระสหายผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยพระบารมีตามไปด้วย

อารยธรรมของคนไทก่อนสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัย
เชิง
มานุษยดนตรีวิทยา *

ในช่วงระยะเวลาที่ราชอาณาจักรสุโขทัยกำลังรุ่งโรจน์นั้น ในอาณาจักรลานนา ภายใต้การนำของพระเจ้าเม็งรายก็รุ่งเรืองด้วยศิลปอารยธรรมหลายสาขา เช่น วรรณคดีทั้งที่เกี่ยวกับชาดกสืบเนื่องกับพุทธศาสนา นาฏศิลป และดุริยางคศิลป ขอถือโอกาสอ้างถึงวรรณคดีลานนาสืบเนื่องกับพุทธศาสนาที่บอกชัดถึงความเจริญทางดุริยางคศิลปในเชิงมานุษยดนตรีวิทยา ดังนี้

ปรากฏในหัวข้อเรื่องดนตรี และการละเล่นของลานนาไทย ของผู้ช่วยศาสตราจารย์มณี พยอมยงค์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงพิณจากคัมภีร์ชาดกมหาชาติกัณฑ์มหาราช เป็นภาษาลานนาอันเก่าแก่ เขียนด้วยภาษาไทยยุคปัจจุบัน แสดงให้เห็นการใช้วรรณยุกต์บังคับเสียงมากมายดังนี้

อาวหยันตุ สัพพวีณาโย พิณตรา จำ นีต หื้อสูดีดตามกู สูจุ่งมาดีดพิณกู อันมีเสียงอะห่อยม่วนอ้อยจ้อยซาวหกสาย มีแซ่วหลักหลายถ้วนถี่ หัวหางควั่งอนงง มีทั้งรูปราชหงส์องค์แอ่น รูปม้าแก้วแกว่นอัศดร มีทั้งรูปไกรสรคุชราช พิณแก้วอาจแจจัด แสนกษัตริย์ใคร่ฮู้พิณกู จุ่งค่อยฟังดูถี่ ๆ คือดั่งเสียงปี่ เมืองสวรรค์ สายหนึ่งชื่อว่า เสียงเนืองนันสะสว่า คือดั่งสายฟ้าผ่าก้องท้องสมุทรสาคร สายหนึ่งชื่อ กินรีรอนแอ่นฟ้อน สายหนึ่งชื่อว่าสาวน้อยอ้อนหื้อแม่หาผัว สายหนึ่งชื่อว่าสาวหวีหัวเมื่อยามเช้า สายหนึ่งชื่อว่าหน้าคนเฒ่าเหี่ยวแล้วกลับหนุ่มบานงาม สายหนึ่งชื่อว่าปถมยามนางน้อยตื่น สายหนึ่งชื่อว่าท้าวไปที่อื่น และนางคอง (คอย) สายหนึ่งชื่อว่ารุทธะทองทังแท่งสายหนึ่งชื่อว่าแต่งเอาใจ สายหนึ่งชื่อว่าสุดตาไหลป่องท้าว สายหนึ่งชื่อว่าน้าวคอนอนวอนใจนางงามแง่ สายหนึ่งชื่อว่าแผ่ไมตรี สายหนึ่งชื่อว่าอยู่สวัสดีต่อเท้าเถ้า (ตราบเฒ่าแก่ชรา) สายหนึ่งชื่อว่าเล้าโลมใจลูกเต้าพ่อมาเมือง สายหนึ่งชื่อว่าสมบัติเรืองบ่ไร้ สายหนึ่งชื่อว่าคนขี้ไร้เกิดเป็นดี ฯลฯ

หมายเหตุ ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า วรรณคดีลานนาไทยที่นำมาเสนอท่านผู้อ่านข้างบนนี้เห็นได้ว่าได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยภาคกลางเข้าไปผสมด้วยหลายคำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มณี พยอมยงค์ ผู้เขียนเรื่องนี้ได้ไปขอให้อาจารย์ประทวน เจริญจิตต์ จิตรกรชั้นนำของไทยผู้สะสมเครื่องดนตรีนานาชาติใช้จินตนาการเขียนรูปพิณรูปราชหงส์องค์แอ่น และพิณรูปไกรสรคุชราช จินตนาการที่อยู่บนพื้นฐานของคำในวรรณคดีลานนาไทยออกมาเป็นภาพลายเส้นดังนี้

มีทั้งรูปราชหงส์องค์แอ่น

---

* คำนี้ข้าพเจ้าบัญญัติเองจากคำในภาษาอังกฤษว่า Ethonomusicology

มีทั้งรูปไกรสรคุชราช

นอกจากพิณ ๒๖ สายปรากฏในภาพเขียนลายเส้นที่อาจารย์ประทวน เจริญจิตต์ ได้เขียนด้วยจินตนาการจากวรรณคดีของลานนาไทยยุคเฟื่องฟูดังกล่าวแล้ว ชาวลานนาไทยยังมีเครื่องดนตรีพิเศษอีกชนิดหนึ่งคือ เปี๊ยะ (ดูรูปลายเส้นหมายเลข ๑) เป็นเครื่องดนตรีที่พัฒนามาจากพิณน้ำเต้าสายเดียว (ดูรูปลายเส้นหมายเลข ๒) ที่พบเล่นกันในภาคอีสานตอนใต้

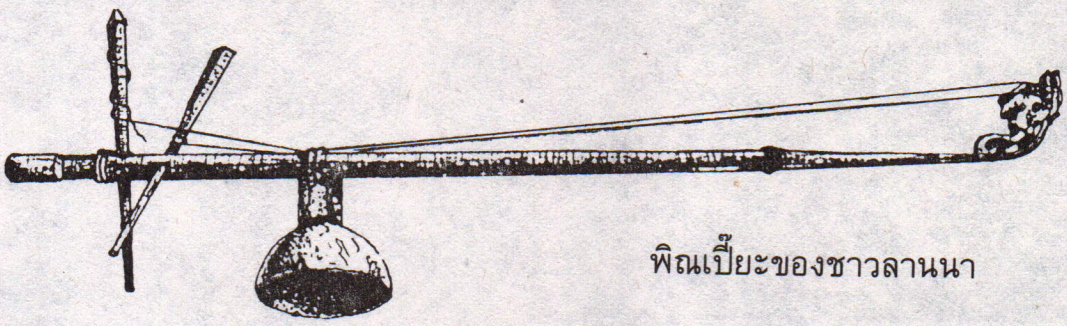

พิณเปี๊ยะของชาวลานนา

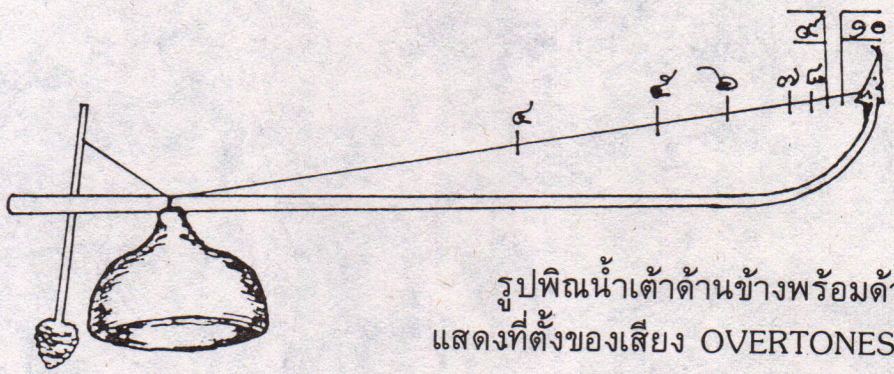

รูปพิณน้ำเต้าด้านข้างพร้อมด้วย
แสดงที่ตั้งของเสียง OVERTONES ต่าง ๆ

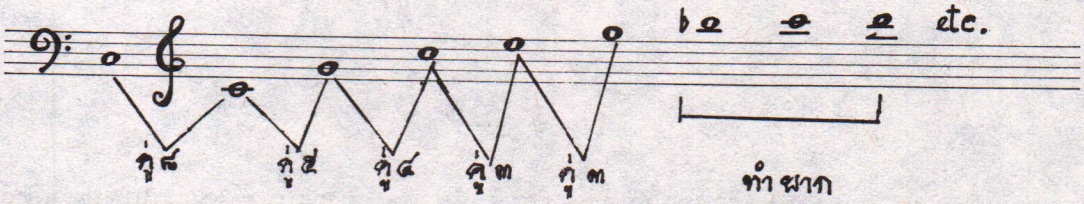

โน้ตเสียง OVERTONES, HARMONICS หรือ UPPERPARTIAL

ภาพ การดีดพิณน้ำเต้าสายเดียว

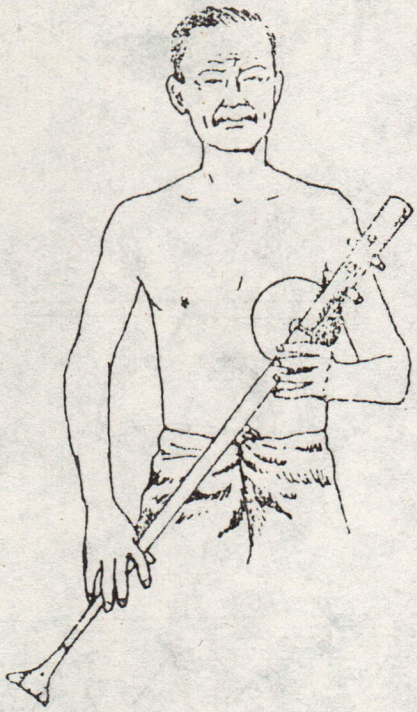

จากการเล่นเปี๊ยะ การส่งดนตรีจากดวงใจ ของ สุรสิงห์สำรวม ฉิมพะเนาว์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคม วิทยาลัยครูเชียงราย รูปเขียนข้างบนนี้ผู้เขียนอ้างว่าได้รับความเอื้อเฟื้อจาก อ.ประสิทธิ์ เลียวสิริพงศ์

ข้าพเจ้าได้สาธิตทฤษฎีดังกล่าวนี้แก่นักค้นคว้ามานุษยดนตรีวิทยาจากหลายประเทศที่เข้ามาร่วมวิจัยเพลงดนตรีพื้นเมืองของไทยและเสียงดนตรีในภาษาไทยเมื่อพ.ศ. ๒๔๙๑ นักวิชาการจากต่างประเทศยอมรับทฤษฎีที่ข้าพเจ้าค้นพบ ข้าพเจ้าจึงทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชาระดับสูง ครั้งนั้นพระยาอนุมานราชธนดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ท่านจึงสั่งให้พระเจนดุริยางค์ พิสูจน์และยอมรับว่าการอ้างอิงของข้าพเจ้าเป็นความจริง ดังลายมือเขียนออกคำสั่งของพระยาอนุมานราชธน และลายมือยอมรับการค้นพบของข้าพเจ้า ของพระเจนดุริยางค์ ปรากฏในเอกสารที่ข้าพเจ้าอัดสำเนาจากต้นฉบับเดิมดังนี้

ความเห็นเจ้าหน้าที่

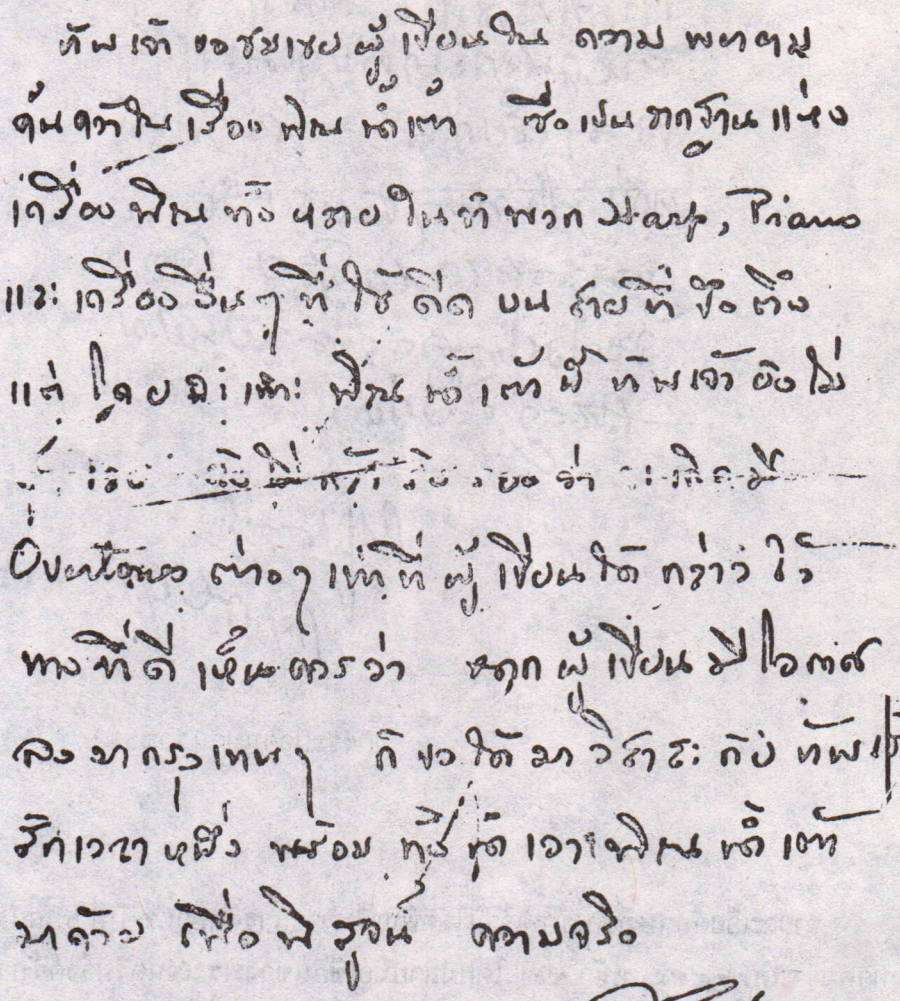

(พระเจนดุริยางค์)

คำสั่ง

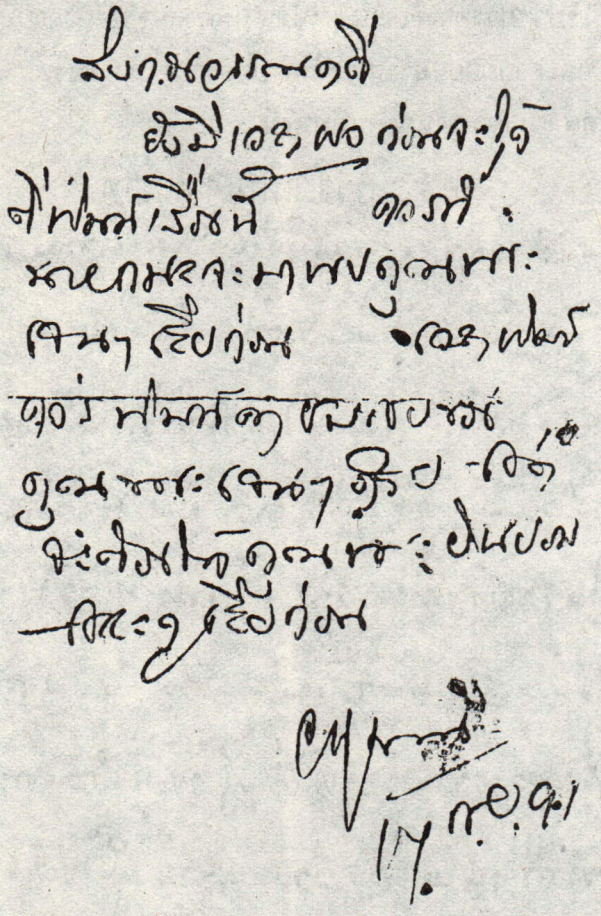

(พระยาอนุมานราชธน)

รายละเอียดทฤษฎีของข้าพเจ้านี้ได้ตีพิมพ์ในวารสารศิลปากร ปีที่ ๖ เล่ม ๓ ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ หน้า ๔๓ โดยมีลายมือเขียนของพระเจนดุริยางค์รับรองทฤษฎีของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้สำเนามาเสนอท่านผู้อ่านโดยการถ่ายเอกสารจากต้นฉบับเดิมที่ไม่ค่อยชัดเจน ดังนี้

ทัพเจ้าขอชมเชยผู้เขียนในความพยายามค้นคว้า
ในเรื่องพิณน้ำเต้านี้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่โบราณมาก
และซึ่งเป็นภาคฐาน แห่งเครื่องพิณทั้งหลายในจำพวก
Harp, Piano, Guitar และเครื่องอื่นๆ ที่ใช้สาย
ที่ขึงตึง แม้จะใช้ดีดหรือใช้คันสี ก็ตาม เครื่อง
เหล่านี้มีเสียง Overtones หรือ Harmonics ซึ่ง
ในภาษาไทยเราเรียกว่า "หางเสียง".

พระ: [illegible]

วันที่ ๖ สิงหาคม ๕๕.

การเล่นพิณประเภทเดียวกับพิณน้ำเต้าของไทย (กลางบน)
ฝีมือช่างศรีวิชัยที่บุโรพุทโธ หมู่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย

ภาพแสดงวงดนตรีชาวศรีวิชัย ปรากฏที่มุมหนึ่งของบุโรพุทโธ หมู่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย จะเห็นการเล่นวีณา พิณน้ำเต้าที่พัฒนามาจากพิณน้ำเต้าสายเดียวของไทย (มุมซ้ายล่างสุด)

หมายเหตุ

สองภาพข้างบนนี้ได้รับความเอื้อเฟื้อจากอาจารย์ประทวน เจริญจิตต์ ซึ่งได้รับมอบจาก Mr.D.F.A. RAIKES อดีตผู้จัดการบริษัทบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย

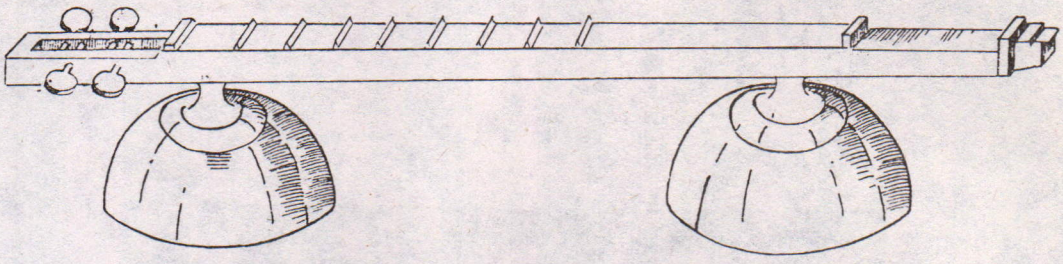

ภาพเขียนให้เห็นด้านข้างของพิณวีณาของอินเดียซึ่งเป็นพิณวีณาประเภทเดียวกันกับที่ปรากฏในภาพถ่ายการสลักที่พุทธสถานบุโรพุทโธ หมู่เกาะชวา พิณวีณาใช้น้ำเต้าสองผลเป็นเครื่องให้ความก้องกังวานมีสี่สาย พิณวีณา เป็นเครื่องดนตรีที่พัฒนามาจากพิณน้ำเต้าสายเดียว เช่นเดียวกับพิณเปี๊ยะ ของชาวลานนาที่พัฒนามาจากพิณน้ำเต้าสายเดียวเหมือนกัน

เปี๊ยะของลานนาไทยเท่าที่ค้นพบย้อนหลังจากกาลเวลาที่กำลังเขียนหนังสือเล่มนี้ไปราว ๓๐ กว่าปี เคยพบเปี๊ยะประเภทสองสายและสี่ถึงห้าสาย อุปกรณ์ให้เสียงก้องกังวานของเปี๊ยะ ซึ่งเดิมเคยใช้เปลือกแข็งของน้ำเต้าต่อมาหันมาใช้กะลามะพร้าวที่หาง่ายกว่าแข็งแรงกว่าแทน จะอย่างไรก็ตาม กรรมวิธีการดีดเปี๊ยะกับการดีดพิณน้ำเต้าเป็นอย่างเดียวกัน คือใช้ดีดด้วยวิธีพิเศษ ทำให้เกิดเสียง**แหบ**หรือ**หางเสียง**ตามที่พระเจนดุริยางค์ได้เคยบัญญัติเป็นภาษาไทยไว้ เมื่อเปี๊ยะเพิ่มสายมากขึ้นเลี่ยงมาเล่นแบบใช้เสียงธรรมดาปนแปกับการใช้กรรมวิธีผลิต**เสียงแหบ**หรือ**หางเสียง**ซึ่งแม้จะมีเสียงไพเราะนุ่มหูมาก แต่เล่นยากและแผ่วเบาเหลือเกิน จะเห็นได้ว่าการที่คนไทยยุคเก่าแก่ดั้งเดิมทั้งในลานนาไทยและคนไทยในบางส่วนของภาคอีสานตอนใต้ รู้จักเล่นเปี๊ยะและพิณน้ำเต้าด้วย การผลิต**เสียงแหบ**หรือหางเสียงอย่างที่ทฤษฎีเรื่องเสียง ทางวิชาการดนตรีสากลเรียกว่า Overtones, Harmonics หรือ Upperpartial นี้ เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่า คนไทยเราในสมัยดึกดำบรรพ์รู้จักทฤษฎีของเสียงอย่างเดียวกับ Pythagoras นักปราชญ์ชาวกรีกค้นพบเมื่อ ๖๐๐ ปีก่อน ค.ศ. ขมวดให้เข้าประเด็นได้ว่าเมื่อราวอย่างน้อยสองพันกว่าปีมาแล้วคือครั้งที่คนไทยกลุ่มต่าง ๆ กระจัดกระจายตั้งถิ่นฐานใต้ราชอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลนั้น คนไทยเรามีความเจริญในอารยธรรมหลายสาขาพรักพร้อมอยู่แล้ว การที่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่หนึ่งของราชอาณาจักรสุโขทัย ทรงสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยสืบต่อมาเพียง ๒๖ ปี ครั้นมาถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอันเป็นพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่สาม ราชอาณาจักรสุโขทัยก็ถึงพร้อมด้วยความเจริญสูงสุดในสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม จิตรกรรม วรรณคดี (จนกระทั่งทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้เองเป็นครั้งแรก) นาฏศิลป สังคีตศิลป และดุริยางคศิลป ปฏิมากรรมฝีมือช่างสมัยราชอาณาจักรสุโขทัยงามบริสุทธิ์เป็นศรีสง่าแก่เอกลักษณ์ไทยทุกวันนี้

พระพุทธรูปแบบสุโขทัย (ชั้นครู) ขนาดครึ่งคน

๓.๕ สมมุติเทพปิตุรงค์ ราชวงศ์จักรี

นับแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชองค์พระปฐมกษัตราธิราชเจ้าผู้ทรงสถาปนาบรมราชวงศ์จักรีได้ทรงสร้างกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา พระองค์ก็ได้ทรงวางรากฐานเพื่อความผาสุกและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแก่ปวงชนชาวไทยพสกนิกรของพระองค์ พระองค์ได้ทรงนำทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางแสวงหาความยุติธรรมแก่ราษฎรของพระองค์แทนคติเดิมที่ปวงชนมีความรู้สึกว่าเจ้าชีวิต พระเจ้าแผ่นดินหรือที่เปรียบกันว่าสมมุติเทพที่ประทับอยู่เบื้องบนในสรวงสวรรค์ให้มาสิงสถิตเป็นมิ่งขวัญท่ามกลางพสกนิกรของพระองค์

เมื่อทรงสร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นราชธานีไทยอันดับที่ ๔ เมื่อพ.ศ. ๒๓๒๕ แล้วนั้น พระองค์ได้ทรงปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม นับแต่กรุงศรีอยุธยาได้ถูกพม่าเผาทำลายแทบไม่มีปูชนียสถานเหลือเพื่อเป็นจุดรวมหล่อหลอมขวัญและจิตใจของปวงชนในชาติ พระองค์จึงทรงรวบรวมศิลปินโดยเฉพาะสถาปนิก ช่างศิลปทุกประเภทร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นปูชนียสถานชดเชยวัดพระศรีสรรเพชรแห่งกรุงศรีอยุธยาที่ถูกทำลายไป เมื่อวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นรูปร่างใกล้เคียงกับวัดพระศรีสรรเพชรแล้ว จึงสามารถสร้างขวัญ สร้างจุดรวมของปวงชนชาวไทยที่เสียขวัญครั้งกรุงศรีอยุธยาที่ถูกข้าศึกทำลาย กำลังตื่นตระหนกในเหตุการณ์ที่แปรปรวนในสมัยที่กรุงธนบุรีเป็นราชธานีให้เข้าสู่สภาพปรกติและรวมตัวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเตรียมตัวที่จะประจันหน้ากับเหตุการณ์สำคัญอื่น ๆ ที่อาจจะติดตามมาอีกเหมือนสงคราม ๙ ทัพอันมหึมาของพม่าซึ่งไทยเรารบชนะไปก่อนหน้านี้ไม่นานนัก

เมื่องานสร้างขวัญสร้างจุดรวมพลังทั้งใจและกายให้แก่ราษฎรของพระองค์แล้วจึงทรงสถาปนาเสริมสร้างวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เด่นของไทยทุกสาขาที่กำลังเลือนรางให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงจัดให้มีการทำสังคายนาพระคัมภีร์ ที่มีความสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา อันได้แก่ พระไตรปิฎก*

---

*คัมภีร์สำคัญในพุทธศาสนามี๙ ประเภท คือ **พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ฎีกา, อนุฎีกา, มธุ, กนิฏฐคันถะ, คัณฐี, คันถันตระและโยชนา** คัมภีร์ที่สำคัญที่สุดได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่รวมคำสอนของพระพุทธเจ้าและสาวกได้ครบถ้วน พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๓ คัมภีร์ คือ **วินัย, พระสูตร** และ**พระอภิธรรม** คัมภีร์สำคัญของพุทธศาสนาทุกประเภทได้รับการรวบรวม ร้อยกรอง ชำระ และจารึกโดยพระสงฆ์ผู้รอบรู้ในพระไตรปิฎกนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เรียกว่าการสังคายนา เคยทำกันมาแล้ว ๙ ครั้ง คือ **หลังพระพุทธเจ้าสวรรคตแล้ว ๓ เดือน, พ.ศ. ๑๐๐, พ.ศ. ๒๓๔ (ในประเทศอินเดีย), พ.ศ. ๔๓๓ พ.ศ. ๕๕๖, พ.ศ. ๑๔๘๗, พ.ศ. ๑๖๐๐ (ทำที่เชียงใหม่ก่อนมีราชอาณาจักรสุโขทัย)** และ **ครั้งที่ ๙ ทำสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานครในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.**

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างขวัญ, ทรงสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ปวงชนชาวไทย จนชนในชาติมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างน่าภาคภูมิยิ่งแล้ว การแปรสภาพราชบัลลังก์ที่รู้สึกกันว่าอยู่ในที่สูงให้ค่อย ๆ ลอยเลื่อนมาสถิตย์ท่ามกลางปวงชนในรัชกาลต่อมาเป็นไปตามขั้นตอนดังนี้

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จทางชลมารคเพื่อพระราชทานพระกฐิน ณ วัดหนังและวัดนางนอง ธนบุรี ตอนเสด็จกลับเจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยได้ปฏิบัติหน้าที่โดยเคร่งครัดเกินเลยขอบเขตไปบ้างคือ ใช้กระสุนยิงลูกตาราษฎรที่เงยหน้าดูพระเจ้าแผ่นดิน* เมื่อทรงทราบก็มีรับสั่งให้**หลวงทิพยเนตร**เจ้ากรมหมอไปรักษา พระราชทานเงินจำนวนมากเพื่อปลอบขวัญ และมีรับสั่งมิให้เจ้าพนักงานผู้รักษาความปลอดภัยกระทำเช่นนั้นอีก มีรับสั่งว่าเมื่อเห็นราษฎรไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอันเก่าแก่ดั้งเดิมก็ขอให้ว่ากล่าวตักเตือนก่อน เมื่อเห็นว่าเป็นการกระทำที่จะเป็นอันตรายต่อพระเจ้าแผ่นดินจึงดำเนินการไปตามความเหมาะสม ในรัชกาลนี้ได้มีการรื้อฟื้นให้ราษฎรผู้ทุกข์ร้อนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองโดยให้มีการถวายฎีการ้องทุกข์ได้โดยให้ถวายฎีการ้องทุกข์ได้ที่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ต่อมา) การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระเมตตากรุณาต่อราษฎร์เช่นนี้เห็นได้ชัดว่า คติสมมุติเทพปิตุรงค์ได้เริ่มฉายแสงขึ้นแล้วในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้มีรับสั่งให้นำกลองวินิจฉัยเภรีมาตั้งไว้หน้าพระบรมมหาราชวังเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ที่มีความทุกข์ร้อนมาตีเพื่อเป็นสัญญาณการถวายฎีกา เป็นวิธีการอย่างเดียวกันกับในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงให้แขวนระฆังไว้เพื่อให้ไพร่ฟ้าหน้าปก (ผู้มีความเดือดร้อน) มาตีเป็นสัญญาณการถวายฎีกาตามที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑....

เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชก่อนเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติได้เสด็จธุดงค์ไปในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อทรงสดับรับฟังสารทุกข์สุกดิบของชนชาวไทยที่อยู่ห่างไกลธานีอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง เมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๔ ในจักรีบรมราชวงศ์ มีพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ แล้วพระองค์ได้ทรงทำหลายประการที่แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าทรงทำพระองค์ให้ใกล้ชิดกับราษฎรมากยิ่งขึ้น ทรงออกประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ความว่าห้ามเจ้าหน้าที่ทำร้ายราษฎรด้วยกระสุน หากเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามคำประกาศ (เปรียบเสมือนกฎหมายนั่นเอง) ก็ให้ราษฎรฟ้องร้องถวายฎีกาโดยตรงต่อพระองค์ได้ พระองค์ได้พระราชทานสิทธิ์เสรีภาพแก่ปวงชนมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ กฎหมายเดิมที่ตราไว้ว่าเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จผ่านจะโดยทางสถลมารค หรือทางชลมารคก็ดี ราษฎรต้องปิดประตูหน้าต่างบ้านแล้วออกมาหมอบหน้า

---

* ตลอดเวลาอันยาวนานที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไทย ราษฎรจะต้องหมอบเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จผ่านจะเงยหน้าดูเจ้าชีวิตไม่ได้ ใครฝ่าฝืนจะถูกยิงด้วยกระสุนที่เจ้าพนักงานรักษาความปลอดภัยเตรียมพร้อมที่จะใช้มาตรการอันรุนแรงนี้ เมื่อเสด็จผ่านบ้านเรือน หรือเรือนแพที่อยู่ในเส้นทางต้องปิดประตูหน้าต่างเพื่อความปลอดภัยของพระเจ้าแผ่นดิน จากผู้คิดร้ายต่อพระองค์

บ้านจะมองดูพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้นั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงแก้กฎหมายเก่าแก่ดึกดำบรรพ์ให้เหมาะสมกับกาลสมัยคือ เมื่อมีการเสด็จทางสถลมารค หรือทางชลมารค ก็ให้ราษฎรเปิดประตูหน้าต่างเรือนแพที่อยู่ในเส้นทางที่จะเสด็จผ่าน แม้ราษฎรจะถวายความเคารพด้วยการหมอบก็ให้เงยหน้าพอให้พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น คนต่างชาติเช่นคนจีนจะหมอบอย่างคนไทยก็ได้ จะยืนถวายความเคารพแบบจีนก็ได้ หากเป็นชาวตะวันตกจะยืนถอดหมวกถวายคำนับตามประเพณีของเขาก็ย่อมทำได้

ในรัชกาลก่อนที่เคยมีกลองวินิจฉัยเภรีไว้ให้ประชาชนมาตีเป็นสัญญาณ เพื่อขอถวายฎีกานั้น ยังมีข้อบกพร่องอยู่ คือกลองวินิจฉัยเภรีนี้อยู่ในห้องเจ้าหน้าที่ควบคุม ราษฎรจะมาตีกลองร้องฎีกาต้องมาขอกุญแจจากเจ้าหน้าที่ หากเจ้าหน้าที่เฝ้ากลองรู้เห็นเป็นใจกับข้าราชการที่เชื่อว่าจะถูกกล่าวหาในฎีกา กลั่นแกล้งไม่ให้ความสะดวกในการไขกุญแจเพื่อเข้าไปตีกลองวินิจฉัยเภรี ราษฎรผู้ไม่มีอิทธิพลอะไรมาหนุนหลัง ย่อมไม่กล้าพอที่จะรบเร้าเจ้าหน้าที่เฝ้ากลองเพื่อขอให้มีโอกาสเข้าไปตีกลองร้องฎีกานั้นได้ ปัญหาอันนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงทราบจึงทรงเปลี่ยนวิธีการใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรมีโอกาสถวายฎีกาได้โดยปราศจากการกลั่นแกล้ง ทรงมีพระราชกำหนดที่จะเสด็จออกรับฎีกาจากราษฎรอาทิตย์ละสองครั้ง ส่วนมากตรงกับวันพระ, วันโกน โดยจะเสด็จออกมา ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อเสด็จถึงพระที่นั่งองค์นี้พร้อมที่จะทรงรับฎีกาจึงมีรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ตีกลองวินิจฉัยเภรีเป็นสัญญาณ บอกให้มีการถวายฎีกาต่อพระองค์ได้แล้ว เรื่องความทุกข์ของอาณาประชาราษฎรได้รับความไม่เป็นธรรมจากข้าราชการนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งและเป็นสิ่งที่พระองค์จะต้องพระราชทานความเป็นธรรม บำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่พสกนิกรของพระองค์อย่างเต็มที่ เมื่อพระองค์ประชวรหนักใกล้กาลสวรรคต มีรับสั่งกับข้าราชบริพารผู้ใกล้ชิดตอนหนึ่งว่า **เมื่อพระองค์สวรรคตแล้วขอให้ทูลพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ให้เอาเป็นพระธุระรับฎีกาของราษฎรอันมีทุกข์ร้อนให้ถวายฎีกาโดยสะดวกเหมือนพระองค์ทรงเป็นธุระรับฎีกามาแต่ก่อน***

การเสด็จแปรพระราชฐานจากกรุงเทพมหานครไปประทับในส่วนภูมิภาค เพื่อมีโอกาสได้ทรงใกล้ชิดกับพสกนิกร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ก็ได้ทรงริเริ่มเป็นพระองค์แรก โปรดฯ ให้สร้างนครคีรีเขามหาสวรรค์ (เขาวังเพชรบุรี) เป็นที่ประทับในฤดูร้อน เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๒ ต่อมาก็เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับในพระราชวัง ณ เขาวังเพชรบุรีเป็นประจำ สร้างความปลื้มปีติเป็นล้นพ้นแก่ชาวเพชรบุรี พระราชประเพณีแปรพระราชฐานนี้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ก็เสด็จไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน หรือเกาะสีชัง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็เสด็จแปรพระราชฐานที่หาดเจ้าสำราญหรือพระราชวังพระรามราชนิเวศน์ (วังบ้านปืน เพชรบุรี) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็เสด็จ

---

* จากหนังสือพระจอมเกล้าเจ้าสยาม เล่มปลาย หน้า ๓๕๗ ของประยุทธ สุทธิพันธ์

แปรพระราชฐานไปประทับที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก็เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับพระตำหนักที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะทั้งสามภาค คือ ภาคเหนือ ประทับ ณ พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ ภาคใต้ ประทับ ณ ตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เสด็จประทับ ณ ตำหนักภูพานราชนิเวศน์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมาแล้ว เห็นได้ชัดว่าเกิดภาพใหม่คือราชบัลลังก์ได้เคลื่อนย้ายมาสถิตเป็นมิ่งขวัญใกล้ชิดกับคนไทยทั้งชาติแล้ว ยังมีเหตุการณ์ที่เสริมสร้างภาพใหม่จนเกิดความรู้สึกว่า คติสมมุติเทพอันดั้งเดิมได้แปรสภาพมาเป็นสมมุติเทพปิตุรงค์อย่างแท้จริงแล้วในยุคปัจจุบันแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ขอย้อนกล่าวถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ที่ทรงมีวิธีการเสด็จเข้าไปใกล้ชิดกับพสกนิกรของพระองค์ในแบบที่ไม่ทรงให้มีการเตรียมการรับเสด็จให้เป็นการเอิกเกริกซึ่งการเสด็จไปทรงหาข้อมูลอันแท้จริงจากราษฎรของพระองค์ต่อมาเราเรียกกันว่า **ประพาสต้น***

การเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยังความปลื้มปีติแก่ราษฎรไม่เฉพาะที่พระองค์เสด็จไปจนเป็น**เพื่อนต้น** ด้วยพระองค์เองเท่านั้น การเสด็จประพาสต้นของพระองค์ได้เป็นข่าวแพร่กระจายสร้างความปลื้มปีติยินดีแก่มวลชนทั่วประเทศในรัชกาลนี้ถือได้ว่าทรงสนพระราชหฤทัยปวงประชาราษฎรของพระองค์ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่พสกนิกรของพระองค์กว้างขวางกว่าที่ปรากฏในรัชกาลก่อน ๆ ที่โปรดฯ ให้มีการเลิกทาส ยกฐานะคนที่เป็นทาสให้มีสภาพเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิ์เสรีภาพเยี่ยงปุถุชนทั่วไปนี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ปวงชนชาวไทยทั่วราชอาณาจักรถวายพระสมัญญาพระองค์ว่า **สมเด็จพระปิยะมหาราช**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงเห็นความทุกข์ยากของอาณาประชาราษฎรเรื่องการเจ็บป่วยล้มตาย จึงทรงมีพระราชดำริที่จะทรงสร้างโรงพยาบาลให้ราษฎรที่เจ็บป่วยได้เข้ามารักษาเยียวยา หลังจากเกิดอหิวาตกโรคระบาดเมื่อ พ.ศ.๒๔๒๔ จึงมีรับสั่งให้สร้างโรงพยาบาลขึ้นเป็นครั้งแรกในพระราชหัตถเลขาที่ทรงตอบคณะกรรมการรายงานการสร้างโรงพยาบาลขึ้นเป็นครั้งแรก (ก่อนสร้างโรงพยาบาลศิริราช) ที่ประทับใจในพระเมตตาที่พระองค์

---

* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จประพาสต้นครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๗ เหตุที่เรียกการเสด็จเพื่อทรงเสาะหาข้อมูลของราษฎรโดยพระองค์เองจนเรียกว่า**ประพาสต้น**มีที่มาคือขบวนเรือเสด็จเยี่ยมราษฎรแบบที่ไม่มีหมายกำหนดการล่วงหน้านี้ มีเรือที่ทุกคนให้ความสนใจเรียกตามภาษาในรั้วในวังว่า **เรือห้องพระเครื่องเสวย** เป็นเรือมาดมีประทุนธรรมดาผู้ดูแลเรือมาดลำนี้คือ**พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภหมื่นเสมอใจราช (อ้น)** พระยาท่านนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงมีพระเมตตาและทรงประทานความเป็นกันเองเป็นอันมาก มักดำรัสเรียกชื่อเดิมว่า "**ตาอ้น**" เรือมาดที่มีประทุนอันเป็นเรือห้องพระเครื่องเสวยจึงมีรับสั่งสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า **เรือตาอ้น** ต่อมาย่อสั้นมาเรียกเป็นคำใหม่ว่า **เรือต้น** ฉลองพระองค์ที่ทรงใช้ในการเสด็จเพื่อทรงหาข้อมูลอันแท้จริงนี้ก็เลยเรียกกันว่า **เครื่องต้น** การที่ทรงรู้จักกับราษฎร โดยราษฎรไม่รู้ว่าพระองค์คือพระเจ้าแผ่นดิน ก็เรียกราษฎรผู้นั้นว่า **เพื่อนต้น** เรียกการเสด็จแบบลำลองนี้ว่า เสด็จ**ประพาสต้น**สืบต่อมา เรือนไทยที่มีรับสั่งให้สร้าง ในพระราชอุทยานพระราชวังดุสิตเพื่อเสด็จทรงพักผ่อนสำราญพระราชอิริยาบถส่วนพระองค์ก็เลยเรียกว่า **เรือนต้น**.

มีต่อพสกนิกรของพระองค์แม้จะเป็นกาลเวลาเนิ่นนานมากว่าหนึ่งร้อยปีแล้ว พระราชดำรัสดังกล่าวยังคงจดจำสืบต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ พระราชดำรัสที่ทรงแสดงความห่วงใยราษฎรของพระองค์โดยตรง มีดังนี้

ภายหลังวิบัติเคราะห์ร้าย (อหิวาตกโรค ระบาด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔) ลูกซึ่งเป็นที่รักตายเป็นที่สลดใจ เห็นว่าแต่ลูกเราซึ่งพิทักษ์รักษาเพียงนี้ยังได้รับความทุกข์เวทนาแสนสาหัส ลูกราษฎรที่อนาถาทั้งปวงจะได้รับความลำบากทุกข์เวทนายิ่งกว่านี้ประการใด ยิ่งทำให้มีความปรารถนาที่จะให้มีโรงพยาบาลยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีรับสั่งให้สร้างน้ำประปาเพื่อราษฎรของพระองค์ จะมีน้ำบริสุทธิ์บริโภคเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ กิจการประปายังไม่เสร็จสมบูรณ์ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน การประปาเปิดบริการแก่ประชาชนเมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในปีเดียวกันกับที่เมืองไทยมีน้ำประปาเพื่อประชาชน สมเด็จพระศรีพัชรินบรมราชินีนาถสมเด็จพระพันปีหลวงก็ได้ทรงสร้างท่ออุทกธารไหลจากมวยผมแม่พระธรณีลงมาขังอยู่ในอ่างสำหรับประชาชนที่ร้อนได้รองน้ำอันใสสะอาดดื่มดับความหิวกระหาย แม่พระธรณียังมีน้ำไหลจากมวยผมให้ความชุ่มชื่นแก่คนไทยยุคปัจจุบันนี้

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ได้ทรงเล็งถึงสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มีรับสั่งให้สร้างเรือนจำลองทดสอบประชาธิปไตยในพื้นที่ระหว่างพระที่นั่งอัมพรสถานกับพระที่นั่งอุดรทางทิศเหนือพระที่นั่งอัมพรสถานเรียกว่า **ดุสิตธานี**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯทรงทราบในพระราชหฤทัยของสมเด็จพระบรมชนกนาถเรื่องการสร้างโรงพยาบาลเพื่อบำบัดทุกข์แก่อาณาประชาราษฎรที่เจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถสวรรคตในวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ แล้วจึงทรงริเริ่มให้มีการรวบรวมเงินจากราชโอรส ราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เพื่อสร้างโรงพยาบาลขึ้นใหม่อีก ในการนี้สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สมเด็จพระพันปีหลวง ได้พระราชทานเงินส่วนหนึ่งของสภาอุณาโลมแดง(สภากาชาดไทยปัจจุบัน) ที่ทรงเป็นประธานอยู่ร่วมสมทบการสร้างโรงพยาบาลขนาดใหญ่นี้ด้วย โรงพยาบาลดังกล่าวนี้สร้างเสร็จ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ พระราชทานนามว่า **โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์**เพื่อเป็นอนุสรณ์ถวายแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีความเห็นไม่ตรงกับคณะราษฎร์ผู้ทำการปฏิวัติรัฐประหารเรื่องการมอบสิทธิเสรีภาพอันสมบูรณ์แก่อาณาประชาราษฎร เพื่อความสงบเรียบร้อยในแผ่นดิน จึงทรงสละราชสมบัติ เสด็จไปประทับในประเทศอังกฤษ และสวรรคตในประเทศนั้น

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันได้ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจมุ่งบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่อาณาประชาราษฎรสืบต่อจากพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลก่อน ๆ อย่าง

ใกล้ชิดและกว้างขวางที่สุด ไม่เคยปรากฏมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์ไทย หากข้าพเจ้าจะเขียนบรรยายเป็นบทร้อยแก้วธรรมดา รู้สึกว่าจะถ่ายทอดพระเมตตาปรานีของพระองค์ท่านที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ได้ไม่ซาบซึ้งตรึงใจเท่าที่ควร ข้าพเจ้าจึงขอนำ**เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช** ประพันธ์เป็นบทร้อยกรองอันล้ำค่า โดย**คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา** เริ่มตั้งแต่หน้า ๓๕ และจากอีกบางหน้า นำมาตีพิมพ์เสนอท่านผู้อ่านดังนี้ **ร่ายดั้น**

วาระนี้ข้าพระพุทธเจ้า เกล้าก้มบังคมบาท บรมนาถจอมไทย ไขขานพระมหา กรุณาธิคุณ พระการุณแก่ราษฎร์ เหลือพจนะวาดพรรณนา พระเมตตาล้ำล้น พ้นนภามหาสมุทร สุดปัญญาสุดความคิด แม้สุดชีวิตทวยราษฎร์ ถึงแสนชาติแสนกัลป์ ก็บ่มีวันแทนทด พระคุณไท้ได้หมดสิ้นบารนี

สยามินทระเจ้า ภูมิพล
คือพ่อเกิดเกล้าไทย ทั่วหน้า
ไท้สุขผิปวงชน เป็นสุข
ชนสุขชาติยั้งช้า ชั่วกัลป์
พระเสด็จทุกท้อง ถิ่นไทย
เยือนเยี่ยมบรรดาชน ใหญ่น้อย
อยู่เมืองอยู่กลางไพร อยู่ฝั่ง น้ำฤๅ
อยู่โขดเขาท้าวคล้อย เคลื่อนหา
ประชาไหลหลั่งเฝ้า จอมสยาม
ดูดดื่มพระเมตตา ท่านไท้
ยามพระตรัสถามความ ทุกข์สุข เขานา
เขาตอบซบหน้าไล้ บาทบงสุ์
พระดำเนินบุกพื้น พสุนธรา ท่านฤๅ
ยามย่างพระบาทลง แผ่นด้าว
กลาดเกลื่อนพัสตราประชา ปูลาด พื้นทั่ว
รองทวิบาทไท้ไว้ บ่ำบวง
ทวยหาญผู้กาจแกล้ว ชายแดน ไทยโอ้
พระพ่อเจ้ารำลวง เหล่ากล้า
อาสาสมัครหมื่นแสน ตำรวจ ทหารนอ
ซึ่งสละชีพป้องหล้า แหล่งสยาม

พระเสด็จไตรตรวจข้อ ทุกข์สุข เขานา
ยามรบยามสงบยาม พักฟื้น
แดนศึกพระสู้ลุก แล่นเยี่ยม เขาแล
เจ็บป่วยช่วยให้ชื้น ชุ่มใจ
จอมอนงค์เอกเอี่ยมล้ำ เลอสรรพ์ แม่เอย
พระอุรสธิดาไท เลิศแท้
พร้อมพรักพระหทัยบัน โดยเสด็จ ทุกที่
ร่วมนฤบดินทร์กู้แก้ ทุกข์ผอง
“สายใจไทย” เผด็จร้อน ทวยหาญ นั้นนอ
มูลนิธิท่านปอง ปลิดไข้
เพื่อผู้ป่วยพิการ กลับจาก ศึกนา
“พระเทพรัตน์” แก้วไท้ ท่านเผดิม

ฯลฯ

ปัจฉิมบท

อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

กรุงรัตนะโกสินทร์ นครินทร์ “พระภูมิพล”
ครบอายุมงคล ทวิศัตะพรรษกาล
ไทยชน ณ บัดนี้ ก็ทวีเกษมศานต์
เหตุรัฐจัดงาน พิธีเริ่มเฉลิมขวัญ
ทั่วทั้งประเทศไทย ณ สมัยพิเศษครัน
เหมือนกรุง ณ ปางบรรพ์ ขณะอายุร้อยปี
ครั้งนั้นพระจุลจอม ศิระโปรดเฉลิมศรี
กรุงเทพะธานี ดุจะครั้งปฐมวาร
องค์พุทธยอดฟ้า ธ เผดิมเฉลิมการ
สมโภชสฤษฎ์งาน ฐิตะรัตนะโกสินทร์
เมื่อร้อยและห้าสิบ ชนมายุธานินทร์
สมเด็จพระจักริน รชะสัปตมากาล
สมโภชะกรุงเทพ พระมหานครสถาน
ครั้งนี้พิธีงาน กิติศัพท์สยายศรี
ทรงสร้างสะพานข้าม ชละหว่างบุรีมี
กรุงเทพและบูรี ธนะเป็นอนุสรณ์

แด่องค์พระปีตา มหไอยกาบวร
ผู้ทรงคุณากร ถิระรัตนะโกสินทร์
นึกอัศจรรย์ใน ขณะใดบุรินทร์อินทร์
ครบอายุธานินทร์ ตะละรอบสุมงคล
ฤๅธานิมีอินทร์ จุติจากวิมานบน
ผลัดครองธราดล สมะญาไผทไทย
ปกรัฐและป้องราษฎร์ สุขะพันจะขานไข
พร่ำพรรณนาไป ก็บ่สิ้นสมุดเขียน
ทรงฐาปนาวงศ์ จกริราชและทรงเพียร
กอปร์กรุงเจริญเวียน ประลุศัตวรรษสอง
จักรีละองค์สืบ ปุระด้วยธปรองดอง
ทุกองค์ประคองครอง พสุธาสถาพร
ยามไทยประสบทุก- ขะเทวษ ธ กางกร
กั้นรัฐและนาคร อุระท้าวจะรับแทน
ทุกข์ราษฎร์ก็คือทุกข์ วระไท้ระทมแสน
แม้นราษฎร์ตลอดแดน สุขะนั่นแหละสุขไท
ทุกองค์พระจักรี ทศธรรมพิสุทธิ์ใส
ปกป้องนิกรใน ปฐพีมิให้หมอง
อันใดจะนำสุข ธทำนุกมนัสปอง
บำเพ็ญก็เพื่อผอง นระพันพิบัติสรรพ์
เหนื่อยยากพระกายจิต ธมิคิดจะหน่ายพลัน
สมมุติเทพนั้น บ่มิใช่กษัตริย์ไทย
เป็นเพียงประเพณี วจิของคดีไสย
แต่ขัตติยาใน บุริรัตนะโกสินทร์
ล้วนเป็นพระพ่อเจ้า พฤติดุจะชาวดิน
ฟูมฟักและเฝ้าริน รสะรักพิทักษ์ชน
องค์ปัจจุบันจัก- กริวิเศษ “พระภูมิพล”
ครบข้อพระครองคน ดุจะคำลิขิตมา

ฯลฯ

หมายเหตุ

มีการสาธิตการอ่านทำนองเสนาะในบทนี้ด้วย.